JÄMTLANDS LÄNS FORNMINNESFÖRENINGS

TIDSKRIFT

ANDRA BANDET

1896—1901

STOCKHOLM och ÖSTERSUND

Tryckt å Kongl. Boktryckeriet och å Jämtlandspostens Boktryckeri

1897—1901.

Innehåll.

LANDSMÅLSALFABET

FÖR

JÄMTLAND OCH HÄRJEDALEN

UTARBETADT

PÅ UPPDRAG AF

JAMTLANDS LÄNS FORNMINNESFÖRENING

AF

H. WESTIN

MED EN KARTA

STOCKHOLM 1897
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

Företal.

Bland andra kvarlefvor från gångna tider, hvilka vi böra taga tillvara, kunna snart våra allmogedialekter räknas. De försvinna numera småningom: inom ett par mansåldrar äro många af dem borta, och man skall i framtiden endast i de mest aflägsna bygderna återfinna några spår af dem. De böra därför, medan tid är, bevaras åt minnet. Utom det värde, som landsmålsuppteckningar hafva såsom minnen, måste de äfven ur språkvetenskaplig synpunkt anses såsom ett värdefullt material. Hvar och en, som åt sådana anteckningar kan offra någon tid, gör således därmed ej blott sin orts historia utan äfven vetenskapen en tjänst, huru ringa hans arbete än må vara.

Värdet af anteckningarna höjes, i samma mån som de — bland annat i afseende på ljudbeteckningen — äro noggranna. Att endast med det vanliga alfabetet vinna någon noggrannhet i detta hänseende är, som hvar och en lätteligen inser, omöjligt. Med användande af detta måste man, utan att ändå lyckas riktigt, dels låta en bokstaf beteckna flera, hvarandra ganska olika ljud, dels genom bruket af flera olika stilsorter utmärka skiftningarna af ett ljud. En sådan skrift är emellertid otreflig, otydlig och ofullständig; för att ej nämna den olägenheten, att snart sagdt hvarje skriftställare har sitt särskilda, för andra svårbegripliga eller obegripliga system (om det ens blir ett system) för stafning och ljudbeteckning.

För att afhjälpa dessa olägenheter hafva män, som mycket sysslat med landsmålsuppteckningar, uppgjort det s. k. landsmålsalfabetet, d. v. s. ett alfabet som utom de vanliga bokstäfverna innehåller tecken för de hufvudsakligaste skiftningarna och egendomligheterna i deras uttal eller, med andra ord, för en mängd ljud, som i det vanliga alfabetet sakna tecken. De

böcker angående landsmålsalfabetet, hvilka af dessa personer utgifvits, äro emellertid dels ur bokhandeln utgångna, dels torde de vara svårbegripliga för dem, som ej känna betydelsen af de i dem använda, från latinet hämtade, lärda benämningarna, som för den med dem bekante fullkomligt ersätta långa beskrifningar.

Till tjänst för dem bland länets innebyggare, hvilka vilja lära sig landsmålsalfabetet, har Jämtlands Fornminnesförening beslutit att låta ur landsmålsalfabetet utbryta och beskrifva de bokstäfver, som beteckna de i länets dialekter befintliga ljuden. För detta ändamål tillsattes en kommitté. Det arbete, som kommittén härmed framlägger, är egentligen frukten af de undersökningar och det arbete, som värkställts af en bland dess medlemmar, kaptenen H. WESTIN. Vid sina ljudundersökningar har han måst inskränka sig till ett fåtal personer, en eller två från hvarje socken, emedan ett annat förfaringssätt skulle hafva kräft mera tid, än han kunnat förfoga öfver, ock större kostnader, än fornminnesföreningen kunnat offra på detta företag. Ehuru han, då valet stått honom fritt, bemödat sig om att välja de tillförlitligaste meddelare, kan dock mången af dem omedvetet hafva lemnat i ett eller annat hänseende mindre noggranna uppgifter, och han kan möjligen också hafva missuppfattat dem.

Ännu en omständighet torde förorsaka, att en och annan kommer att finna vissa uppgifter ej fullt riktiga. Det är den, att i flera socknar ej fullt samma dialekt talas inom hela socknen. Sålunda talar man, för att nämna några exempel, i östra delen af Frösön, i synnerhet i Berge, annorlunda än i västra delen. Målet är på Frösön, strängt taget, icke detsamma i två byar på grund af en mängd inflyttningar och stadens närhet. I byarna Räggen och Gråsjön i Bräcke socken talas en blandning af Hällesjö- och Bräckemål. I östra delen af Hallens socken har man en blandning af Marby- och Hallmål. I Hotagens socken bryter man på Lidmål i byarna Gunnarvattnet och Vallsjön, på offerdalska i Bakvattnet. I Föllinge socken bryter man på hammerdalska i byn Ottsjön. I Hallens och Mullnäsets byar i Hammerdal finnes ännu en brytning åt Strömsmålet. I byarna Viken, Sinnberg och Gälom i Näs socken skall man tala Hackåsmål. Ännu

större förbistring torde härska i Ragunda, att icke nämna Stugun, Borgvattnet, Alanäset och Frostviken (östra delen).

Från de fyra sistnämnda socknarna har man ej haft tillfälle att anteckna några lämpliga exempel, utan har måst nöja sig med de uppgifterna, att Stugumålet delvis liknar Ragundamålet ock delvis »medeljämtskan», att målet i Borgvattnet i vissa byar är hammerdalska, i vissa Stugumål, i andra åter ångermanländskt, ock att i Alanäset de yngre tala ångermanländska, men de äldre Strömsmål, hvilket äfven brukas i östra delen af Frostviken. Det har af flera skäl ej varit möjligt eller ens nödigt att få exempel från hvartenda mål. Sålunda saknas uppgifter, utom från de ofvannämnda socknarna, äfven från Gillhof, där Hackåsmålet talas, från Åsarne och delvis Klöfsjö, hvilka båda socknar hafva Bergsmål, samt för en del ord från (Öfver)Hogdal, hvars mål närmast liknar målet i Älfros. Ytterhogdal tillhör Helsingland och torde hafva helsingemål. Gåxsjö har tills nu tillhört Hammerdal.

Äfven med de oegentligheter, som måste blifva en följd af ofvannämnda förhållanden, torde dock arbetet kunna fylla sin bestämmelse att vara en tillräcklig hjälpreda för dem, som för sina anteckningar önska begagna landsmålsalfabetet. Den fullständiga noggrannheten i ljudbeteckningen kan nämligen först då uppnås, när ett större antal personer, som någon tid umgåtts med landsmålsalfabetet och vunnit vana och säkerhet i dess användande, samarbeta för vinnandet af detta mål.

För att boken måtte blifva så lättfattlig och öfverskådlig, som syftet med densamma kräfver, hafva vetenskapliga benämningar undvikits och, där sådant låtit sig göra, ersatts med beskrifning af ljuden, åtföljd af exempel, belysande deras användning och förekomst. Hvad särskildt vokalerna beträffar, har deras beskrifning, såsom varande svår att på samma gång kort och fullständigt framställa, måst uteslutas, hvadan läsaren för deras igenkännande blir hänvisad till exemplen.

För att lätta öfverskådligheten för den olärde upptaga vi bokstäfverna i vanlig alfabetisk ordning ock så, att de nya, obekanta tecknen stå tillsammans med de besläktade ljudtecknen i det vanliga alfabetet, samt att exemplen från hvarje grupp af mål sammanföras. Exemplen hafva valts bland de vanligaste orden och, där det varit möjligt, så att ett eller

flera tagits från hvart och ett af sockenmålen, hvilkas namn i förkortning och med fetare stil stå intill exemplen.

Grupperna, i hvilka sockenmålen indelats, hafva vi benämnt Medeljämtska, Sydjämtska, Östjämtska och Härjedalska.

För öfversiktens skull må här lemnas en kort framställning af sockenmålens gruppering, en gruppering som i afseende på jämtmålen äfven förut antydts af E. JESSEN[1]. Jämtmålen kunna indelas i tre hufvudgrupper med följande allmänna kännetecken:

I. **Medeljämtska** (= högjämtska) kännetecknas genom följande egenheter:

Ord, som motsvara riksspråkets tvåstafviga med **-a** eller **-e** som utljud (svaga substantiv, infinitiver och några adverb), hafva förlorat den utljudande vokalen, hvars ton flyttats tillbaka på stamvokalen, så att denna därigenom fått sammansatt accent, cirkumflex. Ifrån denna ljudlag göra några svaga substantiv och infinitiver m. fl. (i regel samma ord i alla hithörande sockenmål: ord med urspr. kort rotstafvelse) undantag, i det de behålla den slutljudande vokalen, som vanligen därvid förändras (»tilljämning»). Under denna undantagslag lyda i en del mål äfven participen (pass.) och en del tvåstafviga ord, som motsvara rspr. ord på **-are**, **-er**, samt i vissa fall mask. ock fem. pluraler.

Förmjukning förekommer i pass. particip hos de starka verben och i vissa (i regel) starka maskuliner och neutrer (äfven dessa gärna desamma i alla sockenmålen).

Obest. plur. ändas i allmänhet hos maskuliner och femininer (samt några neutrer, motsvarande 4:e deklinationen i rspr.) på **-a** (*-a*, *-a*), eller ock bildas den hos enstafviga maskulina och feminina genom cirkumflex. Best. plur. ändas hos mask. och fem. på **-an** (*-an*, *-an*), hos neutrer på **-a** (*-a*, *-a*). Dativändelser finnas.

Hit höra målen inom större delen af Jämtland, d. v. s. utom östra och södra socknarna. **Lidmålet** i de västligaste

[1]) *Notitser om Dialecter i Herjedal og Jemtland* af E. JESSEN i [norsk] Hist. Tidskr. III, 1872, sidd. 3, 4 m. fl. ställen.

byarna i Frostviken kan på grund af dess öfverensstämmelse med ofvanstående allmänna karakteristik äfven räknas hit, ehuru det i afseende på betoning m. m. torde skilja sig något från de öfriga målen (Frostviken för öfrigt har Strömsmål). I Alanäset talas som sagdt Strömsmål, af äldre rent, af yngre med en stark blandning af (nord)ångermanländska.

Skiljaktigheterna emellan de olika målen i högjämtskan inskränka sig i allmänhet till större eller mindre olikheter i afseende på vokaler, en och annan olikhet i konsonanter och ordformer, under det att syntaxen öfverallt är densamma.

Ordnade efter den diftong, som motsvarar långt ö i rspr. ← fnord. au, kunna högjämtskans sockenmål indelas i följande grupper:

1) *au*, t. ex. *skaut* sköt, *staur* stör, *staup* stöp (stupade), *håul* hörde, *jşåul* körde, eller *au*, t. ex. *skaut*, *staur*, *staup*, *håul*, *jşåul*.

Hit höra målen i Mattmar och Alsen (*au*, det senare äfven *au*) — i Offerdal, Mörsil, Undersåker och Kall (*au*).

2) *ou*, t. ex. *skout*, *stour*, *stoup*, *hôul*, *jşôul*. Hit höra målen i Hammerdal (med Gåxsjö) och Ström — Häggenås, Lit och Kyrkås — Ås, Aspås, Rödön och Näskott — Frösön och Sunne — Norderön och Marby — Lockne och Brunflo — Bodsjö, Refsund, Sundsjö och Nyhem.

3) *əu*, t. ex. *skəut*, *stəur*, *stəup*, *həul*, *jşəul* i Föllinge, Hotagen och Laxsjö — Marieby och Näs.

4) *ø* (och *u*), alltså *skøt* (*kj*?), *stør*, *støp*, *hûl*, *jşûl* har målet i Bräcke.

Emot dessa diftonger svara i Bergsmålet *ou*, i Lidmålet *ou* och i östjämskan *u* (här och hvar kanske äfven *ø*).

De dialekter, som (Lidmålet oberäknadt) mest skilja sig från de öfriga, äro Bräckemålet, offerdalskan och hammerdalskan med Strömsmålet. Det förstnämnda saknar diftonger (utom *ai* i ett par ord och *øy* i några få[1]) och har således *e* motsvarande långt e i rspr. (isl. ei) och de öfrigas *ei*, *ai*, *æi*. Samma förhållande är det med offerdalskan, som utom *au* har *ai* (*ai*) och *øy* endast i några få ord (*mai*, *hai*, *smôy*, *hôy*); dess motsvarighet till de öfrigas *ei*, *ai* och *æi* är *æ*.

[1]) Såsom *smøy* smyga eller gömma in t. ex. ändarna i en knut o. s. v., *høy* tjuta, skrika (om menniskor), *pøyk* pojke.

Hammerdalskan och Strömsmålet skilja sig från de öfriga genom sitt spetsigare uttal af *a* (närmare *e* än de öfriga?); sitt mera rundade *u*; sitt *ɵ*, som i de flesta andra målen motsvaras af (*a*), *o*, *u*, *u*; sitt i vissa ord, synnerligen före r + konsonant, mot rspr. o, å, ö svarande *a* (i de öfriga *o* eller *a*); en från de öfriga målen delvis afvikande vokalharmoni i tilljämnade former; slutligen genom de mot rspr. rk, rp, rs svarande *rk*, *rp*, *s*, hvilka eljest i de flesta högjämtska mål ljuda *ṣk*, *ṣp*, *ṣ*. Strömsmålet skiljer sig från hammerdalskan däri, att det i utljud har *p*, *t*, *k* och *tṣ* i stället för *b*, *d*, *g* och *dʒ*, t. ex. *gôp gɵpan* gubbe gubben, *tṣat tṣata* köld kölden, *nɵt* nödd, *styk* stygg, *væk vætṣan* vägg väggen i stället för hammerdalskans *gôb gɵban*, *tṣad tṣada*, *nɵd*, *styg*, *væg vædʒan*. Dessa egenheter i Strömsmålet hålla dock nu på att försvinna, åtminstone i socknens södra del.

II. **Sydjämtskan** (= Bergsmålet) är »e-mål» och saknar i allmänhet cirkumflex (»reduplikation», »geminering»). Utom öfriga diftonger finnes i vissa ord en diftong motsvarande (vanligen långt) å i rspr. (isl. á), hvilken diftong för de olika sockenmålen inom afdelningen ljuder

ao (= långt å), t. ex. *gaor*, *staor*, *baot*, i Berg, Klöfsjö, Rätan;
ao » » *gaor*, *staor*, *baot*, i Myssjö;
oo » » *goor*, *stoor*, *boot*, i Hackås (hos några *aa*);
ou » » *gour*, *stour*, *bout*, i Oviken; samt
au (= kort å) » *gaug*, *laug*, i Berg, Klöfsjö, Rätan;
au » » *gaug*, *laug*, i Myssjö.

Vanliga pluraländelsen är -er för mask. och fem., som genom tilljämning i några ord blir *-ar* l. *-ar*[1]. Best. plur. *-an* l. *-an*, dat. *-om*. Tilljämning och förmjukning (»muljering») förekomma, dock i ptc. pass. af verb endast i Hackås- och Oviksmålen (de öfriga hafva förmjukning blott i substantiven).

Till denna afdelning skulle målen i Berg, Rätan, Myssjö, Asarne, Oviken, Gillhof och Hackås höra; med den inskränkningen, att de tre sistnämnda socknarnas mål i afseende på såväl öfriga ljud (utom å) och ordformer som ock förmjukningen i subst. sådana som t. ex. *balk*, *folk* likna högjämtskan

[1]) Antecknaren, som flera år tjänstgjort på Bergs kompani vid Fältjägareregementet, har åtminstone hört *karar* m. fl. dyl.

(till hvilken de utgöra en öfvergång) däri, att dessa ord i best. nom. sg. heta *batșen*, *fatșa* (i Ov.), *batșan*, *fotșa* (i Hack.), *bal'jșan* och *fal'jșa* (i Berg), *fal'jșa* (i Klöfs.), *fəl'jșa* (i Rätan). Hackåsmålet har dessutom den egenheten, att dess infinitiver liksom i medeljämtskan äro cirkumflekterade, men ej dess svaga substantiv. Cirkumflex finnes eljes i målet endast i några få ord, t. ex. *trå* (Berg, Rätan och möjligen Klöfsjö) = de öfrigas *tradu* (Ov. Hack. Myssjö), motsvarande högjämtskans *trodo*, *trudu*, *trude*, *tradu* (trampa i en väf, spinnrock o. dyl.). För Oviken har antecknats ett egendomligt »tje»-ljud, *ts*, som efter supradental blir (liksom i öfriga mål) *tș*.

III. **Östjämtska** (= Ragundamålet) är e-mål, utan cirkumflektering, diftonger eller förmjukning[1]. Särskildt påfallande egendomligheter äro: dess »spetsiga» u (*u*), som motsvarar rspr. korta u, och dess betoning, samt förekomsten af *ł* (i st. f. *l*) före *k*, *p*.

u brukas nämligen i detta mål uti ord sådana som **hund** ock **mun**, hvilka i Rag. heta *hun*, *mun*, i Häll. *hun*, *mun*. I afseende på accenten förefaller det, som om senare leden i en sammansättning ensam hade betoningen: **dagaman** beter således *dagamán*, **kaffepanna** *káfepán*, under det att dessa ord, i medeljämtskan hörande till två skilda kategorier i accentväg, heta *dàgamán* och *káfepán* (ljuden enligt hammerdalskan).

Tilljämning finnes i vissa fall. Särskilda ändelser för dativ saknas.

Detta mål, som kan sägas bestå af en mängd bydialekter, enär ej ens byarna i samma socken hafva fullt samma mål, närmar sig i mycket ångermanländskan och medelpadskan. Det talas i Ragunda, Fors, Håsjö och Hällesjö socknar, hvarjämte äfven, med här ofvan nämnda undantag, Borgvattnet, där »det talas Ragunda- eller Stugumål och ångermanländska om hvartannat», och Stugun, som i flera afseenden utgör en öfvergång till medeljämtskan, kunna räknas hit. Infödingarna kalla själfva den dialekt, som talas i Hällesjö, »kälamålet» (*tșal'amål'a*). Detta lär skilja sig från målet i Ragunda, Håsjö och Stugun genom sin »långdragna» accent (förmodligen lik medeljämtskans).

---

[1]) Förmjukningen är sporadisk; förmjukade former förekomma jämte oförmjukade, den rättar sig ej efter lagarna därför i de öfriga målen.

IV. **Härjedalskan** är ett »e-mål» (Älfros- och Ängersjömålen möjligen undantagna). Tilljämning och förmjukning i inljud förekomma, båda delvis följande andra ljudlagar än i jämtskan. Inuti ord emellan tvenne vokaler samt i utljud förekommer allmänt ett joteradt (»mouilleradt») uttal af **ll** och **nn** (*l̰* och *ŋ̰*), hvilket uttal, som härnedan visas, åtminstone i mellersta gruppen sträcker sig till äfven andra konsonanter (undantag från den allmänna regeln härvidlag tyckes Vemdalsmålet göra).

Härjedalsmålen synas, att döma af de uppgifter vi erhållit, kunna delas i tre grupper. Till den första, den västra, skulle då räknas målen i Storsjö, Hede och Tännäs; till den andra, den mellersta, målen i Linsäll, Sveg och Lillhärdal samt Vemdalen (för så vidt detta mål ej skulle bilda en särskild grupp), och till den tredje, den östra gruppen, målen i Hogdal (Öfver-) och Älfros med Ängersjö.

De mest påfallande egenheterna hos de tre grupperna äro följande:

Västra gruppen har tydlig utandning emellan en kort vokal och därpå följande konsonant, hvars motsvarighet i rspr. är lång (tonlös vokal, *ə*), t. ex. *baəka* backe, *druəʈʂ̰* druckit, *bəəʈŋ̥* botten; tydligt uttal af sista konsonanten i utljudande **nd** och **ng**, t. ex. *stond* stund, *gaŋg* gång (dock, ehuru kanske ej allmänt, *gaŋ̰* från Storsjö och Tännäs). I analogi härmed får man äfven, ehuru ej genomgående, höra *b* efter utljudande *m*, t. ex. *kamb* kam. Liksom i jämtskan öfvergår **sl** (**tl**) inuti ord till *ɭɭ*, men i utljud till *ɭ*, t. ex. *ʈʂoɭɭa* kjortel, *rɪɭ* (rissel) såll. »Sche»-ljudet är i uddljud *ʂ*, t. ex. *ʂeɭja* skilja, *ʂɪna* skina.

Mellersta gruppens mål visa de flesta för härjedalskan typiska egenheterna. *ə* förekommer sålunda äfven inom denna grupp, men det höres i Svegs- och Lillhärdalsmålen mindre skarpt (eller hväsande, se längre fram beskrifning om detta ljud) än i de öfriga. Joteradt uttal förekommer ännu vidsträcktare än inom föregående grupp; sålunda ej blott, liksom i denna *brɪŋa* brinna, *muŋ̰* mun utan äfven *bəəʈŋ̥* botten, *haəʈŋ̥* hatten, *vaəʈŋ̥* vatten. På samma sätt äfven med **sl** (**tl**), t. ex. *ʈʂoɭɭa*, *rɪɭ̰*. Rspr. **sv** i uddljud blir *ʃw*, t. ex. *ʃwərə* svara, *ʃwæɭta* svälta. Rspr. **tv** blir *ʈʂw*, t. ex. *ʈʂwɪŋa* tvinga, *ʈʂwo̤* två o. s. v. Liksom i föregående grupp uttalas *d* och *g* i ut-

ljud efter n. Inom gruppen förekommer allmänt (äfven i Vemdalen) *b* efter *m* (i utljud), således *kamb*, *lamb*, *damb* o. s. v. »Sche»-ljudet motsvaras här af *sjs*, t. ex. *sjsekja*, *sjsina*, *sjsøtø*.

Vemdalsmålet, som räknats till denna grupp, ehuru det rättast torde böra upptagas som en särskild afdelning för sig, afviker i flera hänseenden från föregående karakteristik. I detta mål heter det *beotn*, *jsolla*, *rol*, *gag* — äfven, ehuru numera ej allmänt, *dræggan*, *gaggan*, *barga* o. s. v. — *svere*, men *sjsina*, *sjsekja* o. s. v. Här förekomma äfven diftonger liksom i jämtskan: *ei* = rspr. e, *uu* motsvarande jämtskans *au*, *eu*, *eu* o. s. v. Diftonger torde äfven i andra mål kunna påvisas, ehuru med mycket kort efterljud, t. ex. *muer* i Tännäs m. fl.

Östra gruppen utgör ett slags öfvergång till helsingskan, som de olika målen mer eller mindre likna. Ingen särskild jotering (annat än före j o. s. v.) förekommer här. d och g efter n i utljud sammansmälta därmed till *n* och *ŋ*. Förmjukning och tilljämning likna tämligen de samma inom jämtskan. Det utljudande e öfvergår gärna, synnerligen i Älfrosmålet, till *a*. Sistnämnda mål saknar y och ö, i hvilkas ställe resp. i- och e-ljud förekomma. Rspr. sv blir här *fv*: *fvara*, *fvælta*. »Sche»-ljudet i uddljud är här liksom i jämtskan *s*: *sakja*, *sina*, *seta* (sköta) o. s. v.

Följande lista, som tillika innehåller uppgift om meddelarne, visar, hvilka mål höra till hvarje grupp[1] (se för öfrigt kartan).

I. Medeljämtska.

Alanäset (Alan.): Bev. P. L. Litander, Siljåsen; Lars Hägg, Lidsjöberg; Landskanslisten O. C. Ahlström.

Alsen (Als.): Sem.-el. Anna Simonsson, Valne; Bev. Nils Olsson, Rönningsberg.

Aspås (Asp.): Sara Andersson; Bev. N. Eriksson, Näset.

Bodsjö (Bods.): Sem.-el. Petronella Pettersson, Sidsjö.

Brunflo (Brun.): Sem.-el. Lina Johansson, Gärde; Hustru Jonsson, Östersund.

Bräcke: Sem.-el. Märta Lindell, Mordviken.

Frostviken (Frostv.): Bev. Olof Andersson, Häggnäset; Sem.-el. Anna Blom, Storvattnet; för Lidmålet (Lidm.) Bev. L. D.

---

[1]) Inom parentes angifves den för hvarje socken i det följande använda förkortningen.

	Olsson, J. O. Johansson, Ankarvattnet, och J. Jönsson, Jormlien (fr. västra delen). För målet i v. Frostviken (Lidmålet) ha uppgifter äfven hämtats från WALTMANS »Lidmål» i Sv. landsm. XIII. 1.
Frösön (Frös.):	Sem.-el. Selma Andersson, Kristina Nilsson m. fl.
Föllinge (Föll.):	Stud. Danielsson; Vol.-korpr. Lundin; Sem.-el. Ingeborg Jönsson, Backen.
Gåxsjö:	Se Hammerdal.
Hallen (Hall.):	Fanj. Hallström; Sem.-el. Lucia Göransson, Goje (östra delen af socknen); f. d. Korpr. Hallman (västra delen).
Hammerdal (Ham.)	Kapten H. Westin m. fl.
Hotagen (Hot.):	Sem.-el. Gölin Aronsson, Rörvattnet; Märta Vikman, Bakvattnet.
Häggenås (Hägg.):	Korpr. Lindgren; Arvid Magnusson, Österåsen.
Kall:	A. Mollberg med hustru m. fl.
Kyrkås (Kyrk.):	f. d. Riksdagsmannen Hans Andersson, Bringåsen; Bev. Hans Larsson, Kläppe.
Laxsjö (Laxs.):	Sem.-el. Ingeborg Olsson, Laxviken.
Lit:	Bev. Jonas Olsson, Fjäl; Kristina Eriksson, Åsmungården; Emma Karlsson, Boda; Brita Sundberg, Nyhem.
Lockne (Lock.):	Arb. Erik Sundvisson med hustru, Östersund.
Marby (Marb.):	Brita Olausson, Gärdsta; Bertil Nilsson, Höge.
Marieby (Mari.):	Kamrer A. Lindeberg, Öd, m. fl.
Matmar (Matm.):	Sem.-el. Katarina Andersson, Ugård.
Mörsil (Mörs.):	f. d. Korpralen, konst. Graff, Östersund.
Norderön (Nord.).	Hemmanseg. Paul Petterson, Ålsta, m. fl.
Nyhem (Nyh.):	Bev. K. Andersson, Gimdalen.
Näs:	Gårdseg. Björklund, Östersund; Olof Jönsson, Bjärme.
Näskott (Näsk.):	Magda Olsson, Kingsta.
Offerdal (Off.):	Pastor J. Jonsson, Ås, m. fl.
Refsund (Refs.):	Sem.-el. Engla Pettersson, Skylnäs; Skom. Jonas Andersson, Östersund.
Rödön (Röd.):	f. d. Riksdagsmannen Olof Larsson, Häste.
Ström (Str.):	Sem.-el. Brita Lindblom m. fl.
Sundsjö (Sunds.):	Bev. K. V. Karlsson, Fanbyn.
Sunne (Sun.):	Skom. Nils Andersson och Hustru Näs, Fanbyn.
Undersåker (Und.):	Anna Viksten, Mo.
Åre:	Korpr. Blomé, Såå; Hilma Svärd vid Kyrkan.
Ås:	Korpr. Röst, Landsom.

II. Sydjämtska.

Berg:	Sem.-el. Brita Molinder, Mo; f. d. Korpr., vaktm. Lundqvist, Östersund.

Gillhof:	Ingen meddelare, se Hackås.
Hackås (Hack.):	Kom.-ordf. Anders Mattson, Salom; Gårdseg. E. Medén, Östersund, m. fl.
Klöfsjö (Klöfs.):	Tre meddelare, namnen obekanta.
Myssjö (Myss.):	Sem.-el. Lucia Jonsson, Mjäla.
Oviken (Ov.):	Sem.-el. Kristina Larsson, Borgen; korpr. Gärd.
Rätan (Rät.):	Gårdseg. Sörlin med hustru från Böle.
Åsarne:	Ingen meddelare.

III. Östjämtska.

Fors:	Meddelarens namn ej uppgifvet.
Håsjö (Hås.):	Sem.-el. Maria Östberg.
Hällesjö (Häll.):	Meddelarens namn obekant.
Ragunda (Rag.):	Sem.-el. Kristina Olsson, Böle; Stud. Höglund, m. fl.
Stugun:	Inga meddelare.
Borgvattnet:	Inga meddelare.

IV. Härjedalska.

Hede:	Bev. Ask, Kyrkbyn; P. Staffansson, Viken och J. Persson, Näset.
Hogdal (Hogd.):	Bev. Jonas Mattson, Öfverhogdal.
Lillhärdal (Lillh.):	Bev. Per Persson, Sunnanå; Erik Eskilsson och M. Sten, Kyrkbyn.
Linsäll (Lins.):	Bev. Johannes Johansson och Erik Olofsson, Glöte.
Storsjö (Stors.):	Bev. Karl Olofsson, Kyrkbyn ock Lars Olofsson, Ljungdalen.
Sveg:	Bev. Lars Anderson, Ytterberg, Joh. Larsson, Kyrkbyn, och H. Svensson, Herrö.
Tännäs (Tän.):	Jon Bergman, Långå skans; Bev. G. Olofsson, Ljusnedal, och S. Pålsson, Kyrkbyn, samt Sem.-el. Ida Vagenius och Erika Erikson; Jöns Busk, Funäsdalen.
Vemdalen (Vemd.):	Stud. Jonsson; bev. O. J. Nordberg och G. Kilberg, Kyrkbyn.
Älfros (Älfr.):	Bev. O. Andersson och Jonsson, Remmen.

Utom förkortningarna af dessa sockennamn och vissa af alla kända förkortningar (o. s. v., m. m., m. fl., i st. f., t. ex.) hafva vi användt »rspr.», som betecknar det vårdade uttalet af skriftspråket samt den i skrift förekommande svenskan. På ett par ställen hafva vi måst använda »subst.» = substantiv, som betecknar, att ifrågavarande ord är namnet på föremål, egenskap, handling o. s. v. såsom **vilja** (subst.) till skillnad från **att vilja**.

Gillhof: Ingen meddelare, se Häckås.
Häckås (Häck.): Kom.-ordf. Anders Mattson, Salom; Gårdseg. E. Medén, Östersund, m. fl.
Klöfsjö (Klöfs.): Tre meddelare, namnen obekanta.
Myssjö (Myss.): Sem.-el. Lucia Jonsson, Mjäla.
Oviken (Ov.): Sem.-el. Kristina Larsson, Borgen; korpr. Gård. Gårdseg. Sorlin med hustru från Böle.
Rätan (Rät.): Ingen meddelare.
Åsarne:

III. Östjämtska.

Fors: Meddelarens namn ej uppgifvet.
Häsjö (Häs.): Sem.-el. Maria Östberg.
Hällesjö (Häll.): Meddelarens namn obekant.
Ragunda (Rag.): Sem.-el. Kristina Olsson, Böle; Stud. Höglund, m. fl.
Stugun: Inga meddelare.
Borgvattnet: Inga meddelare.

IV. Härjedalska.

Hede: Bev. Ask, Kyrkbyn; P. Staffansson, Viken och J. Persson, Näset.
Hogdal (Hogd.): Bev. Jonas Mattson, Öfverhogdal.
Lillhärdal (Lillh.): Bev. Per Persson, Sunnanå; Erik Eskilsson och M. Sten, Kyrkbyn.
Linsäll (Lins.): Bev. Johannes Johansson och Erik Olofsson, Glöte.
Storsjö (Stors.): Bev. Karl Olofsson, Kyrkbyn och Lars Olofsson, Ljungdalen.
Sveg: Bev. Lars Andersson, Ytterberg, Joh. Larsson, Kyrkbyn, och H. Svensson, Herrö.
Tännäs (Tän.): Jon Bergman, Långå skans; Bev. G. Olofsson, Ljungdal, och S. Pålsson, Kyrkbyn, samt Sem.-el. Ida Vasenius och Erika Eriksson; Jöns Buskj, Funäsdalen.
Vemdalen (Vemd.): Stud. Jonsson; bev. O. J. Nordberg och G. Kihlberg, Kyrkbyn.
Älfros (Älfr.): Bev. O. Andersson och Jonsson, Remmen.

Utom förkortningarna af dessa sockennamn och vissa af alla kända förkortningar (o. s. v., m. m., m. fl. i st. f., t. ex.) hafva vi användt »spr.», som betecknar det vårdade uttalet af skriftspråket samt den i skrift förekommande svenskan. På ett par ställen hafve vi måst använda »subst.» = substantiv, som betecknar, att ifrågavarande ord är namnet på föremål, egenskap, handling o. s. v. såsom vilja (subst.) till skillnad från att vilja.

Inledning.

Landsmålsalfabetet skall — inom vissa, med hänsyn till det praktiska behofvet bestämda, gränser — bestå af tecken för alla de ljud, som i språket kunna frambringas. Härvid får intet tecken betyda mer än **ett** ljud, och intet ljud får betecknas på mer än **ett** sätt, d. v. s. med mer än **en** bokstaf. Sålunda får ej **k** som i skriftspråket betyda än **k**, som i **kalla**, än **tje**, som i **källa**; ej häller får det finnas tvänne eller flera beteckningssätt för samma ljud, såsom för **tje**-ljudet i **kyla** och **tjuta**. Å andra sidan är man ej nöjd med blott en bokstaf, där skriftspråket betecknar tvänne eller flera besläktade ljud med samma tecken. Skriftspråket har t. ex. **by** och **mycket**, stafvade med samma tecken för **y**-ljudet i båda, ehuru **y** låter annorlunda i **by** än i **mycket**. Samma är förhållandet med **a** i **mat** och **matt**, **o** i **bok** och **bock** m. fl. exempel. Landsmålsalfabetet får således flera **a**, **o**, **y**, **l**, **t** o. s. v. än skriftspråket.

Af detta följer, att man vid användandet af landsmålsalfabetet ej får rätta sig efter stafningen i skriftspråket: allt skrifves möjligast noggrant så, som det uttalas. Ingen onödig bokstaf får finnas; således skrifves ej **hvilken** med det stumma **h**, ej **l** uti **ljus**, ej **k** i betydelsen **tje**, ej **qvinna** med **q** (hvilket tecken ej finnes i landsmålsalfabetet) o. s. v.

Allt skrifves såsom det uttalas. Häraf följer äfven, att ett ord i samma dialekt ej alltid skrifves fullt lika, emedan det i olika ställningar uttalas olika. Sålunda säges i flytande snabbt tal i rspr. **min son** med **n** i **min**, men däremot **ming gubbe** med »äng»-ljud i st. för **n** i **min**. Vidare uttalas ej **s** i **son** och **d** i **dotter** på samma sätt, om t. ex. orden **min** och **vår** komma före dem: betecknade med landsmålets bokstäfver skulle uttalet af **son** och **dotter** tecknas i förra fallet *mın sa̠n*, *mın dot̠ər* och i senare fallet *va̠ṛ‿ʂa̠n*, *va̠ṛ‿ɖot̠ər*. På samma

sätt förändras uttalet af en mängd ljud vid ords sammansättning m. m. Sådan sammansmältning af ljud eller invärkan af ljud på hvarandra kallar man sandhi. Här torde vara tillräckligt att nämna följande ljudförändringar, som äro vanliga i jämtskan:

1) Om *d*, *l*, *n*, *s*, *t* komma i början af ett ord och det föregående ordet slutar med ett *r*, så uttalas de annorlunda, de blifva *ḍ*, *ḷ*, *ṇ*, *ṣ*, *ṭ*.

2) Slutar det föregående ordet med ett »tjockt» ljud (*d*, *l*, *n*, *s*, *t*), så blir ett *d*, *l*, *n*, *s* eller *t* i början af följande ord äfven tjockt, d. v. s. *d*, *l*, *n*, *s*, *t*.

3) På samma sätt ersättes *ʃ* (tje) efter *r* af *ṭṣ* och efter de »tjocka» ljuden af *ʃ*.

4) n i slutet på det föregående ordet uttalas, såsom ofvan visats, *ŋ*, om *g* eller *k* börjar det efterföljande; *ŋ*, om *j* eller *ʃ* (tje) följer o. s. v.

I det följande kommer detta att visas med flera exempel.

Alfabetet.

Af de ljud, som landsmålets bokstäfver beteckna, förekomma, såvidt kändt är, i de jämtska och härjedalska dialekterna följande:

a, *a*, *ɒ*, *œ*, *a*	*n*, *ṇ*, *n*, *ŋ*, *ŋ*, *n*, *ṇ*, *ŋ*, *ŋ*
b	*o*
d, *ḍ*, *d*, *ḍ*, *ð*	*p*
e, *e*, *ə*	*r*, *ʀ*, *r*
f	*s*, *ṣ*, *s*, *ṣ*, *ʃ*
g, *g*, *ɣ*	*ʃ*, *ʃ*
h, *ɔ*	*t*, *ṭ*, *t*, *ʒ*, *ʃ*
i, *ɩ*	*u*, *u*, *ɯ*, *u*
j, *ʒ*	*v*, *w*
k, *ꝁ*	*y*, *y*, *y*
l, *ḷ*, *l*, *l*, *ʝ*	*ο*, *ɵ*, *θ*, *ɑ*
ʎ, *ʎ̣*, *ʎ*, *ʎ*, *ʝ*	*a*, *æ*
m, *m*	*ø*, *ɵ*, *æ*, *ɞ*

samt en mängd diftonger.

Utom dessa ljud förekomma äfven (ehuru ej i vanligt tal, utan såsom utrop eller fel i uttalet hos enskilda *ɩ, ɿ, ʜ, ɥ, ƕ*. Ingen särskild af länets sockendialekter eger alla ofvanstående ljud.

Då en vokal uttalas genom näsa och mun på samma gång, betecknas detta genom en liten »svans» under densamma, t. ex. *ą, ą, ę, ǫ* o. s. v. Allmänt förekommer sådant uttal, som kallas nasalering, ej i jämtska eller härjedalska (om icke möjligen i Malmagen).

Efter t- och p-ljud få *d* och *g* vanligen något hårdare uttal än eljes, hvilket betecknas med ˇ öfver bokstafven, således *ď, ǧ*.

Till ett noggrant betecknande af uttalet hör äfven att före *f* och *v* skrifva *w* i st. för n, t. ex. *haw‿va* han var, *haw‿fǫr* han for. Af många uttalas dessa äfven *hą va, hą fǫr*.

I landsmålsalfabet gifves ingen skillnad emellan stora och små bokstäfver: ingen onödig olikhet i tecknen får förekomma.

Öfriga tecken.

För att kunna läsa och skrifva landsmål felfritt måste man, utom alfabetet, känna äfven en mängd andra tecken (de vanliga skiljetecknen oberäknade).

Sådana äro accenterna, tecknen för ljudens förlängning och förkortning m. fl. Tills vidare lemnas här om dessa teckens utseende och bruk endast några kortare upplysningar.

Ett långt ljud, vokal eller konsonant, betecknas med ett streck under bokstafven, t. ex. *ma̱t* (mat, föda) med långt a-ljud; *maṯ* (matt, utmattad) med långt t-ljud. I landsmålsskrift tecknas nämligen lång konsonant ej dubbel, alltså ej ck, dd, pp, o. s. v.[1]

Uttalas ett ljud så hastigt eller föga tydligt, att det knappt höres, betecknas detta med en punkt under bokstafven, t. ex.

[1]) I det följande saknas i några fall längdstreck, emedan förf. i primäranteckningarna försummat att utmärka kvantiteten. I andra fall utelemnas för korthets skull kvantitetstecknet, så kunna t. ex. *ʝʂaɭŋ*, *foʈʂa*, där de uppgifvas för olika socknar, betyda både *ʝʂa̱ɭŋ* och *ʝʂaɭŋ̱*, både *fo̱ʈʂa* och *foʈ̱ʂa*.

r i *førɳuft* (förnuft). Man kallar ett sådant ljud reduceradt. Punkten är reduktionstecknet. Höres det alls icke, utsättes det naturligtvis ej. Exempel på alldeles bortfallet *r* gifves i *fosta* eller *foʂta* (förstå).

Ganska ofta händer det, att n-ljud (vanligen i slutet af ord) bilda egen stafvelse, som t. o. m. kan hafva accent. Ett sådant stafvelsebildande **n** utmärkes genom en liten cirkel under detsamma (*n̥*, *ɳ̥*, *ŋ̥*), t. ex. *fògdn̥* (fogden, rspr. uttal), *fàrɳ̥* (fadren). Likaså heter det än *an svæn*, än *n̥ svæn* (Sven, namnet).

Orden **jag, du, han, hon, det, sig, vi, I, de** (de jämtska naturligtvis) förenas, då de obetonade stå efter det ord, till hvilket de höra, med detta ord genom bindestreck, t. ex. *kasta-ja* kastade jag? *føra-døm ut-a* buro de ut det? *say-du-n* såg du honom? *æt-n̥* efter henne. Hafva dessa ord däremot tonvikt, skrifvas de skilda från föregående ord, t. ex. *kasta ja* kastade jag? *say du han* såg du honom? o. s. v. Det är stor skillnad i betydelsen emellan

gá-a-na-na gaf hon honom det?
gá-a hànøm-a gaf hon honom det?
gá hú-a-na gaf hon honom det?
gá-a-na dǽ gaf hon honom det? och slutligen
gá hú hànøm dǽ gaf hon just honom detta?

Accenterna på tonstafvelsen (den starka stafvelsen) äro tre, nämligen:

´ akut, t. ex. *óst*, *óstn̥* (ost, osten). Denna accent behöfver vanligen ej utsättas.

` grav och högton, t. ex. *fàra* eller *fàra* fara, *òrɳ* eller *òrɳ* orren, i hvilka ord den första, egentligen accentuerade stafvelsen efterföljes af en med högre ton. Denna accent bör man utmärka (med `) i tvåstafviga ord för att skilja ord, som stafvas lika, men accentueras olika, sålunda t. ex. *skrámal*, vanligen utan accent (*skramal*) = skramlande, men *skràmal* = skramla; likaså *bular* buller och *bùlar* bullra.

^ cirkumflex, förekommer mycket ofta i medeljämtskan och sättes öfver en vokal, som har två accenter eller som tyckes stå i st. f. två vokaler, t. ex. *kâst* kasta, läses som *kàast*; på samma sätt *dôs* dosa, *pîp* pipa, *svǣ* sveda vb.,

læ̱ı̱ leda vb. Denna accent måste alltid utsättas; jämför t. ex. *mat* mat, *ma̱t* matt, trött, båda med outsatt akut, och *mât* matta.

Biaccent tecknas ' (stark biaccent) eller ' (svag biaccent).

Med en liten båge nedtill i raden förenas sådana ord, i hvilka antingen det föregåendes sista eller det efterföljandes första ljud eller båda på grund af det ena eller andra undergå någon förändring. Exempel: *nøŋ‿goŋ* någon gång i st. f. *nøn goŋ; haŋ‿jek* han gick i st. f. *han jek*. Jämför om sandhi här ofvan i inledningen.

En liten båge öfver vissa bokstäfver betecknar, att de uttalas med tungan närmande sig till läget för j; t. ex. *t̑sên* (i Bräcke), i hvilket ord ts uttalas nästan som *t̑s* (tj).

LJUDENS BESKRIFNING
och exempel på deras förekomst.

A-ljud.

Af a-ljuden förekomma *a*, *a*, *ɒ*, *a* och antagligen äfven *æ*.

1. *a*

är ett öppnare, »bredare» a-ljud, som i rspr. endast förekommer såsom kort, men i jämtskan och härjedalskan äfven såsom långt. Det bör noga skiljas från *a*, som är ett bredt ä-ljud (se längre fram, s. 69 f.). Om man börjar med att säga *a* och så småningom förändrar ljudet till ä, så uppstå efter hvarandra ljuden *a*, *a*, *a*, *æ*.

Några sockendialekter hafva *a* för båda a- och vissa ä-ljud i rspr., andra hafva både *a* och *a*, andra åter endast *a*. Sålunda saknas *a* och ersättes af *a* i **Ham.** och **Str. Off.** torde däremot för båda hafva endast *a*. Det inträffar äfven, att olika personer inom samma socken i detta afseende hafva olika vokaler. Sålunda har under våra undersökningar det händt, att män använde *a* i vissa ord, där kvinnor brukade *a*, t. ex. i prof från Hägg. (af man och hustru) och från Sunne (af far och dotter).

2. *a*

är det djupa, »rena» a, sådant det ljuder vid vårdadt uttal af rspr. **hat, tal, smal.** I länets dialekter förekommer det både kort och långt, ofta motsvarande äfven andra vokaler i rspr.

3. *ɒ*

förekommer uti diftongen *ɒu̯* i **Lidm.**

4. *ꞷ*

är ett a med dragning åt å. Den lyssnande tycker sig nästan höra å, under det den talande tror sig säga riktigt *a*. Man kan äfven säga, att *ꞷ* är *a* uttaladt långt tillbaka i munnen.

5. *a*

är ett a-ljud, som ligger mellan *a* och *e* eller *ɛ*, liksom *ꞷ* ligger emellan *a* och *o* (öppet å-ljud).

Medeljämtska.

I alla hithörande sockenmål förekommer *a* i t. ex. orden *ba̠n* eller (i vissa socknar) *ba̠ŋ* barn, *ta̠k* tak; likaså i uttalet af ordet »körtel», som heter *ʝʂa̠l̥ŋ̥* öfverallt utom i **Bods. Bräcke Ham. Refs. Str. Ås**, där det heter *ʝʂa̠l̥ŋ̥* (med kort *a*).

Kort *a* förekommer i hithörande mål i orden *al̥t* eller *alt* (i **Bods. Bräcke Lidm. Off.**) allt, *bȧk* backe, *ta̠k* tack, *hat̥n̥* hatten, *vat̥n̥* vatten, *kȧst* kasta. »Spar(a)de» heter *spȧd* i **Brun. Föll. Ham. Hot. Hägg. Kyrk. Laxs. Lit Mari. Näs** och möjligen i **Und.** samt delvis i **Frös.**, *spȧt* i **Str.**, *spȧd* eller *spȧl* i **Bods.**, *spȧl* i **Bräcke Refs. Sunds.** och delvis i **Lock.**, där man eljes säger *spȧd*. *spȧd* är också det vanliga uttalet i **Als. Asp. Hall. Marb. Matm. Nord. Nyh. Näsk. Röd. Sun. Åre Ås** och förekommer delvis i **Frös.** och **Mörs.** (Om *spad* se under Ä-ljud s. 69 f.).

a förekommer vidare i **Ham.** och **Str.** i t. ex *falk* folk, *bat̥n̥* botten, *gaŋŋan* gången (subst.), *saŋŋan* sången, *kaʂ* kors, *mjalk* mjölk, *sta̠n* stund, *stȧlp* stolpe, *tarp* torp, *sva̠l* svälja, som i **Bods.** heter *sva̠la*, och *fa̠l* följa, som i **Brun.** heter *fa̠la*.

I **Asp. Föll. Ham. Nyh. Refs. Röd. Str. Sunds. Ås** och delvis i **Sun.** heter afbalkning, »balk» *balk*; »aln» heter *a̠r* i **Asp. Ham. Hot. Kyrk. Röd. Str. Ås.** I **Näs. Sun.** (och **Hägg.**?) torde både *balk*, *a̠r* och *balk*, *a̠r* förekomma. Om *balk*, *a̠r* och *æ̠r* för öfrigt se under Ä-ljud s. 69 f. och s. 46—48.

Följande exempel visa tillika, huru växlande uttalet af ord är, hvilka man skulle tro sig känna alla, då man hört ett.

Vi välja orden »gnaga», »mala», »spara» och »stege» (med erinran om att *a* och *æ* äro ä-ljud). Orden uttalas:

gnaya, *maŀa*, *spara* och *saya* i **Hägg. Lit**;

gnaya, *maŀa*, *spara* och *saya* i **Föll. Röd. Refs.**, hvilket sistnämnda dock äfven har *gnæya*;

gnaya, *maŀa*, *spara*, men *saya* i **Kall Näsk. Sun.**, där man äfven får höra *gnaya* o. s. v.;

gnaya, *maŀa*, *spara* i **Asp.** och **Ås**, där man säger *saya*, i **Bräcke**, där »stege» heter *sæya*, samt i **Und.** och **Åre**, af hvilka det förra har *saya* och det senare *saya*;

gnaya, *maŀa*, *spara* i **Nyh.** och **Sunds.**, med *sæya* i det förra och *saya* i det senare;

gnaya, *mæŀa*, *spæra* och *sæya* i **Bods.**;

gnaya, *maŀa*, *spara* i **Hot. Laxs. Mörs.**, af hvilka de två förstnämnde hafva *saya* och det sista *saya* (i **Hot.** säger man äfven *spara*);

gnaya, *maŀa*, *spara* och *saya* i **Off.**;

gnaya, *maŀa*, *spara* och *saya* i **Kyrk.**;

gnaya, *maŀa*, *spara* i **Ham.** och **Marb.**, hvilka hafva *saya*, i **Str.**, där man säger *saya*, och i **Näs**, där *saya* och äfven *spara* förekomma;

gnaya, *maŀa*, *spara* i **Brun.** med *saya* och i **Hall.** med *saya*;

gnaya, *maŀa*, *spara* i **Als. Frös. Lock. Mari. Matm. Nord.**, af hvilka **Lock. Mari.** och delvis **Frös.** hafva *saya*, men de öfriga *saya*.

Sydjämtska.

»Allt» heter här *alt* eller *alt* utom i **Rät.**, där man säger *alt*. Öfverallt säger man *bake* backe, *ban* eller *baŋ* barn, *hatn* hatten. Alla sockenmålen hafva *balk* balk, *svara* svara. *gnaya* säges öfverallt utom i **Ov.**, där man har *gnaya*. »Kasta» heter *kaste* utom i **Hack.**, där man säger *kåst*.

»Följa» heter i **Berg** i vissa trakter *faŀe* (i vissa trakter *fɵŀe*), i **Rät.** *faŀje*; »svälja» heter *svaŀe* (och *svɵŀe*) i **Berg**, *svaŀje* i **Klöfs.**, *svaŀje* i **Rät.**; »stolpe» *stalpe* i **Klöfs.** och (jämte *stɵlpe*) i **Berg**. I **Berg** förekommer *a* vidare i *falk* folk, *kas* kors, *tʃad* köld, *tarp* torp m. fl., i hvilka ett mellanljud emellan *a* och *ɵ* eller *ɵ* förekommer, som vi betecknat med *a* (jfr dock *ə* s. 29).

Östjämtska.

Öfverallt säges *baka* backe, *gnaga* eller *gnaga* gnaga; *kasta* kasta. »Körtel» (i kött) heter *tʂalla* i Fors. Häll. Rag., *tʂalla* i Hås.; »allt» uttalas *alt* i Fors. Hås. Häll., men *alt* i Rag.

Vidare *stalpa* stolpe, *halj* hälg i Fors och Häll.

a finnes dessutom i vissa ändelser, t. ex. *krota* karfva, tälja, öfverallt; *nosa* näsa, *posa* påse i Fors. Hås. Häll.

Härjedalska.

»Backe» uttalas i Hede Lins. Tänn. *baoka*; i Stors. och Vemd. *baoka*, i Älfr. *baka*. »Hatten» heter *haotn* i Hede och Tänn. samt enligt uppgift äfven i Lins., där *haotŋ* också torde förekomma; *haotn* i Stors. och Vemd. Från Lillh. och Sveg hafva vi fått såväl *baka* som *hatn*, hvilket senare äfven lemnats från Hogd. och Älfr.[1] »Köld» heter *kala* i Sveg, *kala* i Älfr., *kalda* i Lillh. Lins. Stors. Tänn. Vemd., *kalda* i Hede. *far* fader förekommer öfverallt. »Folk» heter i Hogd. *falk*, i Vemd. och Älfr. *falk* (*fəlk?*).

I härjedalskan förekommer *a* äfven i ändelser af best. formen; sålunda heter t. ex. »alen» (trädet) *əldra* i Hede Lins. Stors. Vemd., *ədra* i Sveg och Tänn., *ədra* i Älfr., *adra* i Hogd.; »barnen» heter *bəna*. *batn* botten säges i Hogd., *batn* (jämte *bətn*) i Älfr.

a finnes allmänt i uttalet af ordet »kvarn», som heter *kwan* i Lillh. Lins. Sveg, *kvaŋ* i Älfr., *kvan* i öfriga mål. *an* aln förekommer i Hede Stors. Sveg Hogd. Älfr. »Allt» heter *alt* i Hogd., *alt* i Älfr., *alt* i Tänn. och Vemd., *alt* i öfriga mål.

Utom redan anförda exempel på *a* hafva vi *maʂŋa* murkna, *skaʂŋa* (skorpna) stelna i Hogd. samt *stalp* stupade (föll) i Hogd. och Älfr.

B-ljud.

6. *b*

är det vanliga b-ljudet, sådant det höres i **bok, snabb.** I Ström och delvis i Frost. och Alan. säger man *stôp* stubbe, *gôp* gubbe

---

[1]) Det gifves emellertid skäl att anta, det man i Lillh. säger *baoka* och *haotŋ*, i Sveg *baoka* och *haotn* (jfr H s. 32).

för *stôb* och *gôb*; på samma sätt *stepan*, *gepan* o. s. v. Motsatsen är fallet inom några andra socknar i ett och annat ord. Så säger man i några socknar *abotek* apotek, *babtist* baptist, *krebas* kroppås.

I **Hede Lins. Sveg Vemd. Lillh.** förekommer *b* efter *m* i vissa fall; således *mb* i st. f. *m* eller *m*.

D-ljud.

7. *d*

är vanligt d med tungspetsen mot tänderna.

8. *d*

är det d, som uppkommer, om man trycker tungspetsen mot öfre tandlådan i st. f. mot tänderna. Detta d höres alltid strax efter ett r; man säger ej vör*d*a utan vör*d*a.

9. *d*

är det »tjocka» d, som höres, då tungspetsen sättes rätt upp mot gommen i st. f. mot tänderna.

Om man söker uttala d med hela främre öfre delen af tungan (ej blott spetsen) mot gommen, uppkommer det ljud, som betecknas med

10. *đ*.

11. *ð*

är det lena d, som uppkommer, då tungspetsen vid uttalet ej vidrör tänderna eller tandlådan, utan en liten öppning där lemnas.

Man bör ihågkomma, att *ð* i nedan anförda exempel ej höres, då den talande anstränger sig att tydligt uttala orden; då höres nämligen tydligt *d* i stället. Många personer (som liksom tala hårdt) använda ej *ð*, utan *d*, fastän det förra är det allmänna uttalet. Vi skrifva exemplen i det följande med *ð*.

Exempel på vanligt »rent» *d* äro obehöfliga.

Medeljämtska.

ð är vanligt emellan två vokaler; sålunda heter trampa (i en väfstol eller spinnrock) *troðo* i **Als. Asp. Frös. Hall. Hot.**

Kall. Marb. Mari. Matm. Nord. Näsk. Off. Röd. Sun. Åre Ås, *trədu* i **Brun. Kyrk. Laxs. Lit Lock.,** delvis i **Mörs.,** i **Nyh. Refs. Sunds. Und.,** *trødu* i **Föll.,** *truðə* i **Ham.** och **Str.,** *trøðø* i **Hägg.,** *traðu* i **Näs** och delvis i **Mörs.** Från **Lidm.** har däremot erhållits *trodo*, ehuru eljest *ð* äfven där förekommer, i synnerhet i början af orden »det», »de», »då» m. fl., när det föregående ordet slutar på vokal och är svagtonigt: *so to-ðam* så togo de; *dı-ðıena* det där; *bon vat-ler dı-ðıenı* bonden vart led vid det där.

»Fördel» heter i de olika målen *fordel*, *fordeıl*, *fordæl* (**Off.**), *fordaıl* (allt efter uttalet af e-ljudet).

Öfverallt säger man *tror-du? for-du?* o. s. v. (ej *tror-du* o. s. v.); *tʃoln-dan* den där kjorteln; *e rıln-dan* är risseln därborta? o. s. v.

d är i jämtskan vanligast i förbindelsen *dʒ*, hvarpå exempel lemnas under J-ljud (s. 36—38). Men det förekommer ofta i andra ställningar. Sålunda säger man t. ex. vanligen *had-ja* hade jag (ej *had-ja*), ehuru man äfven får höra *had-ıa*.

Det »tjocka» d, *d*, förekommer exempelvis i uttalet af ordet »böld», som heter *bød* i **Bods. Bräcke Ham. Lock. Nyh. Refs. Sunds.,** *bød* i de öfriga utom **Str.,** där d-ljud i slutet af ord ersättes af t-ljud och det således heter *bøt*. »Alen» heter *ødva* i **Bods. Bräcke Ham. Nyh. Refs. Sunds.,** *odva* i de öfriga (*odva* i **Lidm.** och **Off.**) utom **Str.** »Köld» heter i de flesta mål *tʃod*, i **Bods.** *tʃød*, i **Bräcke** *tsød*, i **Ham.** *tʃad*, i **Nyh. Refs. Sunds.** *tʃod* eller *tʃød*.

d blir alltid *d* efter ett *d*, *l*, *r*, *s*. Som ett exempel härpå (hvilket äfven gäller för **Str.**) kan man taga »Larsdotter», som vanligen heter *lasdotar*, i **Ham. Str.** *lasdatar*; vidare ett namn såsom *huldalr* Håldalen.

Sydjämtska.

tradu (spinnrocks-)trampa har erhållits från **Hack. Myss.** och **Ov.**

d förekommer äfven här efter *r*, *l*, *n*, *l* o. s. v. Om *d* gäller äfven samma anmärkning som här ofvan under medeljämtska. Samma exempel som ofvan på bruket af *d* uppgifvas från dessa mål; sålunda: *adva* (alen) i **Berg Klöfs. Rät.,** *odva* i **Hack.** och **Myss.,** *adva* i **Ov.;** *bada* böld delvis i **Berg,** *boda*

i **Hack.**, *boḏa* i **Myss.**, *bɘḏa* i **Klöfs.** och delvis i **Berg**, *baḏa* i **Ov.**, *buḏa* i **Rät.**, *ȷ̧aḏ* eller *ȷ̧ɘḏ* köld i **Berg**, *ȷ̧oḏ* i **Hack.** och **Myss.**, *ȷ̧aḏ* i **Ov.** I **Rät.** har man lånat rspr. »köld», som här uttalas *ȷ̧ød*.

Östjämtska.

Från dessa sockenmål hafva i allmänhet samma exempel som från de öfriga erhållits. Sålunda *troðo* från **Rag.** Möjligen torde *ð* ej här vara så allmänt?

ḍ förekommer i *ḍẓ* (se under J-ljud s. 37) och före *ȷ*; *ḍ* efter *r*, *ḷ*, *ṇ*, *ḷ* o. s. v. — se exemplen under medeljämtskan.

aḏva (alen) öfverallt; likaså *boḏa* böld, *ȷ̧oḏ* köld från **Rag. Stug.** och delvis **Borgv.**

Härjedalska.

ð har ej af oss påträffats i dessa mål. Här säger man *trọdo* (trampa i väfstol m. m.) i **Hede Stors. Tänn. Vemd.**; *truḏu* **Lillh. Lins.** och delvis **Vemd.** (*trø* i **Hogd.**, *trɘ* i **Älfr.**).

d uttalas i vissa mål i slutet af ord efter n. Sålunda säger man *stond* stund i **Hede Lillh. Stors. Lins. Tänn. Vemd.**, *stɘnd* i **Sveg.** »Randen» heter *randa* i **Hede**, *randa* i **Lillh. Lins. Stors. Sveg Vemd. Tänn.** (hvarifrån vi fått *rænda*). »Bonde» heter *bond* i **Hede Lins. Stors.**, *bonde* i **Lillh. Sveg Tänn. Vemd.** Däremot har **Hogd.** resp. *stuṉ*, *raṉa*, *boṉ*, **Älfr.** *stɘṉ*, *raṉa*, *boṉ*.

Om *ḍ* gäller samma anmärkning som för föregående grupper af mål.

ɘdva alen säges i **Sveg** och **Tänn.**, *aḏva* i **Hogd.**, *ɘdra* i **Älfr.** I **Hogd.** säger man *boḏa* böld, i öfriga målen *buḏa*. I **Hogd.** och **Älfr.** säger man *huḏa* hörde, *ȷ̧uḏa* körde, i öfriga mål *huḏa*, *ȷ̧uḏa*.

ḍ finnes i förbindelsen *ḍẓ*, samt antagligen i slutet af ord efter t. ex. *ŋ* (och *ȷ*): *haŋḍ*? hand.

E-ljud.

12. *e*

är det slutna, »spetsiga» e, som höres i ordet **bref**, såsom det uttalas i de flesta socknarna.

13. *ɛ*

ligger, kan man säga, emellan e och ä. Det är således ett bredt e eller ett spetsigt ä (samma ljud som stockholmare, uppländingar m. fl. använda för e och ä i t. ex. meta och mäta).

Såsom allmän regel gäller, att kort e-ljud i jämtskan är det ljud, som här betecknas med *ɛ*, hvilken regel dock möjligen icke är undantagslös. Att *ɛ* i vissa dialekter äfven är långt, visas af nedanstående exempel.

Medeljämtska.

Rent e, *e* förekommer i följande ord inom alla målen: *be̱* bedja, *bre̱v* bref (möjligen äfven *brɛ̱v* i **Off.**), *be̱r* bär. I **Bräcke** säger man *be̱n*, *be̱t*, *se̱n*, *ste̱n* o. s. v.

»Skilja» heter *se̱ľɘ* i **Lidm. Föll. Ham. Hägg. Kyrk. Laxs. Lit Mari. Näs Refs. Str. Sunds.** och delvis i **Frös.**; *se̱ľa* i **Bods. Brun. Bräcke Nyh. Sun.** och delvis i **Frös.**, men *sɛ̱ľɘ* i **Als. Hall. Hot. Kall Lock. Marb. Matm. Mörs. Nord. Näsk. Off. Röd. Und. Åre**, *sɛ̱la* i **Asp.** och **Ås.** Rent *e* torde förekomma i *ve̱lɘ* vilja (subst.) i **Als. Bods. Frös. Föll. Ham. Marb. Mari. Matm. Nyh. Näs Refs. Röd. Str. Sunds. Sun.** (om öfriga socknar se under *ɘ* s. 33);

»Dricka» heter *dråk* i **Bods. Brun. Bräcke Hall. Ham. Hägg. Kyrk. Lock. Marb. Mari. Nord. Nyh. Näs Refs. Str. Sunds.**

ve̱ȷ väg säges i **Bods. Bräcke Sunds. Und.** och delvis i **Brun.**; *vɛ̱ȷ* i **Frös. Föll. Hall. Lit Mörs.**

Öfverallt (utom i **Lidm.**, där i denna ställning äfven *a* förekommer) är det *ɛ* som höres i ändelser, hvilka motsvara rspr. e, el, en och er. Sålunda heter t. ex. »bäcken» *bæȷʂɛn* i **Asp. Ham. Kall Kyrk. Lit Lock. Mari. Nyh. Refs. Str. Sunds. Ås**; *baȷʂɛn* i **Als. Brun. Frös. Föll. Hall. Hot. Hägg. Laxs. Marb. Matm. Mörs. Nord. Näs Näsk. Off. Röd. Sun. Und. Åre**; *batʂɛn* i **Bods.** och **Bräcke**; slutligen *baȷʂan* i **Lidm.**

Sydjämtska.

Äfven här säger man *be̱*, *bre̱v*, under det att *be̱r* bär endast förekommer i **Hack. Myss. Ov.**

se̱ľa skilja förekommer i **Berg Hack. Myss. Ov.** och antagligen äfven i **Klöfs.**, i **Rät.** säger man *saľȷa*. »Vilja» (subst.)

heter *veȴa* i Hack., *veȴ* i Myss. Ov. och möjligen Klöfs. samt delvis i Berg, *vaȷȷa* i Rät. och delvis i Berg. *vag* vägg i Hack. Ov. Rät.

Hvad ofvan blifvit sagdt om e-ljudet i ändelser, gäller äfven här. Exempel därpå gifvas i de nyss anförda orden och vidare i *bæȷʂan* bäcken Berg Hack. Klöfs. Myss. Rät., *bætsan* Ov.

Östjämtska.

Härifrån uppgifves *be*, *brev*, *ben*, *bet*, *bre* bred, *le* led (ful, äfven led i gärdsgård), *re* red, *sten* sten, *steȷa* stege o. s. v. *ber* bär ha vi fått från Hås., men från de öfriga *bar*.

Kort e-ljud inuti ord och i ändelser är *a*: *brat* bredt, *raȴ* rissel, *brına* brinna, *bækan* bäcken, *kasta* kasta.

Härjedalska.

Härifrån ha såsom allmänna antecknats: *be* bedja, *brev* samt *ben*, *sen*, *sten*, i hvilka tre sista Vemd. dock äfven har *eı*; *bre* bred, *le* led, *re* red. »Bär» heter *ber* i Hogd., *bar* i Hede Lillh. Lins. Stors. Sveg.

Lillh. och Lins. hafva *a* öfverallt, där man skulle vänta *æ*: *baəȷʂan* bäcken, *ʃwaȴta* svälta o. s. v. Detta eger rum äfven i öfriga mål i vissa ord, t. ex. »känna», som uttalas *ȷʂana* i (Hogd. och) Älfr., *ȷʂaŋa* eller *ȷʂeŋa* i öfriga mål (jfr s. 48). »Kärna» (smör) heter *ȷʂana* i Hede Lillh. Stors. och delvis Tänn., *ȷʂaŋa*(?) i Sveg och delvis Tänn. »Bredt» och »hett» heta *breət*, *heət* i Hede Tänn. Stors. Vemd. och förmodligen äfven i Lins. Lillh. Sveg, ehuru från dem uppgifvits *het*. »Dricka» heter enligt uppgift *dreəka* i Lins., *dreəka* i Stors. och Vemd., kanske äfven Lillh. och Sveg, från hvilka vi fått *dreka* (Lillh.) och *dreka* (Sveg). Från Hogd. och Älfr. hafva vi *hat* och *draka*.

I Älfr. förekommer *e* i stället för de öfrigas *ø*; där säger man *ȷema* gömma (öfriga *ȷømø*), *gret* gröt, *nesa* (öfriga *nøsø*) nysa.

I ändelser har man *a* (där ej tilljämning, såsom i *gnøgø* gnaga, *nøsø* nysa o. s. v., förekommer). Sålunda säger man *kasta*, *buda*, *bæŋȷʂan* o. s. v. I Hogd. och synnerligen i Älfr. har man ett öppnare ljud i ändelser, hvilket vi tecknat med *a* i regeln (jfr dock *ə* här nedan s. 29).

14. **Obestämd** (»färglös») **vokal** *ə*.

Denna vokal bildar man genom att öppna munnen, hålla tunga och läppar stilla i deras naturliga läge samt låta rösten ljuda. Vokalen liknar något *a* och igenkännes därpå, att den lyssnande tycker sig höra ett ljud »hopblandadt af **å**, **a**, **ä** och öppet ö».

Ehuru denna vokal ej med säkerhet är antecknad inom de här ifrågavarande målen, upptages den dock, emedan det vore möjligt, att den kan förekomma. Sålunda skulle det kunna vara denna som förekommer i något eller några af orden *təbəkər* tillbaka **Lillh. Tänn.**, i *fvərə* svara och *sə* så **Lillh. Stors.**, i *səmə* samma **Sveg**, i *vər* vara, *həlda* hållit **Stors.**, i *fəlk* folk, *stəlpa* stolpe **Vemd.**, samt slutligen *fəla* följa, *svəla* svälja ifrån **Berg** och i en eller annan diftong, i hvilka ord kommitterade trott sig höra andra vokaler, såsom *e* (*ɘ*), *a* o. s. v.

Möjligen är det denna vokal som förekommer i slutet af sådana ord som *brına* brinna, *bøsa* bössa, *jema jøma* gömma, *jşuda* körde m. fl. från **Hogd.** och **Älfr.** och hvilken man tycker likna än *a* än *a*. Vi hafva i de flesta fall tecknat *a* i slutet af sådana ord.

F-ljud.

15. *f*

är **f**, sådant det höres i **få**, **straff**. Det får ej användas för att beteckna *v*-ljud. I jämtskan säger man *knaft*, ej *knapt* o. s. v., hvadan man där bör skrifva *f*, ej *p*. Likaså förvandlas *v* till *f* före *s* och *t*, t. ex. *lıv*, men *lıfs*, *trøuv* trög, *trøuft* trögt. För öfrigt äro exempel på användningen af *f* obehöfliga.

G-ljud.

I länets dialekter förekomma tre g-ljud, nämligen

16. *g*,

som är det vanliga **g**, sådant det ljuder i **god**, **hugga**;

17. *g*,

som uttalas längre fram i munnen än *g*. *g* bildas genom att föra främre öfre delen af tungan med nedböjd spets mot gomhvalfvet, *g* genom att trycka bakre delen af tungan mot bakre delen af gommen. *g* förekommer i Härjedalens mål, i Lidmålet och i öfriga mål i ett eller annat smekord. Slutligen hafva vi

18. *ɣ*,

som skiljer sig från *g* däri, att *ɣ* uppstår genom tungans närmande mot gommen, under det att vid uttalet af *g* tungan tryckes mot densamma.

I afseende på *ɣ* gäller samma anmärkning som om *ð* (s. 24): då ordet uttalas med eftertryck eller ansträngning att uttala det tydligt, höres ej *ɣ* utan *g* (eller *g*), ehuru *ɣ* eljes kan vara det vanliga uttalet.

Särskilda exempel på användningen af *g* äro obehöfliga.

Medeljämtska.

Här förekommer *g* (utom i **Lidm.**), som ofvan nämnts, endast hos en eller annan person i jollrande språk med små barn och i smek- eller lockord, hvarpå det allmänt brukliga lockordet till svin: *gis*, *gis*, kan tjäna som exempel. På smek säger man äfven *gisan* i stället för *grisan*.

I **Lidm.** förekommer *g* allmännare: *ligi* ligga, *låg* lägga, *houg* hugga, *grout* gröt, *bygd* bygd (by), *plag* plagg.

ɣ förekommer allmänt. I de flesta målen säges *byɣd* (i **Ham.** och **Str.** *bøɣd*) bygd, bebyggd ort, *dyɣd* (**Ham.** *døɣd*) dygd, *daɣ* dag m. fl. I synnerhet förekommer *ɣ* i stället för *g* (enkelt **g**) emellan två vokaler. Exempel därpå gifvas i det under A-ljudet anförda ordet »gnaga», som i olika socknar heter *gnaɣa*, *gnaɣa*, *gnaɣa*, *gnaɣa* och *gnæɣa* (se s. 22). Detta ord har för **Lidm.** uppgifvits heta *gnogo*, ehuru *gnoɣo* där äfven borde förekomma (åtminstone säges i **Lidm.** *laɣa* laga, *fyotn-daɣa* fjorton dagar, *ouɣa* ögat).

»Stege» uttalas i de olika socknarna *saɣa*, *saɣa*, *saɣa*, *saɣa* och *sæɣa* (se s. 22), i **Lidm.** *sogo* eller *soɣo*.

Sydjämtska.

Som exempel på förekomst af *g* gifves äfven här *gɪs*, *gɪsen*.

ʏ förekommer här i samma ställning som i medeljämtskan. Sålunda har man *bʏʏd*, *gnaʏa* (i **Ov.** *gnaʏa*). »Stege» heter *saʏa* i **Berg** och **Hack.**, *saʏa* i **Myss.** och **Ov.**, *staʏa* i **Klöfs.** och **Rät.** *daʏ* säges öfverallt, *væʏ* väg i **Berg** och **Ov.**, *veʏ* i **Hack.**, *væɪʏ* i **Myss.**

Östjämtska.

gɪs, *gɪsen* säges äfven här.

ʏ torde möjligen ej vara så allmänt som i medeljämtskan; dock ha uppgifvits *gnaʏa* (i **Hås.** *gnaga*?), *steʏa* stege och *væʏ*(?) *væʏen* (*væjen* i **Hås.** och **Rag.**), *tʃuʏe* tjuge.

Härjedalska.

bʏgd säges öfverallt utom i **Älfr.** (och möjligen i **Hogd.**), där det heter *bʏʏd*. Vidare *stʏg* (**Älfr.** *stɪg*) stygg, ful. »Väg» heter *veg* i **Hede**, *væg* i **Stors. Tänn. Vemd.**, *veʏ* i **Hogd.**, *væʏ* i **Lins. Sveg Älfr.**, *væg*(?) i **Lillh.** »Vägg» heter *væg* i **Tänn.** och **Vemd.**, *væg* i **Hede Hogd. Stors. Sveg Älfr.**, *veg* i **Lillh.** och **Lins.** »Gnaga» heter *gnøʏø* i **Hede Lins. Stors. Tänn. Vemd.**, *gnæʏa* i **Älfr.**, *gnøgø* i **Lillh.** Ljuden *ʏ* och *g* tyckas förekomma om hvartannat i de anförda orden »gnaga» och »väg».

g uttalas i ljudförbindelsen **ng** i slutet af ord i **Hede Lillh. Lins. Sveg Vemd.** Sålunda heta orden »gång», »sång», »lång» *gaŋg*, *saŋg*, *laŋg* i **Hede Sveg** och **Vemd.** Detta uttal gäller i afseende på »gång» och »sång» äfven om **Lillh.** och **Lins.**, där »lång» heter *laŋg*.

H-ljud.

19. *h* och 20. *ɔ*.

Utom det vanliga *h* upptaga vi här äfven ett annat, detsamma liknande ljud, nämligen *ɔ*, som egentligen är en tonlös vokal. Tecknet *ɔ* betyder nämligen utandningen emellan en vokal och den därpå följande, till samma stafvelse hörande konsonanten, vanligen något af ljuden *k*, *p*, *t* (resp. *ť*, *ț*), *n*, *ŋ*, *g*, *m*.

I de ord, där *ɔ* förekommer, tycker man sig höra, att vokalen ljuder liksom endast förra hälften af den tid, som åtgår,

innan den följande konsonanten vidtager, och rösten tystnar under den senare hälften, under hvilken dock utandningen fortfar, tills konsonanten börjar. Är denna utandning hörbar (liksom hväsande), anteckna vi detta med *ɔ*; är den däremot tyst, så att endast ett uppehåll märkes, skrifva vi *ɔ̣* (d. v. s. *ɔ* med reduktionstecken). Somliga personer uttala *ɔ* tämligen hårdt, så att ljudet nästan liknar det, som i tyskan betecknas med **ch** (landsmålsalfabetets *x*, se tillägget s. 81).

Exempel på användning af *h* äro obehöfliga.

ɔ finnes endast i

Härjedalska.

Vi hafva i uppgifterna från Härjedalen fått *ɔ* allmänt från **Hede Lins. Stor. Tänn. Vemd.** samt dessutom i ett par ord från **Lillh.** *ɔ* höres i **Tänn.** i vissa ställningar nästan som *x*, i andra (före *m*) knappast. Våra meddelare från Sveg ville ej vidkännas ljudet. Detta skulle antyda, att ljudet ej finnes i **Sveg** och kanske knappt i **Lillh.** Emellertid omnämner prof. Lundell i Lmalf. s. 86, att en dylik »aspiration» märkts äfven i **Sveg.**[1]

»Backe» heter i **Hede Lins. Stors. Tänn. Vemd.** *baɔka*, »bort» *boɔt*, »botten» *beɔtn̥*, i **Lins.** äfven *beɔtŋ̊*. I dessa sockenmål torde vidare finnas *tuɔpa* höna, *ʃlaɔpa*, *ʂlæɔpa* eller *ʂlaɔpa* (jfr slita) släppa, *vaɔŋka*, *vaɔŋkja* o. s. v. vanka, *tæɔŋka*, *tæɔŋkja* o. s. v. tänka, *iɔnt* inte, *jaɔmtn̥* jämtländingen, *haɔtn̥*, *vaɔtn̥* eller *haɔtŋ̊*, *vaɔtŋ̊* hatten, vatten, *tvæɔta* eller *tʂwæɔta* tvätta, *bæɔtʂan* bäcken, *druɔtʂi* eller *druɔtʂa* druckit o. s. v.

Från **Lins.** hafva vi endast *boɔt* eller *boɔt* bort och *beɔtŋ̊* botten. I öfriga ord kunde något *ɔ* ej märkas hos vår meddelare, hvilket ej hindrar, att äfven här åtminstone *ɔ* kan vara vanligt.

I-ljud.

21. *ɪ*, 22. *ɪ*.

Man skiljer i beteckningen mellan öppet och slutet **i**. *ɪ* är det, som höres i rspr. **spik, rik, bita.** Det öppnare ljudet *ɪ*, som ligger emellan *ɪ* och *e*, höres vanligen i rspr. **fick, sitta, spilla.** I regel är kort i-ljud i jämtskan *ɪ*, ehuru i vissa mål äfven långt

[1]) Vid senare undersökningar inom Sveg och Lillh. har *ɔ* af oss antecknats för målen i dessa socknar.

ɪ förekommer. I härjedalskan förekommer äfven kort *ɪ*. Om *ɪ* i stället för rspr. j se under J-ljud s. 34 f.

Medeljämtska.

Öfverallt säger man *bi̠* bida, *kʰi̠p* nypa, *ri̠k* rik, *si̠n* skina o. s. v.

Långt *ɪ* finnes i: *lɪʝʒɪ* ligga i **Als. Kall Matm. Näsk. Off. Und. Åre,** delvis i **Hall.** och **Mörs.** »Vilja» (subst.) heter *vɪ̠lɪ* i **Hall. Hot. Kyrk. Lit Lock. Nord. Näsk. Off. Und. Åre.**

Kort *ɪ* finnes i *lɪḏʒa* ligga i **Asp. Brun. Frös. Ham. Hägg. Lit Lock. Marb. Mari. Nord. Näs Refs. Sun. Ås** och delvis i **Bods.,** där man dock äfven liksom i **Bräcke** och **Nyh.** säger *lɪga; lɪḏʒɪ* i **Kyrk. Sunds.** och delvis i **Hall. Mörs.;** *lɪʝʒa* i **Str.;** *lɪʝʒɪ* i **Hot. Laxs.** och delvis i **Föll.,** där man dock äfven säger *lɪḏʒa;* slutligen *lɪgɪ* i **Lidm.** Vidare heter »vilja» (subst.) *vɪlɪ* i **Asp. Kall. Laxs. Ås,** *vɪl̠ɪ* i **Lidm. Hägg.** Från **Bods.** har erhållits *vɪʝja* och från **Bräcke** *vi̠ʝj* (?).

»Dricka» heter *dri̠k* i **Als. Asp. Frös. Föll. Hot. Kall Laxs. Lit Matm. Mörs. Näsk. Off. Röd. Sun. Und. Åre** och **Ås,** *dri̠k̑* i **Lidm.**

Öfverallt säger man *bi̠n̠* binda, *bri̠n̠* brinna, *fi̠n̠* finna utom i **Lidm.,** därifrån vi fått äfven *bi̠ŋ, bri̠ŋ, fi̠ŋ.*

Såsom af ofvanstående exempel synes, motsvaras rspr. ändelse **-ja** ofta af *-ɪ.*

Sydjämtska.

Här hafva vi *kʰɪ̠pa* nypa, *sɪ̠na* skina, *ʃl̠ɪ̠ta* slita (i **Hack.** *kʰi̠p, si̠n, ʃl̠i̠t*) samt *rɪ̠k.*

Vidare *brɪn̠a, fɪn̠a* (i **Hack.** *bri̠n̠, fi̠n̠*), *lɪḏʒa* (i **Myss.** och delvis i **Ov.** *lɪga*).

Slutligen *re̠vɪ* rifvit i **Rät.,** *fe̠rɪ* (rodd-)färja i **Berg.**

Östjämtska.

Äfven här säger man *ʃl̠ɪ̠ta, sɪ̠na, knɪ̠pa* (nypa, knipa), *rɪ̠k* och *bɪn̠a, brɪn̠a, fɪn̠a* samt *lɪga* eller *lɪḏʒa.*

Härjedalska.

kʰɪ̠pa nypa är allmänt (*kʰɪ̠pa* i **Hogd.** och **Älfr.**). Orden »rik» och »slita» uttalas öfverallt med *ɪ̠* i första stafvelsen; likaså

»skina» utom i **Hede** och **Stors.**, som hafva *e* (se vidare s. 43 och 56 om dessa ord).

»Dricka» heter *drɪɔk̦a* i **Hede** och **Tänn.** »Brinna» och »finna» uttalas *brɪn̦a*, *fɪn̦a* i **Hogd. Älfr.**; *brɪn̦a*, *fɪn̦a* möjligen delvis i **Vemd.**; eljes *brɪŋa*, *fɪŋa* öfverallt.

Vi hafva fått *druɔʃʂɪ* druckit från **Lins. Lillh. Stors.** (möjligen *druʃʂɪ* från de två sistnämnda?), *drɵɔʃʂɪ* (*drɵʃʂɪ*) från **Sveg**, *rɪvɪ* rifvit från **Lillh. Lins. Sveg**, *revɪ* från **Stors.** Det kan dock hända, att detta *ɪ* i slutet af ord är orätt tecknadt och att *ɪ* där vore riktigare. För y-ljud förekommer i **Älfr.** *ɪ* jfr ss. 11, 66.

J-ljud.

J kan uttalas på två sätt: antingen med tungans öfre yta intill främre gommen, hvilket ljud betecknas med

23. *ȷ*,

eller ock så, att tungans öfre yta närmas intill öfre tandvallen framtill, i hvilket fall

24. *ʒ*

uppstår. Detta senare jämte *ɖ*, d. v. s. *ɖʒ*, är en noggrannare och riktigare beteckning än dj för det ljud, som i medel- och sydjämtskan förekommer i t. ex. *rʏɖʒan* ryggen. Om man försöker att med tonande röst säga *ʂ*, uppstår *ʒ* (liksom *z* af *s*).

Här torde böra anmärkas, att ej alla personer säga *ȷ*, där det vanligen bör förekomma, utan i dess ställe använda *ɪ*. Sålunda säger mången *had-ɪ̯a* hade jag? *van-ɪ̯a* vann jag o. s. v. i stället för det mera vanliga *haɖ-ȷa*, *vaŋ-ȷa*, *ɪ̯æɡs* i st. f. *ȷæɡs* o. s. v. I regel förekommer dock alltid *ȷ* (där ej *y* brukas, se *ɵy*, *øy* o. s. v.) emellan tvänne vokaler; man får därför ej skrifva *maȷ*, *haȷ*, *beȷn* i st. f. *maɪ̯*, *haɪ̯*, *beɪ̯n* o. s. v. (se Diftong. s. 73 ff.). Före riktigt *ȷ* öfvergå *d*, *l*, *ɭ*, *n*, *s*, *t* till *ɖ*, *ʎ*, *ɭ*, *ŋ*, *ʂ*, *ʈ*.

Medeljämtska.

För att lemna den ovane antecknaren tillfälle till jämförelse mellan bruket af *ȷ* och *ɪ̯* (*ɪ̯*) i vissa fall anföra vi följande exempel.

»Gömma» uttalas vanligen med *ȷ*: det heter nämligen *ȷʏ̂m* öfverallt, utom i **Lidm. Str.** och **Sunds.**, hvilka mål hafva

ɉo̩m. Undantagsvis bör man äfven få höra *ɩŷm* eller *ɩo̩m* (*yo̩m*?). Likaledes torde jämte det vanliga *ɉûy* ljuga äfven förekomma *ɩûy*.

Vanligen uttalas »mjölk» med *mɉ* (*m̃ɉ*); sålunda säges *mɉalk* i **Als. Asp. Föll. Hall. Hot. Hägg. Kall Kyrk. Laxs. Lit Marb. Matm. Nord.** (förr) **Näs Näsk. Off. Röd. Sunne** (förr) **Ås** ock delvis i **Åre,** *mɉolk* i **Brun. Frös. Lock. Mari. Mörs. Sunne** (numera) **Und. Åre,** *mɉølk* i **Bods. Bräcke Nyh. Refs.,** *mɉ8lk* **Nord.** (numera) och **Sunds.,** *mɉalk* i **Ham.** och **Str.** Dock torde man ofta få höra *mɩalk*, *mɩolk*, *mɩølk*, *mɩalk*, liksom i **Lidm.,** hvarifrån *mɩalk̦* uppgifvits.

Ord sådana som »berg», »helg», »varg» torde alltid uttalas med *ɉ* i slutet. Åtminstone har för oss uppgifvits, att »helg» heter *halɉ* i **Als. Asp. Bods. Brun. Bräcke Frös. Föll. Hall. Lit Marb. Mari. Matm. Nord. Näsk. Off. Refs. Röd. Und.,** *halɉ* i **Ham. Hot. Hägg. Kall Kyrk. Laxs. Lock. Mörs. Nyh. Str. Sunds.** Både *halɉ* och *halɉ* ha uppgifvits från **Näs Sunne Ås,** *halɉ* och *hælɉ* från **Åre.**

»Vägen» uttalas med *ɉ* i **Ham. Lock. Nyh. Refs. Str. Sunds.,** där det heter *væɉen*, samt i **Bods.** och **Bräcke,** där man säger *veɉen*.

»Drängen» uttalas *dræŋɉen* i **Asp. Frös. Hall. Ham. Hot. Hägg Kall Kyrk. Laxs. Lit Lock. Marb. Mari. Mörs. Nord. Nyh. Näs Refs. Röd. Str. Sunds. Sun. Åre Ås,** *dreŋɉen* i **Als. Bods. Brun. Bräcke Föll. Matm. Näsk. Und.,** *draŋɉen* l. *dreŋɉen* i **Off.** Likaså säger man i allmänhet *goŋɉen* gången subst. (eller *gøŋɉen*, *gaŋɉen*, *gaŋɉen* i resp. mål) och *soŋɉen* (resp. *søŋɉen*, *saŋɉen*, *saŋɉen*) sången. Detta hindrar ej, att man äfven kan få höra *dræñɩen* o. s. v., *goñɩen* o. s. v., *soñɩen* o. s. v. (Från **Lidm.** ha uppgifvits såväl *draŋen*, *g8ŋen* som *drañɩen*, *g8ñɩen*).

Däremot skall man finna, att *ɉ* ej förekommer i uttalet af orden »ben», »sen», »sten» och dyl., hvilka i alla mål med undantag af **Bräcke,** byn **Berge** i **Frös.** och **Off.** uttalas: *beɩn*, *seɩn*, *steɩn* (**Bräcke** och **Berge** ha *be̩n* o. s. v., **Off.** *bæ̩n* o. s. v.). Likaså är det *ɩ* ock icke *ɉ* som höres i t. ex. *maɩ* maj (månad), *haɩ* rädd, förskräckt, *hôɩ* (**Marb.**) och *hôɩ* (**Bods. Hall.**) skrika, ropa, *aɩ*, *aɩ*, *oɩ*, *oɩ* aj! o! Efter ö-ljud förekommer ej heller *ɉ* utan *y*, t. ex. *høy* eller *hôy* skrika, ropa, *pøyk* (i **Lidm.** *pøyk̦*) pojke o. s. v. Se härom under diftongerna.

dz förekommer allmänt såsom ett mjukare uttal af gg inuti ord. Sålunda uttalas »plagget» *plodza* i de flesta målen, *plødza* i **Bods. Bräcke Lock. Nyh. Refs. Sunds.**, *pladza* i **Ham.**, *plədza* eller *plødza* i **Åre.** Öfverallt utom i **Str.** heter »ryggen» *rydzan;* »väggen» uttalas med *dz* utom i **Str.**, således *vædzan* i vissa och *vedzan* i andra mål (*vadzan* i **Lidm.**). »Ligga» heter *lidza* i **Asp. Brun. Frös. Ham. Hägg. Kyrk. Lit Lock. Marb. Mari. Nord. Näs Refs. Sunds. Sunne Ås.** *lidzı* l. *ljzı* säger man i **Föll. Hall. Mörs.**, *lidza* l. *liga* i **Bods.** (*liga* i **Bräcke**), *ligı* i **Lidm.**, *liga* i **Nyh.**

Här torde böra anmärkas, att detta ljud ej finnes i **Str.**, där det ersättes af *jz*, och att man möjligen i **Bods.** m. fl. mål i sydöstra delen af provinsen kan få höra *dz* (*dž*) i stället för *dz*.

Sydjämtska.

I afseende på *jøma* »gömma» i **Myss.**, *joma* i **Berg Klöfs. Ov. Rät.**, *jôm* i **Hack.**, *mjalk* »mjölk» i **Berg Hack. Klöfs. Myss. Ov.**, *mjəlk* i **Rät.**, *dræŋjan* »drängen» öfverallt, *gəŋjan* »gången» i **Berg Klöfs. Rät.**, *goŋjan* i **Hack.**, *gaŋjan* i **Ov.**, *gauŋjan* i **Myss.** gäller samma anmärkning, som ofvan gjorts om samma ord i högjämtskan: man kan få höra *i̯* i stället för här tecknadt *j*.

»Hoja» (skrika, ropa) heter *haja* eller *həja* i **Berg**, *hoja* i **Myss.** och **Ov.**, *huja* i **Klöfs.**, men *hôy* i **Hack.**, *hoya* i **Rät.**

»Helg» heter *halj* i **Hack.**, *halj* i **Ov.** och **Rät.** (öfriga mål hafva g-ljud: *haly*).

Äfven här bör man skrifva *hai̯*, *mai̯*, *bei̯n* o. s. v. (icke *haj*, *maj*, *bejn* o. s. v.). Se diftongerna (s. 73).

Öfverallt uttalas »ryggen», »väggen» med *dz: rydzan*, *vedzan* i **Hack. Ov. Rät.**; *vædzan* i **Berg Klöfs. Myss.** »Plagget» heter *pladza* l. *plədza* i **Berg**, *pladza* i **Klöfs.**, *plodza* i **Hack. Myss.**, *pladza* i **Ov.**, *plədza* i **Rät.** — *lidza* säger man i **Berg Hack. Klöfs. Rät.**, *lidza* l. *liga* i **Ov.** (*liga* i **Myss.**).

Möjligen torde i **Ov.** *dž* förekomma oftare än *dz;* sålunda *pladža*, *vedžan*, *lidža* o. s. v.

Östjämtska.

Samma exempel med enahanda anmärkningar om *j* och *i̯* kunna anföras härifrån. Sålunda ha uppgifvits: *joma* gömma,

haľj helg, *mjoľk* mjölk från **Fors.** och **Häll.**; *jyme*, *haľj*, *mjoľk* från **Hås.** och **Rag.** *hoje* (ropa) förekommer öfverallt, *dræŋjen* här och hvar i **Rag.** (eljes vanligen *drægen*).

dz förekommer ej allmänt eller regelbundet: man säger *lige* och *lidze*, *rygen* och *rydzen* om hvartannat i olika byar, t. o. m. familjer. Öfverallt har uppgifvits *pľoge* (ej *pľodze*). Förmjukningen är här sällsynt och oregelbunden.

Härjedalska.

Härifrån hafva vi fått *jema* (gömma) från **Älfr.**, *jøme* från **Vemd.**, samt *jømø* från de öfriga utom **Hogd.**, som dock äfven torde hafva *j* i detta ord. »Mjölk» heter *mjoľk* i **Tänn.**, *mjaľk* i **Vemd.**, *mjæľk* i **Älfr.**, *mjoľk* i öfriga mål (**Hogd.**?).

»Helg» och »berg» hafva uppgifvits heta *hæľj*, *bærj* i **Vemd.**, *haľj*, *barj* i **Älfr.** och förmodligen **Hogd.**, *heľg*, *berg* i **Lillh.** och **Lins.**, *hæľg*, *bærg* i **Hede Stors. Sveg Tänn.** (äfven *-y*). Möjligen har dock **Vemd.** äfven *hæľg*, *bærg*; »följa» heter *faľje* i **Sveg** och **Hogd.**, *foľje* i **Vemd.** eller i likhet med **Älfr.** *faľje*, samt i öfriga mål *foľje*.

dz är i Härjedalen ej så vanligt som i Jämtland.[1] Vi hafva fått det från **Lillh. Stors. Sveg**, samt från **Hogd.** och **Älfr.**, dock icke så regelbundet och genomgående som i jämtskan. Enligt Ll1 (i Sv. landsm. I. 2, s. 61) förekommer det äfven i **Hede** och **Lins.**, i **Lillh.** äfven efter n-ljud.

»Ligga» har uppgifvits heta *lidze* (*-a*) i **Hogd.**, *lidza* i **Älfr.**, *lidze* eller *lije* i **Sveg**, *lije* i **Lillh. Tänn. Vemd.**, *lijə* i **Hede Lins. Stors.** Formen *lidze* eller *lidzə* skulle dock enligt uppgiften här ofvan kunna förekomma äfven i **Hede Lillh. Lins.** »Lägga» heter likaledes *lædze* i **Hogd.** och **Älfr.** (*-a*), *læje* eller *lædze* i **Sveg**, *læje* i **Tänn.** och **Vemd.**, *laje* i **Lillh.** och **Lins.**, *læge* i **Hede** och **Stors.** Man kunde vänta *lædze* eller *ladze* från **Hede Lillh. Lins.** Skillnaden emellan »vägen» och »väggen» uppgafs för **Hede Lins. Tänn. Vemd.** ligga i längden af j-ljudet, således *væjen* och *væjen*, hvaremot *vædzen* väggen uppgafs för **Lillh.** (med *e*) **Stors. Sveg** (jämte *væjen*, *vejen*). Antagligen ha

[1] I allmänhet torde dessa ljud ej vara desamma i Härjedalen som i Jämtland. Vi hafva vid flera tillfällen varit frestade att teckna det härjedalska ljudet (i vissa socknar) än *dj* än *z* (kanske rättast) i st. för och jämte här ofvan begagnade *dz* och *j*.

äfven Hede och Lins. *dʒ* i detta ord. *rydʒen* ryggen uppgafs ensamt från Stors., *ryjen* och *rydʒen* från Lillh., *ryjen* från de öfriga (utom Hogd. och Älfr.). Antagligen säges både *ryjen* och *rydʒen* öfverallt utom i Tänn. Vemd., som endast hafva *ryjen*, och Hogd. Älfr., som hafva det förra *rydʒen*, det senare *rıdʒen*. »Drängen» uppgafs heta *dræŋjen* i Hogd. och Älfr., *dreŋen* i Lins., *dræŋen* i öfriga mål utom Lillh., hvarifrån vi fingo *dreŋjen* (denna form skulle kunna förekomma jämte *dreŋdʒen*).

K-ljud.

Likasom två tecken gifvas för de båda olika uttalen af g, nämligen *g* och *g*, så betecknas också k-ljudet med tvänne bokstäfver.

25. *k*,

vanligt hårdt k, uttalas liksom *g* med bakre delen af tungan mot bakre gommen, hvaremot

26. *ķ*

liksom *g* uttalas med midten af tungan mot gomhvalfvet.

Man uttalar de båda k- och g-ljuden rätt, om man säger *k* och *g* med t. ex. a samt *ķ* och *g* med i, d. v. s. *ka*, *ga* och *ķı*, *gı* (hvilka då naturligtvis ej få uttalas med tje- eller j-ljud).

Skillnaden emellan *j* å ena sidan, *g* och *ķ* å andra är den, att vid uttal af *j* närmas tungan till gommen, hvaremot den vid uttalandet af *g* och *ķ* tryckes emot den samma (under det rösten ljuder vid *g*, men ej vid *ķ*). *ķ* förekommer mera allmänt endast i Lidmålet inom Frostv. i jämtskan, för öfrigt (så vidt kändt är) i lockord och möjligen vid smekande tal.

Medel-, Syd- och Östjämtska.

Exempel på *k* äro onödiga.

Det mjuka k-ljudet (ej tje), *ķ*, torde tämligen allmänt förekomma i lockorden *ķıtala* eller *ķet ķet!* som man brukar åt getter. Före öppet i-ljud, *ı*, förekommer knappast *ķ*. Före och efter *ı*, *e*, *ø* (ej *ɵ*), *æ* torde väl hos en och annan k-ljudet blifva *ķ*, fast, så vidt vi förnummit, det vanliga uttalet är *k*.

I **Lidm.** heter det *bå̱k* backe, *folk* folk o. s. v. med hårdt *k*, men *baķ* bäck, *drıķ* drick, *mıalķ* mjölk, *poyķ* pojke, *rı̱ķ* rik, *starķ* stark, *sķout* sköt med det »mjuka» *ķ*.

Härjedalska.

»Dricka» heter *drıəķa* i **Hede Tänn.**, *dreəķa* i **Stors. Vemd.**, *draķa* i **Lillh.**, men *dreəka* i **Lins.**, *dra̱ka* i **Hogd.** och **Sveg,** *dra̱ka* i **Älfr.** (jfr s. 28, 34). »Folk» uttalas öfverallt med *k*. »Pojke» och »rik» uttalas med *ķ* i **Hede Lillh. Lins. Sveg Tänn. Vemd.**, med *k* i de öfriga målen. Antagligen torde uttalet växla hos olika personer.

L-ljud.

L-ljuden äro af flera slag. De kunna delas i två grupper: sådana som uttalas under det rösten får tona, och sådana som blifva en hväsning eller ett fräsande, därigenom att vid deras uttal rösten ej tonar, utan luften endast frampressas på sidan eller båda sidorna om tungan. Till de förra hör det i rspr. vanliga l. Af de senare förekomma flera eller färre inom länets alla sockenmål.

De tonande (d. v. s. med sjungande röst uttalade) l-ljuden äro följande:

Sättes vid uttalet af l tungspetsen mot öfre framtänderna, uppkommer

27. *l*;

sättes den mot öfre tandlådan, får man

28. *l̦*;

böjes tungspetsen rätt upp mot gommen, uppstår

29. *ɫ*,

det rena »tjocka» l. Vanligt »tjockt» l med tungslag (tungans spets riktas först rätt upp mot gomhvalfvet, faller därefter ned mot tänderna), egentligen en förening af l- och r-ljud, tecknas med

30. *ɫ̛*.

Om främre delen af tungans öfre yta tryckes mot gommen uppkommer det ljud, som betecknas med

31. *ļ*.

Bland dessa l-ljud torde de flesta genast igenkänna *l* och *ŀ*. Af de öfriga är *ḷ* det l-ljud, som vanligen förekommer strax efter ett *r*; *ʝ* förekommer gärna före ett j- eller tje-ljud, åtminstone i medeljämtskan.

Om man i stället för att i ofvanstående tunglägen låta rösten ljuda, endast frampressar luften, uppkomma de tonlösa l-ljuden nämligen:

32. *ɩ* i st. för *l*,

33. *ɩ̣* i st. för *ḷ*,

34. *ɩ* i st. för *ŀ*,

35. *ɩŀ* i st. för *ŀ*,

36. *ʝ̥* i st. för *ʝ*.

För det vanliga rena l-ljudet, *l*, behöfvas här inga exempel. I följande exempelsamling tages hvarje tonande l-ljud tillsammans med det däremot svarande tonlösa.

Medeljämtska.

Det mot tonande *l* svarande tonlösa *ɩ* förekommer enligt oss lemnade uppgifter i *aɩt* »allt» i **Bods. Bräcke Lidm. Off.**; *ʧọɩṇ* kjortel, *kvɩɩṇ* dynggrepe, *rɩɩṇ* såll, rissel, *ʧạɩṇ* körtel i kött i **Off.**

Rspr:s sl i början af ord uttalas i **Off.** äfven *ɩl*: *ɩlịt* slita, *ɩlok̠* degtråg.

Sannolikt förekomma *ɩ* och *ɩ̣* (se nedan) omväxlande, ehuru det senare tyckes vara det vanligare.

ḷ förekommer

efter *r*: man säger *or̠ḷeɪk* (de flesta), *ɵr̠ḷeɪk* **Ham. Str. Lock.**, *or̠ḷe̜k* **Bräcke**, *or̠ḷæk* **Off.**, *ør̠ḷap̠* örlapp, *tør̠ḷænt* l. *tọr̠ḷænt* l. *tor̠ḷænt* torrländt;

efter sin tonlösa motsvarighet *ɩ̣*, t. ex. *ɩ̣ḷịt* slita, i **Als. Brun. Föll. Hall. Ham. Hot. Hägg. Kall Kyrk. Laxs. Lit Lock. Mari. Matm. Näs Röd. Str. Sun.** »Degtråg» kallas *ɩ̣ḷok̠* i **Brun. Hall. Hägg. Kyrk. Lit Mari. Näs. Sun.**, *ɩ̣ḷọk* i **Str.**, *ɩ̣ḷɵk̠* i **Lock.**, *ɩ̣ḷok* i **Als. Föll. Hot. Kall Laxs. Matm. Röd.**, *ɩ̣ḷạk* i **Ham.**;

efter *ʃ*: *ʃḷịt* i **Als. Bods. Bräcke Marb. Nord. Nyh. Näsk. Und. Ås**; *ʃḷok̠* i **Asp. Marb. Nord. Und. Ås**; *ʃḷɵk̠* i **Bods. Bräcke Nyh.**, *ʃḷọk* i **Näsk.**

Från **Frös.** hafva vi fått både *ɬɭît, ɬɭok* och *ʃɭît, ʃɭok*, från **Sunds.** både *ɬɭît, ɬɭøk* och *ʂɭît, ʂɭøk*(?). **Lidm.** och **Refs.** ha *ʂɭît, ʂɭøk*, **Mörs.** och **Åre** *slît*, **Mörs.** *slok*, **Åre** *slok*[1].

Allmännare exempel på *ɬ* äro *tʂaɬŋ* körtel (i kött) i **Bods. Ham. Refs. Str. Ås**, *tsaɬŋ* i **Bräcke**, *tʂaɬŋ* i öfriga mål utom i **Off.** (se ofvan) och i **Lidm.**, där ordet saknas; *tʂoɬŋ* kjortel öfverallt utom i **Off.** (se ofvan) **Lidm.** (*tʂôln*) samt **Bräcke**, där det heter *tsoɬŋ*. Öfverallt utom i **Lidm.** (se nedan) och **Off.** (se ofvan) säger man *kvɪɬŋ* dynggrepe och *rɪɬŋ* rissel, såll. *aɬʈ* allt säges i alla mål utom de här ofvan (vid *aɬt*) uppräknade.

Som exempel på att **l** i ett ords början uttalas *ɭ* efter *r*, *ʂ*, *ʈ* o. s. v. (se inledn.) anföra vi uttrycken *ja for‿ɭoŋt* jag for långt, *koʂ ‿ ɭɪsa* kors Lisa! hvilket senare uttal förekommer i de flesta socknarna (undantag här nedan under *ɽ*).

ɽ och *ɽ*, »tjocka» **l**, förekomma i samma ord i alla målen, men deras tonlösa motsvarigheter, *ɽ̥* och *ɽ̥*, finnas ej i medeljämtskan. Sålunda äro *boɽ* bord, *taɽ* tal, *haɽ* hård (i **Lidm.** *haɽ*) allmänna uttalet. Vidare hafva vi alltefter de olika uttalen af vokalerna i målen *foɽk, faɽk, føɽk, faɽk, fəɽk* folk; *foɽɪ, foɽa, faɽɪ, fəɽɪ, fəɽa, faɽɪ, faɽa* följa; *haɽj* och *haɽj* helg; *kɽîp* nypa; *kɽôk* klocka; *stôɽp, stêɽp, stâɽp* stolpe o. s. v.

Som exempel på förändring af *l* till *ɽ* kan anföras uttrycket »jag körde långt», som (alltefter de olika uttalen af »körde») heter *je tʂêuɽ‿(tʂâuɽ, tʂâuɽ, tʂêuɽ* o. s. v.) *‿ɽoŋt*. I **Ham.** och **Str.** uttalas »kors Lisa» *kaʂ‿ɽɪsa*, i **Lock. Nyh. Sunds.** *koʂ* l. *køʂ‿ɽɪsa*.

ʎ förekommer i det vanliga uttalet af »silket», som heter *saʎtʂa* i alla mål (utom i **Bods.**, som har *saltsa*, i **Bräcke**, där man säger *sɪlka*[?] och i **Lidm.**, som har *saʎka*). »Viljan» heter *vaʎjan* i **Bods. Ham. Str.**, *vɪʎjan* i **Brun.** och **Bräcke**. Det vanliga uttalet af »vill jag», »skulle jag» är *vɪʎ-ja, skuʎ-ja*. Man torde dock få höra *valɪan, vɪlɪan, vɪl-ɪa, skul-ɪa* o. s. v.

ʎ̥ har påträffats endast i **Lidm.** (*kvɪʎ̥* dynggrepe,) *rɪʎ̥* såll.

Sydjämtska.

aɬt har uppgifvits från **Klöfs.**, men *aɬʈ* från de öfriga målen, utom **Rät.**, som har *aɬʈ*. »Dynggrepe» heter *kvɪɬɭ̥* i **Berg Myss. Ov.**, *kvɪɬŋ* i **Hack.**; »rissel» (såll) *rɪɬɭ̥* i **Berg Myss. Ov.**, *rɪɬŋ* i **Hack.**, *rɪɬ* i **Klöfs.** och **Rät.** »Kjortel» heter

[1]) *sl-* liksom *sɽ-* torde förekomma hos en och annan i alla mål.

ȷ̣ʂǫḷḷa, körtel *ȷ̣ʂaḷḷa* i Berg Hack. Ov., *ȷ̣ʂaḷḷa* i Klöfs., *ȷ̣ʂaḷḷa* l. *ȷ̣ʂaḷḷa* i Rät.

»Slita» uttalas öfverallt *ʃḷịta* utom i Hack., som har *ʃḷît*; »degtråg» kallas *ʃḷạk* i Klöfs. och delvis i Berg, *ʃḷɘk* i Rät. och delvis i Berg, *ʃḷak* i Ov., *ʃḷok* i öfriga mål.

»Orrlek» heter *oṛḷeịk* utom i Rät., som har *ɵṛḷeịk*.

ɽ förekommer i orden *bǫɽ* bord, *tạɽ* tal; »hård» heter efter diftongens olika uttal i målen (se diftongerna) *haǫɽ*, *hoǫɽ*, *haǫɽ*, *hoụɽ*; »följa» heter *fạɽa* l. *fɘɽa* i Berg, *fǫɽa* i Hack., *fạɽa* i Myss. och Ov., *fɵɽja* i Klöfs., *faɽja* i Rät. »Folk» heter *faɽk* delvis i Berg, *faɽk* i Klöfs., *foɽk* i Hack., *faɽk* i Myss. Ov., *fɘɽk* i Rät. och delvis i Berg. »Nypa» heter *kɽịpa* (*kɽîp* i Hack.), »stolpe» *staɽpe* i Klöfs. och delvis i Berg, *stɘɽpa* i Rät. och delvis i Berg, *staɽpe* i Ov., *stoɽpa* i öfriga mål.

Äfven här är uttalet af ordet »silke» (eller silket) *seȷ̣ȷ̣ʂa*, möjligen *saltʂa*. *vaȷ̣ȷ̣an* säger man i Berg och Rät., men *valȷan* torde väl äfven förekomma, likasom *vɪl-ịa* i stället för *vɪȷ̣-ja*. Hvarken *ɫ* eller *ḷ* hafva påträffats i dessa mål.

Östjämtska.

ɫ tyckes ej förekomma i dessa mål.

l och *ḷ* finnas: »orrlek» heter i Fors och Hås. *ɵṛḷek*, i Häll. och Rag. *oṛḷek*; *ȷ̣ʂǫḷḷe* kjortel finnes öfverallt, *ȷ̣ʂaḷḷa* körtel i Fors Häll. Rag., *ȷ̣ʂaḷḷa* i Hås. I Fors Hås. Häll. säges *aḷḷ* allt, *kvɪḷ* grepe, *rɪḷ* såll, i Rag. *aḷt*, *raḷ*; öfverallt *ʃḷịta* slita, *ʃḷok* degtråg.

kɽoka klocka, *foɽja* följa, *hạɽ* hård, *bǫɽ* bord, *tạɽ* tal finnas öfverallt. »Balk» heter *baɫk* öfverallt, men »mjölk» har uppgifvits heta *mjoɫk* och folk *foɫk* endast från Hås., *mjoɽk* och *foɽk* från de öfriga; *staɫpa* stolpe kar uppgifvits från alla utom Rag., där man skall hafva *staɽpa*(?). Antagligen finnes *ɫ* allmänt före *k* och *p*.

ȷ̣ torde vara det vanliga uttalet af l-ljudet i ordet »skilja», som i Fors Häll. och delvis(?) Rag. heter *sɪȷ̣ja*, i Hås. (delvis Rag.?) *saȷ̣ja*. I Hås. och Rag. förekommer *saȷ̣ȷ̣ʂa* jämte det allmänna *salka* silke. Öfverallt säges *vaȷ̣ȷ̣an* viljan.

ɉ har ej påträffats.

Om förändring af *l* till *ḷ*, *ɫ*, *ɽ* eller *ȷ̣* gäller äfven här hvad ofvan sagts.

Härjedalska.

ɫ förekommer före **t** i uttalet af orden »allt», »svälta»: i **Hede** och **Stors.** *aɫt*, *svæɫta*; **Lillh.** och **Lins.** *aɫt*, *ʃwaɫta*; **Sveg** *aɫt*, *ʃwæɫta*; **Hogd.** *aɫt*, *ʃvæɫta*; **Älfr.** *aɫt*, *ʃvæɫta*, hvaremot för **Tänn.** och **Vemd.** *ɫ̥* uppgifvits: *aɫ̥t*, *svæɫ̥ta*. För »slita» hafva vi från **Lillh.** fått *ɫlɪta*.

ḽ finnes i t. ex. *ørḽek* (i **Vemd.** äfven *ørḽeɪk*) orrlek. *ɫ̥* och *ḽ* förekomma allmänt: *jʂoɫ̥ḽa* kjortel, som dock i **Älfr.** och kanske äfven **Hogd.** heter *jʂol*; i *jʂaɫ̥ḽa* körtel från **Hogd.** (?) och **Älfr.** (ordet heter *aɫ̥ḽa* i **Hede Stor. Tänn. Vemd.**, men *eȷȷa* i **Lillh. Lins. Sveg**). I samma socknar heter »rissel» (såll) *rɪɫ̥* och *rɪȷ̥* (i **Älfr.** äfven *rɪɫ̥*).

»Slita» heter vidare, enligt de uppgifter vi fått, *ʃḽɪta* i **Hede** och **Tänn.**, *ʃḽɪta* i **Hogd.** och **Älfr.**, *ʂḽɪta* i **Lins.** och **Stors.** (i **Sveg** och **Vemd.** skall man hafva *slɪta*). Om Lillh. se ofvan.

Exempel på *ɫ* gifves i *boɫ* bord, *taɫ* tal. »Folk» heter *foɫk* i **Sveg**, *faɫk* eller *fəɫk* i **Vemd.**, *faɫk* i **Hogd.**, *faɫk* i **Älfr.**, *føɫk* i öfriga mål. *ɫ* och *ɫ* finnas äfven i orden *kɫɪpa*, *kɫɪpa* nypa, »stolpe» *stoɫpe* i **Sveg**, *støɫpø* i **Hogd.**, *staɫpa* i **Älfr.**, *støɫpa* i öfriga mål utom **Vemd.**, som har *stəɫpa*. **Vemd.** har äfven *ɫ* uti *mjaɫk* mjölk, de öfriga *mjəɫk*, *mjøɫk*, *mjæɫk* (se s. 37).

Utom de ofvan anförda *rɪȷ̥* och *aȷȷa* kunna vi som exempel på *ȷ* och dess tonlösa motsvarighet *ȷ̥* delvis ur Ll Alf. anföra: *faȷa* eller *fæȷa* fälla, *beȷa* förmå, *gømøȷ* gammal, *vøȷ* vall, *beȷ̥* betsel, *lɪȷ̥* lilla, *kwɪȷ̥* ågren från **Lins. Lillh. Sveg** m. fl. Vi ha fått *sɪȷȷʂa*, t. o. m. *jʂoȷȷa*(?) från **Lins.** och **Lillh.**, *sɪȷȷʂa* från **Hede**, *seȷȷʂa*, från **Vemd.**, *seȷȷʂa* från öfriga mål utom **Hogd.** och **Älfr.** (*saȷȷʂa*).

M-ljud.

Jämte tecknet för det vanliga **m**-ljudet,

37. *m*,

som betecknar **m** med sjungande röst, hafva vi ännu ett,

38. *m̥*,

som betecknar luftens frampressande genom näsan med slutna läppar, och som kallas tonlöst **m**. »Hm!» skrifves i landsmålsskrift *mm̥*.

Exempel på bruket af *m* äro onödiga.

I jämtskan förekommer *m* ej hos personer, som tala modersmålet felfritt. Sådana främmande ord som **rytm, sarkasm** kunna, då de uttalas med tonlöst m, tecknas *rytm, sarkasm*. Små barn, som ej kunna säga *s*, säga vanligen *mma*, *mmæl* i stället för *sma*, *smæl*.

Härjedalska.

De mål, som hafva *ɔ*, torde äfven hafva *m*. Sålunda säges i **Hede Lins. Stors. Tänn. Vemd.** *jaɔmtn* jämtländingen och kanske *duɔmt* dumt, *jøɔmt*(?) gömt o. s. v.

N-ljud.

Af n-ljud finnas i målen flera stycken. Hit kan man räkna »ng», äng-ljudet, som är ett enkelt ljud och därför i landsmålet fått ett eget tecken. Likasom **l** och **m** kunna n-ljuden vara både tonande och tonlösa, och de betecknas, alltefter det läge tungan vid uttalet intager, på samma sätt som motsvarande l- eller d-ljud, så att

39. *n* motsvarar och bildas på samma ställe som *d* och *l*;
40. *ɳ* » » » » » » » *ɖ* » *ɭ*;
41. *n* » » » » » » » *d* » *l* (*l*);
42. *ŋ* » » » » » » » *ɟ* » *ʎ*.

»Äng»-ljudet tecknas i landsmålet med

43. *ŋ*,

så att t. ex. »ringa», »tanke», »lugn» skrifvas *rıŋa*, *taŋka*, *luŋn*.

De mot dessa n-ljud svarande tonlösa bildas sålunda, att luften — utan att rösten får ljuda — frampressas genom näsan, under det att tungan

för 44. *n* intar samma läge som för *n*;
» 45. *ɳ* » » » » » *ɳ*;
» 46. *ŋ* » » » » » *ŋ*;
» 47. *ŋ* » » » » » *ŋ*.

Dessa tonlösa n-ljud äro vanligast i Härjedalens dialekter, men de förekomma äfven i jämtskan. Sålunda får man ofta höra fnysningen *n!* eller *nn!* såsom tecken till förakt, förvåning eller harm.

Exempel på bruket af *n* äro onödiga; man ihågkomme endast att ej skrifva detta i stället för de öfriga.

Man bör enligt ofvanstående beskrifning och med ledning af följande exempel vid hvarje fall kunna afgöra, hvilket n-ljud det ifrågavarande är.

Medeljämtska.

Det mot *n* svarande tonlösa *n* förekommer utom i den ofvannämnda föraktfulla »fnysningen» *nn̥* ej hos fullväxta, rent talande personer, men väl hos små barn, som ännu ej kunna säga *s*, och hos dem som jollra med dem. De säga nämligen oftast *nnø*, *nnæl̠* (någongång *nø*, *næl̠*) i stället för *snø*, *snæl̠* (l. *snal̠*).

ɳ förekommer i högjämtskan alltid strax efter ett *r* (*ɭ*, *ɖ*, *ʈ*, *ɳ*, *ʂ*). Det kan därför finnas i slutet af ett ord, äfven sedan ett förr befintligt *r* bortfallit. Här nedan lemnas exempel på att sådant *ɳ* efter bortfallet *r* i somliga socknar kvarstår, i andra däremot förändras till rent *n*, så att intet minne af *r* finnes i ordet.

Enligt de uppgifter vi fått skulle orden »barn», »korn», »kvarn» regelbundet uttalas *ba̠ɳ*, *ko̠ɳ*, *kva̠ɳ* i **Frös. Föll. Lock.** (*kva̠ɳ*) och **Matm.**, men lika regelbundet *ba̠n*, *ko̠n*, *kva̠n* i **Ham. Str. Sun.**; *ba̠n*, *ko̠n*, *kva̠n* i **Lit Mari. Mörs. Refs. Sunds. Bräcke** (*kvæ̠n*). I **Asp. Kyrk. Laxs. Näs** säger man *ko̠ɳ*, men *ba̠n*, *kva̠n*; likaså heter det i **Hot. Hägg. Kall Off. Nord.** *ko̠ɳ*, men *ba̠n* och *kva̠n*; i **Lidm.** *ba̠n* och *kva̠n*. Däremot säger man i **Röd.** och **Und.** *kva̠ɳ* (**Röd.**) eller *kva̠ɳ* (**Und.**), men *ba̠n* och *ko̠n*; i **Als. Hall. Marb. Näsk. Åre** *ko̠ɳ*, *kva̠ɳ*, men *ba̠n*; i **Bods.** och **Brun.** *ba̠ɳ* och *kvæ̠ɳ* (**Bods.**) eller *kva̠ɳ* (**Brun.**), men *ko̠n*; i **Nyh.** *ba̠ɳ*, *ko̠ɳ*, men *kva̠n*; i **Ås** *ba̠ɳ*, men *ko̠n* och *kva̠n*. Ordet »kärna» (smör) behåller ännu *ɳ* i **Bods. Brun. Sunds. Ås**, där det heter *ʈʂǽ̠ɳ*, samt i **Frös. Hall. Kyrk. Marb. Nord. Röd.**, där man säger *ʈʂâ̠ɳ*. Däremot har *ɳ* öfvergått till *n* i **Asp. Föll. Hot. Hägg. Laxs. Lit Lock. Mari. Näs Näsk. Refs. Str. Sun.**, som hafva *ʈʂâ̠n*; i **Ham.** och **Nyh.**, där man säger *ʈʂǽ̠n*; i **Bräcke**, där det säges *t̄sǽ̠n*. Till *n̠* (= nn) har det öfvergått i **Kall Matm. Mörs. Als. Off. Und. Åre**, som hafva *ʈʂî̠n̠*. Från **Lidm.** har uppgifvits *ʈʂîŋ̠*(?).

I ord, där n-ljudet är ändelse för den bestämda formen, kvarstår — fast reduceradt, d. v. s. mindre tydligt — i regeln det

föregående *r*, emedan ordet förekommer omväxlande i bestämd och obestämd form. Sålunda säger man vanligen *murn̦* muren med tydligare r-ljud än i föregående ord, emedan dess obestämda form *mur* ofta förekommer. Från **Lidm.** och **Off.** ha dock uppgifvits resp. *mun̦* och *mun̦*.

I *kvln̦*, *rln̦*, *ʝşoln̦*, *ʝşaln̦* (se *l* s. 41) samt i *fsn̦* fisken från **Als. Asp. Brun.** (**Bräcke** delvis) **Kyrk. Laxs. Mari. Matm. Mörs. Nord. Off. Refs. Åre Ås** och möjligen flera mål, samt i uttalet af orden »murkna», skorpna», som i olika socknar heta *marn̦*, *skarn̦*; *mosn̦*, *skosn̦*; *mərn̦*, *skərn̦*; *morn̦*, *skorn̦*; *motn̦*, *skotn̦* och *mətn̦*, *skətn̦*, hafva vi exempel på *n̦* efter *r*, *l*, *t*, *ş* o. s. v. Se R-, S- och T-ljud ss. 51, 54, 57.

Man säger öfverallt: *for-n̦-dit* for han dit?

n̦ torde knappast förekomma i något mål i högjämtskan.

n, det »tjocka» n, förekommer oftast efter *l* (*l*), som därvid gärna försvinner, samt efter *d*, *s*, *t*, ett annat *n* o. s. v. »Aln» (måttstocken) heter *aln* eller *an* i **Asp. Ham. Hot. Kyrk. Röd. Str. Ås** och delvis i **Hägg. Näs Sun.**, *æn* i **Bods. Bräcke Nyh. Sunds.** och delvis i **Refs.**, *an* i alla öfriga mål (delvis i **Hägg. Näs Refs.** och **Sun.**). »Bölden» uttalas *bədn* i **Bods. Bräcke Ham. Lock. Nyh. Refs. Sunds.**, *bətn* i **Str.** och *bødn* i öfriga mål. Öfverallt säger man *stoln* (eller *ston*) stolen; *hąln* eller *hąn* den hårde, hin håle.

ŋ förekommer före *j*, *ʝş*. Sålunda säger man vanligen *dræŋjən* eller *draŋjən* (någon gång *dræn̦ən*, se J-ljud s. 34 f.), i **Lidm.** *draŋən*. »Bänken» uttalas *bæŋʝşən* i **Asp. Frös. Hall. Ham. Hot. Hägg. Kall Kyrk. Laxs. Lit Lock. Marb. Mari. Mörs. Nord. Nyh. Näs Refs. Röd. Str. Sunds. Sun. Åre** och **Ås**, *baŋʝşən* i de öfriga utom **Lidm.** och **Off.**, där det heter *baŋʝşən*, samt **Bods.** och **Bräcke**, som hafva *bantšən*. På samma sätt heter änka *æ̂ŋʝş*, *âŋʝş* eller *âŋʝş*.

Lidm. har *ŋ* i stället för de öfrigas *ŋ* i många fall, naturligtvis dock ej före *k* och *g*. »Gång» heter där *gvuŋ* eller *gəŋ*, »ring» *rŋ*, ingen *ŋən*, dänga *dâŋ*, känna *ʝşâŋ*, men stång *stoŋ*, lång *laŋ*. Man säger *ʝşarŋ* kärring, men *ʝşarŋa* kärringen. Efter *ķ* och *g* förekommer naturligtvis *ŋ* (ej *n*) i detta mål, t. ex. *ķŋiv* knif, *gŋarı* gnarrig.

ŋ förekommer ej (utom möjligen där mödrar pjollrande härma skratt hos småbarn).

haŋ‿jək, *haŋ‿jɪk* han gick. Jfr J-ljud s. 34.

På *ŋ*, »äng»-ljudet, behöfvas ej flera exempel än de vid dess beskrifning anförda (intet g behöfver tecknas, ej häller k före t): man säger *loŋt* långt, *tæŋt* tänkte o. s. v. n blir *ŋ* före *g* och *k*: *haŋ ‿ gar* han går, *haŋ ‿ kåst* han kastar. Om lidmålet se ofvan. Om förekomsten af *ŋ* må nämnas, att den, som ej kan uttala *kn* i början af ord, vanligen uttalar dem med *ŋŋ*, t. ex. *ŋŋiv* knif, *ŋŋal* knall, *ŋŋæ* knä o. s. v.

Sydjämtska.

Med hänvisning i tillämpliga delar till hvad som blifvit sagt här ofvan under »medeljämtska» anföra vi följande exempel: »Barn» heter *baŋ* i **Berg Klöfs. Rät.**, men *ban* i öfriga mål; »korn» uttalas *koŋ* öfverallt utom i **Myss.** och **Ov.**; »kvarn» heter *kvaŋ*, i **Ov.** *kvaŋ*; »kärna» (smör) *tʃaŋa* i **Berg Klöfs. Rät.**, *tʃæŋa* i **Ov.**, *tʃâŋ* i **Hack.**, men *tʃana* i **Myss.** *muŋ* muren säger man öfverallt, »kjorteln» (best. form) heter *tʃoḷŋ*, »körteln» (best. form) *tʃaḷŋ*. »Murkna» uttalas antagligen *marŋa*, *matŋa*, *masŋa*, *marŋ*, *mosŋa* eller *motŋa*.

for-ŋ‿dit for han dit? *bor-ŋ‿dær* bor han där?

Vi hafva fått *aln* aln från **Klöfs.** och **Rät.**, *an* från **Berg Hack. Myss.**, *an* från **Ov.** »Gården» heter *gaoln* eller *gaon* i **Berg Klöfs.** och **Rät.**, *gooln* eller *goon* i **Hack.**, *gaoln* eller *gaon* i **Myss.**, *gouln* eller *goun* i **Ov.** I **Hack.** har man liksom i medeljämtskan *hoal-n* hörde han?

ŋ förekommer, liksom i medeljämtska, äfven här i t. ex. *bæŋtʃan* bänken; endast **Ov.** har *bæntʃan*. Öfverallt säges *dræŋjan* (se J). *vɪŋ‿ja* vinner (hinner) jag? *faŋ‿ja* fann jag?

Exempel på *ŋ* hafva vi i *bæŋk* bänk, *sæŋ* säng, *hæŋa* hänga, *tæŋta* tänkte o. s. v.

haŋ‿gaor (*goor* o. s. v.) han går.

Om *ŋ* se här ofvan under medeljämtska.

Östjämtska.

Här säger man *ban* barn, *kon* korn, *kvan* kvarn, men *tʃæŋa* kärna (smör), *muŋ* muren, *rɪḷŋ* eller *raḷŋ* (se *ḷ*) best. form, sållet.

for-ŋ‿dit for han dit?

»Aln» heter *æn* eller *an* i **Rag.**, *an* i de öfriga målen; »gården» *galn* eller *gan* öfverallt. Likaså *mol-n* malde han?

ŋ förekommer före *j* och *tş*.

»Dräng» »drängen» heter *dræg drægan*, »bänk» »bänken» *bægk bægkan*, ehuru här och hvar i **Rag.** säges *dræŋjan* och *bæŋtşan*.

hag‿gar han går; *haŋ‿jak* han gick; *hag‿kaster* han kastar.

Härjedalska.

De mål, som hafva *ɔ* (se under H s. 32), hafva äfven *n* (samt *ɳ*, *ŋ* och *g*). »Inte» heter sålunda i dessa mål *ıɔnt*, »grant» torde heta *graɔnt* o. s. v.

Äfven här förekomma oregelbundenheter i fråga om bortfall af *r* med därpå följande öfvergång af *ɳ* till *n*. Sålunda uttalas »barn» (i sing. eller plur.) *ban* i **Hede** (plur. *bena*) **Hogd. Lins. Stors.** (pl. *bena*) **Sveg Vemd. Tänn. Älfr.** (hvilka båda sista hafva pl. *bena*); från **Lillh.** hafva vi fått *ben* (antagligen plur.). Ordet är i flera socknar mindre brukligt. »Korn» heter *korɳ* eller *koɳ* i **Sveg** *korɳ* i **Älfr.** (och **Hogd.**?), *keɳ* i öfriga mål. »Kvarn» heter *kvaɳ* i **Älfr.**, men *kvan* i **Hede Stors. Tänn. Vemd.**, *kwan* i **Lillh. Lins. Sveg.** »Kärna» (smör) uttalas *tşaɳa* i **Lins.** och **Vemd.**, *tşana* i **Sveg** och **Tänn.**, *tşaɳa* i **Älfr.**, men *tşana* i **Hede Lillh. Stors.** »Murkna» och »skorpna» heta *mesna*, *skesɳa* i **Hede Lillh. Stors. Sveg,** *mesɳa*, *skesɳa* i **Lins.** och **Vemd.**, *masɳa*, *skasɳa* i **Hogd.**, *mssɳa*, *skssɳa* i **Älfr.**, *metne(-a)*, *sketɳa(-a)* i **Tänn.** »Muren» heter *murɳ* i **Hogd.** och **Älfr.** i öfriga mål *muurɳ*.

»Aln» heter *ar* i **Hede Hogd. Stors. Sveg Älfr.**, *ar* i **Tänn.**, *elr* i **Vemd.** och **Lillh.**, *ulr* i **Lins.** (för hvilket dock Lll Alf. uppgifver *eɳ*). Öfverallt torde man säga *stolr* stolen och *galr* gården.

ŋ förekommer exempelvis i *dræŋan*, *dreŋdzan*, *dreŋan* och *dræŋjan* (se J-ljud s. 38).

Det finnes vidare i *fıŋa* finna, *brıŋa* brinna (se I-ljud s. 34). »Känna» har uppgifvits heta *tşeŋa* i **Lillh. Lins. Stors. Sveg,** *tşaŋa* i **Tänn.**, *tşaŋa* i **Hede**, men *tşana* eller *tşaŋa* i **Vemd.**, *tşana* i **Älfr.**

»Änka» borde i alla mål, som hafva *ɔ*, heta *æɔŋtşa*; dock har detta uppgifvits endast från **Hede** och **Vemd.**, hvaremot de öfriga målen hafva *æŋtşa* (i **Hogd.** och **Älfr.**).

»Gång» heter *gag* i **Stors.** och **Tänn.**, *gog* i **Hogd.** och **Älfr.**, *gagg* i **Hede Lillh. Lins. Sveg** och **Vemd.** (se s. 31).

I målen med ɔ säger man *vaɔŋka* vanka, *saɔŋka* samka, *taɔŋka* tanke, *tæɔŋta* tänkte (*tæŋta* i öfriga mål). Jfr s. 32.

I afseende på n-ljudens förändringar, gäller äfven här hvad ofvan blifvit sagdt.

O-ljud.

Det slutna o i t. ex. rspr. **bord, bonde, god** tecknas i landsmålsalfabetet med

48. *o*,

hvilket tecken ej må förblandas med *ɷ*, som betecknar ett a-ljud. Äfven må man ihågkomma, att *o* här betecknar ett öppet **å**, aldrig ɷ (*o* behandlas därför under Å-ljud s. 66).

Några få exempel gemensamma för alla målen äro tillräckliga. *bo̜ʟ* bord, *go̜* (i **Lillh.** *go̜d*?) god, *mo̜ʟ* malde finnas i alla mål. »Bonde» heter *bo̜n̜* i jämtska mål samt i **Hogd.** och **Älfr.**; möjligen äfven i **Sveg,** ehuru man där kunde vänta *bond*, som uppgifvits från **Hede Lins.** och **Stors.** »Bort» heter *bo̜t̜* i jämtskan och härjedalskan i **Hogd. Sveg**(?) och **Älfr.**, *boɔt̜* i **Hede Lins. Stors. Tänn. Vemd.**, *boɔt̜* i **Lillh.** »Korn» och »skola» heta i jämtskan *ko̜n* eller *ko̜n̜* (se N s. 45) och *skô̜ʟ* i medeljämtskan, *sko̜ʟa* i syd- och östjämtskan. »Kjortel» uttalas öfverallt med *o* (se under L ss. 41—43).

I afseende på Härj. anmärkes här, att dess *u* ligger emellan *u* och *o*, samt att man där har *u* i vissa ord, där jämtskan har *o*; t. ex. jämtskans *skô̜ʟ*, *sko̜ʟa* heter här *sku̜ʟa* öfverallt utom i **Hogd.** och **Älfr.**, som hafva *sko̜ʟa*, samt i **Sveg**(?), hvarifrån *sko̜ʟa* uppgifvits.

P-ljud.

För detta ljud brukas den vanliga bokstafven

49. *p*.

Om *p* i st. för *b* i Strömsmålet se under B-ljud s. 23.

Inga exempel äro här nödiga. Man jämföre *p*-ljudets tonande motsvarighet, *b*.

R-ljud.

Af r-ljuden finnas tre, nämligen det vanliga r i t. ex. **tro, ro, for,** hvilket alltid tecknas med

50. *r*

(ej *ʀ*, som har en annan betydelse), där r-ljudet höres rent;

51. *ɤ*,

hvarmed betecknas det r-ljud, som uppkommer, då tungspetsen vid uttalet böjes upp mot gommen i st. för mot tandlådan; slutligen

52. *ʀ*,

tonlöst r, ett r uttaladt utan ljudande af rösten med stark frampressning af luften. Man må skilja detta *ʀ* från *ȿ*, som är ett s-ljud. Detta är desto nödvändigare att ihågkomma, som vissa socknar hafva *ȿ*, där andra hafva *ʀ*. Jämför exemplen här nedan med dem under S-ljuden (*ȿ*) s. 53.

Exempel på bruket af *r* äro onödiga. Ovane antecknare varnas endast för att skrifva detta i stället för något af de andra r-ljuden.

ɤ förekommer alltid efter *d*, *l* (*ɫ*), *n*, *t*, *s* såväl i sammansättningar som eljes.

Medeljämtska.

»Alen» (löfträdet) heter *ødɤa* i **Bods. Bräcke Ham. Nyh. Refs. Sunds.**, *øtɤa* i **Str.**, *odɤa* (*odɤa*) i öfriga mål. Namnet »Gertrud» uttalas *jatɤu* i **Ham. Hägg.** (äfven *-a-*) **Str. Sunds.**, delvis **Sun.** och **Näs**, i öfriga mål *jatɤu*. »Gulranden» (= den gula randen) uttalas *gouɫɤana* i **Lidm.**, *guɫɤana* i **Bods. Brun. Bräcke Föll. Ham. Hägg. Kyrk.** (*-ɤana*) **Lit Nyh. Refs. Str. Sunds.**, *goɫɤana* (*-a*) i öfriga mål.

ʀ förekommer före *k*, *p* (undantagsvis *t*) i några mål (i dess ställe hafva de flesta *ȿ*, jfr s. 53 f.). Vi hafva fått *stark*

stark, *sark* särk från **Bods. Ham. Str.**, *stark, sark* från **Bräcke Hall. Kyrk. Lock. Mari. Nord.**(?) **Nyh. Refs. Sunds.**, *starḱ* och *sarḱ* från **Lidm.**

Samma sockenmål jämte ett par andra hafva *r* före *p;* sålunda heter »torp» *tarp* i **Ham.** och **Str.**, *torp* i **Lidm. Hall. Kyrk. Mari. Nord.** och dessutom i **Marb.**, *tərp* i **Bods. Bräcke Lock. Nyh. Refs. Sunds. Brun.**

Uti nyare ord och vid vissa personers försök att åstadkomma riktigt uttal förekommer sammanställningen *rț* i här förut (under *rk* och *rp*) omnämnda sockenmål. Sålunda säger man tämligen allmänt (dock ej uteslutande) *kårț* karta i stället för *kåṭ* eller *kåț*. Vid sträfvandet efter (som han tror) riktigt uttal säger en och annan *jorț* i stället för *joṭ* gjort, *storț* i stället för *stoṭ* stort o. s. v.

Om vid ordbildning det efter r-ljudet följande **k** eller **p** bortfallit, kvarstår *r* eller förändras till *ş* eller *ț*. »Murkna» och »skorpna» (blifva hård, till skorpa) heta sålunda *màrn̥* och *skàrn̥* i **Ham.** och **Str.**, *mòrn̥* och *skòrn̥* i **Kyrk.** och **Mari.**, *mərn̥* och *skərn̥* i **Bods.** och **Nyh.** Se vidare s. 54.

Sydjämtska.

Här hafva vi fått *ạdva* alen från **Berg Klöfs. Rät.**, *ọdva* från **Hack.** och **Myss.**, *ạdva* från **Ov.** »Gertrud» heter i **Rät.** och **Klöfs.** *jəṭvu*, i öfriga mål *jaṭvu*. »Gulranden» (se ofvan) uttalas *gụḷvaṇa* i **Berg**, *gọḷvaṇa* i **Hack. Myss. Rät.** Öfrigas uttal är obekant, men torde likna ettdera af dessa.

Öfverallt tyckes man säga *stark* och *sark* (dock med frågetecken för **Klöfs.**).

I **Berg** och **Rät.** säger man *tarp* eller *tərp*, i **Klöfs.** *tarp*, i **Ov.** *tarp*, i öfriga mål *torp*.

Östjämtska.

Från alla målen hafva vi här fått *ạdva* och *jaṭva* samt *stark, sark, torp.*

Det kan vara möjligt, att ofvanstående uppgifter om *r*, i hvad flere sockenmål i jämtskan angår, äro otillförlitliga, då uttalet med *r* eller med *ş* hos våra meddelare i vissa fall kan misstänkas vara individuellt. Antecknare böra därför söka att skilja dessa ljud åt på deras beskrifning.

Härjedalska.

Vi hafva fått *ędva* från Sveg och Tänn., *ạdva* från Hogd., *ṣdva* från Älfr., *əldra* från de öfriga målen; *jaɔtvu* från Lins. Tänn. Vemd., *jatvu* från Stors., men *joṭru* från Hede, *jaṭru* från Sveg, *jaṣṭra* från Lillh. »Den gula randen» heter *gụḷvanda* i Hede, *gụḷvanda* i Lins. Stors. Vemd., *gụḷvœnda* i Tänn., *gụḷvaṇa* i Hogd., men enligt oss lemnade uppgifter (som dock möjligen kunna vara osäkra) *gụlranda* i Lillh., *gụlraṇa* i Älfr., *gølraṇda* i Sveg.

Som exempel på förekomsten af *r* hafva vi antecknat *stark* och *sark* från Lillh. och Tänn., *starķ* och *sarķ* från Stors., *tərp* från Lillh. Tänn. Stors.

S-ljud.

S-ljuden betecknas likasom d-, l- och n-ljuden olika, allt-efter det läge tungan intager vid deras uttal. Likasom vid ofvannämnda ljud få vi således här:

53. *s* bildadt med vanligen något nedböjd tungspets (jfr *d*, *l*, *n*);
54. *ş* » » tungspetsen mot öfre främre tandvallen (jfr *ḍ*, *ḷ*, *ṇ*);
55. *ṣ* » » » » gommen rätt upp (jfr *ḍ*, *ḷ*, *ṇ*);
56. *ş̧* » » främre delen af tungryggen mot gommen;
57. *ș* » » något nedböjd tungspets och främre delen af tungryggen mot tandlådorna (jfr de motsvarande *ḑ*, *ļ*, *ņ*).

Dessa s-ljud finnas i alla dialekterna; *ṣ*, (*ş̧*) och *ş* brukas i de flesta dialekterna i stället för »sche»-ljudet, hvilket här framställes i sammanhang med dem.

Af beskrifningen på *ş* och *ṣ* inses, att tungan vid deras uttal ej har samma läge. För att utsäga det ena strax efter det andra måste man därför ändra tungläget. Den som säger t. ex. *kaṣ*, kan utan förändring af tungläget tillfoga t. ex. ordet *ṣîṇ* liksom i ett ord *kaṣîn*. Detta kan ej den, som säger *koş*: han måste antingen ändra tungläget, eller ock blir uttalet *koşîn*, d. v. s. *şîṇ*, hvilket bör ljuda ovanligt, om hans mål eljes har *ṣîṇ*. Genom ett sådant försök kan man sålunda afgöra, huru-vida »sche»-ljudet i ett mål är *ṣ* eller *ş* (eller *ʃ*, *ʃ̧*).

Sche-ljudet.

I landsmålsskriften gifves två tecken för skiftningarna a det egentliga »sche»-ljudet. Det första är

58. *ʃ*.

Detta betecknar det ljud, hvilket uppkommer, då tungan höjes både baktill och vid spetsen. Sänkes spetsen uppkommer det ljud, som betecknas med

59. *ʃ̧*.

Man kunde säga, att *ʃ* är »sj» och *ʃ̧* »sch». Mången torde hafva hört en del norrmäns uttal af »sju»: de säga *ʃu̱*, under det i länets dialekter *s̨u̱*, möjligen *ʃu* (i Härj. i vissa trakter?) och i Frostv. *s̨u̱y* höres.

ʃ skiljes från *s̨* därigenom, att vid uttalet af *s̨* tungans bakre del är sänkt.

Exempel på förekomsten af rent *s* äro ej behöfliga.

Medeljämtska.

s̨ följer alltid efter ett *r* (*r*, *ɖ*, *ɭ*, *ɳ*, *ʈ* och ett annat *s̨*). I ord, som i rspr. skulle sluta på **rs**, bortfaller vanligen det föregående **r**, och s-ljudet öfvergår i de flesta sockenmålen till *s̨* (i några till *s*, se nedan). Sålunda heter »kors» *kø̨s̨* i **Bods.** och **Bräcke**, *kos̨* i **Als. Asp. Brun. Lidm. Frös. Föll. Hall. Hot. Hägg. Kall Kyrk. Laxs. Lit Marb. Mari. Matm. Mörs. Nord. Näs Näsk. Off. Röd. Sun. Und. Åre Ås**, hvilka mål äfven för ordet »bössa», ehuru intet r där funnits, hafva *bø̂s̨*. Från målen i **Lock. Nyh.** och möjl. **Refs.** kan man misstänka samma uttal, ehuru från dem *s* uppgifvits.

s̨ förekommer vidare i stället för rspr. *r* före *k* och *p* (i andra mål *r*, jfr s. 50 f.). »Stark» och »särk» heta nämligen *stas̨k* och *sas̨k* (i Näs äfven *stas̨k*, *sas̨k*) i här ofvan (för *kø̨s̨*) uppräknade mål, med undantag af **Lidm. Hall. Kyrk. Mari. Nord.** (hvilka, såsom å s. 50 f. visats, hafva *r*).

s̨ uppkommer genom förmjukning af *s̨k*, *sk*, och i en del mål *rk*. Alla här ofvan uppräknade mål, som hafva *sas̨k*, hafva

äfven *sasen* eller *sasn* och *fisen* eller *fisn* fisken, och utaf de å s. 50 f. uppräknade målen, som hafva *sark*, hafva **Bods.** *sasn* och **Hall. Kyrk. Mari. Nord.** *sasen* eller *sasn*, *fisen* eller *fisn*, under det **Ham.** och **Str.** hafva *sasen*, *fisen*, **Lock. Nyh. Refs. Sunds.** *sasen* (eller *sasn*) och *fisen*. Om **Lidm.** hafva vi i detta fall inga upplysningar. I **Bräcke** säges *sarken* och *fisn* eller *fisken*.

»Torp» heter *tosp* i alla de mål, som ej å s. 51 omnämnas hafva *rp*. Före **l**-ljud hafva vi antecknat *s* uti orden *slit* slita och *slek* från **Lidm. Refs. Sunds.** (där man dock äfven kan misstänka *l*).

I de mål, som i stället för rspr. *rk*, *rp* hafva *sk*, *sp*, förekommer under de å s. 51 omnämnda förhållanden *st* i stället för rspr. **rt** (= *rt* å s. 51). Sålunda får man någongång höra *kâst*, *jost*, *stost*. »Murkna», »skorpna» (jfr s. 51) heta *mosn*, *skosn* med säkerhet i **Als. Föll. Matm. Näsk. Off. Und.** samt möjl. i **Marb.**; flere andra mål torde hafva samma uttal. Jfr dock s. 51 och 57.

s förekommer i stället för rspr. **rs** (de öfriga målens *s*, se ofvan) i några mål. »Kors» heter i **Ham.** och **Str.** *kas*, i **Lock.** *kos*, i **Nyh. Refs. Sunds.** *kes*. Dessa mål hafva äfven *bôs* bössa. Såsom ofvan blifvit anmärkt, säger man i dem *sasen*, *sasen* särken och *fisen* eller *fisn* fisken (se ofvan).

Allmänt torde *s* brukas såsom »sche»-ljud, där rspr. har **sk, skj, sj** och **stj**. Vi anföra som exempel orden *sîn* skina, *sôt* skjorta, *sala*, *sala* o. s. v. stjäla.

s är vanliga uttalet af ett **s**, som i sammanhängande tal eller ordsammansättning kommer efter *l*, *r*, *t*, *d*, *n* eller *s*. Man säger i vanligt raskt tal: *hal‿sem en stein* (*sten*, *stæn*) hård som en sten, *besme* böss-smed (i de mål som hafva *bôs*; de åter, som hafva *bôs*, hafva *besme*) o. s. v.

s förekommer endast i förening med *t* i *ts* (se tje-ljuden).

s förekommer i jämtskan vanligen i förening med *t* i *ts* (se tje-ljudet) samt möjligen före *j* och *ts*, då dessa börja ett efterföljande och **s** slutar ett föregående ord. En del personer (som »kladda») säga *s* i stället för *s*, likasom barn göra.

Af de värkliga »sche»-ljuden torde *ʃ* förekomma före **l** i sammanställningen **sl** i en del mål. Vi hafva *ʃlok* degtråg från **Näsk.**, *ʃlok* från **Asp. Marb. Nord. Und. Ås**, *ʃlek* från

Bods. Bräcke Nyh. Alla dessa mål hafva *ʃl̥ît* slita. Möjligen förekomma *s̤l* och *ʃl* här om hvarandra.

Sydjämtska.

Vi hafva fått *kas̤* eller *kəs̤* från **Berg**, *kos̤* från **Hack.**, hvilka mål äfven hafva *bos̤a*, *fıs̤ŋ̥* och *sas̤ŋ̥*. Men däremot *kəs* från **Klöfs.**, *kos* från **Myss.**, *kas* från **Ov.**, *kəs* från **Rät.** Af dessa mål har **Ov.** *basa*, de öfriga *bosa*; alla hafva *fısan* eller *fısn̥*, *sasan* eller *sasn̥*.

Öfverallt har man *s* för rspr. »sche»-ljud: *sîn* i **Hack.**, *sına* i öfriga mål, *sota*, *sø* o. s. v.

I stället för rspr. **sl-** i början af ord tyckes öfverallt brukas *ʃl̥-*: degtråg heter *ʃl̥ok* i **Hack.** och **Myss.**, *ʃl̥ak* i **Klöfs.** och delvis i **Berg**, *ʃl̥ak* i **Ov.**, *ʃl̥ək* i **Rät.** och delvis i **Berg.** »Slita» heter *ʃl̥ît* i **Hack.**, *s̤l̥ite* i öfriga mål. Om förändringar af s till *s̤*, *s* gäller hvad ofvan sagts.

Östjämtska.

Från **Hås.** och **Rag.** ha *kos̤*, *bos̤a* uppgifvits, men *kos* och *bosa* från **Fors** och **Häll.**

Öfverallt säges *sına*, *ʃl̥ita*, *ʃl̥ok*.

Omväxlande med *fıskan*, *sarkan* torde sägas *fıs̤an*, *fısan*, och *sas̤an*, *sasan*.

Härjedalska.

»Kors» uttalas öfverallt *kəs̤*. »Bössa» heter i **Älfr.** *bəs̤a*, i öfriga mål *bos̤a*.

»Torp» heter *tos̤p* i **Sveg**, *təs̤p* i **Hede Lins. Hogd.**, *tas̤p* i **Vemd.** och **Älfr.** Dessa mål hafva äfven *s̤* i orden »stark» och »särk», som heta *stas̤k* och *sas̤k* i **Hede Vemd. Hogd.**, (*sæs̤k*), *stas̤k*, *sas̤k* i **Lins. Sveg Älfr.**

»Murkna» och »skorpna» heta *mos̤ŋ̥a*, *skos̤ŋ̥a* i **Hede Stors. Sveg**; *mos̤ŋ̥a*, *skos̤ŋ̥a* i **Lillh. Lins. Vemd.**; *mas̤ŋ̥a*, *skas̤ŋ̥a* i **Hogd.**; *məs̤ŋ̥a*, *skəs̤na* i **Älfr.**

»Särken» heter *sas̤ʃs̤an* i **Hede** och **Vemd.**, *sas̤ʃs̤an* i **Lins.** och **Sveg**, *sæs̤ŋ̥* i **Hogd.**, *sas̤an* i **Älfr.** (*sarʃs̤an* i öfriga mål).

Till »sche»-ljudet i dessa mål hafva vi fått flera motsvarigheter. I en del mål har nämligen **sk** o. s. v. ännu ej öfvergått till »sche»-ljud. Vi hafva antecknat följande motsvarigheter, som dock torde böra pröfvas, innan de antagas.

»Skilja», »skina», »sköta» (»skjuta» i en del mål) skulle tecknas: *sælja*, *sına*, *søta* i **Hogd.**, *sælja*, *sına*, *seta* i **Älfr.**, *şelja*, *şene*, *şøtø* i **Hede Stors.** och **Tänn.**, som har *şıne*; *şʃşelja*, *şʃşına*, *şʃşøtø* i **Lillh. Lins. Vemd.** och **Sveg**, som har *şʃşena*. Möjligen finnes i **Hogd. Älfr.** och **Hede** *ʃ* eller *şj*(?) i stället för det här tecknade *ş* och *s*. **S** torde dock i alla målen öfvergå till *s* efter *d*, *l*, *l*, *n*, *t* o. s. v.

Förekomsten af *ş* belyses såväl af föregående exempel som ock af ordet »fisken», som heter *fışʃşan* i **Hede Lillh. Lins. Stors. Sveg Tänn.**, *feşʃşan* i **Vemd. S** torde för öfrigt alltid öfvergå till *ş* före *j* och *ʃş*.

Om förekomsten af *ʃ* må nämnas, att utom hvad här ofvan antagits som möjlighet, vi äfven därmed tecknat *ʃḷıta* slita för **Hede** och **Tänn.**, *ʃḷıta* för **Hogd.**, ehuru möjligen *şʃ* vore riktigare. (För **Lins.** och **Stors.** hafva vi *şḷıta*, för **Lillh.** *λlıta*, för **Sveg Vemd. Älfr.** *slıta*, *slıta*).

Vidare förekommer *ʃ* före v-ljud i en del mål. I **Lillh. Lins. Sveg** har man *ʃwulu* svala och *ʃwøre* svara, i **Lillh. Lins.** *ʃwølja* svälja och *ʃwælta* svälta, i **Sveg** *ʃwolja* och *ʃwælta*. Dessa ord uttalas i **Hogd.** *ʃvælta*, *ʃvulu*, *svølja*, *ʃvara*, i **Älfr.** *ʃvælta*, *ʃvulu*, *ʃvolja*, *ʃvara*.

T-ljud.

I fråga om de olika t-ljuden hänvisas till d-, l-, n- och s-ljudens beskrifning. Sålunda uttalas

60. *t* med tungan i samma läge som för *d*, *l*, *n*, (*s*);
61. *ṭ* » » » » » » *ḍ*, *ḷ*, *ṇ*, *ş*;
62. *t* » » » » » » *d*, *l*, *n*, *s*;
63. *ʃ* » » » » » » *ş*;
64. *ʃ* » » » » » » *ḍ*, *ʃ*, *ŋ*, *ş*.

För användningen af *t* behöfves intet exempel.

Medeljämtska.

ṭ förekommer efter *r* i sammansatta ord och i sammanhängande tal (jfr *t*). Man säger nämligen *føṛṭa* förtaga, *føṛṭıy* förtiga, *oṛṭup* eller *øṛṭup* orrtupp, *føṛṭen* förtenna (allt sammansatta ord), *je foṛ‿ṭı kvan* (*kvan*) jag for till kvarnen.

Efter *ɬ*, *l*, *ɳ*, *ʂ* (*ṭ*) förekommer *ṭ* äfven i enkla ord. Sålunda säges *aɬṭ* allt och *svǣɬṭ* (eller *svâɬṭ*) svälta i alla mål, som hafva *ɬ*, d. v. s. i alla utom **Bods. Bräcke Lidm.** och **Off.**, hvilka hafva *aɬt svǣɬt*, *svâɬt*, *svåɬt*. »Murkna», »skorpna» uppgifvas heta *mòṭŋ̥* och *skòṭŋ̥* (jämte *mòʂŋ̥* o. s. v.) i **Nord.**, *mèṭŋ̥* och *skèṭŋ̥* i **Sunds.** Från **Lidm.** ha uppgifvits *mòṭŋ̥* murkna och *stòṭŋ̥* storkna, stelna. Alla, som uttala »kors» med *ʂ* (*koʂ*, *keʂ* se S-ljud s. 53), säga t. ex. *koʂṭre* (*keʂṭre*) korsträ (i haspeln). Likaså säges *meu̯rṭuv* (*mau̯rṭuv* o. s. v., se dift.) myrstack.

ṭ, det »tjocka» t, förekommer öfverallt i *boṭ* bort, *joṭ* eller *joṭ* gjort (gjordt), *jaṭru* eller *jaṭru* (se R-ljud s. 50) Gertrud. »Hört», »kört» heta *hæṭ*, *ʈʂæṭ* i **Als. Kall Matm. Mörs. Und. Åre**, *høṭ*, *ʈʂøṭ* i **Asp. Bods. Frös. Hall. Hot. Lit Marb. Mari. Nord. Näs Näsk. Röd. Sunds. Sun. Ås**, *heu̯ṭ*, *ʈʂeu̯ṭ* i **Ham.** och **Str.**, *ʈʂøṭ* i **Föll. Hägg. Kyrk. Laxs.**, *heṭ*, *ʈʂeṭ* i **Lock. Nyh. Refs.**, *heṭ*, *t͡ʂeṭ* i **Bräcke.** Från **Brun.** ha uppgifvits *høṭ*, *ʈʂøṭ* och *heṭ*, *ʈʂeṭ*; *haṭ*, *ʈʂaṭ* i **Off.** I mål, där **rs** blir *ʂ*, säger man *keʂṭre*, *koʂṭre*, *kaʂṭre* (se S-ljud s. 54).

Efter *l*, *r*, *s* o. s. v. förekommer äfven *ṭ* i stället för **t.** Man säger t. ex. *ŋ̥ druḷ-ṭɐ* (*ṭa*) *kar* (*kær*, *kar*) en drul till karl.

ʈ förekommer i *ʈʂ* (se »tje»-ljudet) och såsom en förändring af t före *j* eller *ʈʂ*. Man säger vanligen *beʈ-ja* (i **Off.** *bæʈ-ja*, i **Bräcke** *beʈ-je*), fast *beʈ-ja* o. s. v. äfven förekommer, jfr sidd. 21, 22.

ʈ förekommer endast i sammansättningen *ʈʂ* (se »tje»-ljudet s. 59).

Sydjämtska.

»Allt» och »svälta» heta i **Klöfs.** *aɬt* och *svæɬta*. Öfriga mål hafva *ɬ*: *aɬṭ* i **Rät.**, *aɬṭ* i **Hack. Berg Myss. Ov.**, hvilka alla hafva *svæɬṭa* utom **Hack.** (*svǣɬṭ*). *ṭ* förekommer i sammanhängande tal och sammansättningar efter *r* (*ḍ*, *ɬ*, *l*, *ɳ*, *ʂ*, *ṭ*). Man säger *gaor* (*gaor* o. s. v.) *ṭoŋt* går tungt, *forṭa* förtaga, *meu̯rṭuva* myrstack o. s. v.

För *ṭ* anföra vi samma exempel som för medeljämtskan. Alltså *boṭ*, *jaṭru* eller *jeṭru* (se s. 50), *heu̯ṭ* hört, *ʈʂeu̯ṭ* kört i **Berg Klöfs. Myss. Rät.**, *høṭ*, *ʈʂøṭ* i **Hack.** och **Ov.**

ʈ förekommer i *ʈʂ* och i stället för t före *j* och *ʈʂ*.

Östjämtska.

Äfven här hafva vi *aḷṭ* från Rag., *aḷṭ* från öfriga mål, samt *svæḷṭa* från alla målen. Vidare kunna anföras *mụrṭụva* myrstack.

Man säger *boṭ* (möjligen här och hvar *borṭ*, *boṣṭ*, *boṭ*) bort; *jaṭra*; *tʃụt* kört och *hụt* hört i Fors. och Häll., *tʃøṭ* och *høṭ* i Hås. och Rag. Dessutom torde liksom i den öfriga jämtskan *t* komma i stället för t efter *d*, *l*, *ɭ*, *r*, *s*, *t*.

t förekommer i *tʃ* och före *j* och *tʃ* i sammanhängande tal.

Härjedalska.

ṭ förekommer	efter	*r*, *ḍ*, *ɭ*, *ḷ*, *ṣ*, *ṭ*, *ŋ*	i sammanhängande tal och sammansättningar.
t »	»	*d*, (*ɭ*), *l*, *s*, *t*, *n*	
t »	före	*j*, *tʃ* (*ṣtʃ*, *ʃ*?)	

Vidare exempel på *ṭ* och *t* hafva vi i ordet »Gertrud», som heter *joṭru* i Hede, *jaṣṭra* i Lillh., *jaṭru* i Sveg, *jøṣṭrø* i Älfr.; från Lins. hafva vi fått *jaɔtru*, från Tänn. och Vemd. *jaɔtru*, från Stors. *jatru*. »Allt» och »svälta» heta *aḷṭ* och *svæḷṭa* i Tänn. och Vemd. «Förtjäna» heter *førṭẹne* Lins. och Tänn., hvilket sistnämnda äfven har *møṭŋa* murkna, *skøṭŋa* »skorpna».

Från Hede Lins. Stors. Tänn. Vemd. hafva vi *boɔt*, från Hogd. Sveg Älfr. *boṭ* (jfr s. 32 om *ɔ*), från Lillh. *boɔṭ* (*boɔt*?). »Kört» och »hört» heta *tʃụt*, *hụt* i Lins. Vemd. Älfr. (Hogd.?); möjligen *huṣṭ*(?) i Lins.

Från Lillh. har erhållits *bøɔty* botten, hvilket äfven skall finnas i Lins., liksom *vaɔty* vatten, *haɔty* hatten o. s. v.

t kunde möjligen förekomma före *w* eller *v* i något mål (Lillh.? Lins.? Sveg? m. fl.) i t. ex. *two* två o. s. v.

Tje-ljud.

Detta ljud är sammansatt och tecknas därför med sina beståndsdelar. Det ändras i jämtskan efter vissa föregående ljud, och man bör därför iakttaga dessa ändringar i afseende på beteckningen. Vanliga »rena» tje-ljudet, som i rspr. tecknas än med (»lent») k än med tj, är i länets flesta dialekter

65. *tʃ*.

Kommer »tje»-ljud strax efter ett *r*, *d*, *l*, *l*, *n*, *s*, *t*, blir det i regel

66. *t͡š*

i jämtmålen, men ej alltid i härjedalskan. Kommer det åter strax efter *d*, (*l*), *l*, *n*, *s*, *t*, öfvergår det i medeljämtskan till

67. *ʇş*,

hvarvid *l* i regel uppgår i »tje»-ljudet. I sydjämtskan och Lidm. förekommer *ʇş* äfven efter *l*, hvilket förhållande eger rum äfven i härjedalskan, där »tje»-ljudet ej ändras ens efter *r* o. s. v.

I **Bods. Bräcke Ov.** förekommer ett eget uttal af »tje»-ljudet, åtminstone i vissa ställningar, hvilket uttal vi beteckna med

68. *t͡š*.

Detta motsvarar i **Bräcke** allt »tje»-ljud, men tyckes i **Bods.** och **Ov.** inskränka sig till förmjukningar inuti ord.

Medeljämtska.

Som exempel på *ʇş*, *t͡š*, där det motsvarar rspr. »tje» tecknadt med **k** eller **tj**, välja vi orden »känna», »tjäna», »tjuf», »tjära».

»Känna» heter *ʇşân* i **Off.**, *ʇşâŋ* i **Lidm.**, *t͡šân* i **Bräcke**, *ʇşân* i öfriga mål.

»Tjäna» heter *tṇên* i **Lidm.**, *t͡šên* i **Bräcke**, *ʇşên* i öfriga mål.

»Tjuf» heter *t͡šyv* i **Bräcke**, *ʇşyv* i öfriga mål.

»Tjära» uttalas *ʇşəru* i **Föll.** och **Lidm.**, som äfven har *ʇşoru*, *ʇşoro* i **Als. Asp. Frös. Hall. Hot. Marb. Mari. Matm. Nord. Näsk. Röd. Sun. Ås**, *ʇşərə* i **Hägg.**, *ʇşuru* i **Bods. Brun. Kall Kyrk. Laxs. Lit Lock. Mörs. Nyh. Off. Refs. Sunds. Und. Åre**, *ʇşura* i **Ham.** och **Str.**, *ʇşaru* i **Näs**, *t͡šuru* i **Bräcke.**

K (k) och **ck (kk)** »förmjukas» inuti ord till *ʇş*, *ʇş* (i **Bods.** och **Bräcke** till *t͡š*, *t͡š*), så vida ej ett *l* eller *r* o. s. v. föregår, då **k** i förra fallet blir *ʇş*, *ʇş*, i senare fallet *t͡š*. Exempel på sådan förmjukning hafva vi i det på s. 27 anförda uttalet af »bäcken» samt det å s. 46 upptagna ordet »bänken». »Pojken» heter *pøyt͡šan* i **Bods.** och **Bräcke**, *pøʇşan* i **Off.**

Som exempel på *ṭṣ* efter *r* (m. m.) kan anföras, att »erkänna» uttalas *erṭṣaŋ* i **Lidm.**, *erṭṣan* i öfriga mål; »förtjäna» heter *førṭṣen* i alla mål utom **Lidm.**, som har *førṭṣen*. »Stortjuf» heter öfverallt *stǫrṭṣyv*.

ʄṣ är det »tjocka» tje-ljudet, liksom *ł* är »tjockt» l o. s. v. Dess uttal erhålles, om man söker säga »tje» med tillbakadragen tunga och så, att främre delen af tungan trycker mot högsta gomhvalfvet. »Folket» uttalas *fǫʄṣa* i **Als. Asp. Brun. Frös. Hot. Lit Matm. Off. Åre**, *fa̢ʄṣa* i **Hägg. Kall Mari. Mörs. Nord. Näs Näsk. Röd. Sun. Und. Ås**, *fǫʄṣa* eller *fa̢ʄṣa* i **Hall. Marb. Kyrk.**, *føʄṣa* i **Lock.**, *foʄṣa* i **Föll. Laxs.**, *føʄṣa* i **Bods. Bräcke Nyh. Refs. Sunds.**, *faʄṣa* i **Ham.** och **Str.** »Balken» (afbalkningen) heter *baʄṣan*, *baʄṣan*, *baʄṣan*, *baʄṣan*, allt efter som *a* eller *a* brukas (se ss. 21 och 69 ff.). Från **Lidm.** hafva vi fått *fǫṭṣa* eller *folʄṣa* och *bolʄṣan*.

Sydjämtska.

»Känna» heter *ʄṣân* i **Hack.**, *ʄṣæna* i **Ov.**, *ʄṣana* i öfriga mål; »tjäna» heter *ʄṣên* i **Hack.**, *ʄṣene* i öfriga mål; »tjuf» heter *ʄṣyv* öfverallt. »Tjära» heter *ʄṣuru* i **Berg**, *ʄṣaru* i **Hack. Myss. Ov.**, *ʄṣør* i **Rät.**

»Bänken», »bäcken» uttalas *bæntšan*, *bæṭšan* i **Ov.**, *bæŋʄṣan*, *bæʄṣan* i öfriga mål; på samma sätt *pøytšan* och *pøyʄṣan*.

Vi hafva fått *stǫrṭṣyv* från alla målen, *erṭṣan* och *førṭṣen* från **Hack.**; *erṭṣæna*, *førṭṣena* från **Ov.**; *erṭṣana*, *førṭṣena* från öfriga mål.

Endast från **Hack.** och **Ov.** hafva vi *ʄṣ*, nämligen *fǫʄṣa* från **Hack.**, *fa̢ʄṣa* från **Ov.**, *baʄṣen* från båda målen. De öfriga målen hafva *-lʄṣ-*.

Östjämtska.

»Känna» heter *ʄṣana*, »tjäna» *ʄṣena*, »tjuf» *ʄṣyv*, »tjära» *ʄṣura*. För öfrigt torde man äfven här hafva *erṭṣana*, *førṭṣena*, *stǫrṭṣyv*.

Förmjukningen i inljud är, som förut antydts, ej allmän. Vi hafva fått både *ba*ł*kan* och *ba*ł*ʄṣan*, från **Hås.** *fo*ł*ka* och *fo*ł*ʄṣa*, från **Fors. Häll.** *folke* och *foṣʄṣa*, från **Rag.** *folka*, *fo*ł*ka*

---

[1]) Beteckningen *ts* vore således ej riktig, ty det vore tjockt ts d. v. s. uttaladt med tungspetsen mot gomhvalfvet.

och *fotʂa*, likasom man åtminstone i **Rag.** säger *bæɣkan*, *bækan* och *bæŋtʂan*, *bætʂan* »om hvartannat» (dock alltid *poɣkan*).

Härjedalska.

Såsom exempel på *tʂ* i dessa mål anföres uttalet af »känna», som upptecknats å s. 48; af »tjäna», som heter *tʂena* i **Hogd. Lillh. Stors. Sveg Vemd.**, *tʂæna* i **Älfr.** (i **Lins.** och **Tänn.** har man *tena*). »Tjuf» heter *tʂyv* öfverallt, »tjära» *tʂøra* i **Hede**, *tʂøru* i **Tänn.**, *tʂar* i **Hogd.**, *tʂər* i **Älfr.**, *tʂør* i öfriga mål.

tʂ förekommer före *w* och *v* (jfr ss. 58, 64) i **Lillh. Lins. Sveg** och kanske något annat mål uti t. ex. *tʂwɔka* tveka, *tʂwæɔta* eller *tʂweɔta* tvätta, *tʂwo* två o. s. v.

Enligt våra anteckningar har man *erʈʂeŋa*, *erʈʂena*, *erʈʂæna* (jfr uttalet af »känna» s. 48), *storʈʂyv* samt *fərʈʂena*, *fərʈʂæna* (och *fərʈena*, jfr uttalet af »tjäna» här ofvan). I sammanhang härmed påpeka vi, att *tʂ* tyckes (mot förväntan) kvarstå efter *r* och *ʂ* uti *sartʂan* från **Lillh. Stors. Tänn.**, *saʂtʂan* från **Hede Vemd.**, *saʂtʂan* från **Lins. Sveg.**

tʂ tyckes ej förekomma i härjedalskan: man säger *baltʂan* i **Älfr.** och **Hogd.?**, *bəltʂan* i öfriga mål; *faltʂa* i **Hogd.**, *faltʂa* i **Älfr.**, *fəltʂa* i **Vemd.**, *foltʂa* i **Lillh. Sveg**, *føltʂa* i öfriga mål.

U-ljud.

Blott i ett par diftonger finnes det »europeiska» **u**; det betecknas med

69. *u*,

och dess uttal ligger mellan *o* och *u* (eller rättare *u*).

I länets dialekter förekomma som självständiga tre andra u-ljud. Vanligt långt u, sådant det uttalas i rspr. **gud, bud** i alla jämtska dialekter, betecknas med

70. *u*.

I östjämtskan förekommer detta u-ljud äfven kort.

I härjedalskan och Lidmålet i Frostv. ersättes nyss omtalade ljud af »norskt» **u**; det är ej fullt så spetsigt som det svenska (jfr s. 49) och betecknas med

71. *u*.

Ett ljud, som man har svårt att igenkänna för samma ljud, då man jämför det som långt och som kort, är det som finnes i t. ex. ordet »hund», såsom ordet uttalas öfverallt utom i östjämtskan. Det betecknas med

72. *u*

och förekommer, som ofvan blifvit antydt, både långt och kort i dialekterna. I hammerdalskan är det möjligen något mera »rundadt» än i öfriga medeljämtska mål.

I härjedalskan förekommer ett u, som mycket liknar franskt u före vokal i t. ex. **suis, Suède.** Det tecknas med *u* och är alltid kort.

Medeljämtska.

Vi anföra, delvis om hvarandra, följande af oss erhållna exempel, af hvilka dock ej framgår, huruvida långt *u* finnes i **Asp. Lidm. Frös. Hall. Hot. Mari. Näs Sun. Ås.** Det har nämligen ej förekommit i den mängd ord, där vi förmodat det. Det torde dock finnas i en del af dessa mål. Man gifve akt på om i de följande exemplen ljudet är tecknadt långt (*u̠*) eller kort (*u*).

Öfverallt utom i **Lidm.** säger man *mu̠r* mur, *kût* springa, *ju̠p* djup. »Tjugo» uttalas *ʝʂu̠ɣa* i **Ham. Str. Sun.**, *ʝʂu̠ɣu* i **Asp. Bods. Brun. Bräcke** (*t͡ʂu̠ɣu*) **Frös. Föll. Hall. Hot. Hägg. Kyrk. Laxs. Lit Lock. Mari. Nyh. Näs Refs. Sunds. Ås,** *ʝʂuɣu* i **Als. Kall Marb. Matm. Mörs. Nord. Näsk. Off. Röd. Und. Åre.** I **Lidm.** heta orden *mu̠r*, *kût*, *ju̠p*(?), *ʝʂuɣ* eller *ʝʂu̠gu*.

Öfverallt heter »kort» *stu̠t*. »Mun» uttalas *mu̠n* i **Als. Asp. Bods. Brun. Bräcke Frös. Hall. Kall Kyrk. Lock.**(?) **Marb. Mari. Matm. Mörs. Nord. Nyh. Näs Näsk. Off. Röd. Sunds. Sun. Und. Åre Ås;** »lugg» uttalas *lug* undantagandes de under Å-ljud (*ɵ*) s. 67 upptagna socknarna. I ändelser (= utljud) förekommer *u* äfven: *jat̯vu* eller *jat̯vu*.

Såsom exempel på *u̠* hafva vi fått: *ku̠ł* eldkol från **Bods. Brun. Bräcke Föll. Ham. Hägg. Kyrk. Laxs. Lit Lock. Nyh. Refs. Str. Sunds.**, *hûł* hörde, *t͡ʂûł* körde från **Bräcke.** »Kråta» (karfva, tälja små spån med knif m. m.), »näsa», »påse», »svala» och »tjära» heta *kru̠te*, *nu̠sa*, *pu̠sa*, *svu̠ła*, *ʝʂu̠ra* i **Ham. Str.**, *kru̠tu*,

nusu, *pusu*, *svulu*, *jşuru* i **Kyrk. Laxs. Lit.** Utom i dessa mål hafva vi påträffat *svulu* och *jşuru* i **Bods. Bräcke** (*tšuru*) **Kall Lock. Mörs. Nyh. Off. Refs. Sunds. Und.**, endast *svulu* i **Als. Hall. Marb. Matm. Nord. Näsk. Röd.**, endast *jşuru* i **Brun. Åre.** (Om de öfriga mål se under Å- och Ö-ljud).

Sydjämtska.

Härifrån hafva vi: *mur* mur öfverallt och *kût* i **Hack.**, *kute* i de öfriga målen; *jşuyu* i alla mål. Öfverallt säges *mun* och *lug*. »Gertrud» heter *jatru* eller *jotru* (se R, *r* s. 51). »Kol» har uppgifvits heta *kul* i **Berg Klöfs.**, »trampa» (subst.) *trû* i **Berg Rät.** Från **Berg** ha äfven uppgifvits *svulu* och *jşuru*. »Böld» heter *buda*.

Östjämtska.

Öfverallt säger man *mur* mur, *kuta* springa, *jşuya* tjugo, *mun* mun, *hun* hund. Vi hafva dock härifrån antecknat *lug* lugg, ehuru vi misstänka, att det oftast torde uttalas *lug*. »Hörde», »körde» uttalas *hula*, *jşula*, »svala» *svula*, »kol» *kul*, »tjära» *jşure*, »myra» *mur*, »sköt» *skut*, »stupade» *stup*, »söp» *sup* o. s. v. Här och hvar lär man uttala sådana ord med *a* eller *o*; så *hale* **Hås.**, *kal* **Hås.**, *kol* **Rag.**, *svale* **Häll.**

Härjedalska.

Endast i **Älfr.** och **Hogd.** förekommer *u* i samma ställning som i jämtskan (jfr ofvan nr 72); de öfriga målen hafva i stället *u*.

»Kuta», »hojta» (ropa), »mur» heta i **Hogd.** och **Älfr.** *kuta*, *hoja*, *mur*, i öfriga mål *kute*, *huje*, *mur*. »Skola» (subst.) heter i *skola* i **Älfr.** och **Hogd.**, *skola* i **Sveg**, men *skula* i öfriga mål.

Långt *u* finnes i uttalet af »hörde», »körde», som heta *huda*, *jşuda* i **Hogd. Älfr.**, *huda*, *jşuda* i öfriga mål. »Svala» heter *svulu* i **Hede Stors. Tänn. Vemd.**, *fvulu* i **Hogd. Älfr.**, *fwulu* i **Lillh. Lins. Sveg.** »Böld» heter *buda* öfverallt utom i **Hogd.**

I **Hede Lillh. Lins. Stors. Tänn.** och delvis **Hogd.** och **Vemd.** säger man *lus* lös, *mur* myra, *stur* stör, *sup* söp, *skut* sköt. I **Hogd.** förekommer i dessa ord äfven diftongen *ou*, i **Vemd.** *uu* (se dift. s. 76).

V-ljud.

Vanligt v-ljud skrifves med

73. *v*.

Före ett i slutet af ordet tillkommet **s** eller **t** öfvergår det till *f*, t. ex. *lịv* lif, men *tı lıfs* till lifs.

I Sveg m. fl. mål i Härjedalen förekommer ett annat v-ljud, som just är det engelska *w* och som äfven här har tecknet

74. *w*.

För dem, som ej känna detta, må nämnas, att ljudet bildas genom att vid uttalet af *v* närma underläppen mot öfverläppen. Tryckes nämligen underläppen mot den öfre, så uppkommer *b* (eller *p*); närmas den mot öfre framtänderna, fås *v* (eller *f*). Om *u* eller *ư* utsäges mycket hastigt, låter det som *w*.

För vanligt *v* (bildadt med undre läppen mot öfre framtänderna) behöfves intet exempel.

Härjedalska.

Från **Lillh. Lins. Sveg** hafva vi följande exempel på förekomsten af *w:*

»Svala» heter *ʃwuⱡu* i alla tre målen, »svälja» *ʃwɵⱡjɑ* i **Lillh. Lins.**, *ʃwoⱡjɑ* i **Sveg**; »svälta» heter *ʃwæʌtɑ* i **Sveg,** *ʃwɑʌtɑ* i **Lillh. Lins.** »Kvarn» heter *kwaṉ* i alla tre målen.

Enligt uppgifter i Ll Alf. ss. 57, 77 (79) har man i dessa mål *ƫwọ*, *ƫʂwọ* två och särskildt från **Lins.** *ƫʂwịɔkɑ* tveka, *ƫʂwæɔtɑ* tvätta, *ʃwịkɑ* svika, *ʃwịn* svin, *ʃwæḻɑ* svälla, *ʃwạr* svår m. fl. Där omnämnes ock, att detta uttal skall vara vanligt i **Älfr.** (hvarifrån vi erhållit *v*, ej *w*).

Enligt nyssnämnda källa (s. 79) skall *w* i stället för **v** förekomma i förbindelserna **kv** (*kw*), **sv** (*ʃw* eller *sw*) samt **tv** (*ƫw* eller *ƫʂw*). Vidare skall *w* användas i stället för rspr. **hv,** så att man säger *wịt* hvit o. s. v. (vi hafva dock fått *v* öfverallt i ordet »valp»).

Y-ljud.

Af y-ljuden finnas två, ett slutet, »spetsigt», och ett öppet, som nästan liknar ö. Det förra tecknas med

75. *y*

och höres i t. ex. rspr. **by, ny;** det senare är det ljud som förekommer i **mycket, kyrka** och betecknas med

76. *y̶*.

I Waltmans »Lidmål» finnes i vissa ställningar i stället för *j* ett tecken

77. *ʏ*,

t. ex. *vęɪʏ* (jämte *vaɪg*) väg, *ƫʂuʏ* (eller *ƫʂugu*) tjugo, *saɪʏ* sig, *dryʏ* (äfven *dryg*) dryg. Det ljud, som med detta återgifves, bildas längre bakåt än *j* (*g* : *g* = *ʏ* : *y*).

Medeljämtska.

Öfverallt säger man *by, ny, skryp* odryg, *stŷr* styra, *syn*. Endast i **Lidm.** heter det *frǿs* frysa, *jǿm* (äfven i **Str.**) gömma, eljes *frŷs, jŷm*.

y̶, mer eller mindre öppet, förekommer allmänt i *sty̶g* (i **Str.** *sty̶k*) ful, hemsk, *ry̶g* (i **Str.** *ry̶k*) rygg. »Druckit» heter *dry̶ƫʂa* i **Als. Matm. Mörs. Näsk. Röd. Und.** och delvis i **Hall. Åre,** *dry̶ƫʂy̶* i **Lidm. Kall Marb. Nord.** och delvis i **Hall. Åre.** »Mycket» uttalas *my̶ƫʂy̶* i **Kall Matm. Off. Und.,** *my̶t̂ʂa* i **Bods. Bräcke,** *my̶ƫʂy̶* i **Als. Lidm. Frös. Hot. Hägg. Kyrk. Marb. Mörs. Nord. Näsk.** och delvis **Hall. Åre** (äfven *my̶ƫʂa*), i öfriga mål *my̶ƫʂa*.

Sydjämtska.

Härifrån hafva vi *frysa* (*frŷs* i **Hack.**), *styra* (*stŷr* i **Hack.**), *syn* och *skryp*. Öppet y-ljud i *ry̶g, sty̶g, my̶ƫʂa* (*my̶t̂ʂa* i **Ov.**).

Östjämtska.

Äfven här säger man *frysa, styra, syn, skryp, nysa,* samt *ry̶g, sty̶g, my̶ƫʂa* eller *my̶ka*.

Härjedalska.

Öfverallt utom i **Älfr.** säger man *syn*, *skryp*, *tşyv*. Endast i **Hogd.** *frysa*. Äfven som kort vokal finnes *y* i t. ex. *myje*, mycket, *ryjen* ryggen i **Hede**, *myətşe*, *ryjen* eller *rydʒen* i **Lillh. Sveg Vemd.**, *myətşy*, *ryjen* eller *rydʒen* i **Lins.**, *myjy rydʒen* i **Stors.**, *myjy* eller *mydʒy*, *ryjen* i **Tänn.** I dessa ord torde **Hogd.** hafva *y*.

Från **Älfr.** hafva vi däremot erhållit *ɪ* för **y**: *sɪn* syn, *rɪg*, *stɪg* o. s. v. jfr ss. 11, 34.

Å-ljud.

Till å-ljud kunna de med tecknen *o*, *ɵ*, *θ* och *ɑ* betecknade ljuden hänföras. Af dessa bokstäfver betecknar

78. *o*

det öppna öppna å-ljudet;

79. *ɵ*

det slutna europeiska o-ljudet.

Ett »grumligt» å-ljud är det, som betecknas med

80. *θ*.

Det motsvarar i de dialekter, där det förekommer, vanligen rspr. **å** eller **u**. De andra dialekterna hafva i dess ställe *o*.

81. *ɑ*

är det slutna ljud, som höres i t. ex. öst- och medeljämtskans **gå, så, få.**

För att gifva en föreställning om å-ljudens förhållande till hvarandra och till a-ljudet må nämnas, att om man börjar med att utsäga *a* och småningom ändrar detta till *ɑ* (å), så uppkomma efter hvarandra *a*, *ɒ*, *o*, *ɑ* och, om man går ett steg längre, *ɵ*. *θ* är **å** med bifärg af *u*.

I många sockenmål är gränsen mellan *ɑ* och *o* ganska svår att uppdraga. Då man hör ordet den ena gången, tror man sig höra *ɑ*, men nästa gång skulle man vilja skrifva *o*. I regel är det k o r t a å-ljudet *o*. I Refsunds-, Bodsjö-, Nyhems- och Sundsjö-målen eger samma förhållande rum med *o* och *θ* i många ord.

Medeljämtska.

Öfverallt utom i **Lidm.** höres *a̜* i orden *ga̜*, *sta̜*, *kra̜k* kråka, *ka̜r* spån, *ha̜r* hård och *ska̜r* skål.

Långt *o* finnes med säkerhet i ordet *fo̜tʂa* folket från **Als. Asp. Brun. Frös. Hot. Lit Matm. Off. Åre,** samt i *fo̜tʂa* (eller *forjʂa*) i **Lidm.** Af de öfriga målen hafva **Föll.** och **Laxs.** *fo̜tʂa*; **Bods. Bräcke Nyh. Sunds.** *fətʂa*; **Refs.** *fo̜tʂa* eller *fətʂa*, **Lock.** *fətʂa*(?); (**Ham.** och **Str.** *fa̜tʂa*) och resten *fa̜tʂa*.

»Följa» uttalas *fo̜rı* i **Als. Lidm. Frös. Föll. Hot. Hägg. Kall Laxs. Lit Marb. Mari. Matm. Mörs. Off. Sun. Und.,** *fo̜ra* i **Asp. Nord. Åre Ås,** *fa̜rı* i **Näs Näsk. Röd.,** *fəra* i **Nyh.** Ifrån **Hall.** uppgifves både *fo̜rı* och *fa̜rı*.

Öfverallt säger man *krôk* klocka. »Kors» uttalas (med undantag för **Ham.** och **Str.,** se A-ljud s. 21) med *o* utom i **Bods. Bräcke Nyh. Refs. Sunds.,** hvilka hafva (närmast) *ə*.

»Lund» uttalas *lon* i **Als. Asp. Brun. Frös. Föll. Hall. Hot. Hägg. Kyrk. Laxs. Lit Mari. Matm. Nord. Näs Näsk. Off. Röd. Sun. Ås,** *lən* i **Bods. Bräcke Ham. Lock.** (?) **Nyh. Refs. Str. Sunds.** (från de öfriga har *lun* uppgifvits). »Lugg» heter *ləg* i **Ham. Matm. Refs.,** *lək* i **Str.**

Till jämförelse med de å s. 62 upptagna uttalen af orden »kråta», »näsa», »påse», »svala» och »tjära» lemnas här ytterligare exempel på deras uttal från andra socknar:

kro̜to, *no̜so*, *po̜so*, *svo̜ro* och *tʂo̜ro* ifrån **Asp. Frös. Hot. Mari. Sun. Ås,**

kro̜to, *no̜so*, *po̜so*, *tʂo̜ro* från **Als. Hall. Marb. Matm. Näsk.** och **Röd.,**

kro̜to, *no̜so*, *po̜so* från **Kall Mörs. Nord. Off. Und. Åre,**

no̜so, *po̜so* från **Lock.** och endast *svo̜ro* från **Brun.,**

krətə, *nəsə*, *pəsə*, *svərə*, *tʂərə* från **Hägg.,** *svərə* från **Åre,**

krəta, *nəsa*, *pəsa* från **Bods. Bräcke Nyh. Refs. Sunds.,**

kro̜ta, *na̜su*, *pa̜su*, *sva̜ru*, *tʂa̜ru* från **Näs.**

Slutligen fästes uppmärksamheten på att här och hvar jämte det slutna å-ljudet, *a̜*, finnes en diftong, som kunde tecknas *ao̜* eller hos andra *a͡o*, *o͡o*. Se därom under diftongerna s. 79.

Sydjämtska.

I vissa hithörande mål är *a* tämligen sällsynt, då i dess ställe diftonger förekomma. I **Ov.** förekommer det oftast ej

blott långt utan äfven kort, alltid som motsvarighet till de andra målens *o*, *ɵ* m. fl. Ifrån **Berg** m. fl. ha vi dock *lame* m. fl. ord. **Ov.** har *nasa* näsa, *kal* kol, *bada* böld, *batn* botten, *gag* gång, *mara* morra, *stan* stund. Af dessa ord finnas *kal* och *nasa* äfven i **Hack. Myss.**, *kal* äfven i **Rät.** »Morra» heter i **Hack.** *môr*, i **Berg** *mɵra*, i återstående mål *mora*. Alla mål utom **Ov.** hafva *ston* stund. »Orre» heter *ara* i **Ov.**, *ɵra* i **Rät.**, *ora* i öfriga mål. Från **Hack.** hafva vi *boda*, *botn*; från **Myss.** jämte dessa äfven *gog*. »Bössa» heter *basa* i **Ov.**, *bosa* i **Klöfs.**, *bɵsa* i **Hack. Berg.** I **Klöfs.** heter »följa» *fɵlja* (*a* i **Ov.** och **Myss.**, *o* i **Hack.**). Om å-ljudet se vidare under diftongerna ss. 75, 78 f.

Östjämtska.

Härifrån hafva vi åter de vanliga exemplen *ga*, *sta*, *hal* hård, *kraka* o. s. v. samt *ban* barn, hvarjämte synnerligast i **Hås.** *a* förekommer i stället för det vanligare *u* såsom *hale* hörde, *kal* kol o. s. v.

o förekommer exempelvis i *botn* botten, *boda* böld (i **Rag.** *bɵda*), *folk*, *folja*, *kloka*, *kroto* (karfva).

I **Fors** och **Häll.** heter »druckit» *drɵka*, i **Hås.** och **Rag.** *droka*.

I **Fors** och **Häll.** har man däremot *hɵt* hört och *tsɵt* kört (i **Fors** och **Häll.** *hut* och *tsut*).

Härjedalska.

Härifrån hafva vi de vanliga *ga*, *sta*, *kraka* (*-a*), som förekomma öfverallt. »Gång» och »sång» heta *gagg*, *sagg* i **Hede Lillh. Lins. Sveg Vemd.**, *gag* och *sag* i **Stors. Tänn.**, men *gog* och *sog* i **Hogd. Älfr.**

Af *o* och *ɵ* torde det senare vara vanligast; vi hafva nämligen fått *bolk* balk endast från **Vemd.** (öfriga mål utom **Hogd.** och **Älfr.** hafva *bɵlk* eller *bɵlk*), *folk* från **Lillh.** och **Sveg**, men *fɵlk* från **Hede Lins. Stors. Tänn.** I dessa socknar samt i **Sveg** säger man äfven *nɵsɵ* näsa. »Botten» uttalas med *ɵ* öfverallt utom i **Hogd.** och delvis **Älfr.**; likaså »klocka» med *ɵ* utom **Tänn. Vemd.** »Böld» heter i **Hogd.** *bɵda*. Alla målen utom **Hogd. Älfr.** hafva *hɵga* hugga.

Ä-ljud.

Ä-ljuden äro två: det öppna och det slutna, af hvilka det förra, bredare ä betecknas med

82. *a*

och det senare, som i flera af högjämtskans dialekter är ganska sällspordt, med

83. *æ*.

Detta senare är det ljud som vid vårdadt uttal höres i **är, här, där, bättre** o. s. v. Ett användbart exempel på *a* torde vara ordet **herre**, som allmänt uttalas *hara*. Till hvad förut om *a* är sagt, kan läggas, att om man gradvis öfvergår från *a* till *e* eller hellre till *ı*, så uppkomma efter hvarandra *a*, *a* (a-ljud), *a*, *æ* (ä-ljud), *e*, *e* (e-ljud), *ı*, *ı* (i-ljud). Jfr för öfrigt *a* s. 20—23.

Såsom ofvan vid A yttrats, är gränsen mellan *a* och *a* i vissa mål svår att uppdraga. För att med någon säkerhet kunna skilja mellan dessa ljud, bör man hafva hört t. ex. de under A-ljud (s. 20—23) med *a* och här nedan upptagna eller därmed jämförliga ord på flera sockenmål.

I afseende på skillnaden mellan *æ* och *e*, hvilka en del jämtar, i synnerhet från Storsjötrakten torde hafva svårt att skilja, då de vanligen vid skrifning af rspr. förväxla ä och e, hänvisas ännu en gång till »skalan» *a*, *a*; *a*, *æ*; *e*, *e* (*ı*, *ı*).

Medeljämtska.

a finnes ej i **Ham. Str.** och torde vara sällsynt i **Bods.**, därifrån vi fått det endast i ordet *jatru* Gertrud. Äfven ifrån **Asp.** hafva exemplen oftare *a* än *a*. Dock hafva vi därifrån *jatru* samt *mjalk* mjölk, *sask* särk, *spara* spara, *svara* svara.

I den jämförande tabellen öfver uttalet af orden »gnaga», »mala», »spara» och »stege» äro de mål uppgifna, som hafva något af uttalen *gnaya*, *gnæya*; *mala*, *mæla*; *spara*, *spæra*; *saya*, *sæya*: se A-ljud s. 22.

I en likadan tablå visas här ungefärligen förhållandet med ä-ljudet i de olika målen, på samma gång orden tjäna som exempel. Vi välja orden »dräng», »bäck» och »sätta», hvilkas uttal i olika socknar är följande:

dræg, *bæk* säges i **Asp. Ham. Lit Lock. Mari. Nyh. Refs. Str. Sunds. Ås**, i hvilka mål »sätta» heter *sæta* (**Ham.** och **Str.** äfven *sætsa*), samt i **Kyrk.**, där man säger *sæt*.

dræg, *bak* i **Nord. Sun.** med *sata*; i **Hot. Laxs. Näs Åre** med *sata*; i **Frös. Hägg.** och delvis **Hall.** med *sat*; i **Marb.** och delvis **Hall.** med *sat*; i **Kall. Röd.** med *sat* samt i **Mörs.** med *sat*.

drag, *bak* i **Föll.** med *sat*; i **Bods. Brun. Bräcke** med *sata*; i **Als. Mask. Näsk. Und.** med *sat*. Jämte *dræg*, *bægk* har dock **Off.** *tâgt* tänkte. Eljes hafva, så vidt vi funnit, alla målen samma vokal i t. ex. »änka», »bänk», »tänkte», »svälta» o. dyl. som i »dräng».

drag, *bak*, *sât* och *tâgt* hafva uppgifvits från **Lidm.**; **Off.** torde hafva *drag* och *bak*; därifrån har vidare uppgifvits *tâgt*; »dräng» har antecknats med *a* (men torde ej vara riktigt).

Ordet »balk» uttalas *balk* öfverallt med undantag af de å s. 21 uppräknade socknar. I **Off.** finnes *æ* i st. för de öfrigas *ei*, *ai*, *æi* i orden *bæn* ben, *sæn* sen, *stæn* sten, *mæn* mena, *bræ* bred, *læ* led (af »lida»), *ræ* red (af »rida»).

Med undantag för **Bods. Hall.** (delv.) **Ham. Näs.** (delv.) **Str.** (hvilka hafva *a*) uttalas orden »stark», »särk» allmänt med *a*.

Många, som förgäfves söka exempel här, torde finna dem under E, *a* s. 27.

Sydjämtska.

»Kärna» (smör) heter *tsân* i **Hack.**, *tsana* i **Myss.**, *tsæna* eller *tsana* i **Ov.**, *tsana* i öfriga mål. Alla utom **Rät.** hafva *mjalk* mjölk. »Lägga» heter i **Myss.** *læga*, i **Ov.** *læga*, *lædza*, *lædže*, i öfriga mål *lædza*. »Svälta» heter *svælt* i **Hack.**, *svælta* i **Klöfs.**, *svælta* i öfriga mål.

Östjämtska.

a finnes i alla målen i orden *adra* alen, *balk*, *balk* balk, *jatra* Gertrud; *æ* likaledes öfverallt i *bæk*, *bægk*, *dræg*, *læga*, *svælta*.

Härjedalska.

a förekommer uti *ar* aln, *plag* (*g*) plagg från **Tänn.**, *jastra* Gertrud från **Lillh.**, *tsana* kärna (smör) från **Lins. Vemd.**, *tsana* från **Älfr.** och i uttalet af orden »stark», »särk» (hvarom se

ss. 52, 55) från **Lillh. Lins. Stors. Sveg Tänn. Älfr.**; i *staya* eller *staga* stege från **Hede Lillh. Lins. Stors. Sveg Tänn.** »Helg» heter *halkj* i **Älfr.**, *hælg* eller *hælkj* i öfriga mål undantagandes **Lillh. Lins. Hogd.**

Med undantag af **Lillh.** och **Lins.**, i hvilka vi i stället för *æ* fått *ä* hafva de öfriga målen *æ* uti orden »drängen» (se s. 38), »svälta» (s. 43) samt »bänk», »lägga», »änka» o. s. v.

Ö-ljud.

Ö-ljuden äro fyra, nämligen:
det slutna ö, som höres i rspr. **bön, lön, sjö** och som tecknas med

84. *ø*;

det öppnare ljudet, som finnes i orden **dörr, förr,** såsom de i rspr. (ej i dialekterna) uttalas, hvilket ljud betecknas med

85. *ø*.

Ett ännu öppnare ö, med dragning åt ä eller rättare *a* och som förekommer i ett par sockendialekter, är

86. *æ*,

hvarpå exempel lemnas här nedan. Ett mycket öppet ö med någon färg af **å** förekommer äfven i några dialekter och betecknas med

87. *ɵ*.

Medeljämtska.

Slutet *ø* förekommer i *dør* dörr allmänt. Öfverallt säges äfven *grøt* gröt, utom i **Lidm.**; *frøs* frysa, *jøm* gömma sägas det förra ensamt i **Lidm.**, det senare äfven i **Str.** Alla utom **Lidm. Off.** och kanske **Åre** hafva *nøs* nysa (från **Lidm.** och **Off.** samt delvis från **Frös.** har nämligen uppgifvits *nýs* och från **Åre** *nâus*??). *søt* sköta, ansa är allmänt. »Hö» heter i **Bods. Brun. Bräcke Frös. Lock. Mari. Nyh. Näs Refs. Sunds. Sun.** *hø*. I **Off.** betyder *hø* sluttning. I en del socknar ter »malit» *møkæ*.

Öppet ö-ljud finnes i t. ex. ordet »bössa», som heter *bôs* eller *bôs* (se ss. 53, 54). »Druckit» heter *drotsa* i de å s. 65 ej uppräknade socknarna. Från **Off.** hafva vi *hø* hö, *pøk* pojke. I en del socknar säger man *høy* hög (lång), *stør* större, i andra *høy* och *stør*.

æ hafva vi fått från **Als. Kall Matm. Mörs. Und. Åre** i orden *hæt* hört, *tsæt* kört.

ɘ har antecknats från **Föll.** i orden *krɘtu*, *nɘsu*, *pɘsu*, *svɘlu* och *tsɘru* (jfr s. 62, 67) samt *trɘdu* trampa (i en väfstol eller spinnrock); från **Nord.** i *mjɘlk* mjölk; från **Lock.** i *fɘlk* folk, *fɘli* följa, *svɘli* svälja, *krɘta* »kråta»; från **Lidm.** i *tsɘru* tjära, *mɘ̂r* morra, *sɘ̂r* surra.

Sydjämtska.

ø förekommer allmänt i *dør* dörr, i uttalet af »nysa» och »sköta», som heta *nøs*, *søt* i **Hack.**, *nøsa*, *søta* i öfriga mål. »Gömma» heter *jøme* i **Myss.**, men *jôm* i **Hack.**, *jøma* i öfriga mål. »Hö» heter *hø* i **Hack.**

»Bössa» heter *bøsa* i **Myss. Rät.** »Större» uttalas *stør* i **Klöfs.**, *støra* i öfriga mål. **Berg** har äfven *stɘra*. »Sjungit» heter i **Hack.** *soŋja*, i öfriga mål *søga*.

I **Klöfs.** och delvis i **Berg** säger man *bɘtn* botten, *bɘde* böld, i **Rät.** och delvis i **Berg** *krɘta* karfva, tälja, *nɘsa* näsa, *plɘg* plagg. Från **Myss.** hafva vi fått *drɘke* druckit.

Östjämtska.

Öfverallt säges *hø* hö, *søte* sköta, *spøtsa* eller *spøke*.

»Gömma» heter *jøma* i **Fors Häll.** »Bössa» uttalas *bøsa* i **Hås. Rag.**, *bøsa* i **Fors Häll.**

»Dörr» heter *dɘr* i **Fors Hås. Häll.** och antagligen äfven delvis i **Rag.**, hvarifrån vi fått *dør*.

Härjedalska.

»Dörr» heter *dør* öfverallt med undantag af **Älfr.**, som i stället för ö har e och sålunda här alltid utgör undantag, då frågan gäller *ø* eller *ɵ* (men ej *ɘ* och *æ*). Vi hafva vidare *jømø* gömma, *nøsø* (*ŋjøsø*) nysa öfverallt utom **Hogd.?** (och **Älfr.**). Uttalet af »sköta», *søtø* o. s. v. ses å s. 56. »Hö» heter *hø* i **Lillh. Lins. Sveg**; »pojke» *pøk* i **Stors.**, *pøk* i **Lillh. Lins. Sveg Tänn.**

»Bössa» heter *bøsa* i **Hogd.**, *bøsa* i **Älfr.**, *bøsa* i öfriga mål. I **Älfr.** säger man *pøsa* påse, *nøsø* näsa, *køta* karfva, *mør* myra, hvilket sistnämnda uttal finnes äfven i **Sveg.** »Mjölk» heter *mjølk* öfverallt med undantag af **Älfr.**, hvarifrån vi fått *mjælk*

DIFTONGER.

Diftonger finnas i synnerhet i jämtskan i stor mängd, äfven om man ej räknar sådana, som förekomma endast hos enskilda personer och om hvilka vi skola nämna något i slutet. De allmänt inom större eller mindre områden brukliga diftongerna indela vi för öfversiktens skull i klasser efter deras slutljud.

Diftonger som ändas på i.

88. *ai*.

hai rädd, skrämd, förskräckt. Ordet finnes i de flesta mål i Jämtland. Endast från **Brun.** (?) **Bräcke Lidm. Nyh. Sunds.** har man förnekat kännedom om detsamma. »Kavaj» uttalas allmänt *kavai*. »Maj» (månaden) heter *mai* både i jämtskan och härjedalskan. I de flesta sockenmål i Jämtland har man *kaiman* eller *kaiman* namne (andra hafva *kajeman*, *kajıman*).

ai aj! såsom utrop af smärta brukas med säkerhet i **Kall Mörs. Und. Åre Rät.** och antagligen i en del andra mål.

89. *ai*.

ai aj! är utrop af smärta m. m. i **Ham. Str. Hägg.** m. fl. mål.

90. *ei*.

Denna och följande diftonger (*ei* och *ei*) motsvara i medel- och sydjämtskans mål med få undantag rspr. **e.** I självfva verket är första delen af denna diftong ej fullt så sluten som

typiskt *e* (i fr. été), utan har någon dragning åt *a*; men står i i alla fall närmast *e*.

»Ben», »sen», »sten», »mena», »ref» (af rifva) uttalas *beın*, *seın*, *steın*, *mêın*, *reıv* i **Als. Asp. Brun. Frös.** (delvis äfven e) **Föll. Hall. Ham. Hot. Hägg. Kall Laxs. Lit Lock. Marb. Mari. Mörs. Nord. Nyh. Näs Näsk. Röd. Str. Sunds. Und. Åre Ås** samt i alla mål i sydjämtskan med det undantag att **Hack.** har *mêın*, de öfriga *meına*. I **Vemd.** förekommer samma uttal. Uttalet af sådana ord som »bred», »led» (af lida), »red» (af rida) har i allmänhet någon dragning åt ä (se nedan), endast i **Als.** och **Vemd.** förekommer rent *breı*, *leı*, *reı*. I **Ham.** och **Str.** säger man äfven *breıt* (af *bræı* bred) bredt och *heıt* (af *heıt*) hett.

91. *aı*.

I **Bods. Kyrk. Matm. Refs.** och **Sun.** har man *baın*, *saın*, *staın*, *maın*, *raıv* (jfr föreg. dift.). I **Bods. Brun. Frös.** (delvis äfven *e*) **Föll. Hall. Hot. Kall Laxs. Marb. Mari. Matm. Mörs. Nord. Nyh. Näs Näsk. Refs. Röd. Sunds. Sun. Åre Ås** samt i **Myss.** och **Ov.** säger man *braı* bred, *laı* led, *raı* red (jfr föreg. dift.).

92. *aı*.

Denna diftong anföres efter Waltm. Lidm. I **Lidm.** förekommer sålunda *baın*, *saın*, *mâın*, *raıv*, samt *braı*, *laı* och *raı* (jfr *eı*). *aıtal* körtel (i kött).

93. *æı*.

I **Asp. Ham. Hägg. Kyrk. Lit Lock.** och **Str.** samt **Hack. Berg Klöfs.** och **Rät.** uttalas de ofvan anförda »bred», »led», »red» *bræı*, *læı*, *ræı*.

94. *aı*.

I **Lidm.** säger man *aıt* ett, *braıt*, bredt, *haıt* hett, *flaısk* fläsk, *saınt* sent, *baınt* bent, *naı* nej o. s. v. (efter Waltman). *aı* eller *aı* kunde i ett eller annat mål vara utropet aj!

95. *oı*.

I **Bods. Hall.** m. fl. socknar förekommer ordet *hôı* hojta, skrika. Någon gång får man höra *oı* aj!

96. *oi̯*.

I **Marb.** heter hojta, skrika *hôi̯*. »Pojke» heter i **Rag.** *poi̯k*, i **Fors, Hås. Häll.** *poi̯ke*. *oi̯* (eller *ai̯*) är ett vanligt utrop af smärta, förvåning m. m.

97. *ɐi̯*.

Denna diftong hafva vi endast från **Älfr.** i ordet *pɐi̯k* pojke.

Diftonger som ändas på ω-u.

98. *ao̯*.

Från **Myss.** hafva vi antecknat *gao̯* gå, *stao̯* stå, *krao̯ka* kråka, *kao̯ra* spån (hyfvel-, tälj-), *skao̯l* skål.

99. *oo̯*.

Från **Hack.** hafva vi *goo̯*, *stoo̯*, *kroo̯ka*, *koo̯ra*, *skoo̯l* (jfr föreg. dift.).

100. *au̯*.

Från **Myss.** hafva vi i stället för kort å erhållit *au̯* i orden *gau̯ŋ* gång, *lau̯ŋ* lång, *sau̯ŋ* sjöng, sång, *sau̯ŋk* sjönk, *hau̯ga* hugga, *klau̯ka* klocka.

I **Als.** och **Matm.** förekommer *au̯* i stället för långt rspr. ö uti orden *hâu̯l* hörde, *ţşâu̯l* körde, *lau̯s* lös, *mau̯r* myra, *stau̯p* stöp, stupade, *stau̯r* stör, *sau̯p* söp, *skau̯t* sköt (af skjuta).

101. *ou̯*.

Från **Ov.** har denna diftong erhållits för långt å i rspr. uti orden *gou̯*, *stou̯*, *krou̯ka*, *kou̯ra*, *skou̯l* (jfr *ao̯*).

102. *au̯*.

Från **Berg Klöfs. Rät.** har för kort å i rspr. i vissa ställningar erhållits *au̯*. De under *au̯* uppräknade orden heta i dessa mål *gau̯ŋ*, *lau̯ŋ*, *sau̯ŋ*, *sau̯ŋk*, *klau̯ka*. Af några personer från samma socknar hafva vi hört *o* i stället för denna diftong.

103. *uu*.

I **Vemd.** omväxlar denna diftong med *u* i *muur* (*mur*) myra, *stuur* (*stur*) stör, *suup* (*sup*) söp m. fl. Vi hafva äfven i andra mål i Härjedalen trott oss en och annan gång höra denna diftong, men ej antecknat det, emedan den hos desse måls meddelare ej föreföll så tydlig, som hos dem från **Vemd.**

Följande fyra diftonger (104—107) från **Lidmålet** äro hemtade ur WALTMANS »Lidmål».

104. *ɒu*

förekommer som motsvarighet till rspr. å och ö, t. ex. *gɒuŋ* gång, *hɒug* hugga, *hɒud* hört, *ȷ̧ɒud* kört, *fɒugæl* fågel, *ɒust* öster, *hɒust* höst, *kɒuñ* korn.

105. *əu*

motsvarar rspr. ö i *rəu* röd.

106. *əu*

motsvarar rspr. ö uti *həul* hörde, *ləus* lös, samt rspr. u uti *gəul* gul.

107. *ɜu*

förekommer jämte *ɒu* och torde vara svår att skilja från denne. Jämte *gɒuŋ* och *hɒud*, *ȷ̧ɒud* (se *ɒu*) förekommer äfven *gɜuŋ*, *hɜud*, *ȷ̧ɜud*.

108. *əu*.

Förekommer i stället för rspr. ö uti **Asp. Frös. Hall. Ham. Hägg. Kyrk. Lit Lock. Nord. Näsk. Refs. Röd. Str. Sunds. Sun. Ås,** som hafva *hôul*, *ȷ̧ôul*, *ləus*, *məur*, *stəup*, *stəur*, *səup*, *skəut* (se *au*). **Ham.** och **Str.** hafva äfven *həut* hört och *ȷ̧əut* kört. I **Hogd.** har man delvis *səup*, *ləus*, *məur* o. s. v. jämte *sup*, *lus*, *mur* o. s. v.

109. *au*.

Förekommer likaledes i stället för rspr. ö. I **Kall Mörs. Off. Und. Åre** säger man *hâul*, *ȷ̧âul*, *laus*, *maur*, *staup*, *staur*, *saup*, *skaut* (jfr föreg. dift. och *au*).

110. *ou̯*.

Motsvarar äfven rspr. ö och finnes i **Bods. Nyh. Hack.**, hvilka hafva *hôu̯lʼ*, *ɉȿôu̯lʼ* samt **Berg Klöfs. Myss. Ov.**, som hafva *hou̯lʼa*, *ɉȿou̯lʼa*. Alla hafva *lou̯s*, *mou̯r*, *stou̯p*, *stou̯r*, *sou̯p*, *skou̯t* (jfr föreg. dift. och *au̯*). **Berg Klöfs. Myss. Rät.** hafva äfven *hou̯t̯* hört, *ɉȿou̯t̯* kört.

111. *ɞu̯*.

Denna diftong, som äfvenledes motsvarar rspr. ö, skiljer sig från föregående (*ou̯*) däri, att dess första del har någon dragning åt **å** och **a** (*a*). Den förefaller ligga mellan *au̯* och *ɵu̯* eller *ou̯*. I **Brun. Föll. Hot. Laxs. Mari. Näs** säger man *hɞ̂u̯lʼ*, *ɉȿɞ̂u̯lʼ*, *lɞu̯s*, *mɞu̯r*, *stɞu̯p*, *stɞu̯r*, *sɞu̯p*, *skɞu̯t* jfr föregående diftonger och *au̯*).

Diftonger som ändas på y.

Då beteckningen af diftongerna *øy*, *oy* och *oy̭* för en del mål ej kunnat bestämmas så noggrant, som man skulle önskat (emedan tillfälle till kontroll och korrigering saknats), anmärka vi här för antecknare, att ö-ljudet uti *øy* visserligen är n å g o t öppnare än *ø* men ej så öppet som *o*, samt att man mycket väl, då man får jämföra *øy* och *oy*, kan höra skillnad. Hvad y-ljudet angår hafva vi skrifvit *y*, där diftongen tyckes sluta på ett j-artadt ljud, och *y̭*, där öppet **y** höres. Groft betecknade skulle diftongerna således skrifves:

øy = öy(j) med spetsigare ö, *oy* = öy(j) med öppet ö, *oy̭* = **öy** med öppet ö och *y̭* samt utan något j-artadt ljud i slutet. Uttalet i **Ham.** och **Str.** är t. ex. *pøyk* gosse, *sø̂yk* skälla (om hundar); *hoy* hö, *troy* trifvas, hafva muntert; *trôy̭* tröja, *nôy̭* nöje, nöja sig. Dessa mål hafva således med säkerhet alla tre diftongerna.

De ord, som vi valt såsom exempel för dessa diftonger, äro (skrifna med vanliga bokstäfver): **höya** skrika, gråta öfverljudt, **smöya** smyga eller stoppa undan, **höy** hö, **pöyk** pojke, **spöyke** spöke. Vi hafva tecknat dem på följande sätt:

112. *øy*.

høy och *smøy* ha antecknats för **Als. Bräcke Föll. Hot. Lax. Matm. Sun.**; *høy* (hö) för **Als. Föll. Hall. Laxs. Hot. Matm. Mörs. Näsk.** Dessa nu uppräknade mål (utom **Bräcke**) samt dessutom **Frös. Ham. Kall Kyrk. Nord. Röd. Str. Und. Åre** hafva *pøyk* och *øy* i uttalet af ordet spöke (*spøyk*, *spøytʂ*). Från **Berg Klöfs. Ov. Rät.** hafva vi *høy* (hö), från **Tänn.** *smøyø*. Alla mål i sydjämtskan hafva *pøyk*, i **Hede** och **Vemd.** har man *pøyk*.

113. *oy*.

Vi hafva *hoy* och *smoy* från **Asp. Brun. Frös. Kall Mörs. Nord. Nyh. Näs. Näsk. Röd. Und. Ås**, endast *smoy* från **Bods. Åre**; *hoy* (hö) från **Asp. Ham. Hägg. Kyrk. Lit Marb. Nord. Röd. Str. Und. Åre Ås** samt **Myss.**; *poyk* från **Asp. Bods. Brun. Hägg. Lit Lock. Marb. Mari. Nyh. Näs Refs. Sunds. Ås**; *spoytʂ* från **Hägg. Lit Ås.** Från **Berg Myss. Ov.** och **Rät.** hafva vi *smoye*, från sistnämnda mål äfven *hoye* (öfriga mål hafva *j*).

114. *oy*.

hoy och *smoy* hafva vi erhållit från **Lidm. Hall. Ham. Hägg. Kyrk. Lit Lock. Mari. Off. Refs. Sunds. Str. Hack.**; endast *smoy* från **Marb.** Från **Lidm.** hafva vi äfven *hoy* (hö), *poyk* och *spoyk*. Jfr följande dift.

115. *ey*.

Ur Waltmans »Lidmål» anföra vi *deyd* dog, *beyd* böjde, *heykt* högt, *heyktı* högtid, *aɪneyd* enögd.

Diftonger som ändas på å.

116. *ao*.

Från **Berg** och **Rät.** hafva vi erhållit denna diftong för rspr. å uti orden *gao*, *stao*, *kraoke*, *kaore*, *skaol* (jfr *ao*, *oo*, *ou*).

117. *oo̩.*

Från **Lidm.** hafva vi *goo̩*, *stoo̩*, *krôo̩k*, *kôo̩r*, *skoo̩l* (jfr föreg. dift. m. fl.). Denna diftong torde förekommma i stället för *a̩* äfven i andra mål här och hvar i medeljämtskan. Åtminstone säga enskilda personer *goo̩*, *stoo̩* o. s. v. eller *gao̩* till och med *gao̩*, ehuru det allmänna uttalet är *ga̩*.

Diftong som ändas på ö.

118. *yө.*

Från Waltmans »Lidmål» hafva vi *bryөt* bryter, *ryөm* grädde.

Bland diftongerna upptagas äfven sådana sammanställningar af vokaler, i hvilka den föregående utgör endast ett kort förslag, under det den senare är stafvelsens egentliga vokal.

På sidd. 34 och 35 m. fl. hafva vi anmärkt, att *ɩ* kan förekomma i stället för *j*. Till de där anförda exemplen *dræñɩan*, *drañɩan*, *mɩolk*, *mɩalk* o. s. v. kunna vi lägga följande:

ɩe, ɩe, ɩa.

Från **Lidm.** hafva vi *andɩan* den där, *dɪdɩana* det där, *an hɩan* den här, *nɩe̩ran* nära, *tɩe̩n* tjäna, *bɩa̩l* bjällra (koskälla) m. fl.

yo, yө, yu, yø, yө, yө.

På samma sätt som *ɩ* förekommer äfven *y*, *y* i stället för *j* i **Lidm.** Vi hafva ur Waltmans »Lidmål» anteckna̩t *yoro* göra, *myөl* mjöl, *yul* jul, *styөp* (= *styp* i andra mål) stupar, faller, *lyøs* ljus, *byөn* björn m. fl. m. fl.

a̩a.

Från **Hack.** hafva vi jämte den här ofvan uppgifna vanliga diftongen *oo̩* äfven antecknat *a̩a*, som dock ej torde förekomma ofta. Vår meddelare sade *ga̩a*, *sta̩a*, *kra̩aka* o. s. v. Vi hafva sedermera funnit detta uttal hos flera personer.

Dessutom förekommer hos enskilda en mängd olikartade diftonger. Vi påminna endast om att somliga i vanlig svenska säga: *jaąy* i st. f. *jag*, *faąr* i st. f. *far*, *juop* i st. f. *jup* (djup), *huən* i st. f. *hun* (hund); i dialekter heter det *stuop*, *stusp* eller *stuəp* i st. f. *stup* m. fl.

Sådana egendomligheter böra äfven antecknas, om icke för annat så åtminstone för det lifliga i berättelsen och det för t. ex. en persons anförande karaktäristiska, som ligger i talet.

Tecken för några andra, inom länets dialekter ej förekommande ljud.

Ehuru följande tecken ej behöfvas för dem, som skrifva på jämtska och härjedalska dialekterna, anföras de dock här, emedan de beteckna ljud, som hos en eller annan förekomma såsom egendomligheter eller fel i uttalet och därför i historier, anekdoter o. dyl. äro enklare att tillgripa än långa beskrifningar.

ð är d uttaladt med tungspetsen emellan tandraderna. Som vi sett användes tecknet äfven för det lena d i de flesta målen, jfr D s. 24.

þ är t eller s, uttaladt med tungspetsen emellan tandraderna.

ɩ är det »surrande» i, som man får höra hos personer från Sundsvallstrakten.

ɥ är y-ljudet hos samma personer.

x betecknar ch-ljudet (ej sch).

ꞡ förekommer i det veka tje-ljud, som man får höra hos vissa värmländingar; de säga t. ex. *ꞡorka* kyrka, *ꞡǫl* kjol o. s. v.

ʀ och *ʁ* beteckna båda skåningarnas uttal af r. Det förra är ett rullande r i bakre gommen, det senare ett slags mellanljud mellan g och r. Båda äro tonande ock kunna användas för att återgifva det »skorrande» uttalet af r.

ɤ och *ʀ̥* beteckna båda tonlösa r, uttalade *ɤ* vid bakre delen af gommen och *ʀ̥* ännu längre tillbaka med gomseglet. Det senare ljudet är närmast en snarkning.

z är ett s, uttaladt med ljudande röst. Det påminner om härmningen af en humlas surrande (*hdzə* Oviken?).

φ ett slags v-ljud, betecknar en blåsning med läpparne närmade intill hvarandra. Man får ofta höra *φ!* såsom tecken till förakt, ungefär detsamma som i rspr. betecknas med »pytt»!

Gen. Stab. Lit. Anst.

Om Jämtlands och Herjeådalens världsliga styrelse och ämbetsmän i äldre tider[1].

Af *Peter Olsson.*

Att Jämtland haft en bofast om än fåtalig befolkning af germanisk stam under tiden vid och närmast efter Kristi födelse (före år 400 e. Kr.) det visa några här gjorda fynd af grafvar och redskap. Längre fram inflyttade hit nybyggare såväl från Helsingland som i synnerhet från Trondhjemsbygden. I Hakon den godes saga (Cap. 14) berättas, att flera höfdingar öfvergåfvo sina hem i Trondhjemsbygden och anförda af Ketil Jamte, en son till Anund jarl på Sparabo, drogo öfver Kölen »upprödde mark och byggde stora härad» i ett land, som fick namnet Jämtland. Detta skall ha skett i början af 700-talet af missnöje med en konung Eystein. Efter slaget vid Hafursfjord 872 utvandrade åter många norrmän, som voro missnöjda med konung Harald Hårfagers styrelse, och slogo sig ned i Jämtland öster om de förut inflyttade.

Man gick säkerligen till väga här som på Island. När höfdingen (familjefadern) anlände med sin familj, sina underlydande och trälar samt andra, som slutit sig till honom, inringade han med en eldbrand det område, han utsett åt sig och sitt följe, behöll själf bästa delen och utdelade det öfriga åt sina följeslagare under vissa villkor, ibland hvilka det ingick, att de skulle blifva hans »thingmän», d. ä. lyda under hans jurisdiktion och erkänna honom som sin »gode» d. v. s. offerprest[2]. I närheten af godens bostad byggdes ett »hof»,

---

[1]) Föredrag vid föreningens årsmöte 1896, men nu något utvidgadt och omarbetadt. [2]) Landnámabok V., 1 och R. Keyser, Norges Stats- og Retsforfattning i Middelalderen (Christiania 1867) p. 257.

d. v. s. ett tempel, där man offrade åt gudarne. Goden var på en gång tempelföreståndare och lagskipare, förenade alltså hos sig både den andliga och världsliga myndigheten. Hans ämbete kallades »Godord». Senare förenade sig tingmän från flera godord, vanligen omfattande ätter, som voro förbundna genom släktskap eller kamratskap i krig, om att rådslå och döma på bestämda tider och platser. Dessa bildade då ett »härad» med en »herse» (hersir) i spetsen såsom dess höfding och ledare af häradstinget. Snart fick man äfven ett »allthing» för hela landskapet. Till detta måste alla goderna infinna sig. För Herjeådalen (Herdalen) hölls allthinget i Sveg — ett sådant omtalas där första gången 1270 —, för Jämtland hölls allthinget (»lagtinget») på Sproteid (Dragedet nära Kungsgården) å Frösön. Vid Kungsgården på Frösön hölls vidare i mars månad det så kallade »Jamtamot», en årlig marknad (kaupstefna) den nuvarande Gregoriimarknaden, och i samband med denna ett ting, sannolikt »motstinget». Denna marknad, som nu hålles i Östersund, uppkom redan under hednatiden vid midten af 900-talet. Allthinget på Sproteid har fortgått, ända till dess landet kom under Sverige 1645, ty jag har sett domar utfärdade på Sproted lagting ännu 1638 $^{12}/_{5}$, 1639, 1640 och den 8 juni 1642[1]).

I politiskt afseende har Jämtlands ställning varit mycket omvexlande. De första bofasta inbyggarne voro i politiskt afseende fullkomligt oberoende, självständiga odalbönder. Detta fortfor till någon tid efter 935, då Norges konung Hakon, kallad Adelstens fostre eller den gode, som berömdes för sin mildhet och godhet, sedan han vunnit för sig de myndigaste männen i Jämtland under de handelsresor, han anordnade till detta land, förmådde jämtlänningarne att hylla honom som sin konung och att betala skatt. Jämtland låg nu under Norge till omkring 989, eller närmare 1000, då det gaf sig under Sverige. Det varade dock ej synnerligen länge, förrän norske konungen Eysten under tiden 1107—1111, medan hans broder Sigurd var ute på sin jorsalafärd, öfvertalade jämtarne att åter gifva sig under Norge[2]), under hvilket land de sedan, oaktadt några afbrott under krigen, lagligen hörde ända till 1645, då Jämtland och Herjeådalen genom Brömsebrofreden lades under Sverige.

Till belysning af Jämtlands politiska ställning bifogas följande öfversigt:

[1]) D. N. (= Diplomatarium norvegicum) XIV : 220. [2]) Härom talas temligen utförligt i P. A. Munchs »Det norske folks historie» del. II, p. 596—604.

Omkr. 700 — omkr. 940 oberoende,
» 940 — » 990 under Norge,
» 990 — » 1110 under Sverige,
» 1110 — 1645 under Norge,
dock
1308 i dec. — 1315(?) under Sverige (hertig Waldemar),
1369 göres infall från Sverige (Raven Barnekov)
1519 likaså (se Dipl. norveg. I: 1054),
1563 sept. — 1563 dec. under Sverige (K. H. Soop),
1563 dec. — 1564 febr. under Norge (Evert Bilde),
1564 febr. — 1571 juni under Sverige (Claudius Collart),
1611 — 1613 under Sverige (Baltzar Bäck),
1644 mars — 1644 sommaren under Sverige (Henrik Fleming, sedan Joh. Strijk),
1644 sommaren — 1645 aug. 13 under Norge (Kristofer Rasmusen).

Under senare delen af medeltiden fingo jämtarne en särskild öfverhet uti de »ländermän» eller »konungens lensmän», åt hvilka landskapet bortförlänades på vissa villkor. Dessa ländermän höllo skatteting och uppburo skatt såsom landgild, sakören[1]), gästning[2]) o. s. v., men skulle vanligen själfva betala en årlig penningsumma till konungen. Ländermannen kallas i handlingarne vanligen »vor landsherre», »vor kiere öffrighed».

Redan tidigare förekommo dock »ländermän» (= män, som fått land i förläning af konungen emot skyldighet att understödja konungen både i krig och i fred), tidigast under Harald Hårfager. Dessa bildade den högre aristokratien, medan öfriga odalmännen (»haulderne») bildade den lägre. Sådana ländermän omtalas äfven från Jämtland t. ex. vid Sverres genomtågande 1178, och en sådan, Thorsten Åsmundsson, var närvarande vid riksmötet i Bergen 1223[3]). De nämnas äfven 1303[4]).

Jämtlands ländermän voro följande:

Ärkebiskop Henrik Carlsson i Upsala från 1402; han innehade landet såsom pant för ett lån af 2,000 mark.

Drottning Dorothea 1445—95; hade landet såsom morgongåfva.

Arild Bagge från 1495[5]); hade landet såsom förläning af Dorothea.

Peder Karlsson landsherre i J.[6]).

---

[1]) Jfr. Diplomatarium norvegicum II: 984. [2]) D. N. XIV: 665. [3]) Munch l. c. III, 654. [4]) D. N. V: 43. [5]) D. N. II: 984. [6]) D. N. XIV: 819.

Olof Galle 1517[1])—1524.
Vincentius Lunge 1525[2])—36, omtalas i många bref.
Ärkebiskop Olof i Trondhjem 1530—32 usurpator.
Kristofer Hvitfeld 1541—42.
Jens Tillofsen Bjelke 1542—57, höll ting i Alsen 1551[3]).
Olof Torisson 1559—64, omtalas 1562 (bref i Öst. lär.).
Ludvig Munck 1571—77, fick förläningsbref först 1577.
Jacob Hvitfeldt 1577—83, var länsherre 1583[4]).
Kristen Friis 1583—89[5]).
Ludvig Munck åter 1589—97, då han afsattes, omtalas 1592[8]).
Jacob Trolle 1597—1601[6]).
Steen Bille till Billesholm 1601—13, omtalas 1605, 1611, 1612[8]).
Claus Daae 1613[3])—20.
Tage Thott 1620—27, omtalas 1621, 1622[8]).
Jens Juel till Lindbierg 1627—29[7]), omtalas 1628[12]).
Olof Parsberigh (Parsberg) 1629, 1630, 1633 och 1634, kallas bef.-man i Tr. län och J.[8])[12]).
Fredrik Urne till Brendtved var 1643 länsherre på Trondhjems gård och befallningsman öfver Trondhj. län och J., enl. bref i Jämtl. läns fornm.-förening.

Herjeådalen innehades som län af fru *Ingerdt Ottisdotter* på Österaat från 1529[9]) till efter 1543[10]).

Sedan Jämtland lagt sig under Norges konungar, styrde dessa landet till en början genom en »jarl» och underlydande »herser» eller »lendermen», senare genom en »sysselman», hvilken, om han ej var bosatt i Jämtland, där hade en »ombudsman». Titeln sysselman utbyttes längre fram mot konungens »fogde» (advocatus), hvilken ofta under sig hade en »underfogde» och dessutom »länsmän», valda bland bönderna. Ända till 1810 bildade Jämtland ett fögderi. Först efter Brömsebrofreden nämnas fogdar i Herjeådalen. I äldsta tider, medan ännu trälar funnos, utkräfdes konungens skatt genom »årmän» (ármadr), som voro kungliga gårdsfogdar af lägsta börd, trälar eller frigifna. Det säges, att redan kung Sverre år 1178 tillsatte sysselmän för Jämtland, liksom han något senare gjorde det för Thröndelagen.

I brefven[11]) talas äfven om konungens »handgångne män» (handgangnir men), hvilken benämning afser vissa högtstående

---

[1]) D. N. III: 1071, [2]) Ibid. XIV: 500. [3]) Enl. bref i Alsens kyrka, kallas i brefvet »vor lansherre». [4]) N. Reg. II: 512. [5]) Bricka, Dansk biograf. lex. 38:de häft. s. 403. [6]) Omnämnes 1599 i ett bref i Östersunds lärov. [7]) Bricka op. cit. [8]) Bref i Jämtl. läns fornminnesfören. och i Eggen, Mörsil. [9]) D. N. IX: 649, VIII: 695. [10]) ib. X: 738. [11]) T. ex. D. N. III: 246, III: 255. [12]) Östersunds landskontors arkiv.

män, Ländermän, Skutilsvenner eller riddare, Hirdmän eller väpnare, (svenner), Gjæster, Kjertesvenner m. fl., som svurit konungen trohetsed, bidragit till den år 1273 upprättade fasta hären och skulle gå konungen tillhanda. Äfven i Jämtland förekomma stundom »hirdmän»[1]).

Med tiden ökades sysslomannens och andra kungliga ämbetsmäns anseende betydligt och på samma gång deras inkomster. Sysslomannen reste som en konung inom sin syssel, och bönderna hade att, ehuru ej alltid lagligen[2]), hålla honom och hans talrika följe med skjuts och kost. Hersen eller Sysselmannen hade en kungsgård till sin disposition och var i krig befälhafvare för trupperna från sysseln. Var han en förnäm man, eller om han hade landet i förläning, benämnes han »höfvitsman». Han eller någon annan kunglig ombudsman ledde förhandlingarna på tingvallen, höll kungsting, häradsting, mandråpsting, mantalsting[3]). Han sörjde för utskrifningen i händelse af krig, hade tillsyn öfver kronans jord och inkomster samt polisväsendet, dömde i allehanda brottmål och kungjorde hvad som beslutats på lagtinget. Då sysselmannen under sig hade både uppbörden och rättsväsendet, hände det ej sällan, att han missbrukade sin ställning till sin egen fördel. Så t. ex. måste executorerna i boet efter en viss Peter hos konung Hakon anhålla om skydd för den aflidnes söner och dotter mot sysslomannen Nicolaus Djækn[4]), och fogden Per Ranesson tog med våld utan lag och dom en gård i Sikås i Hammerdal[5]). Det låg t. ex. i hans intresse, att många blefvo sakfällda, emedan förbrytelser i allmänhet kunde försonas med böter och sakörena kommo honom till del. Sysslomannen eller fogden kunde också förskjuta medel till böterna emot pant i jordegendom, hvilken då lätt för en ringa penning blef sysselmannens eller fogdens egendom. Faran för missbruk blef ännu större, sedan man i likhet med granländerna börjat bortförläna hela landskap åt sysslomän (ländermän), ofta såsom pant för lån, emedan länsinnehafvarena väl hade att erlägga en viss afgift till kronan men icke skyldighet att göra räkenskap för sin förvaltning, och, om de voro fordringsegare, ej kunde afsättas, innan de fått sin fordran betald[6]).

Från de äldsta tiderna känner man namnen på följande hersar, jarlar och uppbördsmän för Jämtland (och Herjeådalen):

---

[1]) D. N. II: 287. [2]) Jfr. Munch l. c. IV: 1 p. 200. [3]) Det talas äfven om lyktarting (D. N. III: 229, 267), skatteting (på många ställen), vapnating (D. N. III:, 899, XIV: 793, 502 m. fl.) och motsting (D. N. III: 267) d. v. s. jamtamotsting, längre fram äfven om landsting, t. ex 1626 den 7 febr. paa kongens gaard (bref i Österს. lärov.). [4]) D. N. III: 273. [5]) D. N. XIV: 77. [6]) Munch, Unionsp. I, 1 p. 874.

Vemund herse i senare hälften af 800-talet.
Sigurd jarl på Lade o. 940—962.
Grjotgard jarl på Lade 962—[1]).
Hakon Sigurdsson jarl, den rike, 965—995.
Sven jarl på Lade 1000—16.
Thrond Hvite skatteuppbördsman 1017 sänd af Norge.
Thorodd Snorresson skatteuppbördsman 1027 sänd af Norge.
Austmadr Gudfastasun o. 1060 på Frösön, höfding?
Skule Tostigson jarl o. 1107—, dog troligen i Hafverö under gränsregleringen.
Erik Sigurdsson jarl 1188—90.
Hakon Galen jarl 1204—14.
Skule Baardsson jarl, hertig 1217 - 40 i J., Herjeådalen och Thröndelagen.
Knut Hakonsson jarl 1243—61.
Alf Erlingsson jarl 1286—87.
Ärkebiskop *Jörund* jarl 1297—1310.
Jarlvärdigheten afskaffades 1308[2]).

Följande namn på sysselmän, fogdar m. m. äro hemtade ur pergamentsbrefven och andra skriftliga dokument. Herjeådalen synes hafva fått egen kronofogde strax efter det landet kommit under Sverige.

Uni Petterssun 1308—16, nämnes 1309[3]), 1315—16[4]).
Sigurdr Thoresson syslomader i J. nämnes 1311[5]) och 1313[6]).
Halstein Thollæifssyn sysluman 1326[7]).
Gudmund a Roæim hans ombudsman 1326[7]).
Gudthorm Helgiasyn sysluman 1333 $^{27}/_{1}$[8]).
Harald 1338[9]).
Arne Gæfualssun syslumader 1341[10]).
Bjarne Erlingsson 1341—44[11]).
Sigurd Eindridarson hans ombudsman juni 1344[11]).
Sighurd Hermundsson Fyrd hans ombudsman 1344[12]), 1345[13]).
Nicolos Petersson Diækn syslumadr, advocatus, umbodes madr var, 1344[12])—62[14]), nämnes flera år (1345, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53).
Magnus Gregoriusson svensk fogde i Dalarne (och J.) 1354—57, pålade Jämtland en ledingsferd[15]).
Narve Ingevaldsson, riddare, sysselman 1370(?)—83, var åtmin-

---

[1]) Landnamabok II, 27,28. [2]) D. N. XI: 6. [3]) D. N. I: 121. [4]) Ibid. IV: 116. [5]) ib. IV: 94. [6]) ib. IV: 102. [7]) D. N. IV: 168. [8]) ib. IV: 201. [9]) Svenskt diplomat 3405. [10]) D. N. III: 205. [11]) Ibid. III: 225. [12]) ib. V: 174. [13]) ib. V: 175. [14]) ib. VI: 273. [15]) Munch l. c. Unionsp. II, 1 p. 759, 879.

stone 1378 höfvidsman i Jämtland[1]), kallas miles et capitaneus jemptiæ 1382[2]), hövisman i J. 1383[3]).

Olaff Saluasson fooght i J. 1374[4])—91[5]), nämnes äfven 1376, 1378, 1380 samt, ehuru ej såsom fogde, 1372. Var förmodligen någon tid den föregåendes ombudsman.

Laurens Wibiörnasson foghot i J. d. 1 jan. 1392[6]).

Olaff Bagge lanssfauct 1401[7]).

Lasse Laurensson foguth i J. 1405[8]), 1406[8]).

Jössa Findsson foght i J. 1410[9]).

Steen Öudzson (Euindsson) fogoth i J. 1413[10]).

Martein Sluto fogde i J. 1420[11]).

Jösse Eriksson kongl. embitsman i J. 1420[12]).

Nicles Thordsson foght i J. 1428[13]).

Narve Jacobsson vælboren man och höffdhing i J. 1438[14]).

Hakon Olaffsson ffowot i J. 1441[15]).

Ambiörn Biornson syzloman i J. 1448[16]).

Peder Korsenn fougit over Sparbo og J. 1460[17]).

Peder Karlsson på Westerhus fogut i J. 1465[18])—83[19]), kallas hövitzman 1467[20]), embitzman i J. 1471, fogutt öfver Spaıbo och J. 1473, 74, 75, advocatus J. 1480. Var fogde öfver drottn. Dorotheas lifgeding.

Per Larensson foguth öfver Sparbo och J. 1470[21]).

Joen i Digranæs i fogwta stadh 1480[22]).

Magnus Nilsson Rinder fogut i J. 1482[23]).

Thorsten Mortenson fogut 1484?[24])

Olaf Baggæ väpnare, fogut i J. 1488[25])—1506[26]), nämnes äfven 1490, 93, 97, 98, 1500, i J. och Gauldal 1501, hövisman 1505, 1506.

Olaf Aslacson underfoged i J. 1492[27]).

Enar Jonsson underfoged i J. 1500[28]).

Hakon Torstensson underfoged i J. 1500[29])—05[30]), äfven 1503.

Bengt Andersson fouther i J. 1509 $^{6}/_{1}$[1]).

---

1) Munch Unionsp. II, 2 p. 79. 2) D. N. III: 441. 3) ib. III: 447. 4) ib. III: 390. 5) ib. III: 499. 6) D. N. III: 501. 7) Sv. Dipl. från 1401 n:o 4. 8) D. N. VI: 365, III: 582. 9) Svenskt Dipl. 1278. 10) D. N. VI: 384. Jfr. D. N. XV: 77. 11) P. Olsson, »Fornhandlingar« i Jämtl. läns fornm. tidskr. I p. 94. 12) Svenskt Dipl. 2744. 13) D. N. IX: 247. 14) D. N. III: 742. 15) Pergamentbref i Jämtl. läns fornm. för. (inv. 395). 16) P. Olsson, Fornhandlingar i Jämtl. l. forn. tidsk. I, p, 99. 17) Dombog for 1578 Christiania 1893, s. 225. 18) D. N. XIV: 97. 19) ib. III: 942. 20) ib. XIV: 99. 21) Fornhandlingar l. c. I p. 102. 22) D. N. III: 929. 23) Inlaga n:r 53 i Westernorrlands läns provinslandtmätarekontors arkiv, afskrift i Jämtl. läns fornm. för. 24) Fornhandlingar l. c. I p. 100. 25) D. N. XIV: 170. 26) ib. XIV: 219. 27) ib. XIV: 180. 28) ib. XIV. 197. 29) ib. III: 1018. 30) ib. XIV: 215 och bref i Jämtl. l. fornm. för.

Olaf Galle väpnare, foguth i J. och Sparbo 1509 18/1[2])—13[3]), kallas höffuissman i J. 1512.

Halfvard Gunnarsson underfoged 1513[4]).

Pedher Helsingh foguth i J. 1515[5]), 1516[6]).

Jon Heydinson sysloman i J. 1520[7]).

Pedher Raneson foguth i J. åtm. 1524[8]), 1525[9]).

Örian (Jörgen, Yrian) Pedersson, fouth och höffuidsmandh 1525[10])—36[11]), nämnes flera år.

Haakon Thorstensson, Trondhjems ärkebiskops fogde i J. 1529[12]).

Thrond Ivarsson, Trondhjems ärkebiskops fogde 1530[13])—36[14]), nämnes äfven 1531, 1532 och 1534.

Olaf Selbo, fouth i J. 1537[15]).

Thrond Olafsen, fouth i J. 1539[16]), 1540[17]).

Jens Laurentzen (Lauridzen, Lafrindsson), foguth i J. 1540[18]) och 1545[19])—57[20]), nämnes äfven 1546, 48, 51, 52, 56.

Erik Trondsson, landfouth i J. 1542[21]).

Jonas Nicolai, sogneprest i Sunne och fogde 1553—56[22]).

Per Eriksson, i fogdens stad, underfouth 1557[20]).

Matts Michelsson svensk fogde i Helsingland o. Herj. 1565—69[26]).

Hans Garp likaledes 1569, 70[26]).

Peder Larsson, svensk befallningsman i J. 1570[20]).

Olaf Eirisson, fougde, var död 1600[20]).

Seuren (Söffren) Seurensson, fogid 1592[20])—96[23])[20]), äfven 1593, 1595, kallas f. d. fogde 1601[23]), vittnade 1602[23]).

Ariild Nielsonn, fougidt 1599[20]).

Ariildt Oelsonn, fougidt 1600[20]—1603[20])[23]).

Peder Grumb, fogde 1604[24]), kallas f. d. fogde 1621, 1632, död före 1635[20]).

Anders Suendsson fogde i J. 1611, (enl. bref, som jag sett i Alsens kyrka).

Baltzer Karde[25]) (Kärre, Kare) fougett 1619[23]), 1620[23]) nämnes 1632[20]).

Daniel Rasmussen, fougett 1621—23[20]), äfven 1622[20])[23]).

Chresten Rasmussen, fogde 1626[20])—31[20]).

---

[1]) ib. XIV: 225. [2]) ib. XIV: 226. [3]) ib. XIV: 253 och bref i Östersunds allm. lärov. [4]) ib. XIV: 252. [5]) ib. III: 1063. [6]) ib. III: 1066. [7]) ib. XIV: 277. [8]) ib. XIV: 717. [9]) ib. XIV: 487, 512. [10]) D. N. XIV: 500. [11]) ib. XIV: 750. [12]) ib. XIV: 661. [13]) ib. XIV: 676. [14]) ib. XIV: 746. [15]) ib. XIV: 757. [16]) ib. XIV: 775, 777, 778. [17]) M. Nordström, Jämtlands kyrkliga ställning, Hernösand 1894, p. 64. [18]) ib. XIV: 786. [19]) ib. XIV: 819. [20]) Bref i Östersunds allm. lärov. [21]) D. N. XIV: 793. [22]) Hülphers, beskr. p. 243.; Biberg, Hernösands stifts historia. [23]) Bref i Jämtl. läns fornm. fören. [24]) D. N. XIV: 192. [25]) Tecknar sig så egenhändigt. [26]) Denna tidskr. I; p. 40, 53.

Erik Christensen, fögitt 1632[1])—35[2]), äfven 1633, 34.
Henning Skytte, fougit i J. 1638[5])—45[4]), äfven 1640[2]), 1643[1]).
Johan Christophersson, befallningsman öfver J. 1647, 1648[1]).
Peder Eriksson Niure, bef.-m. 1650[1])[8]), 1651[1]).
Jon Jonsson Berg i bef.-m. ställe 1651[1]).
Jacob Christoffersson Steenklijfft, bef.-m. 1654[1]).
Daniel Bertilsson, bef.-m. 1658[1])—69, bref från alla åren[1])[2]).
Olof Persson Ström kronof. i Herjed. 1670-talet, 1673.
Lars Roschovius bef.-m., död före 1678.
Jonas Flodin, bef.-m 1679[1])—1682[1]), omtalas ännu 1696[9]).
Jonas Wargh, bef.-m. 1684[2])—90[1]), lefde ännu 1697[9]).
Petrus Olofsson Ström kr.-f. i Herj.
Nils Uhr kr.-f i Herj. 1680-talet—1700, dog då.
Jacob Graan, bef.-m. 1690[2]), lefde 1696[8]).
Lorentz Backman, bef.-m. 1692[9])—97[9]), nämnes alla åren[2])[9]).
Bertil Alander, bef.-m. 1701[1])—16[1]).
Erik Elf kr.-f. i Herj. 1700—10[1]).
And. Sundberg, bef.-m. 1720-talet—1740[6]/[8][3]).
Pet. Spårnberg, bef.-m. i Herj. 1733[1])—55[1]), äfven 34, 36, 40.
C. Gust Forsvall, bef.-m. 1741[3])—43[3]).
Erik Westerberg, bef.-m. till 1748[3]).
Olof Renström. bef.-m. 1749—61, † 1789, bref 1750[2]), 53[1]), 57, 58[2]), 62.
P. Hellman kr.-f. i Herj. 1750-talet.
Jonas Berg, kr.-f. 1762—åtm. 1770.
Peter Graan kr.-f. i Herj. 1767[1]), 1777[7]), 1783[8]).
Olof Renström junior, kr.-f.
Olof Granbom, bef.-m. 1776—97[6]).
Per Lidsten, kr.-f. 1798[6])—1817.
Daniel Åhslund kr.-f. i Herj. 1798[1]).

De skatter, som jämtarne erlade till kronan, voro af flera slag. Sedan Jämtland kommit under Norge, indelade konung Hakon landet i »skibreder» (skeppslag), som hvar för sig årligen skulle utrusta ett krigsskepp för två månader. Äfven då intet skepp behöfde utrustas, utgick skatten årligen under benämning »leding». Denna förordning gällde till 1370, då landet i stället åtog sig att utrusta ett antal ryttare. Den od-

[1]) Bref i Jämtl. läns fornm.-fören. [2]) Bref i Östersunds allm. lärov. [3]) S. J. Kardell, Prosten Tidemans dagbok, Östersund 1895. [4]) V. Behm, anteokningar om Lockne socken, Östersund 1892, p. 27. [5])Bref i Eggen, Mörsil. [6]) S. J. Kardell, Minnen från fjällbygden och Fyrisvall, Sthlm 1886, p 142, 144, O. C. Ahlström, Norrländska slägter I—II, Östersund 1890, 1892. [7]) Hülphers beskr. af Herjedalen. [8]) Östersunds landskontors arkiv. [9]) Kongl. Commissorialrättens protokoller i nämndc arkiv.

lade jorden var uppskattad i »sættungsland» (däraf seland), hvarmed betecknades ett visst utsädesbelopp, och det är troligt, att skatten till en del utgick i jordbruksprodukter såsom »landskyld», åtminstone talas det längre fram om »k. Maj:ts thiende korn thagh». Större delen af landet var dock såsom skogbärande belagdt med »skinnskatt», mestadels hermelinskinn och ekorrskinn[1]. Huruvida en skatt, kallad »visöre», som äfven här enligt Munch erlades, var en personell afgift (nevgildesskat) eller en ersättning för leding, är ovisst. »Sölfskatten» var en skatt på fastighet efter taxering. »Kiendelse» var äfven en skatt införd i jordeboken; den kallades äfven »tredie aars thage»[2], »landboehold». Äfven omtalas gengerd (»gœingiœrd») eller »skjutsfärdspenningar», leilendingsskatt och ödegaardsskatt[6].

Till kyrkan och presterskapet erlades tionde, nämligen korntionde, smörtionde, tionde af fisk och fågel, tionde bogen af älgar och renar[3], tionde af kål, rofvor, humla, lin och hampa, vidare offer på altaret, peterspenning (en penning årligen för hvar gård), S:t Olofs skatt (till Trondhjems domkyrka), gengärd vid biskopsvisitation, korstågshjälp, byggnadshjälp till Upsala domkyrka, till prestbol o. s. v., utom böter för förseelser och ersättning enligt taxa för alla presterliga ämbetsförrättningar, t. ex. i likstol 15 eller 12 alnar lärft, allt efter som vaxljus användes eller icke. Jfr. Dipl. norv. V: 43 af år 1303, där presternas och allmogens rättigheter bestämmas.

Af länsmännen, som i äldre tider voro bönder, ofta hvarken läs- eller skrifkunniga, skola här efter originalbref anföras de äldsta kända från norska tiden:

I *Hammerdal:* Peder Laurssön i Bye 1628—31.

Lit: Peder 1634.

Rödön: Olle Edfastson i Kiehla 1634.

Ragunda: Jon på Kånkbacken 1596, Asmund Kulsted 1630, Esbjörn i Kullstad 1628—31 och 1647, Anders i Ammer 1634.

Refsund: Nils Pederson i Sund 1503[4], Olof Laurisson 1585, 1600, Kield Staffnes 1617, 23, Oluf Bröddesson 1628, Jon Bröddesson 1628—31.

Brunflo: Staphan 1448[5], Oluf Wibiörnson i Öd 1539, 48, Olof Tortsson i Fugilstad 1557, Erik Kjeldsson i Grytan 1597, Eric Pedersen 1634.

---

[1]) D. N. XIV: 170, 255, 628, 711 m. fl.; X: p. 799, jfr. IX p. 736. [2]) Bref af år 1619 i Jämtl. l. fornm.-för. [3]) D. N. XIV: 692. [4]) D. N. III: 1028. [5]) ib. XIV: 74. [6]) Bref åf år 1631 i Östers. lärov.

Hackås och *Näs:* Karl Mortensson 1486[1]), Anders Kieldsson i Näs 1596, Anders Lauridtson i Bierme 1599, Per Jönsson (Skunk) i Hackås, Erik Olofsson i Gähle 1645.

Sunne: Niels Pedersen i Frösön 1494, Mons i Walla 1546[2]).

Oviken: Karl i Funäs 1482[3]), 86, 87 Jens Jensen 1596.

Undersåker: Jon skreddare i Hårdsta 1544, Jon Mogensen i Hårdsta 1599, Hakon Jonsson 1642.

Offerdal: Jon Nilsson på Enge 1599, Erik Magnusson i Stafre 1619, 36.

Alsen: Berndt Oelsönn i Nyegaard, Matmar 1600.

Hede: Byrn Andresön o. 1505—11, Joan Pedersson samtidigt »biskupslensman»[4]).

Sveg: Jöns Olofsson i Olingdal 1590-talet.

Lillherrdal: Peder Esbjörnsson 1595.

Redan mycket tidigt hade Jämtland en lagman, som var en odalsboren länderman, af bönderna utsedd till lagman. En sådan var *Thorar lagman,* som lefde 1026. Lagmannen var då böndernas ordförande och rådgifvare, jämte det att han stod i spetsen för rättsväsendet. Omkring 1184 under konung Sverres regering blef lagmannen en konungens tjenare, utsedd af honom. Länge egde han ingen domsrätt, hade endast att besvara till honom ställda juridiska spörsmål och att förvara lagboken, men med tiden erhöllo hans svar allt större betydelse, och hans utlåtande (»orskurd») i tvistemål började anses som en i laga ordning afkunnad dom. Genom lands-lagen, som utkom åren 1265—73, förklarades detta hans utlåtande vara en laga dom. Samma lag gjorde honom äfven till ordförande i lagtinget, och hans inflytande blef nu mycket stort.

Lagtinget liksom alla ting hölls under bar himmel på en slätt med en kulle, hvarifrån kungörelser utropades. Tinget öppnades under vissa religiösa bruk, hvartill hörde fridlysningen (gridasetning), under hedna tiden af hersen såsom hofgode vid tingvallen, sedermera af presten. Derefter utnämndes »lagrättsmän» af hersen eller konungens ombudsman samt (senare) lagmannen. Härtill utsågos 36 (i jämtländska bref förekomma dock endast 24) af de erfarnaste »tingmän» eller »nämdemän», äf. en dessa valda på häradstinget af konungens ombudsman (ländermannen, årmannen eller sysselmannen). Lagrätten hade sin plats innanför de heliga banden (veband), d. v. s. de fredlysta skrankorna, ofta bestående af hasselspröt. Öfriga nämdemän och tingsallmogen stodo utanför skrankorna och god-

[1]) D. N. XIV: 160. [2]) ib. XIV: 830. [3]) ib. III: 938. [4]) ib. XIV: 239.

kände lagförändringar och domar genom »vapentag», d. ä. genom att taga spjuten och slå dem mot hvarandra. Ed aflades under hednatiden på en ring (stallahringr), som låg på altaret i templet och som var doppad i offerdjurets blod, men under kristna tiden på boken (a bok[1]), bokareid[2]), d. v. s. bibeln eller någon bönebok, enligt formulär.

Förnämsta tinget för Jämtland, lagtinget, hölls årligen å Frösön på Sproteid (senare kalladt Spröted) vid Kungsgården och för Herjeådalen i Sveig. Inom det öfriga Norge höllos lagtingen om sommaren (S:t Botolfs dag den 17 juni), och sådant var förhållandet åtminstone på senare tider äfven i Jämtland[3]). Utom dessa tingsplatser nämnas Trasavik i Hede, As (Ås) 1300, Palæ (Pålgård) i Ragunda 1348, Lopne kyrkiobol, Hackås, Brunflo, Berg, Refsund, Aspås, Mörsil, Hammerdal m. fl. Vincentz Lunge säger sig år 1528 ha besökt 18 tingsplatser i Jämtland. Jämtland och Herjeådalen utgjorde ända till 1810 en lagsaga[4]). Huruvida redan Sverre utnämnde lagman för dessa landskap är osäkert.

Följande af konungen utsedda lagmän kunna nämnas:
Halvardær logmadær 1303[5]).
Sigurdr Jonssun loghmadr 1309[6]).
Olafue loghmadr 1311[7]), 1313[8]), 1315 el. 16[9]).
Arne loghman 1326[10]).
Arnfinnr Siugurdarson logmadur 1333[11]).
Haluardr Agmundsson logmadr 1336[12])—40.
Arne Hælgasun logmader 1341[13]).
Lafranz Gunnason loghmadr 1344[14])—48[15]), nämnes alla mellanliggande år.
Jorundr Hafversson loghmader 1348[16]), 1349[17]).
Haluardr Ögmundasun, fortfarande logmadr i J. 1347[18]), 1349[17]).
Bæsse Bærdorsson loghmadr 1351[19]), 1352[20]).
Thorfinn legifer 1365[21])—76[22]).

---

[1]) D. N. III: 225. [2]) ib. III: 255. [3]) Bref i Östers. lärov. af 1530 samt D. N. XIV: 819, men jfr. härofvan sid. 82. [4]) Under åren 1769—75 och möjligen ytterligare något år funnos här två lagsagor. Se Abrah. Hülphers samlingar etc., Sthlm 1775, ånyo utgifna af V. H. Wickström, Östersund 1890 p. 21, not 9. Herjeådalen synes stundom hafva lydt under lagmannen i Trondhjem. [5]) D. N. V: 44. [6]) ib. I: 121. [7]) ib. IV: 94. [8]) ib. IV: 102. [9]) ib. IV: 116. [10]) ib. IV: 168. [11]) ib. IV: 201. [12]) ib. V: 114. [13]) ib. III: 205. [14]) D. N. III: 225. [15]) ib. III: 250, 253—255. [16]) Sv. Dipl. 4378. [17]) D. N.III: 266. [18]) ib. I: 303. [19]) ib. II: 273. [20]) ib. III: 277. [21]) ib. III: 342 [22]) ib. III: 408.

Svenunger Thoresson laghman 1391[1])—1406[2]), nämnes äfven 1392, 94, 1403, 05.
Magnus Hansson laughman 1401[3]), 1402[3]).
Torsten Tillagher laghman 1412[4]).
Hakon Laurenzson lagman i J. och Herj. 1413[5])—36[6]) 18 mars, nämnes många mellanliggande år.
Pæthar Olaffson laghman 1439[7])—74[8]), nämnes under 24 mellanliggande år, kallas Peder Diekn lagman 1444 (D. N. XIV: 62).
Æsbjörn Sæmundsson i Ösa, lagman 1476[9])—92[10]), nämnes under de flesta mellanliggande åren, var ej lagman den 2 april 1475, omtalas nästan årligen alltsedan 1445.
Magnus Hansson lagman 1493[11])—1513[12]), nämnes nästan alla mellanliggande år, äfven 1503.
Raghnar lagman[13]) 1503.
Hans Karlsson lagman 1514[14])—20[15]), nämnes alla åren.
Magens Nigehlsson vor lageman 1520[16]).
Olaf Hemmingsson i Södergård, lagman 1523[17])—39 $^7/_{10}$[18]), nämnes alla mellanliggande åren och såsom f. d. lagman 1540, 46, 47, 50; var åter tjenstgörande lagman 1548[19]).
Erik Nijlsson lagman 1539[20])—49[21]), nämnes alla åren.
Olaf Hemmingsson lagman 1551[22])—59 och mellanliggande år[13]).
Sten Olssön lagmand 1562[13]).
Nils Bodelsson lagmand 1564—85[13]), 92(?), nämnes 1571, 72, 73, 82, 83, 84, (N. Belson), 85, och i enskildt bref 1592; blef 1564 bunden af svenskarne, var fördrifven under kriget, vistades i Norge 1578.
Mikael Ersson i Karlinge »K. M:t till Sverige tjenare och lagman i J.» 1570[13]).
Tord Fuglestad lagmand 1578[13]).
Karl Jonsson lagman 1580, enl. ett bref[23]), förmodligen under Nils Bodelssons vistelse i Norge.
Per Andersson lagman 1591 enl. ett bref[23]).
Nils Botolfsson lagman 1593[24]); är möjligen samme man som Nils Bodelsson, hvilken i en norsk Dombog for 1578,

[1]) D. N. III: 499. [2]) ib. III: 582. [3]) Sv. Dipl. fr. 1401 n:o 4, 132. [4]) D. N. III: 609. [5]) ib. V: 498, VI: 384. [6]) ib. VII: 402. [7]) ib. III: 749 [8]) P. Olsson, Fornhandlingar i Jämtl. läns fornm. tidskr. I, p. 104. [9]) D. N. XIV: 125. [10]) ib. XIV: 180. [11]) ib. III: 988. [12]) ib. XIV: 247, 250. [13]) Bref i Östersunds allm. lärov. [14]) D. N. XIV: 254. [15]) ib. XIV: 283. [16]) ib. XIV: 284. [17]) ib. XIV: 390—397. [18]) XIV: 778. [19]) ib. XIV: 844—847. [20]) ib XIV: 784. [21]) ib. XIV: 858. [22]) Bref i Alsens kyrka. [23]) V. Behm, Anteckningar om Lockne socken, Östersund 1892 p. 25, p. 27. [24]) Bref i Jämtl. läns fornm.-fören.

Christiania 1893, s. 5, 187, 221 m. fl., kallas Niels Bottelsenn laugmand aff Jempteland.

Peder Thomasson laugmand 1596[8]), 97[2]) 98[1])[2]).

Henrik Jörgensen, laugmandt i Trondhjem och J. 1599—1609 nämnes alla åren[1])[2]).

Jörgen Henriksson t. f. för fadren 1603[2]), 1609[2]).

Hendrich Jönsson lagmand 1612[2]).

Jacob Pedersen lagmand i Trondhj. o. J. 1611[2])—21[3]).

Peder Grumb lagmand 1623[1]), 1626[1]), 1630[12]), var död 1639.

Claus Lauridsen lagmand 1634[2]), anklagad f. d. lagman 1640.

Jens Michelsen lagman 1636, 1638[4]), 1639[5])[2], 1642[6]).

Erik Olofsson lagman 1646[7]).

Per Classon Broman underlagman i J. och H. 1648[7])—68, nämnes 1649[2]), 51, 54, 56, 64, 66, 67, 68[2])[12]).

Knut 1671[1]), *Knut Berg* »häradshöfdings dom i värjo hafvande» 1679[2]).

Anders Plantin, häradshöfding i J. o. Herj. 1682[2])—92[2]), äfven 84, 86, 87, 90, 91.

Erik Sparrman, häradshöfding i J. o. Herj. 1692—1709, äfven bref 1693, 97, 98, 99, 1701, 02, 04, 05.

Haquin Stridsberg häradshöfding i J. o. Herj. 1711—40[9]), bref finnas från nio år.

Johan Wasell, häradsh. i J. o. Herj. 1741—61[10]), bref 47, 50, 53, 56 finnas.

Jonas von Engeström, häradsh. 1762[11])[1])—82, sedan 1769 i norra J., äfven bref 1767, 73[2]).

Johan Johansson Wasell, häradsh. 1782[2])—87, kallas häradsh. i södra J. o. Herj. 1774[2]).

Anders Johansson Wasell, häradsh. i J. o. H. 1787—1810, sedan landshöfd., bref 1785[1]), 89—91, kallas 1808 vice landshöfding[2]).

Af tingsskrifvare i Jämtland äro några kända:

Chr. Christofferssen 1565—1604.

Jens Michelssen 1610—36, 37(?).

Hans Anckersen sorenskriver eller tingskriver 1638, 1640, 43.

Erich Mattsson 1647, 48.

---

[1]) Bref i Östersunds allm. lärov. [2]) Bref i Jämtl. l. fornm.-fören. [3]) D. N. XIV: 735. [4]) Bref i Eggen, Mörsil. [5]) D. N. XIV: 786, 819. [6]) ib. XIV: 220. [7]) V. Behm, Anteckningar om Locknesocken, Östersund 1892, p. 28, 29. [8]) V Behm, Anteckningar etc. p. 37. [9]) S. J. Kardell, Pr. Tidemans dagbok p. 51. [10]) Ibid. p. 55. [11]) ib. p. 48. [12]) Östersunds landskontors arkiv: afvittringsrättens protokoll.

Peder Jacobsson 1651.

I äldre tider förekomma i brefven många under titeln »skiallic (skælik) man», förmodligen skrifbiträden hos lagmannen. Dock kallas stundom äfven nämdemännen skællige mæn[1]). Flera sådana köpa jord.

Jämtlands och Herjeådalens prester före föreningen med Sverige 1645[2]).

Af *Peter Olsson.*

Jämtland blef kristnadt under senare delen af 1000-talet. Dess befolkning var ännu hednisk, då Olof den helige 1030 drog genom landet, men kristnad när Sverre 1177 tågade därigenom. Det är ej kändt, att någon jämte blifvit döpt förrän 1030, då åtskilliga läto döpa sig, ibland andra Arnliot Gellina, för att vinna inträde i Olof den heliges här. Huru det för öfrigt tillgått vid kristendomens införande och hvilka som därvid varit mest verksamma är föga kändt. Af runstenen på Frösön får man dock veta, att Austmader Gudfastarson lät kristna Jämtland. Denna Austmader var en mäktig och förnäm man, som förmodligen byggde kyrka å Frösön, liksom det i gränsurkunden från 1273 berättas, att en med honom samtida man Ljot Dagson lät bygga den första kyrka i Herjeådalen. Af en uppgift hos Adamus Bremensis är det sannolikt, att äfven helsingarnes apostel S:t Staffan eller Stenphi predikat kristendomen i Jämtland eller Herjeådalen. Att Jämtland var kristnadt före 1111 är tydligt däraf, att detta land kom att höra till Upsala stift, ehuru det vid denna tid i politiskt afseende kom under Norge. Herjeådalen lydde däremot under norske biskopen i Trondhjem[3]).

I Jämtland uppfördes stenkyrkor af den enklaste form, vanligen med fyllnad af kullersten och kalk men med stenhällor ytterst, ofta utan torn, under senare delen af 1100-talet och början af 1200-talet, och af dessa hafva några stått kvar ända till våra dagar. Man byggde ofta kyrkorna på platser, där man under hednatiden blotat, och beträffande Jämtlands kyrkor kan man

---

[1]) D. N. XIV: 177. [2]) Föredrag vid föreningens årsmöte 1897. [3]) D. N. XIV: 239.

säga, att åtminstone Frösöns, Norderöns, Hackås,' (stundom kallad Hofs[2]), Näs,' Ås' och Alsens kyrkor äro byggda på sådana platser. De tre förstnämnda finnas ännu kvar. På 1200-talet var sockenindelningen fullständigt genomförd. Äldsta kända förteckningarna öfver pastoraten i Jämtland äro från 1314 och 1316, upptagande ej mindre än 20 pastorat och 38 socknar. På 1500-talet nedgick antalet pastorat, i följd af krigen, till 10.

Om afgifterna till kyrkan och presterskapet har jag talat vid ett föregående tillfälle. Presternas och allmogens rättigheter bestämmas i ett bref af 1303 (D. N. V: 43).

Främst bland Jämtlands prester märkes prosten. Att prost funnits redan 1303 visar anförda bref i Diplomatarium norvegicum, som dock ej nämner hans namn. Hülphers[1]) uppgifver, att en Agmunder i Hammerdal varit prost redan 1282. I äldsta tiden utsågs till prost den mest förtjente bland kyrkoherdarne, men från slutet af 1400-talet var prostesätet ständigt i Oviken, hvartill väl anledningen var den, att man omkring 1480 i Oviken byggt ett fäste, Koburgshus, till förvaringsrum för biskopstionde. Intill år 1661 utgjorde Jämtland ett enda prosteri.

Följande prostar i Jämtland äro kända:

Agmunder i Hambradal 1282. Han var enligt Hülphers närvarande i Brunflo vid en laga delning detta år och är äfven nämnd i bihanget till S:t Olofs saga, utg. af J. Hadorph, tryckt 1675.

Anonymus 1303 (D. N. V: 43).

Hakon i Rödön 1311 (D. N. IV: 94), 1313 (ib. IV; 102).

Peter i Rödön 1346 (D. N. III: 234, II: 287).

Agmunder Sæfinzson i Hammerdal 1346, i Lit 1347, i Jämtland 1349 (D. N. V: 70, III: 237, II: 287, III: 266).

Andreas prost i J. 1370, 1374 enl. Tunæus, (som anför Peringsköld Monum. upsal. I: 3).

Laurentius i Lit 1382 (D. N. III: 441), då han blef fördrifven.

Henrik prost i J. 1391 (D. N. III: 499) möjl. i Oviken.

Torsten Pavalsson i Brunflo 1413, 1418. 1422 (D. N. V: 498, III: 637, VI: 412).

Elyan i Sunne 1428 (D. N. III: 697).

Magnus i Rödön 1434 (D. N. XIV: 47).

Sten i Offerdal 1469 (D. N. XIV: 103).

---

[1]) *A. Hülphers* samlingar till en beskrifning af Jämtland och Herjedalen utg. af V. H. Wickström I, p. 187. Östersund 1890. [2]) D. N. XIV: 27.

Magnus i Rödön 1475 (D. N. III: 910, och denna tidskrift p. 104).

Larens (Lafrs) Monsen i Brunflo, prost i J., hr Larens i B. prost 1487 (D. N. XIV: 165), Laris kh. i B. prost i J. 1488 (D. N. XIV: 171), Lafrs Monson kirkioprester i B. och provest i J. 1489 (denna tidskr. I p. 111).

Lares Egidii (eller *Yliansson*) i Brunflo, L. Egidii kirkeprester i B. och proughst i J. 1489 (D. N. XIV: 174), hr Laffrens i B. ok prost u. å. c. 1500 (D. N. XIV: 194), Lars Yliansson kallas kyrkioherre i B. 1499 (D. N. XIV: 192).

Nils Gudmundsson i Oviken, hr Niels i O. prosth i J. 1500, 1501 (D. N. XIV: 203), 1502 (ib. 206), 1508 (ib. 222), 1509 (ib. 225), 1513 (ib. 250), Nils Gudmundsson kyrkiopr. i O. ok prosth i J. 1520 (D. N. XIV: 276), 1525 (D. N. XIV: 515).

Erik Andersson i Oviken prost i J. 1525— 63, omtalas 1525, 26, 28, 29 och många följande år t. o. m. 1552 (bref i Ö. L.[2]). Han fick Hackås i tillökning 1532 och Westerhus gård i förläning 1533, ordinarius 1557 (sannolikt).

Nils Stephani ordinarius i Jämtland 1563, superintendent i Throndhjem och J. 1564—70; blef 1570 domprost i Wexiö, biskop där 1583, död 1595.

Erik Mogensen i Oviken prost i J. 1588, 1593 (bref i J. L. F.[1]), 1596 (bref i Ö. L.[2]). Enl. Biberg 1564—90.

Jonas Palma, af Carl IX utnämnd till biskop och superintendent öfver Jämtland och Herjeådalen med säte i Oviken 1611—13, blef sedan kh. i Riddarholmen 1615.

Sigvard Hansson i Oviken nämnes 1615—28, kallas kontr. prost 1620, 1628. Björn Björnsson i Sunne var vice prost och visitator 1628—31.

Andreas Elai i Oviken visiterade ss. prost i Offerdal 1642.

Olof Pedersson Drake i Brunflo var prost 1640, 1645 och 1648 (bref i J. L. F.) och lefde till 1657.

Drakes efterträdare i Brunflo *Jacob Jacobson Holst* blef 1661 prost i det ena af de kontrakter, i hvilken Jämtland nu delades, och *Andreas Olai* i Oviken synes hafva blifvit prost i det andra. Anders Elai kyrkoh. i Oviken kallas nämligen probst i ett bref af 1666, som finnes i Östersunds lärov., samt 1667 (bref i J. L. F.).

---

[1]) = Jämtlands läns fornm.-förening. [2]) = Östersunds högre allmänna läroverk.

Om presterna i Jämtland och Herjeådalen hafva upplysningar lemnats genom två särskilda i tryck utgifna herdaminnen för Hernösands stift, det ena af kyrkoh. Hans Joh. Tunæus, i utdrag meddeladt af A. Hülphers i hans beskrifningar, tryckta 1775 och 1777, det andra, i 3 delar men ej afslutadt, af Jacob Fredr. Biberg, Hernösand 1876—1879.

Fullständiga series pastorum för äldre tider kunna naturligtvis aldrig åstadkommas, men det har dock lyckats mig att genom granskning af dels tryckta gamla dokument, särdeles i Diplomatarium norvegicum, dels af otryckta bref i Östersunds läroverks och Jämtlands läns fornminnesförenings samlingar uppleta namn på omkring 103 prester i Jämtland eller Herjeådalen, hvilka ej finnas i ofvan nämnda herdaminnen, samt att komplettera eller beriktiga en del uppgifter om andra prester, som förekomma i desamma. I de nu följande förteckningarne utmärkes med en stjärna (*) framför namnet sådana prester, som icke omtalas i något af de utgifna herdaminnena. Af brefven får man om presterna nästan aldrig veta annat än namnet, biografiska uppgifter kunna därför icke lemnas.

1. **Brunflo** med Lockne, Marieby, Näs.

a) Kyrkoherdar.

1. Pastor anonymus 1316.
2. Hr *Michiel* 1346 (D. N. III: 237). Biberg har Mikael 1350—54.
3. * *Thomas Siggason* kirkioprestir i B. 1396 (D. N. III: 528).
4. *Torsten Pavalsson* prost i J. 1413 (D. N. V: 498), 1418 (ib. III: 637), 1422 (ib. VI: 412), 1423 (ib. IX: 234). Biberg låter honom dö o. 1450.
5. * Hr *Larss* i B. 1435 (D. N. XIV: 48).
6. * Hr *Rikard Eriksson*, hr Rychard 1438 (D. N. III! 742), Rikard Ericsson kirkioprestir i B. 1441 (D. N. III: 766).
7. * Hr *Laffrens* i B. 1447 (D. N. XIV: 72).
8. * Hr *Richard* 1447 (D. N. III: 795), 1448 (ib. XIV: 74).
9. * Hr *Carl* kyrkiopräster i B. 1482 (D. N. III: 937, 938), afliden före 1489 (denna tidskr. I, 111). En gamle hr Carl i B. omtalas i ett bref dat. 1550 (Ö. L.).
10. Hr *Larens* i B. och prost i J. 1487 (D. N. XIV: 165), hr Laris kyrkeherra i B. och proghust i J. 1488 (D. N. XIV: 171), *Lafrs Mansen* kyrkiopräster i B.

och provest i J. 1489 (denna tidskr. I, 111). Lefde 1495 enl. Hülphers s. 240.

11. *Lares Egidii* kirkioprester i B. och proughst i J. 1489 (D. N. XIV: 174), synes vara samme man som *Lars Yliansson* kyrkioherre i B. 1499 (D. N. XIV: 192, denna tidskr. I, 113), och förut i Sunne. Denne eller föregående är hr Lafrens i B. prost, omtalad i ett odateradt bref (D. N. XIV: 194, denna tidskr. I, 93). Enl. Biberg var han kyrkoprest i B. omkr. 1450 och slutade sin tjenstgöring 1489. Den handling, som förvaras i Brunflo kyrka, rör föreg. prost, icke, såsom B. säger, denne.

* 12. *Jens Karlson* kyrkioh. i B. 1508 (D. N. III: 1041).

* 13. *Niels* kyrkeprest i B. 1509 (D. N. XIV: 230).

14. *Erik Gudmundsson* omkr. 1510—24, † 1524, allt enl. Hülphers och Biberg.

15. *Nils Mattsson* (Matthiasson) 1525—44, omtalas i permebref 1525, '27 (XIV: 604), 28 (bref i Ö. L.), 35 (D. N. III: 1141, XIV: 732, 740), 36 (Hülph.), 44 (XIV: 806). Död före 1550 (bref i Ö. L.). Biberg uppger honom såsom kyrkoh. o. 1524—40, och anser honom vara samme Nicolaus, som nämnes i Oviken 1508.

16. *Andreas Petri* 1561, enl. Biberg o. 1540—76.

17. *Petrus Olai Drake* o. 1578—1600 enl. Biberg, men måste hafva afgått tidigare.

18. *Peder Andersson* nämnes sogneprest i B. 1597 (bref i J. L. F.), enl. Biberg 1601—35, men måste hafva afgått tidigare.

19. *Olof Pederson Drake* nämnes i kyrkoräkenskaperna 1628—31, bref 1640, 45, 48, 49, var prost och presternas ombud 1645. Biberg sätter hans tjenstetid till åren 1637—57, men den började tidigare.

b) Comministrar.

1. Anonymus i Lopne 1316.

* 2. *Stephan* capelan i Brunflo 1486 (D. N. III: 954).

* 3. Hr *Erik Jensson* 1518 (D. N. XIV: 273), 1523 (ib. XIV: 393). Det heter på ett annat ställe, att Erik, som 1550 var kyrkoherde i Sunne, varit lille herr Nils' kapellan i Brunflo (bref dat. 1550 i Ö. L.).

4. *Nicolaus* 1550 enl. Biberg.

* 5. Hr *Jon* kapellan i Brunflo, bevittnar ett bref 1551 (Behm, Anteckningar om Lockne socken p. 24).

* 6. Hr *Anders* kapellan 1559 (Behm, ibid. p. 10).
7. *Jon Inæus* kallas sacellanus i B. 1648 (bref i J. L. F.). Biberg har Jon E. Eldnæus o. 1640—60.

2. **Hammerdal** med Ström.

1. *Agmunder* profaster 1282. Om honom är redan taladt, då fråga var om prostarne.
* 2. *Agmundr Sæfinzson* profastr 1346 (D. N. III: 237), sedan i Lit 1347, kallas 1349 prost i J.
* 3. Hr *Dominicus* i H. 1347 (D. N. III: 243).
* 4. *Thorsten Pavalsson* kirkiopr. i H. 1439 (D. N. VI: 476).
* 5. *Peder Olafsson* från Gusta i Brunflo kallas kirkioprest i H. 1526 (D. N. XIV: 556), 1527 (ib. XIV: 606). Han kallas 1535 fordum kirkiopr. i H. och lefde ännu 1548 i Wiken i Brunflo (D. N. XIV: 848). Sist anförda bref lemnar icke något särdeles godt vitsord om honom, enär han ej ville vidkännas en sin skriftliga öfverenskommelse men blef genom vittnes intyg dömd att hålla densamma.
* 6. Hr *Joghen* soknepræst i H. 1533 (D. XIV: 717).
7. *Jonas Er. Sparf* enl. Biberg 1548—60, men måste hafva afgått några år tidigare. Han var förste lutherske prest i H.
* 8. *Jon Larensson* 1553 kirkeprest i H. (bref i J. L. F).
9. *El. Jon. Sparf* 1560—1600, son till n:o 7.
10. *Lars Lothenius* 1601—04 enl. Biberg.
11. *Isaac Stubb* 1604—17 enl. Biberg, men afgick säkerligen tidigare, nämnes enl. Hülphers 1604.
* 12. *Erich Jonnsen* pastor i H. 1607 (bref i J. L. F.).
13. *Erik Er. Blix* 1617—37, nämnes 1628—30 (denna tidskr. I, p. 122).
14. *Martinus Halvardi Stenius* 1637—53, flydde 1644.
* 15. *Abraham Johansson* 1644—45, sedan återfick Stenius pastoratet.

Comministrar.

1. *Er. Laur. Touscherus* i Ström 1632—48.

3. **Hede** med Wemdalen, Tännäs.

* 1. Hr *Jan* 1497 (troligen), nämnes i ett bref dat. 1497 eller 1507 (D. N. XIV: 221).
* 2. *Jogan Jonson* kirkioprester i H. omkr. 1505—11 (D. N. XIV: 239). Är måhända samme man som N:o 1.

3. *Martinus* o. 1520 - 30.
4. *Jonas* o. 1530—60.
5. *Olaus* senior o. 1580—87.
6. *Petrus Andreæ* 1587— o. 1605, nämnes 1587, 90, 1604.
7. *Andreas Olai* o. 1605 - 40 enl. Biberg, lefde 1638 enl. Hülphers. Hr Anders, säkerligen samme man, lefde 1628—30 (se denna tidskr. I, 118).
8. *Ol. Joh. Blix* o. 1640 - 53 enl. Biberg.

4. **Hogdal** med Hafverö, var före 1562 annex till Ljusdal.

* *Ijngeman* kyrkioherre i Ljusdal 1406 (Sv. dipl.).
* *Olaf Martini* kirkeprest i Ljusdal o. 1500 (D. N. XIV: 200).
* *Symen* kyrkeprester i Lywsdals 1509 (D. N. XIV: 229),1512 (D. N. XIV: 241).
1. *Andreas Jonæ* 1562--69.
2. *Olaus Olai Helsingus* 1569—89.
3. *Petrus* I. 1589—95.
4. *Jonas Petri Keijser* 1595—1608.
5. *Petrus* II. 1608—38.
6. *Ericus Andreæ* 1638—43.
7. *Er. Er. Gestrinius* 1643—54.

5. **Lith** med Kyrkås, Häggenås, Föllinge.

1. Sira *Ævindær* »præstar a Lite» 1303 (D. N. V: 44), 1303—40 enl. Biberg.
* 2. *Ogmundr Sefinzson* prost à L. 1347 (D. N. II: 287), prost i J. 1349.
* 3. *Laurentius* prost till 1382, då han bortkördes (D. N. III: 441).
* 4. *Gunnar* kirkioprestr i L. 1420 (denna tidskr. I, 94).
* 5. *Torsten Paualson* kirkioprester i L. 1428 (D. N. V: 583).
6. *Povol* 1432. 1432--39 enl. Biberg.
* 7. *Elyan.* Hr Elian var i Lit 1435 (denna tidskr. I, 96), 1438 (D. N. III: 742 orten angifves här ej).
8. *Torsten* 1439 enl. permebref; 1439—64 enl. Biberg, hvilket ej är möjligt.
* 9. *Andris* kirkioprest i Lit 1440 (D. N. XIV: 54).
10. *Peder* sockenprest i L. 1460 enl. Biberg, som anser honom ha tjenstgjort 1460--1510, hvilket ej är möjligt.
* 11. Hr *Larans* i L. 1467 (D. N. XIV: 101).
* 12. Hr *Sten* i L. 1479 (D. N. XIV: 136).

13. Hr *Pæder* i L. 1499 (D. N. XIV: 162), 1501 (ib. XIV: 205), 1525, 1536 (ib. XIV 750), 1543 (ib. XIV: 796), 1548 (enl. Biberg). Kallas af Biberg Peder Olsson eller Peder Balk och anses ha tjenstgjort 1510—60.
14. *Hansus* 1560 enl. Biberg.
15. *Henrik Petri* 1571—1600 enl. Biberg, underskref ett testamente 1600.
16. *Jacob J. Riber* o. 1600—1624, då han abdikerade anklagad.
17. *Salomon Laur. Blix* 1624—38.
18. *Hans Claud. Klockhovius* 1639—84. Hans Claudii kh. i Lit (bref 1658 i J. L. F.)

Comministrar.

1. *Eric Blix* o. 1590—1600.
2. *Eric Liten* o. 1600—13.
3. *Eric* o. 1613—17.
* 4. *Olof Sparrman* kommin. i Sparrsätra, utn. kh.(?) till Lit, men dog 1645 före tillträdet. (Alström, Norrländska slägter, Östersund 1890, I p. 239).

6. **Offerdal** med Alsen, Mattmar.

* 1. *Sten* 1345 (D. N. III: 1063).
* 2. *Andris* prestr i Aofflodal 1347 (D. N. II: 287), 1348 (D. N. III: 251).
3. *Petrus* 1438 kyrkoprest i Aaflodal enl. Biberg.
* 4. Hr *Stend* prost i O. 1469 (D. N. XIV: 103, jfr. III: 1063 Sten).
* 5. Hr *Beincth* (Bencth) kirkioprester i O. 1490 (D. N. XIV; 179).
* 6. Hr *Magnus* kyrkioherre i O. 1517 (D. N. XIV: 265).
* 7. Hr *Erik Nielsson* i O. 1525 (D. N. XIV: 512), 1528 (ib. XIV: 647). Förmodligen var det denne Hr Erik i Offerdal och icke, såsom det uppgifves, E. Halvardi, som sändes såsom kapten in i Dalarne 1527 med daljunkaren.
8. *Erik Halvardi* 1531, enl. Biberg 1531—1551.
9. *Nicolaus* 1551—80. Niels prest i Offerdal omtalas i pergamentbref af 1551 i Alsens kyrka.
10. *Nicolaus Andreæ* 1580—90 sedan i Piteå enl. Biberg.
* 11. Hr *Annders* i Offerdal 1587 (bref i Ö. L.). Hans faders namn är otydligt.

12. *Nicolaus* (= N:o 9) 1590—1607.
13. *Andreas Nicolai* o. 1610—20, allt enl. Biberg.
14. *Olof Nilsson* i Trång 1620—56, insattes 1621 enl. bref, afsade sig tjensten 1642, men predikade och uppbar tionde fortfarande nästan ända till sin död 1656. Jag har sett hans grafsten å Alsens kyrkogård.
15. *Olof Bartholinus* vice kyrkoherde 1642, kyrkoherde 1657—66.

Comministrar i Alsen.

1. Hr *Hans* sockenprest i A. 1346 (Hülphers s. 31, not 152, o. Biberg).
* 2. *Niels Pedhersson* sockneprestir i A. 1457 (D. N. XIV: 85).
* 3. Hr *Annders* offerdalskapellan 1584 (bref i Ö. L.), 1587 (bref i Ö. L.).
4. *Eric Blix* o. 1600—20.
5. *Sal. Laur. Blix* o. 1600—24.
6. *Olaus Nic. Huss* 1624—43, sedan i Norge.
7. *Erik Classon* vice comminister 1643 och1646.

7. **Oviken** med Myssjö, Berg och senare äfven Hackås.

1. Anonymus 1316.
2. *Peter* i O. 1343 (Sv. Dipl. V, p. 169), prestr i O. 1345 (D. N. III: 233).
* 3. *Lauris* kirkioprest i O. 1376 (D. N. 408).
* 4. Hr *Hindrik* 1386 (D. N. III: 468), prost i J. 1391 (D. N. III: 499), 1405 (D. N. III: 578).
* 5. *Mattkis* kyrkioprest i O. 1418 (D. N. III: 641, 642), 1419 (ib. III: 643).
6. *Östen* 1420 enl. Biberg.
7. *Ivar Jacobsson* 1431 (Örnhjelms diplomatarium enl. Biberg).
* 8. *Jenis Jacobsson* kyrkieherre i O. 1431 (D. N. III: 709), 1432 (ib. III: 715), Jons kyrkioprester i O. 1437 (D. N. XIV: 49), 1438 (D. N. III: 742, 744).
9. *Andreas* o. 1450.
* 10. *Peder* kirkioprest i O. 1461 (D. N. III: 850).
11. *Seefrin (Severin) Hansson* kirkioprest i O. 1466 (enl. Biberg), 1468 (D. N. XIV: 102), nämnes äfven i bref i D. N. 1474, 77, 79, 80, 81, 1482 (»i O.

Myssiö och Berg, höffvidzman på Koborgshws», D. N. III: 937), 1484, 85 (denna tidskr. I, p. 108), 1486, 87 (D. N. III: 957). Biberg känner endast Severin 1466.

* 12. Hr *Staffan* 1494 (D. N. III: 992).

13. *Nils Gudmundsson* kyrkioprest i O. ok prosth i J. 1500—1525. Omtalas flera år oftast under namnet Nils, men 1420 Nils Gudmundsson. Han kan alltså ej, såsom Biberg menar, vara identisk med Nils Mattsson i Brunflo. Jämför årtalen här ofvan, då fråga är om prosten.

14. *Erik Andersson* prost 1525—63. Se ofvan under prostarne.

* 15. *Nils Stephani* ordinarius 1563 i Oviken, sedan superintendent i Trondhjem.

16. *Erik Mogensen* sogneprest i O. och prost i J. 1588, 1593 (bref i J. L. F.), 1596 (två bref i Ö. L.), enl. Biberg 1564—90.

17. *Hans Hemmingi* 1596 (Hülphers). Enl. Biberg o. 1590—1600.

* 18. *Jonas Palma* i Oviken, superintendent öfver J. och Herjeådalen 1611—13, redan omtalad bland prostarne.

19. *Sigvardus Hansi* (Siuor Hanssön) nämnes 1615, prost, 1620, 1628 (denna tidskr. I, p. 118). Enl. Biberg o. 1600—26.

20. *Jens Hemmingsson* var presternas ombud 1645, nämnes äfven 1648 (bref i J. L. F.). Enl. Biberg 1628—49, men han var i början af denna tid kommminister i pastoratet.

Comministrar.

1. *Lafrantz* prest i Berg 1343 (enl. Biberg), 1345 (D. N. III: 233), 1347 (D. N. III: 287).
2. *Östen* 1400, 1420.
3. *Andreas* 1450.
4. *Jonas Kettilsson* 1466
5. *Nicolaus* 1500, 01, 08, sedan kyrkoh. i Oviken enl. Biberg.

* 6. *Lauritz Monnsen* capellan till O. 1578 (Thomle, Dombog fra 1578 s. 192, Christiania 1893).

7. *Petrus* o. 1570—89.
8. *Magnus Johannis* 1590— o. 1600.
9. *Olof Jonæ Skunk* o. 1603—07.

10. *Erik Anderson* 1607 – 08, kallas Gudz ords medtjenare i Berg 1607 (bref i J. L. F.).
* 11. *Hans Nielsson* installerades i Berg liksom
* 12. *Jens Hemmingsson* i Myssjö något af åren 1628—30 (se denna tidskr. I, p. 118).
13. *Nicolaus Svenonis* o. 1638—44.
14. *Laurentius Clementis* 1644—50.

8. **Ragunda** med Fors, Håsjö, Hällesjö, Stugun.

1. *Guttorm Helgason* 1346 enl. Biberg. Jag har ej sett någon prest med detta namn omtalad, men väl en syssloman Gudthorm Helgiasyn 1333 (D. N. IV: 201).
* 2. *Erik Gummesson* Œrikr prestr a R. 1347 (D. N. III: 242), 1348 (ib. III: 251).
3. *Nicolaus Petri* (o. 1360, 70, 80 Biberg).
* 4. *Laffrens* kirkioherre i R. 1378 (D. N. X: 75).
5. *Peder* 1427 (enl. Biberg), kirkioherra i R. 1444 (D. N. XIV: 62).
6. *Daniel* kyrkioherre 1472 (denna tidskr. I p. 102).
7. *Symon Nielson* kirkepresth i R. 1489 (D. N. III: 967). Hr Simon nämnes äfven i ett bref i J. L. F. troligen af 1484.
* 8. *Simon Lafrenson* kirkioprest i R. 1500 (denna tidskr. I, p. 115).
* 9. *Andreas Beronis* 1548 enl. Biberg.
10. *Nicolaus Andreæ* 1571 enl. densamme.
* 11. *Mogens Eriksson* i R. 1596 och 1604 (bref i J. L. F.), Magnus 1601 (bref i d:o).
* 12. Hr *Erich Jonsson* död före 1609 (bref i J. L. F.), Hr Erik nämnes 1637 f. d. pastor i R. (bref i J. L. F.).
13. *Sigfrid Petri (Severinus Petrejus)* var kyrkoh. i R. 1611, afsattes 1613 (N. Reg. IV: 494). Enl. Biberg 1593—1621.
* 14. *Magnus Eriksson* sockenpr. i R. 1637 (bref i J. L. F.)
* 15. *Hans Nielsson Sedland.* Han tecknar sig Hans Nielsson S. kyrkoh. i Ragunda 1647 (bref i J. L. F.) och Hans Nilsson Sedland pastor i R. 1656 (bref i J. L. F.). Enligt Biberg var hans tillnamn Berg och tjenstetiden 1621—60, då han blef afsatt.

Comministrar (enl. Biberg).

1. Anonymus i Håsjö 1316.

2. *Petrus Michaelis* o. 1600—01.
3. *Magnus* 1601—10.
4. *Laur. Er. Skunk* 1610—35.
5. *Joan Sigvardi* o. 1635—50.

9. **Refsund** med Sundsjö, Bodsjö, Bräcke.

1. Anonymus 1316.
* 2. Hr *Hanws* 1420 (D. N. V: 538).
* 3. *Peder* kirkioherre i R. 1447 (D. N. XIV: 71, denna tidskr. I, p. 98), omkr. 1450 (D. N. XV: 76).
* 4. Hr *Bertill* kirkioher i R. 1470 (D. N. III: 887, 888).
* 5. Hr *Peder* i R. 1516 (D. N. XIV: 264), 1520 (ibid. XIV: 276).
6. Hr *Peder Jonsson* i R. 1528 (D. N. XIV: 641, 645), 1535 (ib. XIV: 732), 1536 (enl. Biberg), 1537 (D. N. XIV: 761,763), 1539 (ib. XIV: 774, 780), 1546 (ib. XIV: 834, 836). Enl. Biberg 1536— o. 1559. Nämnes såsom förste lutherske prest i Refsund. Är kanske identisk med N:o 5.
7. *Lauritz Thomæ* eller *Thomæi* 1559 enl. bref (Biberg), 1559—72 enl. Biberg.
8. *Görjen Eriksson* 1573—1604, nämnes 1578 (Dombog for 1578, utg. af E. A. Thomle, Ch:ia, sid. 187).
9. *Knud Pedersen* 1605—43, nämnes i bref 1623, 1626 (bref i J. L. F.), 1628—30 (kyrkoräkenskap.).
10. *Laur. Er. Skunk* o. 1643—56.

Comministrar.

1. Anonymus i Sundsjö 1316.
* 2. Hr *Per* i Refsund sockneprest 1603 (Behm, Ant. om Lockne socken, Östersund 1892, s. 28).
3. *Sven Nicolai* i Bodsjö o. 1610—33 enl. Biberg.
4. *Nicol. Erici Boderus* 1634—49.

10. **Rödön** med Näskott, Aspås, Ås.

* 1. *Hakon* i R. prost 1311 (D. N. IV: 94), profast 1313 (ib. IV: 102).
2. *Petr* a R. prost 1346 (D. N. III: 234), prest 1347 (D. N. II: 287).
3. *Peder* kyrkioh. i R. 1413 (D. N. V: 498), 1420, 1423 (D. N. V: 561).
* 4. *Magnus* kyrkh. i R. och prost i J. 1434 (D. N. XIV: 47).
* 5. Hr *Richard* i R. 1438 (D. N. III: 742).

* 6. *Magnus* (Mogens) kallas kirkioh. i R. t. o. m. 1473 men 1475 provaster, han omtalas 1451 (denna tidskr. I, p. 100, D. N. XIV: 83), 1473 (D N. XIV: 119), 1475 (denna tidskr. I, p. 105, D. N. III: 910).
* 7. Hr *Nils* i R. 1520 (D. N. XIV: 276), c. 1500 (ib. XIV: 198).
8. *Olof Jonson* i R. 1531 (Gustaf I:s Reg. VIII: 115), 1535 (D. N. XIV: 732), 1536 (enl. Biberg), 1537 (D. N. XIV: 757), 1539 (D. N. XIV: 782).
* 9. Hr *Mons* i R. 1544 (D. N. XIV: 806).
10. *Olof Persson* o. 1570 (Tunæus).
* 11. *Nils Mortensson* »sogneprest på Röden gjeld» 1576 (bref i Ö. L.), 1584 (likaså).
* 12. *Olaf Svensson* 1611—13, tillsatt af k. Carl IX.
13. *Lauritz Mogensen* 1613—21, nämnes i bref 1613, 1619.
14. *Anders H. Blix* 1622—43 enl. Biberg. Anders sogneprest i R. nämnes 1634 (bref i Ö. L.).
15. *Ol. Nic. Sparrman* utnämnd 1643.
16. *Erik Clausson* 1643—59.

Comministrar i Ås.

* 1. Hr *Simon Steinsson* troligen kaplan i Å. 1480 (D. N. XIV: 143).
* 2. Hr *Simon* capelan 1584 (bref i Ö. L.).
* 3. *Hans Lauritson* kaplan 1619 (N. Reg. V: 7).

11. **Sunne** med Frösön, Norderö, Hallen, Marby. Capeller funnos äfven någon tid i Westerhus och på Kungsgården å Frösön.

* 1. *Agmundr* prestr i S. 1348 (D. N. III: 255).
* 2. *Ravald* kirkioherre i S. 1414 (D. N. IX: 221).
* 3. *Lars* kyrkoh. 1427 (enl. V. Behm, Bidrag till matrikel öfver Jämtlänningar etc.)
* 4. *Elyan* eller *Ylian* prost 1428 (D. N. III: 697), sannolikt 1428—34, sedan i Lit.
* 5. *Laffres Yliansson* kyrkioherre i S. 1434 (D. N. XIV: 47).
* 6. *Magnus Andirsson* kirkio prestir a S. 1443 (D. N. XIV: 61).
* 7. Hr *Karl* i S. 1467 (D. N. XIV: 101).
* 8. *Larans (Lafrens) Illianson* (Illiæson) kirkeprésther i S. 1469 (D. N. XIV: 104), 1473 (ib. XIV: 116),

1475 (denna tidskr. I, 22), 1477 (D. N. XIV: 129), 1478 (D. N. XIV: 134), 1482 (D. N. III: 937, 938).

* 9. *Yrian* kyrkioprester i S. 1489 (denna tidskr. I, p. 111).

* 10. Hr *Erik Jensson* 1518 (D. N. XIV: 273). *Erik Jensson* kirkepresth i S. 1527 (D. N. XIV: 604), 1530 (ib. 684, 686[1]), 1531 (Gustaf I:s Reg. VIII: 115), 1539 (D. N. XIV: 782). Var katholik.

* 11. Hr *Erik* i S. 1541, 1543 (D. N. XIV: 799), 1544 (ib. XIV: 806), 1547 (ib. XIV: 840), 1549 (ib. XIV: 857), 1550 (bref i Ö. L.).

12. *Jonas Nicolai* sogneprest och fogde 1553—56 (Hülphers).

13. *Petrus Magni* 1571.

14. *Severin* (Söffren) *Matthiæ* blef 1609 afsatt för fylleri (N. Reg. IV: 326).

15. *Canutus* 1609—11 och från 1613.

* 16. *Olof Nilsson* 1611—13 (M. Nordström, Jämtlands kyrkl. ställn. etc. p. 79).

17. *Björn Björnsson* 1621 enl. bref, 1628—31 viceprost och visitator (denna tidskr. I, 117); † 1633 enl. Hülphers, som kallar honom Bero eller Beronis.

18. *Magnus Pedersen Herdalinus* nämnes 1645, trol. 1635—efter 65.

Comministrar.

* 1. *Tofue* (Towe) prestr i Frösö 1347 (D. N. II: 287, III: 243), 1348 (D. N. III: 253).

* 2. Hr *Nils* kallas Vincents Lunges capellan 1530 (D. N. XIV: 685). Tjenstgjorde alltså på Kungsgården, där kapell fanns före 1493.

* 3. *Seffren* kapellan å Norderön 1614.

4. *Erik E. Theonomius* på 1640-talet (Hülphers).

12. **Sveg** med Lillherdal, Elfros, Öfverhogdal.

1. *Anund,*

2. *Dieteric,*

3. *Torstanus,* alla från början af 1500-talet enl. Hülphers, men de förläggas till 1300-talet af Biberg, den siste till c. 1350—74.

* 4. *Arne* prestr i S. 1403 (D. N. V: 428).

---

[1]) I dessa båda bref talas om hr Erik i Sunne och hr Olof theris fadher, men 1531 och 1539 om Erik Jensson. Det torde nu vara omöjligt att säkert utreda förhållandet med Erikarne i Sunne.

* 5. *Jon* kyrkioherre i S. 1426 (denna tidskr. I, p. 95).
* 6. *Thorsten* kirkioprester i S. 1461 (denna tidskr. I, p. 100, D. N. XIV: 91), 1463 (D. N. XIV: 93).
* 7. Hr *Larens* troligen i S. 1493 (D. N. XIV: 181).
8. *Petrus Nicolai* 1500-talet enl. Hülphers.
9. *Petrus Matthiæ* 1616.
10. *Magnus Petri Herdalinus* till 1635, död 1659 i Offerdal, där hans grafsten finnes.
11. *Anders Elavi* prost 1635—50.

Comministrar.

* 1. *Michiel Joenson* 1490 (denna tidskr. I, p. 112, 113) i Lillherrdal.
2. *Olof Bartholinus* eller *Angdalinus* o. 1630—42.
3. *Erik Jon. Forselius* till 1662.

13. **Undersåker** med Åre, Mörsil, Kall.

* 1. Hr *Matz* (Matthias) 1415 (enl. bref i Undersåkers kyrka):
* 2. Hr *Paual* i U. 1428 (D. N. III: 696), 1429 (D. N. VI. 431), o. 1450 (D. N. III: 813).
* 3. *Daniel Niilsson* kirkioherre i U. 1468 (D. N. XV: 94).
* 4. Hr *Silfasth* o. 1500 (D. N. XIV: 199).
* 5. *Anund* o. 1490—1530 (enl. anteckningar i Undersåkers kyrka).
6. *Magnus P. Blix* 1532 † 1570 enl. Hülphers.
* 7. *Mons Karlsson* kirkeherre i U. 1537 (D. N. XIV: 760), 1544 (ib. XIV: 805), 1545 (ib. XIV: 816), 1549 (ib. XIV: 854). Hade en broder hr Jens Karlsson (ib. XIV: 760).
8. *Lars Månsson Blix* 1570—1611, då han rymde till Norge. Hr Lars omtalas 1601 (bref i J. L. F.), Lauritz Mogensen pastor i U. 1603 (bref i J. L. F.).
9. *Hans Christoferson* 1613—35.
10. *Adam Wilh. Klangundius* 1636—62.

Comministrar.

* 1. *Lars Månsson Blix* 1563—70, blef sedan kyrkoherde i U.
2. *Matthias* i Mörsil.
* 3. *Oluff* o. 1628—31 kaplan i Mörsil (denna tidskr. I, 122).
4. *Erik Johannis* (Hülphers).

Gåfvor till föreningen.

År 1895.

a) jordfynd från hednatiden:

410. Af *Isak Bergman* i Åsen och *E. Forssén* å prestbordet, Fors: en stenyxa utan skafthål, f. af dem 1893 å prestbordet i Fors.
415. Af *E. M. Holmer* i Brynje, Kyrkås: en spjutspets af svart skiffer, f. af gifvaren 1857 vid Sennsjön i Lillsjöhögen, Lit.

Genom köp förvärfvades:

405. En stenyxa med skafthål, f. hösten 1894 vid brunnsgräfning å Frösön.

b) föremål från en senare tid:

406. Af *Hans Jonsson* i Lungre genom red. J. Lindström följande saker funna på ödesbölet Elfvensböle i Kyrkås (möjligen från hedentid): en lång brynsten, två defekta handqvarnstenar, en liten järnspade, två järnstycken.
407. Af garfvare *P. G. Lundahl* i Ede, Fors: en rund rot-
408. korg, en ljussax jämte bricka af messing.
411. Genom densamme af *C. J. Ekengren* i Byn, Fors: lås till en penningpung 1782.
412. Genom densamme af *And. Strömberg* i Ragunda, Näset: en lie, f. i jorden därstädes.
414. Af handlanden *D. Fresk* i Östersund: ett järnverktyg af okändt bruk, f. i Hjerpens skans.
416. Af Stud. *E. Sunding* i Hallen: ett bokställ u. å. med bibelspråk och måladt, från Höla, Hallen.
418. Af stud. *C. Widén* i Östersund: ett blåmåladt skrin 1791 från Lit.

419. Af *Brita Eriksson* i Hof, Hackås: ett rundt spänne af
420. horn från Hackås, ett steg (järnlänk) till damasker, stic-
421. kade bomullsvantar, två manskragar, »stycke» till en kvinnolufva, bräm till en vante och prof på kjoltyg, allt från Hackås, en fruntimmerskrage från Wåmhus i Dalarne,

427— en oststjärna och en lykta af järnbleck, en kannflaska,
431. en mindre flaska med bränvinsglas, en vadmalsmössa, allt från Hof i Hackås.

426. Af stud. *M. Andrée* i Öijarn, Ström: en kutting (litet laggkärl) 1787 för bränvin, använd under resor från Öijarn.

c) dokument och skrifter:

404. Af *Per Johansson* i Böle, Rätan: afskrift 1651.

409. Af garfvare *P. G. Lundahl* i Ede, Fors: originalbref 1643, 48, 97, 98.

413. Af lektor *P. Olsson* i Östersund: afskrifter 1465, 1597, 1600, 1605, 22, 32, 32, 95;

423. 1433, utan årtal och 1509;

424. 1290, 97, 1489, 94, 1545, 45, 45, 82;

425. 1589, 92, 95.

417. Af stud. *G. Jonsson* i Wemdalen: en räkenskapsbok från 1750-talet, förd af en handlande i Remmen, Sveg.

422. Af *Brita Eriksson* i Hof, Hackås: en skattebok 1805 —35 från Hof.

År 1896.

a) jordfynd från hednatiden:

433. Af garfvare *P. G. Lundahl* i Ede, Fors: en spjutspets af brun skiffer, f. 1894 vid Kälsjön i Håsjö;

434. en sköldbuckla af järn med nitnaglar rundtom, f. 1893 vid Kälsjön i Håsjö nära föregående.

438. Genom densamme af fältjägaren *Em. Eldh* i Håsjö: en spjutspets af brun och hvit skiffer, f. 1895 under odling i By i Håsjö.

452. Af stud. *G. Suwe* i Östersund: en mejsel af mörk skiffer (ovanlig form), f. af gifvaren i Åflo, Offerdal, för några år sedan.

453. Af komminister *E. Modin* i Linsell: teckning i nat. storl. af en spjutspets af röd skiffer, f. o. 1890 jämte några pilspetsar i en åker i Ängersjö kapell.
454. Af *Per Karlsson* i Östberg, Frösön, genom red. dr V. H. Wickström: 2 ovala spännen, dubbelskaliga, 2 mindre spännen, dubbelskaliga men skadade, ett bronsband och del af ett annat, allt från vikingatiden, f. i okt. 1896 i ett stenröse å gifvarens egor.
457. Af *Halvar Eriksson* i Öfverhallen, Hallen: en spjutspets af grå skiffer med rännor och skåror å tången, f. i sept. 1896 af gifvaren under vägbrytning vid Dammån i Hallens socken.

Här må äfven upptagas ett par andra märkliga fynd:

439. Af *Esbjörn Bergman* i Lien, Ragunda: 3 (af ursprungligen 20) fossila hasselnötter, funna af gifvaren på 1 1/2 fots djup i en myr i Lien, Ragunda. P. G. Lundahl, som insändt dem, upplyser, att liknande nötter funnits på Holmsta i Utanede, Fors socken.
446. Af *M. Olsson* i Döviken, Refsund: 11 fossila hasselnötter, f. i en myr i Döviken, där dylika uppgifvas talrikt förekomma.

b) föremål från en senare tid.

432. Af stud. *G. Jonsson* i Wemdalen: ett kappmått 1739 från Wemdalen.
436. Af *Johan Olofsson* i Lien. Ragunda: ett hästtjuder af trä, f. 1894 i en myra på 1 fots djup.
435. Af *Erik Eriksson* i Döviken, Ragunda: två bronsspännen.
437. Af fältjägaren *P. H. Lundahl* i Ede, Fors: en stor järnyxa, f. i jorden därstädes 1895. Dessa tre fynd insända af P. G. Lundahl i Ede.
442. Af stud. *Harald Groth* i Östersund: en sil 1780 från Hammerdal.
444. Af stud. *E. Festin* i Hackås: en bandstol med skyttel 1698, som tillhört Benedikt Ersdotter i Gärde, Hackås;
445. en kanonkula, f. 1893 under plöjning i Gillsta, Hackås.
449. Af bankdirektör *O. Larsson* från Häste: en bränvinspanna af koppar, ovanligt liten, från Krokom, Rödön.
450. Af stud. *O. Liljefelt* i Östersund: en tobaksdosa af messing 1712, från Bergs socken.
451. Af stud. *G. Anderzon*: blyplåt till ett ur med latinsk inskrift, från Östersund.

456. Af landtbrukare *J. Mörk:* dratta af älghorn till en sele u. å., f. 1896 å Bynäset, Frösön, under plöjning.
460. Af f. riksdagsmannen *Hans Andersson* i Bringåsen, Kyrkås: fotografi af Kyrkås gamla kyrka.

c) dokument och skrifter:

440. Af *O. Nilsson* i Enarsvedjan, Offerdal: pergamentsbref 1595.
441. Af *Jonas Magnusson* i Åsen, Lit: originalbref 1695.
443. Af lektor *P. Olsson* i Östersund: afskrifter 1688, 90, 90, 92, 1720, 21, 34 & 36, 34, 10, 40, 53, 42, 65, 66, 67, 82, 98, 1818, 1819, alla från Herjeådalen;
447. 1416, 85, 1510, 18, 20, 31, 35, 85, 1702;
448. 1606, 08, 77 och ett odateradt;
455. 1456, 1500, 1634, 1718, 33, 53, 78;
458, 459. 1666; 1497, 1531, 33.
461. 1666, 67, 92; 1591.
462. Af stadskassör *B. Englund* i Östersund: originalbref 1666, 67, 92.
463. Af redaktör dr *V. H. Wickström:* bref af 1591;
464. afskrift 1482, ett skattebref af 1762 och ett delnings-
465. instrument för Sörviks bys hemägor i Brunflo.

P. Olsson.

Några uppgifter om fornminnen i Herjeådalen.

Af *Peter Olsson.*

Herjeådalen, som anses vara ett af Sveriges fattigaste landskap, är också fattigt på minnen från heden tid. För några få år sedan kände man icke ett enda sådant från Herjeådalen, men väl sådana i större eller mindre antal från alla andra Sveriges landskap. Det torde därför ej vara ur vägen, att jag i korthet, låt vara knapphändigt, omtalar de få fornminnen, som blifvit anträffade i detta ännu mycket glest befolkade landskap, så vidt de kommit till min kännedom.

Af fasta fynd från heden tid har jag förut i denna tidskrift (I. p. 23) omnämnt några *grafhögar* i Lillherrdals kyr-

koby, hvilka dock ej blifvit närmare undersökta, samt en hög kallad Herjeulfs hög vid **Snösvallen** i samma socken. Huruvida detta är en grafhög är dock ovisst; några personer, som sett den, vilja anse den vara en af naturen formad hög, men traditionen förlägger hit vikingen Herjeulfs hvilostad, efter hvilken Herjeådalen skall hafva fått sitt namn.

I **Wemdalens** by finnes en stor hög kallad Söderhögen, hvilken sannolikt är en grafhög. Man har i denna funnit tre järnyxor, lika fig. 483 i *Sv. forns.* af Montelius. En af dem förvaras i länets fornminnesförenings samlingar.

Äfven i vestra Herjeådalen finnas några grafhögar från heden tid. Sålunda finnas i byn **Bruksvallarne** och ofvan byn i Ljusuedalen talrika s. k. hedningshögar. I de förstnämnda skola enligt Hülphers silfverfynd vara gjorda. Såsom jag omnämnt i denna tidskrift (I p. 132), har man nyligen i en af dessa grafhögar norr om Ljusnan funnit åtskilliga föremål, som kunna vara från heden tid, näml. en *järnsax,* lik fig. 443 i *Norske Oldsager* af O. Rygh, en tveeggad *dolk* och några fina *brynstenar,* allt inlagdt i näfver. Saxen förvaras i Vestra Herjeådalens fornminnesförening i Funäsdalen.

Vid **Ruet**, beläget 1/2 mil vester om Funäsdalens by, finnes, enligt skriftligt meddelande af handlanden E. Fundin i Funäsdalen, åtminstone en orörd gammal *grafhög.* I närheten hittades på 1850-talet under plöjning en *järnyxa,* som fullkomligt liknade fig. 559 i anförda arbete af Rygh. Belägenheten vid en bäck antyder, att där funnits gamla tomtplatser i närheten. I början af detta århundrade var där en »röst», men blef så en sätervall, där en bit plöjdes.

Enligt meddelande af samme man finnas äfven grafhögar vid **Östra vattnet** söder eller sydost om Tännäs by öster om s. k. Skomsfjord. I en sådan har man funnit en *pilspets* af järn, stående med spetsen rätt uppåt och lik fig. 542 hos Rygh. I högen fanns *aska, kol* och *brända ben.* En liknande ännu orörd hög skall finnas där.

Enligt skriftliga meddelanden från Jöns Halvarsson i Hede finnas äfven i **Mittådalen** några få *grafhögar,* hvilkas ålder dock ännu är okänd. Trakten är obebodd.

Vid **Ljungdalens** by i Storsjö kapell finnas flera *grafhögar,* som anses vara från det slägte, som dött under digerdöden. De äro, mig veterligen, icke undersökta.

Vid **Kesådalen** nordvest om Ljungdalens by har man enligt meddelande af E. Fundin funnit på ett och samma ställe, dock icke i någon grafhög, flera föremål, som kunna vara från heden tid, nämligen en eneggad *svärdsklinga* lik fig. 498 hos

Rygh, *järnknifvar* liknande R. fig. 404—407, en *rasp* lik R. fig. 440, en grof *fil* samt åtskilliga *järnbitar* och *fyrkantiga flintbitar*, hvilka senare antagligen varit använda till att få upp eld.

Dessa fynd visa, att icke blott Lillherrdal utan äfven vestra och norra Herjeådalen haft bygd under heden tid.

Vid detta tillfälle skall jag äfven omtala några fynd, som torde vara från en senare tid än de redan anförda. Man har vester om **Funäsdalens** by hittat ett *järnspjut* närmast likt R. fig. 523, vid **Lillfjäten** söder om Tännån ett *ölgspjut* (giller) af järn och förlidet år å en kulle vid **Svansjön** söder om Tänndalssjön två *metkrokar* af järn, hvilka tydligen äro hemmasmidda, troligen tillverkade ur myrjärnmalm. Längden är omkr. 12 cm. Metkrokarne visa ingen tillstymmelse till hullingar men äro skarpa i spetsarne.

Vid **Serfåns** strand i Hede hittades i jorden för några år sedan en sotig half *stengryta* af »sandsten» (måhända en tälgstensgryta).

I Funäsdalen visas ännu tomten till den äldsta kojan (störis) i byn; konturerna efter yttermuren äro fullt tydliga, liksom eldstaden midt på golfvet. Ifrån kojan till sjön hade man enligt sägen, berättar E. Fundin, upphuggit en linie (bas) och så lurat efter, när det stora villebrådet passerade linien, då man haft utvägar att fälla det. De första nybyggarne lifnärde sig af jagt, längre fram äfven af fiske.

En märklig upptäckt, hvarom förut nämnde E. Fundin 1896 underrättat mig, är gjord af Halvar Ersson i Serfsjön. Han har nämligen på en upprättstående klipphäll å östra ändan af **Flatruet**, ett lägre fjäll i sydligaste delen af Storsjö kapell, funnit *hällmålningar* ritade med röd, outplånlig färg och framställande jägare, björn, fåglar m. m. Nedanför målningarnes plats skall finnas en slätt. Målningarne, som finnas i en aflägsen, svårtillgänglig trakt, dit inga vägar leda, hafva ännu ej hunnit granskas men torde framdeles kunna aftecknas genom länets fornminnesförenings försorg. Dessa hällmålningar, som tydligen härstamma från samma folk, som de i denna tidskrift af mig förut omtalade hällmålningarna i Jämtland vid Hästskotjärn i Kall och vid Skärvången i Föllinge, och som hänvisa på liknande målningar i Sibirien, äro vigtiga äfven därför, att de visa, att detta folk haft en sydligare utbredning. Såsom kändt är, anse flera, att lapparne först på 1600-talet kommit till Herjeådalen.

Äfven några få stenredskap äro nu funna i Herjeådalen, hvilka fynd visa, att landskapet äfven under stenåldern varit

i någon mån bebodt eller besökt af menniskor. I denna tidskrift (I p. 132) har jag omnämnt en *stenyxa med skafthål*, funnen i **Tänndalen** två mil vester om Funäsdalen, det första fynd af stenredskap från heden tid i landskapet.

Sedermera har Vestra Herjeådalens fornminnesförening i Funäsdalen erhållit en *stenklubba med skafthål*, för något år sedan funnen under plöjning i **Vemdalen** af gästgifvaren P. Hallgren. Af en mig meddelad teckning finner man, att redskapet liknar den stenklubba af finsk typ, som funnits i Ragunda och är afbildad i Svenska fornminnesföreningens tidskrift Bd. VIII p. 90, fig. 1. Längden 275 mm., bredden mätt vid upphöjningarna å ömse sidor om skafthålet 115 mm., höjden föga öfver 20 mm. Materialet är en starkt glimmerhaltig skiffer, såsom ett medsändt prof utvisar. Vid redskapets ändar hafva smärre partier fallit bort, hvaraf tyckes framgå, att det blifvit användt som klubba.

Nyligen har jag erhållit underrättelse om, att en *stenyxa med skafthål*, som funnits någonstädes i Herjeådalen, hösten 1896 egdes af nu aflidne jägmästare Hamrin. Löjtnant H. Stålhane, som meddelat mig underrättelsen, har sett yxan i Ljusnedal och för mig angifvit dess konturer i blyerts. Den liknar fig. 35 hos Rygh och är alltså en s. k. båtformig yxa af en ung typ. Skafthålet är förlängdt framåt, och äfven eggen skjuter upp framtill.

Fornhandlingar rörande Jämtlands län.

II.

Utgifna af *P. Olsson.*

Sedan första afdelningen af dessa fornhandlingar utgafs, hafva ytterligare några bref från tiden före 1500 kommit till fornminnesföreningens samling. Dessa komma här att införas, innan jag öfvergår till brefven från 1500-talet.

Först vill jag dock, sedan jag nu haft tillfälle att taga kännedom om Diplomatarium norvegicum, af hvilket femton digra band utgifvits, för att möjligen bespara kommande forskare i länets historia ett drygt arbete, här lemna en förteckning på de bref i nämnda diplomatarium, som röra Jämtland

eller Herjeådalen. Med en stjärna framför brefvets nummer utmärkas bref, som äro daterade utanför Jämtland eller Herjeådalen, och med fetare stil de kongl. bref etc., som röra *hela* landskapet.

D. N. I: n:o ***121**, *303, *689, ***1054**, *1122.

II: 287, 973, ***984**, *1137.

III: 205, ***220**, 225, **229**, 233, 234, 235, 237, 242, 243, ***246**, 250, 251, 253, 254, 255, *256, 266, 267, 268, *269, ***271**, 273, 274, 277, 332, 342, 379, 390, ***395**, 408, 429, 441, 447, *466, 468, 499, 501, 508, 517, 528, 578, 582, 609, 636, 637, 641, 642, 643, *651, 653, 657, *665, *677, *678, 679, 685, 693, 696, 697, 705, 709, 715, 724, 742, 744, *747, 749, 758, 763, 766, 775, 778, 795, 802, 811, 813, 816, 818, 833, 847, 849, 850, 860, 870, 884, 887, 888, 889, 890, 899, 900, 903, 910, 917, 929, 937, 938, 942, 954, 957, *959, 964, *965, ***967**, 988, 992, 1001, *1011, 1017, 1018, 1019, 1028, *1030, 1041, *1044, 1046, 1053, 1061, 1063, 1064, 1066, 1071, 1073, *1074, *1075, *1111, 1112, 1141, *1143, 1153, 1168.

IV: 94, 102, 116, *178, 201.

V: **43**, 44, *114, *174, *175, 192, 208, 428, 498, *516, 533, 535, 538, 561, 582, 583, 1122.

VI: 273, ***357**, 365, 384, 412, 430, 431, 440, 441, 450, *459, 460, 461, 476, 478, 479, 481, 484, 499, *530.

VII: 402.

VIII: *656, ***664**, *679, *692, ***695**, *696, *697, *698.

IX: 197, 205, 215, 221, 223, 224, 238, 247, *605, ***612**, *649, *666, *712, *713, *714, *715, *716, *721, *736, *737, *745.

X: 50, 51, 75, 256, *577, *578, *589, ***610**, *620, *653, 689, 738.

XI: *552, *574, *575, *578, *584, *588, *590, 591, 592, *603.

XII: *470, *471, *473, *525, *667.

XIII: *568, *586.

XIV: ***9**, ***12**, 26, 27, ***36**, 42, 47—51, 53—77, 81—153, 155—157, 159—161, ***162**, 163—165, 167—***186**, 188—230, 232—234, ***235**, 236—240, 242—254, ***255**, 256—270, 272, 273, 275—***279**, 282—286, 390—397, 431, 479—483, 487, ***500**, 502, 508—516, *520, 539, 556—561, 602—606, 612—*617, *622—625, ***628**, 640—649, *661, ***665**, 666—672, 674, **676**, *678—**680**, *684—*687, 692—706, *711, 715—719, 725—727, 729—*733, 735, 738—746, ***747**, 748—775, 777—793, 795—803, 805—859.

XV: 50, 76, 77, 86, 94, 102, 114, 115, 129. Andra halvdel har ännu ej utkommit.

39. 1290. Ragunda kyrka.

Ärkebiskop Johan i Upsala utfärdar skyddsbref för Gjurd Bodakarl på jord å Ragundaskogen.[1]).

Orig. i Antiqvitetsarkivet. Afskr. gjord af S. M. Adj. N. J. Ekdahl i Stugu kyrka. Häraf min afskr. i J. L. F.

Omnibus presentes litteras inspecturis, frater Johannes miseracione diuina electus Vpsalensis salutem in domino sempiternam, Tenore presencium notum facimus vniuersis, quod nos Giurdh Bodhakarl de silua Rafwndbum in Iæmpcia presencium exhibitorem sub beatorum Laurencii & Erici martirum ac ecclesie nostre vpsalensi & nostram protectionem recipimus & munimen, Inhibentes omnibus firmiter & districte ne quid eum indebite molestare seu aggrauare presumat, Inhibemus eciam districtius ne quis eundem G. racione partis predij in silua predicta sibi ab vpsalensi ecclesia causa hospitalitatis assignate impetere scensus, tallias vel exactiones quaslibet inponere aut alio quouis modo grauare presumat, In horum igitur euidenciam sigillum nostrum presentibus est appensum, Datum apud ecclesiam Rafwnder quarto kal. februarij anno domini millesimo ducentesimo nonagesimo.

40. 1297. Ragunda kyrka.

Ärkebiskop Nils' i Upsala skyddsbref för Thorer Gjurdsson på jord å Ragundaskogen.

Orig. och afskr. som föregående. E cod. vps. fol. CCXCVII.

Vniuersis presentes literas jnspecturis Nicholaus diuina miseracione archiepiscopus vpsalensis salutem in domino sempiternam. Tenore presentium constare volumus euidenter quod nos Thorirum Girdasun presentis exhibitorem de silua Rafundum in Jempcia sub beatorum Laurencii & Erici martyrum ac ecclesie nostre vpsalensi & nostram protectionem recipimus & munimen Inhibentes omnibus & singulis firmiter & districte ne quis eum indebite molestare vel aggrauare presumat Inhibentes eciam districtius ne quis eundem Thorirum racione partis predii in silua predicta sibi ab vpsalensi ecclesia causa hospitalitatis assignate impetere census, tallias vel exactiones quaslibet imponere aut alio quouis modo grauare presumat In

---

[1]) Detta och följande bref äro visserligen förut tryckta men i svårtillgängliga arbeten, hvadan de här upptagas.

horum igitur euidenciam sigillum nostrum presentibus duximus apponendum Datum apud ecclesiam Rafundum anno domini M CC nonagesimo VII die beati Sigfridi confessoris.

41. 1433. Ope.

Jon Spjelbudasson uppbär af Helge Hvas 5 mark, utgörande Botulfs barns arf efter deras fader.

Orig. på perg. hos Brodde Nilsson i Andviken. Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Allom thøm ghodha mæn som thetta breff høra a æller see hilsar iak Jon Spielbudhasson thierlicha met warom herra kiennis jak thō met thessa min nærvarand opne breffe, ath jak hawer op burith aff beschedelicom manne Helghie Hwas V mark jæmdska mik til fwllo nøghia som Botwlffs barn ærffda æffthr syn fadhr, gud hans siell nadhe. Til thess mer wissa oc withnis børdh bedhis iak dandhe manna insigle for thettom breff som ær Staffan j Wambstadhom oc Simon Niclisson Scriptum in Opa anno domini m cd xxxiij in dominica reminiscere.

Remsor till två sigill.

42. 1441. Ösa.

Dom i tvist om skog mellan Gudeniot i Langanäs (Litsnäset) och Edfast samt Halvard i Kälen.

Orig. på perg. hos Jonas Eriksson i Klösta, Lit. Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Allom mannom thøm som thetta breff hør' æller see helsom vi Ulff Jonsson Ingiemund Olafsson Erik Olaffsson Pædher Karlsson Olaff Kiætilsson Giordh Pædhersson Jon Ywarsson Mikkil Gwnnarsson Erik i Hyliom Olaff Gwdfastæsson Ysak i Bredewagh kiærlika oc æwerdelica met war herre Kiennoms vi oc kungiørom met thæssa war' vpno brewæ at tha ffowotæn oc lagmannæn hiolde tingh aa Lytæ j Bredhæwagh tha war' wi nempde j dom mellom Gwdæniot i Langænes oc Æfast j Kiæl oc Hawardh j Kiæl wm theris skoghaskiptæ Kraffdom vi Æfast oc Hawardh vm theris vitnæ the haffde engin vitnæ for' komo Swa krafdom wi Gwdhæniot vm hans vitnæ komæ ther fram ii skielriik vitnæ swa hetændæ Torgilz j Ringstadom Enar Torghilsson oc ther feestæ the vth sin edh vppa at the hørdæ aff beskiedelicom mannæ Olaff i Kalpæstadom ath skoghin skiptæ w stenænom j veghinom staar oc j Sladræfors næst wagienom oc kom fram eth witnæ

swa hetændæ Biørn i Langænæs flwttæ oc førdæ sinnæ væsmodher ord i sama haghamærkie thet fæstæ han vt sin eedh vppa oc kom thetta vitnæ fram at Hakan Laurenzson som tha var lagman haffde dømthz Gwdhæniotæ met fwllom dom oc wrskordh oc vi men haffdæ dømth Æfthir slikom vitnom oc gagnom kunnom vi ey sannær ffynnæ æffther var' samvizskæ oc thøm skiælom førr' war aa komit oc engin vitnæ mot komitt vtan vi dømdom Gwdhæniotæ skogin tak oc sækther æfter ty the syelwe vel vita Thil thes mer visse sæther jac Hakan Olaffson ffowotæ Jamtælandæ Pædher Olaffson laghman ther samastaz var jnsæglæ met domsmannom swa manga som jnsæglæ hawa Scriptum Øsæn anno domini m· cd· xli jn die sancti erici.

Härvid hänga n:r 1 fogdens sigill: en stående svan h. s. med omskrift, n:r 2 remsan, n:r 3 ett bomärke med omskrift, n:r 4 remsan, n:r 5 och 6 endast skåror.

Upvisadt för allm. afwittr. rätten i Näset d. 24 oct. 1769 betygar Johan Wasell domhafvande.

43. 1456. Ragunda.

Lagmannen Peder Olafsson tilldömer Helge Olofsson arf efter hans syster Helena Olofsdotter.

Orig. på papper i Byn, Fors socken.
Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Ffor allom them som thetta breff kan fore koma til stander jach Pædher Olaffsson laghman j Iemptalande at iach hafuær sakt och ...pt Helgha Olaffson til arff æpter sina syster Elene Olaffsdotter alt the atte j løso och fasta eghor alt thet j iempscom laghom ær æpter thy som waar laghbook ther om wt wiisar. Til sanninda trykker iach mit incigle pa ryggen for thetta breff Scriptum Rawnda anno domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto proxima quarta feria post Sigfridi episcopi &t gloriosi confessoris.

44. 1465. Sundsjö kyrka.

Olaf Pedersson och Anders Pedersson sälja en tredjedel i Landsom, Sundsjö socken, åt Jon i Landsom för $17^1/_2$ mark.

Orig. på perg. hos Per Olsson i Gällö.
Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Alle mæn som tetta bref kan foræ komæ høra heller see helsom wi Olaf Pædirsson ok Andirs Pædirsson kierlika medh gudh Kiennoms wi ok fullelikæ til standom medh tesse

vpno breffue ad wi vpburidh hafum af Joon i Lansemnæ XVII† jæmpska mærk tiltakka ok fulo nøgyo foræ tridiungen i Lanzemnæ liggendis i Sundasio sokn ok vplatum vi Joon fornemdha jordh medh godum vilia ok beradnæ modhæ foræ fornemdhæ XVII† jæmp(ska) mark Þy skal han vara ok hans eftherkomandhæ quith ok akæræløøs fore aas ok varum arfuum epterkomandum fore alle ytermere eptertalan War tetta giorth ok stadfesth vidh Sunda syo kirkio sunadagin nesth epter passka dagh ta som lidith var fraa byrdh vars herra Jesu Xpi (=Christi) tusandha vetra fyra hundhradha vetra sextighi vetra ok V vetra hia warandha magom godum manum ok vithnath vndir atta fasta førsth Erik i Anuik Lafrens i Lokom Nisse i Marsæther Nigils Torkilsson j Sunō i Loftum Sten Pædirsson Joon Bensson Jænis i Hakas hengiæ Jænis i Brata by. Vitnis men Seuasth i Tafla nes Ja(co)p i Sauik. Þil mera visso bidiom vi Olaf Pædirsson ok Andirs Pædirsson besskiedelika men Biørn i Grimenes ok Kiætil i i(!) Døuingh om teres jnsiiglæ for tetta breff medan vi ey sielfue insiglæ hafuom.

Hälften af ena sigillet qvarsitter, af det andra endast remsan.

45. 1482. Sunne.

Jämtlands gränsmärken samt en berättelse om Arne Illa, Blåfinn och Gunilla i Sollefteå.

Afskr. gjord af kand. Olof Högberg 1896 efter en afskrift i en inlaga af år 1757 i provinslandtmätarekontorets arkiv i Hernösand n:o 53, nu i J. L. F.

Jämtelands råmercken nedan fiells.

Thette landemære ær emillan Jæmtelandh och Finne marck och Helsingalandh, j Wikmærn bäck, j Torologs aida, ü Sotnoren wider Hafra, j Rodængie ü Rijfa stain och ii Elftiern ü Roddewarde och Reiderstardh och ü Hafwar och i Byrkilsbergh och ü Elgdahl ü Hundzhaug epter watnefallin wästwärt och ü Hwalffiellet wider Rödsiö, thædan och ü Horndelfiæll sunnan wäst åt Hornfiællit wäster, swa norder ü Dyrsiö ofwan under forduna skardh, norder epter fiællum och ii Langlins lider, och thædan och swa norder til Straums, och æga ta jempter norder a finne markine frau Straume XIV raster at weida dyr och ykorne, och ganger swa auster landamärit mota Angermannelandh thaker til thet som heitir Wannusiör, och thädan i Holsior, och swa thädan i Raudsjö och thädan i Håttingsiö och thædan i Hællesiö och thædan i Naijgarsiö och thædan i Bergsiö

eller Kiohlsiö nordan ått Rafwundom och thædan j Tællja swaum och nordan åt Bilatiarn och ligger swa Blofinnes tjærn, och ther delte thæn om i ondtwerder kristin Gunilla snilla som bodde i Solithom æn Arne Illa höt madher ær bodde i Helsio i Rafwundom, han war madher fyrstir kristin ther, och wolte the thenna træte, at Guniller tock finnen sin och satte a land Arne wed Blafinnens tjærn.

Tock Arne ther finnen och sänchte neder j watnet. Sädan war ther satt male theira, at Arne galt land for austan tiernorne, Ta let Guniler än fara i watn Arne æn Arne leet swa merckia watn sin ther han for fram och sanchte nider räins hornua gaibon och rak j jærn nagla til marke och fan swa agijri Gunila och satte roff. Sedan gingo thou land ather under Arnö æn finnen heit Blafinne och war af honom kallat Blafinnes tiarn.

Och ligger swa landamæren suder i Thunder åsenom austen at forssen och thædan j Igarsand och j Opsiö och swa i Torolgs æidh a jæmpta skouge och thædan i Wikmarabäck osh swa auster til Haffra austan at kirkione, som näst är, och hafwa Haffra wellir sidan legat anster sidan Skule jarl doo och ligger swa suder ått Herredal.

Thetta är en utskrift af bokiene som landet tilhörer och kallis lands skraa. Til mehre sannind hængie thesse efter skrifne dandemän sin insegle för thetta, som är hederlig man herr Lourentz i Sundom, Esbiörn lagman i Jæmptelandh, Magnus Nilsson Rinder fogde der sammastädes, Jonn i Denignääs, Mårten Joensson, Olof i Wallum. Scriptum Sund anno domini Millesimo quadringentesimo octogesimo secundo in vigilia ascensionis domini.

Under thenne landskrå, som ligger i Rafwunda kyrkio hangiæ sex insegle, try förgylte och try oförgylte.

Och thenna är en sannfärdig och rätt copia, ordh ifrån ordh, som han af arilds tid forfunnen är, så sannt mig hör gud till hielp. Till yttermera wisso under mitt signete Hastel. af Rafwunda i Jempteland d. 29 Martii 1592.

Ofvan skrefne bref således ord ifrån ord wara införde uti en bok här uti rikssens archivo, som innehåller rågången emellan Swerige och Norrige, witnar jag underteknadt. Datum Stockholmiæ d. 15 Julii 1651.

Erik L. Runell.

Att denne afskrift är med den, som i kongl. antiquitets archive finnes, aldeles enlig witnar.

E. J. Björner.

Ex vidimato vidi

C. M. Björner.

46. 1485. Ösa.

Olof i Sölfbacken afstår sin rätt till Gällö åt Tor och Olof Pederssöner i Gällö för en ko och 12 öre.

Orig. på perg. hos Per Eriksson i Gällö.
Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Alle mæn the som thetta breff see æler hóra helser jegh Olaf (tomrum!)sson j Sildebækkæ(!) ok gór vitherligt met thetta mino opnæ breff ath jegh haffwer giort cinæ venligæ semio met Tor' Pædersson ok ok(!) Olaff Pædersson j Gelóó j swa mattæ ath forde Tor' Pædersson gaff mig eina koo ok hans brodher Olaff Pædersson xij óre j gildom peningom for' thet retta faar som jegh hafde til Gellóó ok thet hafwa the forde bródre Tor' ok Olaff forde peninga meg betalt til goda redo ok thy later jeg thóm ok tóms epterkomanda thóm thórris arffwa quith ok frij ok allung' akæraløsa for meg ok minom arffwom ok epterkomandom om forde til tall, ok thess samæ retta faar som jeg forde Olaf i Sildabakka haffde til Gelóó thet afhender jeg meg ok minom arfwom ok til eignær thet forde bródrom Tor' ok Olaf ok tørris arfwa til odals ok æuerdeliga eygho met allom thøm lutom ok lunnendom som thil then gard Gelóó nw ligger ok ligadh haffwer fra forno ok nyo ok alth thet som bæter ær ath haffwa æn mistæ Thet ære vitnæ til thenna sallo Eric j Anwik, Jens j Wæderwiik, Siguast j Taflanes, Til sanende her om beder iegh dandemanna inçigle Esbiórn j Osen, Niels j Sundom at hengia for breff. Skriffwet j Osen anno domini m· cd· lxxx v· dominica jnuocavit.

Remsor till två sigill.

Bakpå: Bref om Gelön j . . . . attre liggiand.

47. 1489. Brunflo.

Prosten Lars Egidii i Brunflo bemyndigar på befallning af ärkebiskopen hustru Gunnild och hennes söner att bruka Stugun.

Orig. på papper i Ant. Ak. Afskr. gjord af S. M. adj. N. J. Ekdahl i Stuguns kyrka; häraf min afskr. i J. L. F.

Alla dandemæn som thetta breff kan fore komma helsar jak Lares Egidij kirkeprester j Brwnflo ok proughst offwer Jæmtalandh kærlegha med gud ok witerlighet gør med tæsso mino opno breffwe ok fwlleligha til staar ath æpter wærdhelig herres biscop Jacob med gudz nadh ærchiebiscop j Wp-

sala befalning ok tilscriffwilse gør jak beskedheligh quinne hwstrw Gwnnildh ok hænna syner mindogha ok mæktogha ath brwka fikya ok fara alth thet som til Stwghon ligger ok aff fornom hogh lighat haffwer jnthet wndan takat hwiat thet hælst wara kan j waathw ok thorrw nær by ok fiærre Forbiwder jak ok høghlegha wppa mins nadige herræ wæghna widh hans nadhes ogynst ok wredhe noghan man forda hwstrw Gwnnildh æller kænnis barn hindra quelya omaka æller oforrætta j nogher handa mothw æpter thenna dhagz Til ytermere wisso her om tyrkker jak mith jncighle fore thetta breff som scriffwit war j Brunflo aarom æpter gudz byrdh M^{0} cd Lxxxjx.jpso die sancte Margarete virginis et martiris.

48. 1494. Stugun.

Ärkebiskop Jöns i Upsala upplåter själastugan i Ragunda socken till Erik Harvardsson och hans hustru i deras lifstid.

Afskr. gjord af S. M. Adj. N. J. Ekdahl i Stuguns kyrka. Häraf min afskr. i J. L. F.

Wij Jöns medh gudz nade ärkiebiscop i Upsala etc. giøre witherligit med thetta wart nærwarandis uppit breff at wij haffue unt thenne breffuisare Erich Harwardsson och Birgitte hans hustru i theris liiffs tiidh siälastugenn i Ragundæ sokn med aker ængh hus jordh skogh oc fiskewatn ingo the undantagno ther til aff aller legat haffner til at fikia oc bruka sik til gagn medh swa skel at han ther aff gifwe oss thet ther aff aller affgiffwet är Oc swa at han holle the hus widh makt oc offerdærffwit medh tak som nu bygdh ære oc foröke oc forbetre i æfftherkomande tiidh bade gardhe .... oc fiske watn oc alt annat ther til høre Til stadfæstilse .... forvaran latha wij sæthia wort incigle nedhen for thetta breff [som] scrifvet är i forde själastuge arom efter gudz byrdh Mcdxc iiii. . . . daghen næsth fore kyndelmessodagh.

L. S.

49. 1497. Owiken.

Simon Siurdsson säljer halfva Quisle i Berg sn till Anders Jonsson i Matnäs för 40 mark.

Originalafskr. gjord af Kiel Ersson i Skanderåsen (på 1700-talet?). Häraf afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Alle danemän som täta bref see eler hör' helsar ieg Simon Siurdson i Quislom kiärliga med gud. Kiänes ieg med

täse mino opna brefue mig hafva sålt beskiedhlig mane Anders Jonson i Matnäs halfft Quisle ligiande i Bärs sokn mäd bägie mina brödre och faders godwilia och samtyck Erik och Olof för 40 mark jämska wndan mig och minom arwingom och under forde Anders Jonson och hans arfwingom til ewärdelig ägo och odal med hus och haga acker och äng skog och waten och wede stada när by och fiär ingo wndantagande som tär tilliger och legat hafwer af alder Så kiänes och iag mig wpburit hafwa the förnämde 40 mark helan päning och halfwan så at mig wäl åtnyier med åta fastom Händvik i Skaku Wne i Skanderås Erik i Åsom Peder i Rörog Pär Jonson i Bärg [Peder] i Gard hamar Hindrik i Wigie och Siurd ib. Till ytermera wisse beder ieg ärlig och wälbördig man Ollof Bage wår lansfogde Måns Hansson lagman tär samastädes Carrl Mårtenson Anders Golaokson och Kıetil i Åsom at sine jnsegle hänge nedan wnder täta bref. Scriptum obili (trol. = owik) anno domini mcd nonagesimo septimo infra otiel opaiad (= ?).

50. 1500: Ragunda.

Kyrkoh. i Ragunda Simon Laurensson intygar, att Örefors fiske i Fors tillhör Olof Yliansson och Olof Helgesson.

Orig. afskr. efter ett perg. bref, gjord af Fale A. Burman, i Bye, Fors socken. Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Thet bekännes iak Symon Laffrensson kirkiæprester i Raffuvndom at mik ær vettrligitt ath Ærik Gwlleson bygiande i Langgosell i Angermannelande haffde eith ffiskie tyll panth aff Olaff Illiansson som Örefoss heitter liggiand i Ffors soken i Jempteland, och thet ffiskie wunw Olaff Illiansson och Olaff Helgheson ighen med VI mannedom a retthe skattingh i Raffwndom i sa motto, att thæ gaffwo fforenemda Ærik Gullesson II öre och V mark i reda peninga oc dher met skall thet ffiskie bliffna atalalösth ffœr hwarium manne effter thenna dagh, och haffuer thet ffiskie ffølth Bye mannom aff forno. Til ytermæræ bevisning beder iak Mons Hansson lagman i Jemptelandh om sith insegle met mino nedan vnder thet breff, som skreffuit (ær) aren effther gus børdh thusende fem hundra.

51. Odateradt (c. 1500). Sveg.

Sven Jonsson och Redar Jonsson sälja till sin syster Anna två brorsdelar i Rismyr vestergården samt systern Märits del i samma jord.

Orig. på perg. hos Commin. E. Modin i Linsell. Afskr., gjord af bibliot. L Bygdén, afskr. i J. L. F.

Bekiennis vi eptherscreffne æidsuårne byretismændt Peder Halvardssenn och Erick Biórnsson wthi Sueigh sogn met thette opne breff at vi haffue seet och hóert thet erlighe mendt Suendt Jonnsen och Redar Jonnsen haffua solth sóester sin Anne, Peder Biórnsens, wthi Bye æn iordepart som er tuenne bródre dele wti Rismijer i westergården, end solde the sin soesters Mariths deel wthi samme iorden, huilkit hun selff samtyckte med lutom och lundom som alt thilæghit hafuer aff forno och nijo innan gårdh om utan gaardh ifraa sig och sine arfwinger och under forscriffne theris sóester Anne och hennis arffui·ger til euinnerligit æie. Framdelis gaff Anne forscriffne sine bródre och sóester cxl (= 40 mark) i sólffuer penge kopper och wti rijer for forscreffne iordepart. Herudóffuer haffuer Svend och Redher faaet sin sóester Anne theras fadersóster som aathe ok en liden deel wti same iordt och sagde at hun skulle fóede henne men hun leffde for samme iordepart och beholle siden fornemde iorde deel til euinnerligit æie. Hvilkit Anne Peder Biórnsens giordt haffuer och dannemendt flere wtaff wet huru hun haffuer handlet mett henne etc. Til thes ijtthermere wisso henghie vi wore indsegle for thette breff. Datum Sueigh etc.

Två sigill vidhänga å remsor.

52. 1501.

Johan och Erik Simonssöner bekräfta sin faders försäljning af halfva Qvittsle i Berg till Anders Jonsson i Matnäs.

Orig. på perg. i Qvittsle, Berg. Afskr., gjord af mig, i Ö. L.

Alle men som thette breff se æller hóra helsom vy æffther scriffno Ioghan Symonsson ok Erik Symonsson kerlich met Gudh ok sanct (Olaf konung) kwnoct górandh met thessa nærwarandh breffwe ath vy fulkomligha [frith] tilstandom thet kóp som war fadher gyorth haffwer Andhris Joanson i Mathanes vm †wa Kwisla ok [ther] gaff forenemde Andhers oss ith Eø kop. i godhwilia Thy skyliom vy forenemde Kwisle vndan oss ok vorom arffvom ok vndher vpnemde Andhers Joghanson ok hans arffwa til odhelss ok æwærdhelig eyio met skogh ok vathn ok vedhestadha nær by ok fyæran alz ingo vndantakno Til ythermer bevisnig bydhiom wi godha mana insigle som ár Magens laughman Pádher i Swenssas Byórn

kal nidhan vndher thette breff som gyvith var arom effther gudz byrdh tusandh fámhwndra pa thet fórsta aar.

Plats för 3 sigill.

53. 1503.

Johan Hemmingsson säljer till sin broder Olof Hemmingsson jord i Brynje och Kläppe, Kyrkås s:n, för 14 och 20 mark.

Orig. på perg. hos Hans Andersson i Bringåsen, Kyrkås. Afskr., gjord af mig, i Ö. L.

Allom mannom som thetta breff se æller høra ath læsas helsar Joghan Hemynghson kerligh met gudh och sancte Olaff konwng kwnnoçth gørande ath iak salt haffwer jordh myna som ær xiiii och xx marka køp j Brynnie mynom brodher Olaff Hemynghson och kenniss iak fornemde Ioan Hemminghson mik vpburydh haffwa vpnemda xiiii mark och xx myk til takka och fwlle nøyio Til(!) skil iak vpnemde Ioan sama xiiii marka och xx køp j iBrynie vndan mik och mynom arffwom och vndher myn brodher Olaff Heminghson och hans arffwa til odhels och æverdheligha egio met skog vathn och vedhestadhe alz engo vndan takno som bætre ær haffwa æn an ath wera. Item och sa mikith som myn brodherdel ær i Kleppom ær alt i thessom fornemdom xiiii och xx marka køp Var thetta køp giorth met atthe fastom som ær Larss Enarsson Olaff Larenson Ketil Joanson Halffwardh i Seem Tørghills Heminghson Gummoch Hakanson Olaff Heminghson Olaff i Hyliom Withnismen Olaff Hakanson och Ioan Hakanson Til ythermer beuisningh bidhiom vy dandemanne insighle som ær Raghnar lagman Helghie Olaffson nidhan vnder thetta breff som giorth var arom effther gudz byrdh tusandh fæmhwndrat pa thet trydhie ar varfru messo dagh i j fasstho.

Af de båda sigillen vidhänger N:o 1, som i midten har två hvarandra korsande (värjor? ankare?) och fullständig omskrift.

54. 1503. Kånkebacken i Ragunda.

Håkan Torstensson säljer $^1/_3$ i Oxaböle och halfva Rammafiske till Olof Eliasson för 16 mark.

Orig. afskr. i Fors. Häraf afskr. i J. L. F.

Allæ men thetta breff see eller høræ læsses helser jac Hocken Torstenson kiærlige met gwd oc sancte Olaff koning kwngørændæ met thetta nærwærrendes breffue at jac haffuer

solth in tridye parth jord i Oxæbøllæ oc †(halfua) Rammæfiskæ som Olaff Axlenson kepptæ aff hustrw Brigittæ. Then for:de jord oc fiskæ skül jac vndhan meg oppnæmde Hocken Torstenson oc wnder forn:de Olaff Elinson oc hans arfwæ. Item gaff for:de Olaff Elinson meg XVI marck til godæ nøffue Tiil ytthermeræ bevissingh bidher jac Mogens Hanson lagman om sith inzeylæ oc Olaff - Helliason oc Olaff Andherson met mijnnæ Skreffuit uppa Kanckebackæ paa eth forseth tingh anno domini m. d. 3⁰.

55. 1505.

Olof Bagges stadfästelse af föregående köp.

Orig. afskr. med föreg. Häraf afskr. i J. L. F.

Thet bekenis jak Olaff Baggæ aff vapn høuisman öffuer Jemptaland ath jack stadfesther ech fulllælighe tiilstaar thet køpp min suen Hocken Torstenson giordh haffuer met Olaff Elinsson uppa minæ vegnæ Til ythermeræ beuisningh hengher jak mitth inzeylæ nædhen vndher thetta breff arum effther gudz byrd M. d. quinto.

56. 1506. Åflodal.

Gunnar och Jon Pålssöner i Rise uppbära 7 mark af Bengt i Stafre, emedan de sålt två myrar till Biörn i Stafre.

Orig. på perg. i Ö. L.

Alle dandemen som thete breff see heler høre bekiendhes vy Gunar och Joen Paals sønjer paa Rjsom haffue opbørith vij mark i sone aff Bengeht i Staffuer oppa thete kiøp som vy før haffuer giorth meth Biørn i Staffuer oppaa Lomthiern myr och lile Suarth thiern myr os thil fule nøia och ale meth wore hustrue och barne raadhe samthyke Thy skieliom vy samme myre vndahn os och vaare arffuing och opundher Biørn och Bengeth och theris æruingar thil odhels och æuerdhelig æigo frith och frelsth før huar man War och thene sonne giort meth haandhe ban och æn vbrythlig staffesto huem thete riff och paa thale skal bøthe fult breff brot och køp och semie staa sedan som før De godhe men thil vi(t)nes Gunar Hemingson Olaff vid Beken och Niels Paalson Thy bidie vy de gode men vm indhseigel meth Mangnus lagmans før thete breff som giort var j Aafflodal m d vj.

Bakpå: leest paa Spröt eidzs lagting 8 iunij 1642.

Jens Michellsen i lag(mans sted?)
E. haand.

Östersund, Jämtlandspostens Boktryckeri 1897.

57. 1509. Trondhjem.

Jon Halfvarsson tager Brodde Eriksson och Mickel Björnsson i Grimnäs till sitt ombud att hafva tillsyn vid hans egendom Ån (i Bräcke s:n) och Berg.

Orig. på papper hos Brodde Nilsson i Andviken, Pilgrimsta. Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

For alle the dannemen som theta øpne breff see eller heyra kenest jech Jon Halwardsson at jech gór Bródh Erichsson oc Myckel Byernsson j Grymenes myth fwlt oc lagligz wmbod wppa myne jordh som heyter Aa oc jech nw bytt hauer mynom systerson Jon Jonsson at de gøra fore gudz skuld oc retwysenne see oc skadha huryleydis jordhen er holdhen oc hom̄ abndh aat skilye vppa myne wegne. Jtem saa oc wm Bergh som myn systher Birgitte syrgher tridyunghen wti i syne lifsdagha oc sydhan faller til mech oc myne e[pkomi]ghe etc. Och bidher jech ødmychelige forscrefne men at dee see och saa til at intet gange ondhan for screfne jordhom j fischry eller andro som ther met laghom til hafuer hórth til gud wil at jech kan seelff komme til stadhe hulkid jech h... so skulde wil met allgodho. Til m(e)ra wisso oc san witnebudh herwm sether jech myth jnsigle nedhan fore theta breff som screffuad war i Trondhem anno domini m d ix ipso die Valentini [mre =] martyris.

Spår af ett grönt vaxsigill.

58. 1509.

Michel i Björsiö säljer till sin broder Laurens i Finnäs $^{2}/_{3}$ i Finnäs och $^{1}/_{2}$ Kälen i Bodsjö s:n för 11 mark.

Original på perg. egdes 1883 af juden J. Dan. Afskr., gjord af mig, i Ö. L.

Alle dandemen som tette breff see eller høra læsas bekennis iak Michiel i Biur[si]ø salth haffwa minom brother Laffrens i Finneness tva delane i sama iordh Finnenes ok haluan Kælin liggiandis i Bodsio sokn for xi mark iemska hulka peninga iak kennis mik vpburith haffwa i godhan ok gillan peningan sva ath mik vel nøgher. Thy skil iak forde twadelar i Finneness ok halwan Kælin vndan mik ok mine erffwinga ok vndher Sigurd ok hans arffwa ok retthe efterkommande thil odals ok æwerdeliga egho met hwss tompth akr ok ængh hulth ok hagha watn ok vædestad ner by ok fierre ingho undantakno aff thy ther bør met retthæ vndher

liggia. Thil en obrytheligh stadfesto swa ath hulkin thet køp riuffwer eller riiffva lather skal svara æffter thy lagbok vattar Var thette køp giorth met viii fasta Hakon i Odensal Brud i Torwal Jon i Wi[gge Martin] i Bierme Pedher Olaffsson Pedher Andersson Matts i Opetand Jon Wa[rg]. Thesse waro witne ath forde køp : Hans i Sødergardh ok Peder i Bergh. Thil sanning ther vmbidher iak beskiedelig men ath the sin insigle hengia for thess' breff som er Hans i Sødergard Kæthil i Gotistad ok Sigurd i [Dø]ffwing. Scriptum anno domini m d nono in quinta feria an[te] domin[ica] palmar[um].

Plats för 3 sigill. Brefvet något skadadt.

59. 1510. Gällö.

Dom angående Gällö till förmån för Tord Pedersson.

Orig. på perg. hos Per Eriksson i Gällö. Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Thet bekenoms vy effther screffne Olof Suenson Peder i Opnom Hemmingh Ketilsson Olof i Ryndhen Olof i Malgass Halffward Swensson Olof Ienson Arnolff i Landhsom Mickel i Grymness Trvnt Sewathson Hemyng Tórkilsson ath wy varom i dom nemde pa retthe skattingge i Refswnde myllom Tordh Pedersson pa then ene sydhen pa then anden sidhen Pedher Torkalson. Pedher taladhe til Tore och saghdhe ath han sath i hanss odhel som Gällö heth Kraffdhe wy fornemde domss men begias there vithne kom fram Mickel i Grymness och Olof Swenson och vithnadhe ath Peder Byrckalson och hanss fadher met arffwa hadhe takit sono och semye for syna byrdh i fornemde Gellö Ty dómdo wy thet mal qvith och akerwlösst effther thene dagh wedh ith fult dom roff Til ythermer skel och beuisningh bedhiom wy Magnus laghman Mikel i Grymness och Larss i Suduik vm theriss insigle nedhan vndher thete breff Skriffuet i Geló sancta Lucia dagh anno domini m d x.

Sigillet n:o 1 i vax har sköld och gothisk omskrift. Remsor till de båda andra sigillen.

60. 1512.

Olof Pedersson gör ett jordbyte med Anders Ketilsson, äfvenså Peder och Knut Jonssöner.

Orig. på perg. i Marsätt, Sundsjö. Afskr., gjord af mig, i Ö. L.

Alla dandemen som thet breff see eller høra læsas bekennis ok iak Olaff Pederson ath iak giorth haffwer iordha-

bytthe met min frende Anderss Kæthilson sva i mattho ath han fik aff mik sva mykith iak atthe i thy engith som nesth ligger Gothistadh som mesth star aw skogh ok mark oppa for vthan en myre som ligger vestan for vægin som løper wth meth viken i millom berghith ok bekkin swa langth vp som merkith thil siger ok fik han mik igen en aker som ligger nesth østhan fore min gardh ok en legdhe ther thil sva ath iak er nw alstinge vel bytthet ok fornøgd, Var then bytthe giorth vti sancti Botolffs dagh tesse dandemen nerwarande Kæthil i Gotistad ok Jenss i Hakaseng swa ath hwar skal swa behalla som føre er skilth thil æwerdeliga egho ok odalss ok staar iak hon' for fulla frelso for al min syskene sva ath hulkin som pa the forskreffne bytthe vil thala skal vara gridnidingher. Framdeles bekennis iak Pedher Jonsson ath iak teslikis ok oppa min broderss vegne giorth haffwer ok eth iordhabytthe met Anderss Kethilsson sva ath han .... mik sva mykith iak ok min brodher atthe i forde enghiom som min faderbroder oss brødhrom thilbytthade ok fik han oss i ghen var fornøghian i aker vik (!) thil fullo athnøghio ok alla, haffwer ok forde Anderss giorth mik skel fore alla the lwthi han haffwer hafft aff mik ok minom brodher swa ath vi han' takka Thesse vore her vitne thil Rikward i Rasthen Jenss ibidem Thy skil iak vpnemffde Olaff Pedhersson ok iak Pedher Jonsson ok min brodher Karl vpnemfde luth i engiom vndan oss ok varum arffwom ok vndher forde Anderss Kethilsson ok hanss erffwinga thil odalss ok æwereligha egho Var ok thete bythe giorth met en obrytheliga stadfesto sva ath hulkin som thete bythe riwffver eller riwffva lather skal svara slikom sekthum som then som genger aa gridh sin Thil ythermer forwarilse her vm bidhie vii dandemen vm sin insigle hengia for thete breff som er Yrian Karlsson Kæthil Olafsson Hans Karlsson ok Kæthil i Gotistad Scriptum anno domini m d xij die sancti fransassi confessoris

Plats för 4 sigill.

Bakpå: Thenne 30 jan. 1607 er dette breff paa Lochne thing leest och kienndt for sin fullde magt att staa och bliffve.

J.

61. 1512.

Dom angående skog och fiskevatten i Gimdalen.

Afskr. hos faktor C. Öhman i Nyhem.
Häraf min afskr. i J. L. F.

Wi efterskrifne Örian Carlson, Ketil Olson &c worom

i dom nämde å rätt skatting i Räfsunda anno 1512 mellom Halvard Jonson och Olof Öudeson och deres medföljare på den ene halfva side och på den andre side Sten i Sund, klagande Halfvar til Sten om skog och fiskevattn som i Gimdalen ligger och som Nils i Sund af alder rådt och hade sköttning på före nämnde skog och fiskevattn såsom dess gammal häfd, altså blef altsammans honom eller Sunds mannen tildömt otaladt för hvarjom manne.

62. 1513. Refsund.

Dom angående fiske i Gimdalen.

Originalcopia i Brunflo kyrka. Häraf afskr., gjord af mig, i Ö. L.

Alla dandemän som thetta breef see eller höra läsas hällse wij iiij och xx som här efter nämbnes Jöran i Hoff, Kiätill Olofsson, Carl i Kluxåås, Jöns Ollson, Jon Henrichson, Påhl i Jaucsås, Mickell i Grimnääs, Toore i Giällön, Mickell i Biursiö, Olof i Rindh, Olof i Malgåås, Per Toresson, Anders i Fåker, Lafrens i Siöwijken, Anders Olofson, Enar i Bratteby, Halfwar i Wederwijk, Gunnar i Mösiö kiärliga med gud och sancte Oloff konung, kunnigdt giörande att wij woro i doom nembde i Räfsunde åhret efter gudz byrd 1513 på rätta skattegård af wälb: manne Olof Galli wår landzfogd mellom Hemming i Mordwijk och Tordh i Stafre, Klagade Hemming för dem till Thrond (!) i Stafre om thet förfång honom var giort på sitt fiske i Gijm. hwilket wij ransakade thet bästa wij kunne them emellan huruledz ther om war, kom tå fram förb^te^ Hemming med ett wittnesbreef att 3 äldste män i Räfsunda som giorde sitt edswöre ther uppå att mordwijkemannen åtte halfwa fiskana i Gijm och halfwa Brunflo kyrkio, af ålder ingen annat mintes — Efter then skiähl och breeff dömbde wij Hemming i Mordwijk och Brunflod kyrkio wid att blif^v^ then gambla häfd som af ålder warit haf^r^ och oförfångligt höst och wår om tiänl. byggning till en ewärdelig tijd. Till yttermehr förwarelse ther om hängia wij wår insigle för th^e^ breef Jöran i Hoff, Laurentz i Kluxås Käthill Olofson. Skrifwet åhr och dag som för sagdt ähr.

Föregående copia vara lijka lydande med originalet på pergament skrifwit och d. 7 april 1698 på Räfsundz ting af Nilsz Nilsson i Mollwijken ingifvet det attesteras af

Erich Sparrman.

63. 1514. Brunflo.

Nils Olofsson säljer Berge i Lockne till Laurens Svensson i Kluxås för 100 mark silfver.

Orig. på perg. i Ö. L.

Alle dandemen som thetta breff see eller høra læsas bekennis iak Nielss Olaffson ath iak med beradno modhe ok fulkomlikom vilia kerlika vnth ok saalth hafwer beskedeligom manne Laffrens Svenson i Kluxas eth godz som Berghe hether liggiandis i Loffne sokn for c mark i silffwer hulka forskriffna c mark iak kennis mik vpbwirith haffwa thil fullo athnøgio ok alla Thy skil iak forenemffdhe godz Berghe vndhan mik ok mine erffwingho ok vndher fornemffde Laffrens Swenson ok hans erffwingar effther han thil odalss ok æwerdelika egho akæraløsth for hwariom manne med allo thy thy (!) ther nw vnder liggher ok lighath haffwer aff aller jngho vndanskildo med aker ok engh hwlth ok hagha vatn ok vedistadha ner by ok fierre alth thet som bætre er ath haffwa en aan ath vara Var thetta køp giorth med en obrytheligha stadfesto ok viii fasta nerwarandom som swa hetha Jon i Malwnge Kæthil i Monstadh Olaff Jensson Marthin i Bierma, Pedher Magnusson Olaff i Vaglem Jenss i Bierme Olaff i Digerness Thil thes ythermere sannindh her vm bidher iak Hans Karlson som lagboken føre i Iempteland Yrian Karlson i Hoff Jon i Malwnge Kæthil Olaffson ath the sin jnsigle hengia for thette breff Scriptum Brwnflo anno domini M d xiiii jn vigilia sancti Laurencii.

Remsor till fyra sigill.

64. 1515. Ragunda.

Germund Pederson i Håsjö säljer ödesbölet Mann till Erik Olofsson i Kullsta för 8 mark.

Orig. på perg. hos P. Gisslén i Kullsta, Ragunda. Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Alle dandemen som thette breff see eller höra læsas bekennis iak Yærmundh Pedersson i Hasiö thet iak met beradno modhe ok godhum wilia kerlika vnth vplathit ok saalth haffwer skelikom manne Erik Oloffsson i Kulsted ith ödisbøle som Man hether liggiand i Ragwnda for viii mark Kennis iak forskriffne pennige vpburith haffwa mik thil fullo athnøgier ok alla swa ath mik vel nøgier Thy skil iak forde ødissbøle Man vndhan mik ok mine erffwingar ok vnder vpnemffde Erik ok hanns erffvinga thil odalss ok æverdelicha egho met allo

the ther nw vnder ligge ok ligath haffwe fraa forno ok nygio alsingho vndanskildo som bætre er ath haffwa en aan ath vara War thet køp giorth met en obryteliga stadfesto swa ath hulkin som the riuffwer eller riwffva lat' skal svara effter Norges lag ok standa køp sidan som aader Thil ythmer forvarilse hervm beder iak Hanss Karlsson lagman ok Olaff Andersson vm sin insigle ath hengia for thette breff Scriptum Ragund anno domini m d x v pō die translationis sancti erici regis et martyris.

Remsor till 2 sigill.

65. 1515. (Brunflo).

Rätten fastslår ett jordbyte i vestra Kläppe mot öfre Bringåsen.

Orig. på perg. hos Hans Andersson i Bringåsen, Kyrkås. Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Alla dandemen som thetta breff see eller høra læsas helse vi xii som her effther nempnis Erik i Vaglem Guttorm Footh Magnus i Heste Andhers i Aker Laffrens i Napn Ywar i Fugelstadh Peder i Stocke Hemmingh i Gotistadh Mattis Kothe Olaff Østinson Pedher i Bergh Nielss Person kærlika met gwdh kunghøre wi ath aar effther gudz byrd m d xv tisdaghin nesth effther paska wikw pa lagmandzstolin kom for oss i retthe Nielss och Maarthin Ake Anderssøner i Kleppa pa then ene halffwa pa then andra halfva Torgilss ok Pether Hemmingsøner i Bringass Forde Nielss ok Maarthin Ake ville gaa til atherbythe met forde Torgilss ok Pedher vm thet godz Bringasen ok ok (!) Kleppe som the lagligha sammanbythet haffdhe, ransakadhe wi thet maal ok funne sva for retthe ok fullan doom oppa giordhum effther thet the vare fulthide pa badhe sydho tha skal thet bythe staa som the giorth haffdhe fornemffde Nielss ok Maarthin Ake the skulu haffva vestra gardhin i Kleppe ok vpnemffde Torgilss ok Pether skulu hafwa ok behalla then øffra gardhin i Bringhaass thil en æwik tidh ok thil dandhemanna skyrningh them emillom swa i matho ath hulkin som her effther thalar pa fornemfde bythe skal swara sekther ok domroffwm effther laghum Thil ythermere forvarilse her vm hengie vi var insigle for thetta breff Ørian Karlson och Gwdmwn i Opetandh met Hans Karlson lagman.

1:sta sigillet har en omskrift, som synes vara s. iohannis karoli. N:o 2 och 3 saknas.

66. 1515. (Brunflo).

Syn och utslag om föregående jordbyte.

Originalet på perg. hos Hans Andersdersson i Bringåsen. Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Alla dandemen som thetta breff see eller høra læsas helse wi som her effther nemffnes, Erik i Saure Halwardh i Vik Gidzle i Handogh Pedher i Høkebech Jon i Bølane Helgie i Odhensal Siffridh i Ope Erik i Opetandh Hemming ibidem Andherss i Grythan kerlika met gudh bekennomss wi ath arum effther gudz byrd m d pa thet xv aaret torsdagin nesth effther paaska wikw ware wi tillkalladhe aff fogothanom ath skyra ith iordhabythe emillom Nielss Marthin ok Ake Anderssøner ok Torgilss ok Pedher Hemmingsøner vm vestra gardhin i Kleppa ok øffvergardhin i Bringaasen som dandemen dømffde gilth them emillom ok iordhan thil skyrningh, fwnne wi swa fore effther war skyrningh met alliss thera sam ok handhabandh thet fornemffde Torgils ok Pether gaffwo Nielss Marthin ok Ake x mark millan jordhin, forde Nielss Marthin och Ake skulw behalla met sin thilliggilse allan westra gardhin i Kleppe ok skildhe the sik the bølen vndhan Bringaasen ok under Kleppa, ok fordhe Torgilss ok Pedher skulw hehalla øffra gaardhin i Bringasin met sin thilliggilse thil æverdhelika egho var thetta byte ok skyrningh giordh swa i mattho ath hulkin som her effther thet byte omakar skal swara effther laghum ok standha sidhan thetta bythe som aadher Thil saningh her vm bidhie vi Hanss Karlson i lagmandz stadh met varum insiglum ath henghia for thetta breff Erik Saure Gidzle i Handogh Som giorth er aar ok dag som før sigher.

Plats för tre sigill.

67. 1516 (1416?). Thötöy.

Orlofssedel för Thure Petersson utfärdad af Erlind Fastesson.

Originalet (söndrigt) på papper. Afskrift, gjord af mig, i J. L. F.

Ollom mannom thom som tethom breff see eller hóræ lezæ helzar jach Erlindh Fastesson kerlig medr gudh oc sancto Olaf kungh nv oc j ollom tyd kunnicht giórand ollom gudz winom ath thenne nerwarande breffwisare beskedeliko swen Thure Petersson hafwer var' j mino tenieste j ord oc j werk som ein dandeswen

so ath han hafwer mit orlaf oc er nv fared til sijth borne fiodh j Jemptelandh hwar' for' bidder jach ollo dandemen bodhe lerde oc lecke oc serdel' mins nadugh herra konungs vmbodesman til hwem han helzt kan ath kom st ath j honom forde oc [fre]mighe til thet beste oc ey hindre eller hindre lathe w...... lón af [sielfw'] ghude som inghen godh gierninge olónth..... oc jach g......... edh allo ghude thr̄ mech [w]arder til saght a' her medr befaller jach jder gudh oc sancte Olaf kung. Scriptum i Thótóy anno domini m cd x v j[1] jn die festum Martini.

Spår af vaxsigill.

68. 1516. Lockne.

Dom i tvist mellan Rossbol och Döviken.

Afskr. i J. L. F.

Alle dandemen som thette breff see eller höra lesas helse wij som her effther nemffnes, Jeppe i Blika, Hemmingh i Gothistadh Magnus i Engie Pedher Anderson Anders i Grytan Jon i Ope Hemmingh i Opetan Olaf i Österby Torbiörn i Angilstadh Ivar i Fugelstadh Jon i Walebakka Sigurd i Hara Karl Gengh kerlika med gudh Göre wij alle witherligit ath aarum effther gudz byrd mdxvi a retho skattinge i Loffne odhensdaghin nesth före kyndersmesso kom for oss i retthe a ene halfwo Rosseboles men Jeppe Siguordson Erik Gudleffson Sten Person ok theris mederffvinger en aa andræ halfvo Anders Jonson ok Bencth i Duffwijk um nakra myror ok hagha som liggia millan Rossebole ok Duffwijkenne hulket the lenghe vmtretthet haffde kraffde wij beggies thera skel fore, kom fram Andhers ok Bencth haffde ingen skel for sine male, ther nesth fram Rossebolesmen med ii skælig pergmaendz breff hengiande insighle fore ith domsbreff [ok annoterit] konungh Hakonss stadhfestilsebreff, som er vidherffesth med domsbreffwe ludandes ath Rossebols mannom war tilldömth myror ok hagha som liggia millan Rossebole ok Duffwijken; effter swadana breff ok skel haffwe wij funnith for rethe ok fullan doom oppa giordhum at swa langth the breff utwisa ok innehalle swa langth skulu Rossebolssmen her effther egha i watn ok wedhistadha for sith landh oforfangligith effther thy war lagbok uthskyrer ath hwar á watn ok wedistad for sino lande swa i mattho ath hulkin thenna doom riwffwer

[1] c är ställdt högre upp än m och bör kanske anses som ett skiljetecken ○.

eller riwffwe lather her effther skal swara ith fullth doomroff och ith fulth breffue broth effther lagen til thenne war doom til ythermer forwarils : her um bidhie wij domsmen fornomstig sven Pether Helsingh fogith i Jemptelandh medh Hanss Karlsson som er i lagmands stadh ath the sin insigle hengia for thetta breff. Scriptum ut prius notatum.

69. 1518. (Brunflo)

Lagmannens intyg om hvad Sven Andersson betalt på godset Gällö.

Originalet på papper hos Per Eriksson i Gällö. Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Thess bekenness iak Hanss Karlsson som star (!) i lagmans sted i Jempteland ath swa mykith haffwer Swen Andersson vthlakth pa then iord som Gelløy hether første Anders Olaffsson bar vp xiiii mark for sin broderdel ther nesth xiiii mark ffor Kæthil Olaffssons del i forsagda godz thesse godemen thil vitniss Karl i Kluxas Halvard i Vik Marthin i Bierma, sedan haffwer han Swen giffwith Matte Olaffsson for sin brodherdel i same godz xvi mark thil vithnis Jenss i Anvik Olaff i Rindh Ywar i Grenvis Pal i Lundhe Pal i Anwik tha som Matte for thil fieldz ighen tok han tha i fran Swen Andersson en kæthil som vogh nakoth mindre en vaghen ok stodh then kæthil thil en heth Tordh i Enghland hulken kæthil Swen haffde wisseth herr Olaff Galli, efther thet herr Olaff fik ey kæthillen bótthe Sven ther fore iij mark thil sannindh her vm trykker iak mith insigle nidan for thete breff Scriptum ipso die in cathedra Sancte Petri apostoli anno domini m d x viij

Spår af sigill.

70. (c. 1520.) Trondhjem.

Gunvor Erlendsdotter i Evindevik i Sogn skrifver till sin svåger i Jemtland, bedjande att han måtte förhjälpa sin brorsdotter Karin till sin rätt gentemot Jon Guttormson. Skrifvaren har varit en tysk, som vistats en tid i Norge.

Originalet på papper hos Brodde Nilsson i Andviken, Refsund. Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Öthmödigen och kerlighen wynschop sendher jech myne werbrodher Erik Sighfridsson wythen mae gy myn aller kerstbe wyn that jech beuele jdher myns dotther vmboth jdher brodher dotther Karine Olefts dotther wmme then arue som

henne hør for ghudde efther fadher sine som han Joen Ghuttormssen hauer setthet sich vthy vthen lach och doms som han hauedhe aller thrud honnom thil so wel som myn husbondhe ghorde moth honnom j sine noeth tho han honom halp bode myt cleder och so myth penningh thy bidder jech jdher myn aller kersthe werbrodher that gy wel ghøren och weren jdher frenke behelplik thil retthe och vndher wyset Joen that han lathe ghammele thru nu nøethe och ghøre os nu ikke lengher øreth so lank som han wyl ey kame j schade thy bidder jech jdher kerligh that gy willen mech scriue eyt swar j gheen myt that føeste som gy kunne thil Ewyndewyk som jech sitther i Sokne j har leydhes that gy fae swar och alt that han ghiuer ikke jdher nokot ghot swar och budher schelicheyt tho wil jech wel finde rath her med beuele jech jdher ghud almechtigh myt ollom helgen scriuith i Trondhom ante festum petri et pauli.

Jech Ghunwar
Erlens dotther

På baksidan adressen: Dhen ersamen Erik Sichfridsson detur hac littera.

Om Jämtlands och Herjeådalens världsliga styrelse och ämbetsmän i äldre tider. Tillägg.

Af *Peter Olsson.*

Genom dokument, erhållna sedan min uppsats med denna titel tycktes, är jag i tillfälle att nu göra några små tillägg till förteckningarna öfver ämbetsmän.

Till p. 84:

Olof Ingemarssen, svensk ståthållare i J. o. Herj. 1612 [1]).
Claës Stiernsköld, frih., svensk guvernör öfver Trondhjems län, J. och Herj. 1658 från $^{4}/_{6}$ till $^{11}/_{12}$ [2]).

---

[1]) Kgl. bref $^{23}/_{8}$ 1612. [2]) Y. Nielsen, Kampen om Trondhjem 1657—60 pag. 107, 64, i Festskrift vid Trondhjems jubilæum 1897.

Till p. 88:

Jonas Jonsson, (svensk) K. M. befallningsman 1567. [3])
Jens Lauritson, foged öfver J. 1568. [3])
Hans Lauridsen, fougidt i Guldall och Herdals lenen 1605. [4])
Ingen annan norsk fogde i Herj. är känd.
Nils Stör, svensk fogde i J. 1611. [5])
Erik Christensen, fogit äfven 1636. [3])
Hans Evertssön, norsk fogde öfv. J. o. Herj. 1657. [3])

Till p. 90:

Refsund. Oluf Larensson lensman äfven 1584, Oluf Nilsson i Sund lensman 1636. [3])
Sveg. Mårten Pärsson i Skogh länsman 1611.

Till p. 93:

Olof Hemmingsson, lagman i J. äfven 1550 [3]), fordom lagman 1570. [3])
Evert Hinderson, K. M. till Sverige lagförare i J. 1567. [3])
Christiern Nilson, lagmand i J. 1568. [3])
Nils Bodelson kallas vor lagmand äfven 1570. [3])
Peder Thomassonn, laugmandt i J. 1588. [3])
Hans Händriksson, svensk underlagman 1611. [5])
Axel Oxenstierna, svensk lagman i J. $^{23}/_{8}$ 1612. [1])
Staffan Olssön, laughmand i Heijde thinglaugh 1624. [4]) Peder Grumb var den tiden lagman i J.

Till p. 94:

Powell Persson, tingskriffuer i Herdalen 1624. [4])

Hällmålningar på Flatruet i Herjeådalen.

Af *Peter Olsson*.

(Härtill Tab. I—III).

I denna tidskrift (B:d II pag. 115) har jag omnämnt, att hällmålningar i röd färg nyligen blifvit upptäckta på fjället Flatruet inom Storsjö kapell i Herjeådalen. För att granska och afteckna dessa gjorde jag sommaren 1898 en resa till

[1]) Kgl. bref $^{23}/_{8}$ 1612. [3]) Bref i Jämtlands läns fornm.-fören. [4]) Bref i Vestra Herjedalens fornm.-fören. [5]) Kongl. bref $^{17}/_{9}$ 1611.

platsen, hvarvid vägen måste tagas öfver Särfsjö, där Halvar Ersson, som sett hällmålningarna, bodde. Resan gjordes från Östersund till Hede dels på ångbåt dels med skjuts, men från Hede öfver Särfsjö och förbi Flatruet till Messlingen, där ingen väg finnes, och hvad beträffar en större del af sträckan icke ens en stig, kom jag med klöfjehäst, dels gående, dels ridande och till någon del med roddbåt (öfver N. Särfsjön och nedersta delen af den slingrande Särfån). Lättast kommer man till hällmålningarna med skjuts från Röros till Funäsdalen och sedan ridande öfver Annåfjällen till Messlingen, hvilken by ligger närmast hällmålningarna och föga mer än en half mil från dem. Där hafva de också enligt mig meddelad uppgift varit kända sedan ungefär tio år.

Hällmålningarna finnas på en lodrät klippvägg å södra ändan af fjället Flatruet helt nära en länge qvarliggande snödrifva och omkring 860 meter öfver hafvet. På kartan har denna del af fjället namnet Stöljefjället. Målningarna äro gjorda med samma outplånliga blodröda färg, som användts för målningarna i Jämtland vid Hästskotjärn och vid sjön Skärvången. Endast ett par af figurerna äro helröda, de öfriga äro konturmålningar med från $^1/_2$ till 3 centimeter breda konturer. Konturerna äro alltså stundom mer än fingerbreda. Anmärkningsvärdt är också, att på några ställen mörkare bilder, såsom fig. 3 och fig. 6, äro målade till en del ofvanpå äldre och blekare. Bilderna kunna alltså icke alla vara från samma tid.

Det var lätt att taga en teckning af bilderna i naturlig storlek, ty jag nådde, stående på marken vid klippväggens fot, utan svårighet äfven de öfversta. En liten björk, som dolde ett par af figurerna, afskars. Mina söner, som kommit hit öfver Ånn, Bunnerviken och Ljungdalen, medförde fotografiapparat, men de fotografiska bilderna af målningarna blefvo icke tydliga, antingen för de otaliga myggen, som ständigt bildade en molnsky framför målningarna och väl äfven satte sig på objektivet, eller emedan fotografierna togos sent på eftermiddagen.

Målningarna på bergväggen finnas inom en yta af 2,17 meter i längd och 1 meter i bredd (höjd). Väggen är fri från lafvar, och en mindre del af densamma skyddas af ett framskjutande parti, som bildar ett tak. De här synliga bilderna äro till antalet 20, hvarjämte spår finnas af ytterligare 3 bilder. Bilderna kunna sägas bilda tre horizontala rader. Öfversta raden innehåller, i ordning från vester till öster, de bilder, som här äro återgifna i fig. 1—10, mellersta raden ut-

göres af fig. 11—14, nedersta raden af fig. 15—18. Ofvanför fig. 9 och 10 finnas på en annan afsats spår af två mindre figurer. Likaså finnes spår efter en figur till höger om fig. 15, och man påstod sig här hafva sett bilden af en jägare, men denna var nu omöjlig att upptäcka.

Fig. 1 återgifver tydligen en björn (längd 15 cm.), som möter djuret i fig. 2. Afståndet mellan dessa djur är 18 centimeter.

Fig. 2 visar ett hornlöst daggdjur (l. 17 cm.) i blekröd färg.

Fig. 3 framställer ett däggdjur med horn, sannolikt en ren (l. 25 cm.). Det är måladt i mörkare röd färg och till en del ofvanpå djuret i fig. 2.

Fig. 4 tyckes kunna tolkas såsom bild af en hare (l. 16 cm.)

Fig. 5 främre delen återger nåbända bilden af en bäfver, men hvad den öfriga delen af figuren skall framställa kan jag icke säga, helst som här förekomma en del mindre tydliga linier. Emellertid synes mig denna del af figuren påminna om nedre delen af fig. 6 i denna tidskrift B:d I Tab. III, som återger en af hällmålningarna vid Skärvången, och äfven, ehuru mindre, om vissa delar af hufvudgruppen i hällmålningarna vid Hästskotjärn. Bäfverns framfot ligger 10 cm. ofvanför djuret i fig. 3.

Fig. 6 visar ett däggdjur (l. 24 cm.) måladt i mörkare röd färg, till en del ofvanpå fig. 5. På nosen har djuret något, som liknar ett horn.

Fig. 7 visar ett däggdjur (l. 22 cm.), som har skägg eller köttlapp under hakan men inga horn. Det kan därför icke gärna vara en bock, utan får väl anses såsom en älgko. Afståndet emellan fig. 6 och 7 är endast 2 cm.

Fig. 8 visar ett mindre däggdjur (l. 15 cm.), kanske en älgkalf. Afståndet från fig. 7 är 8 cm. och från fig. 9 22 cm.

Fig. 9 och *10* böra jämföras med fig. 14 och torde vara otympliga bilder af menniskor (höjd 17 cm.), sedda en face. Mellan de båda bilderna är afståndet 10 cm.

Fig. 11 visar två däggdjur, af hvilka det öfre (l. 30 cm.) synes vara en älgko. Det nedre (l. till svansspetsen 48 cm.), hvars hufvud är otydligt och som har en mycket lång svans, är snarast en räf. Med denna figur börjar en ny rad af bilder. Älgkons främre öra ligger endast 2 cm. nedom framfoten af renen i fig. 3.

Fig. 12 visar säkerligen en älgkalf (l. 17 cm.), gående endast 2 cm. bakom älgkon i föregående figur.

Fig. 13 visar ett under älgkalfven gående obestämbart däggdjur, hvars hufvud numera ej skönjes.

Fig. 14 är åter en otymplig bild af en menniska sedd framifrån (höjd 25 cm.) med tydligare armar men med endast en fot synlig, hvilket ju står väl tillsammans med artistens vana att på hvarje fyrfota djur teckna endast två fötter.

Fig. 15 synes föreställa en ren (l. 24 à 25 cm.). Renens rygg ligger 11 cm. under räfven i fig. 11. Mellan fig. 15 och följande figur synas spår efter en bild.

Fig. 16 visar ett hornlöst däggdjur (l. 23 cm.). Från djurets bakre ända till nedre ändan af fig. 14 är afståndet 17 cm.

Fig. 17 visar åter ett hornlöst däggdjur (l. 19 cm), som påminner om ett svin och går omedelbart framför djuret i fig. 16.

Fig. 18 visar åter ett däggdjur med skägg såsom fig. 7. De uppåt riktade delarne likna dock här mera två horn än öron, hvadan bilden snarast torde afse en bock. Afståndet mellan framfoten af djuret i fig. 17 och öfre delen af bakfoten på djuret i fig. 18 är 7 cm.

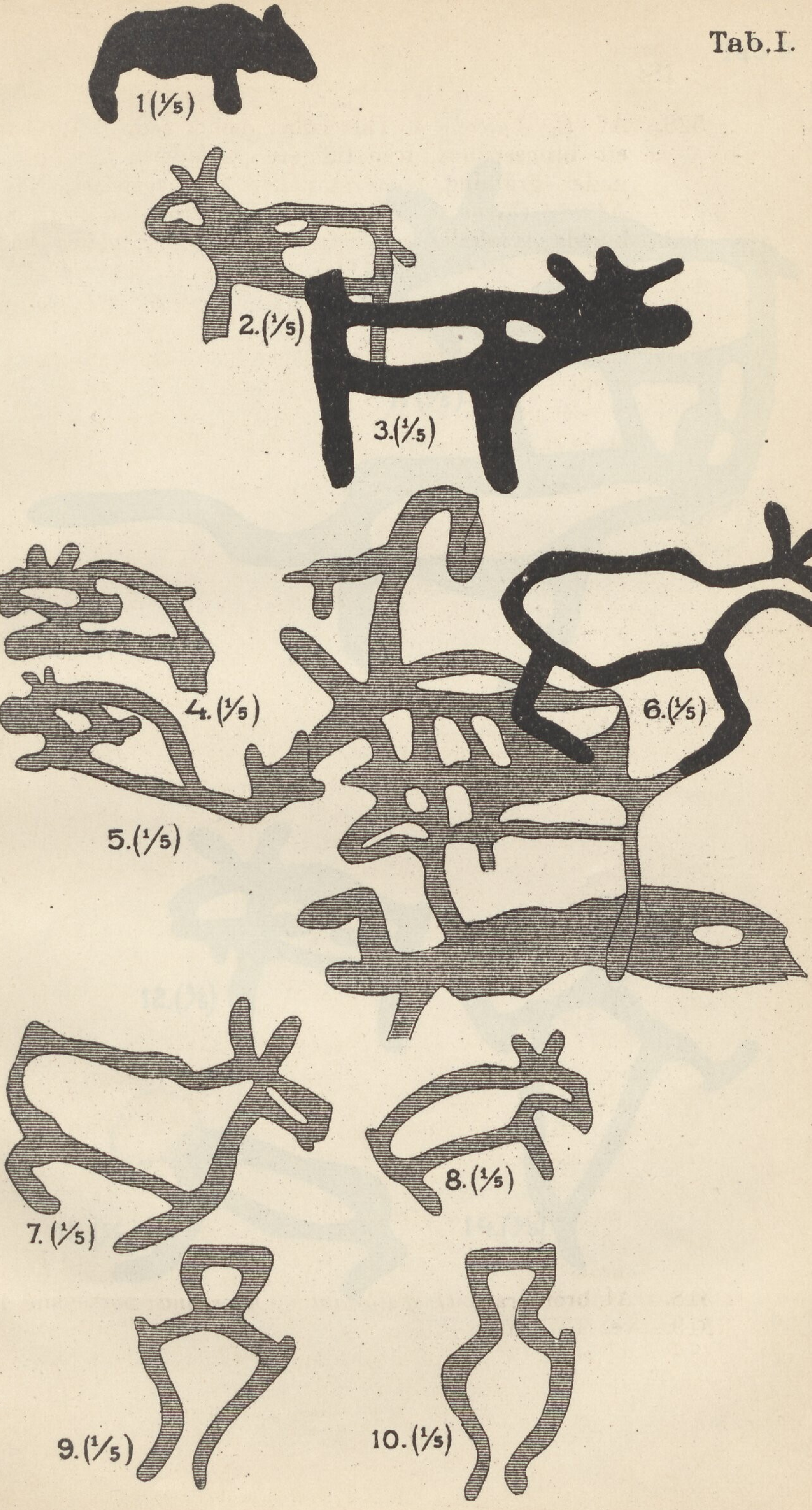
Fig. 15—18 återgifvas här i $^1/_3$, de öfriga i $^1/_5$ af naturliga storleken.

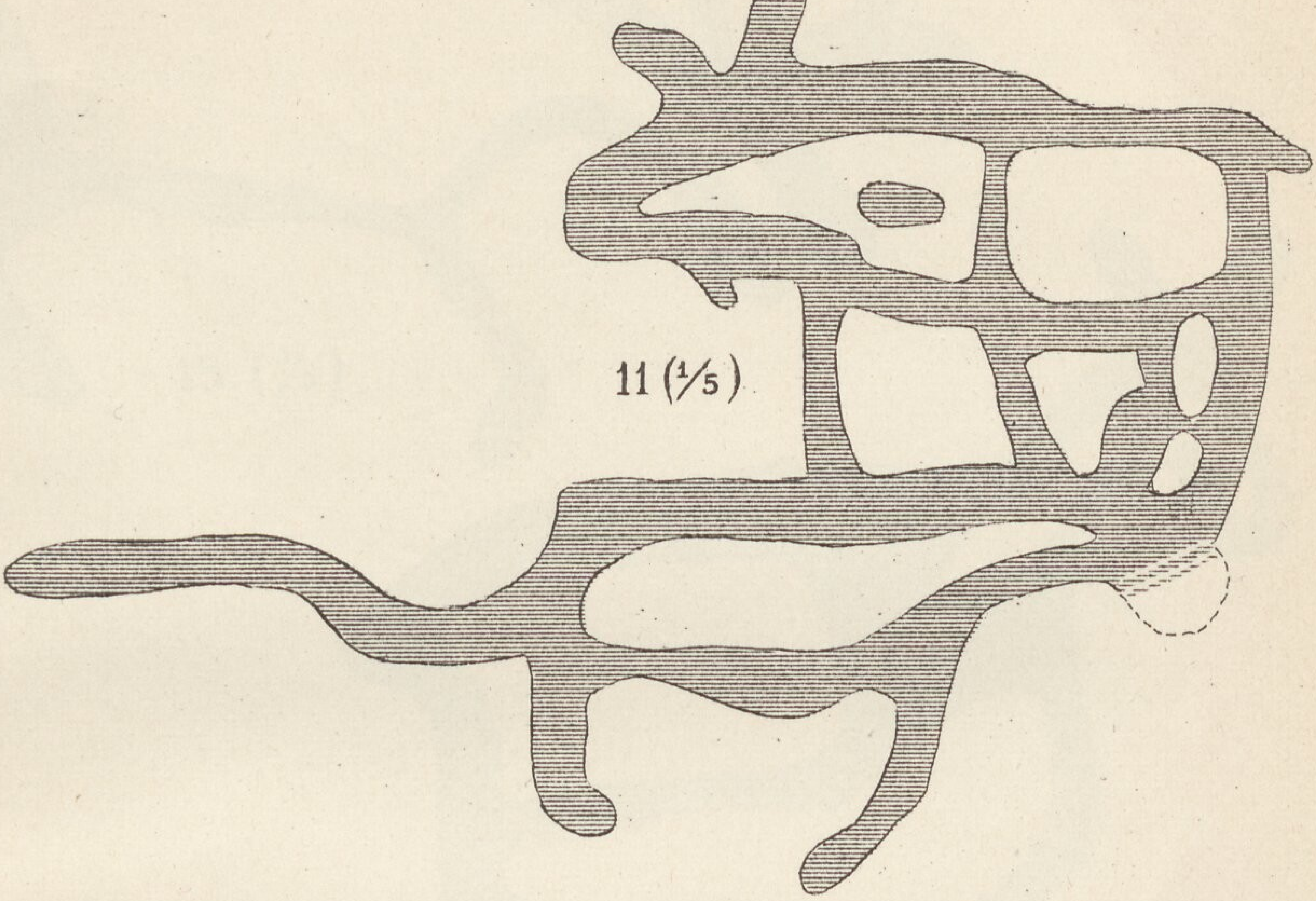
De nu omtalade hällmålningarna ligga icke såsom de förut upptäckta vid någon sjö, men de härröra likväl påtagligen från samma folk som hällmålningarna vid Hästskotjärn och vid Skärvången, hvilka målningar åter hänvisa på Sibirien, såsom jag vid föregående tillfällen i denna tidskrift sökt påvisa.

Ortnamnen i Jämtland och Herjeådalen jämte upplysningar om byarnes ålder.

Af *Peter Olsson.*

Man kan hafva olika syften med att studera ortnamn inom ett område. Än vill man därmed söka utröna, huru

1 (1/5)
2. (1/5)
3. (1/5)
4. (1/5)
5. (1/5)
6. (1/5)
7. (1/5)
8. (1/5)
9. (1/5)
10. (1/5)

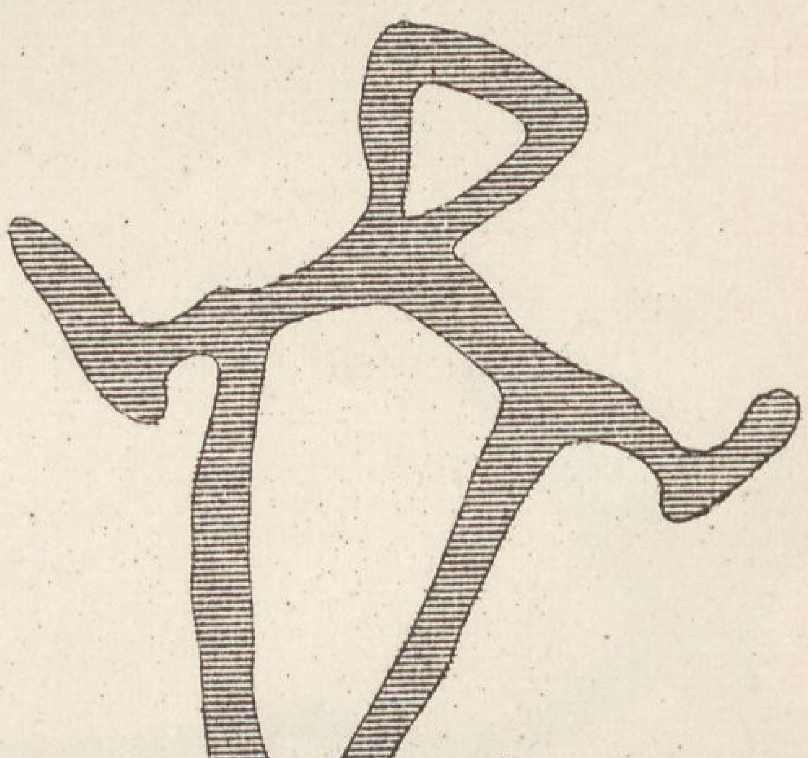
11 (1/5)

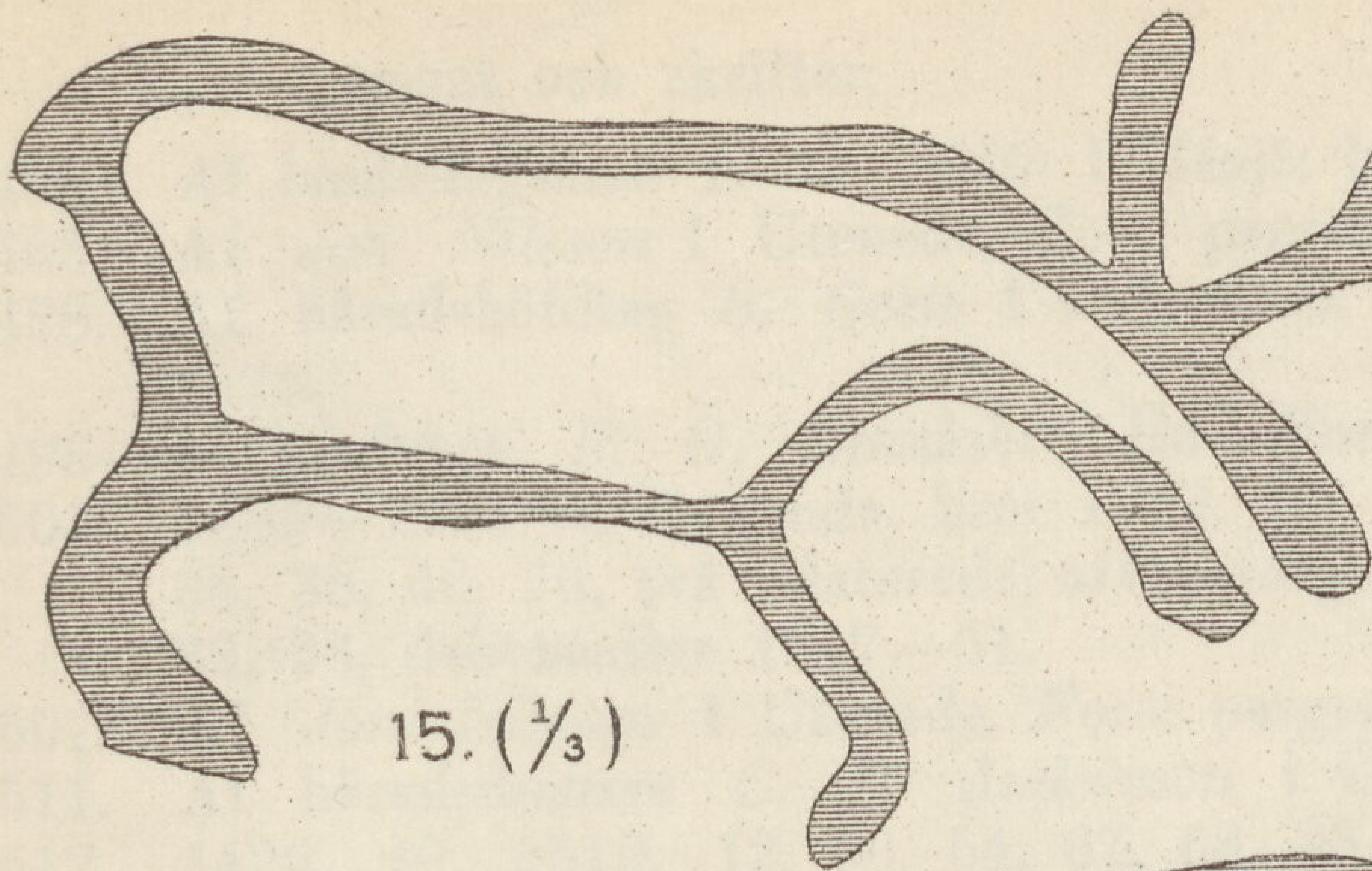
12. (1/5)

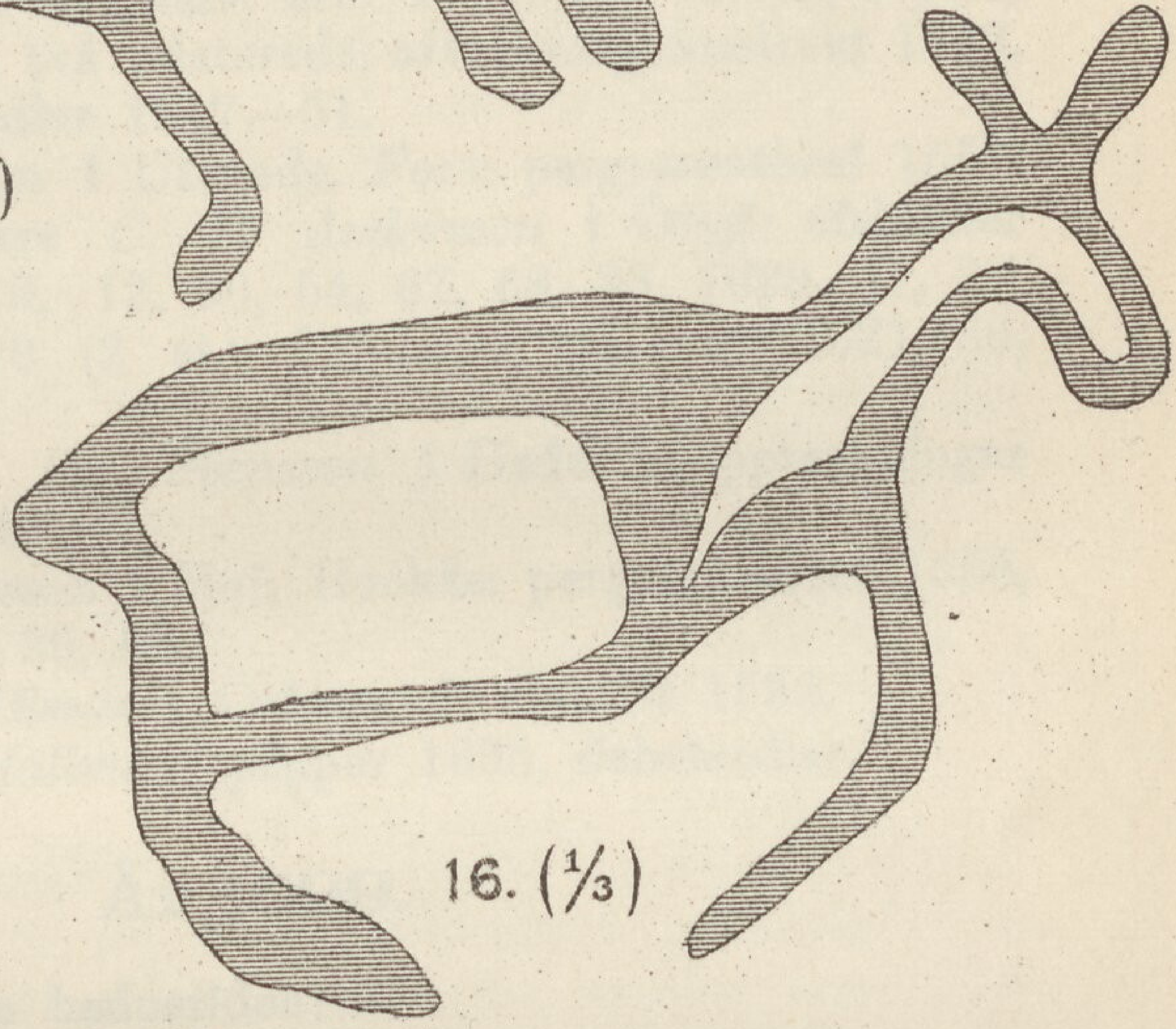
13. (1/5)

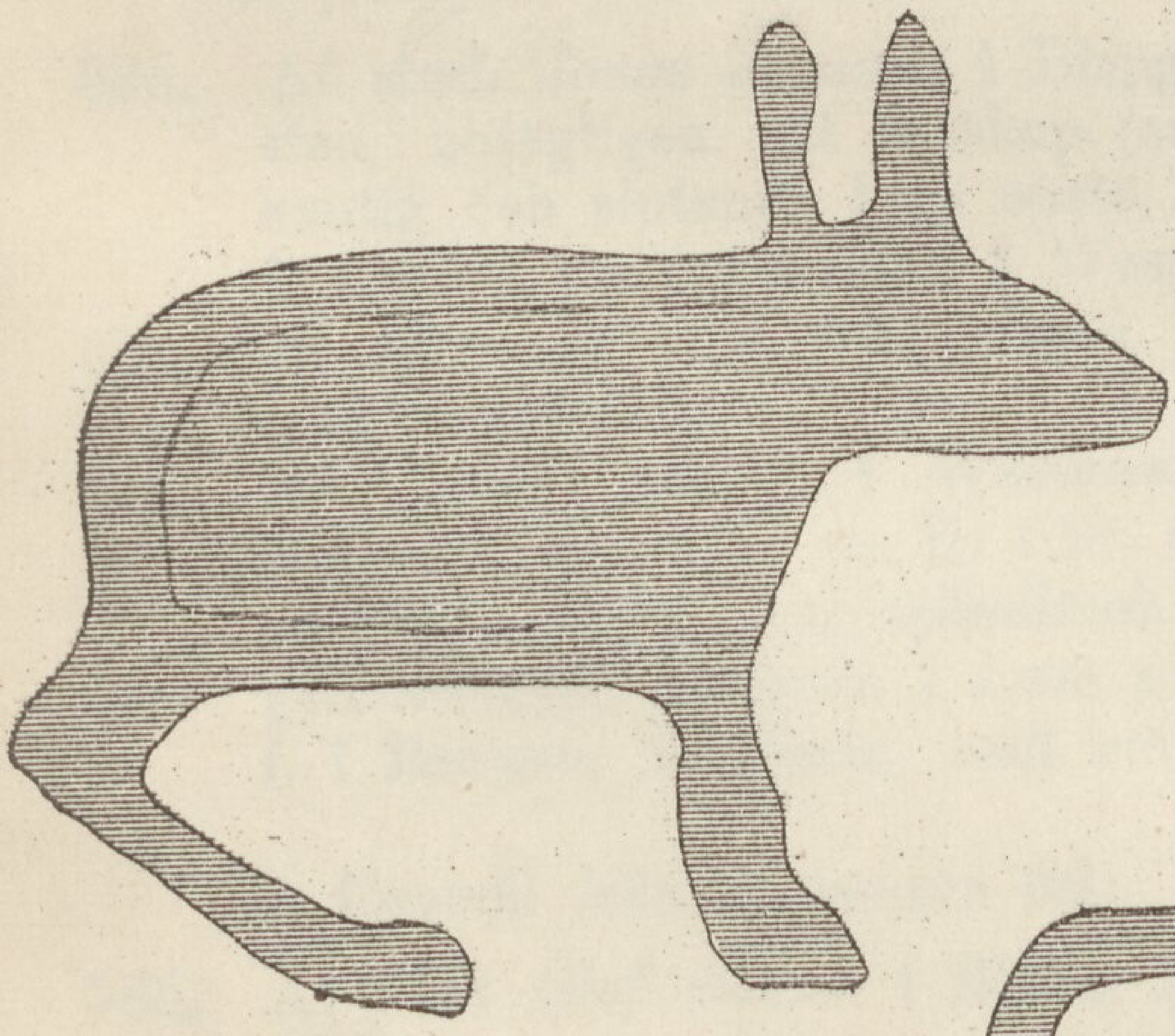
14. (1/5)

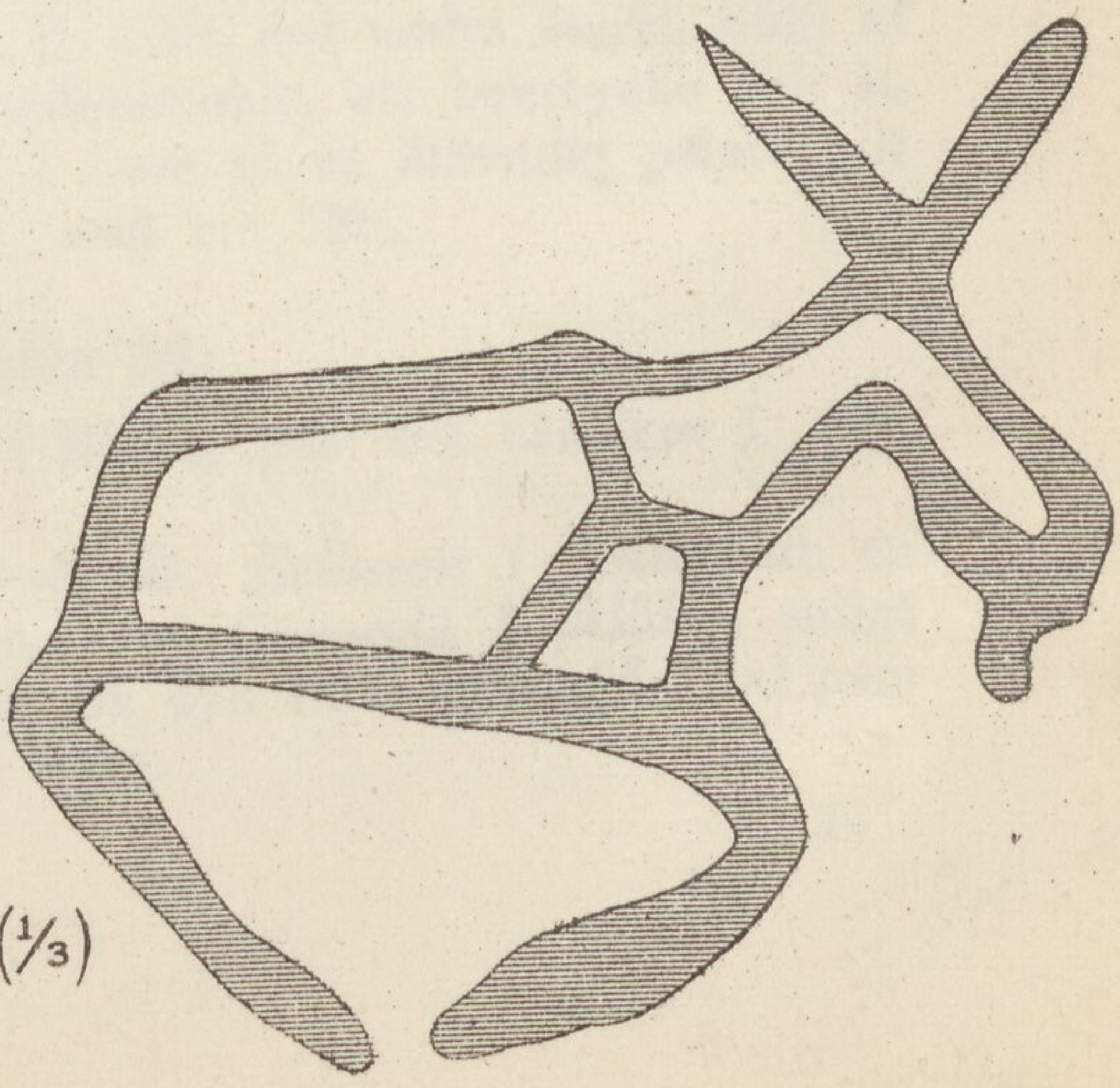
15. (⅓)

16. (⅓)

17. (⅓)

18. (⅓)

man i allmänhet gått till väga vid ortnamnens bildande, än söker man genom ortnamnen vinna någon upplysning om bygdens och byarnes ålder, än studerar man ortnamnen hufvudsakligen i språkligt afseende. Ortnamn kunna äfven understundom lemna upplysningar om forntida förhållanden och kultur, om folk som tidigare bott i landet o. s. v., men för att man skall kunna med någon säkerhet draga slutsatser ur ortnamnen är det nödvändigt, att man känner namnens äldre former, ty det är uppenbart, att många ortnamn under tidernas lopp undergått icke blott betydliga förändringar utan stundom äfven förvrängningar.

Vår afsigt vid detta tillfälle är att söka i någon mån belysa ortnamnen inom Jämtlands län och särskildt slutordet i sammansatta ortnamn. Äfven byarnes ålder skall belysas, och årtalet, då byn första gången omnämnes i oss tillgängliga handlingar, angifvas.

De källor, ur hvilka upplysningar inhemtats, äro: jordeböcker för Jämtland af åren 1701, 1731, 1815, 1825, Diplomatarium norvegicum, Svenskt Diplomatarium, Jämtlands läns fornminnesförenings och Östersunds allmänna läroverks samlingar af dokument rörande länet (flera hundra stycken), några smärre skrifter, hvaribland ett par afhandlingar af Joh. Nordlander i Sv. fornm.-fören. tidskrift, samt ännu befintliga grafhögar och rösen från heden tid.

Innan vi gå vidare, skola vi här anföra några ortnamn, som visa sig vara från hednatiden, emedan de innehålla namn på asalärans gudar eller hänvisa på hedna tempel och offerplatser. Sådana äro *Odensala*, *Thorvalla*, *Frösö*, *Frönes* och *Fröån* i Åre, *Norderö*, *Niærda*, fem byar *Hof* (i Frösön, Ås, Alsen, Norderön, Hackås) och möjligen en sjette *Gillhof*, *Hosjö*, *Wij* i Näs, *Sanwij* i Ragunda, *Wijsjön* i Oviksfjällen, *Wisjön* i Åre, *Hårdsta* i Undersåker och sannolikt *Lunne* i Brunflo, *Salom* i Hackås. Om Thorvalla kan man vara tveksam, då dess äldsta namn ej är äldre än från 1508 och byn skrifves än Torval, Toruold, än Torrvalla, Tårrevalla; men då uti byn grafvar finnas från heden tid likasom i det närliggande Odensala, är det sannolikt, att byn har namn efter guden Thor. Däremot antaga vi, att Thornäs i Föllinge och Thorsäng i Sundsjö hafva namn efter någon person Thor. Att Norderön ej har något att göra med norr framgår af namnets äldsta form Nærdrö 1438, som hänvisar på guden Njord.

Blott ett fåtal namn visa omedelbart, att de tillkommit under medeltiden. Sådana äro *Bispgården*, sockn en *Marieby*, benämnd efter jungfru Maria, flon vid *Munkflohögen* i Häg-

genås, *Tafnäs* i Sundsjö, *Tafvelloken* i Näskott, *Tafvelbacken* i Brunflo, *Tafvelhöjden* (Tafla) i Mattmar, *Taflan* i Hedeviken, *Krosbacken* i Hede, *Korsbacken* i Funäsdalen, *Bortmekorsa* i Tänndalen inom Tännäs. Sist anförda 8 namn erinra om katholska tiden, då man vid vägen på lämpliga ställen uppsatte kors och bilder af religiöst innehåll för deras räkning, som ej kunde komma till kyrka. *Munkhättan* i Hammerdal och *Munkskallen* i Oviksfjällen påminna äfven om medeltiden, men dessa namn kunna vara yngre.

Om andra folk erinra *Finnvattnet* i Ström, *Finnfjärden* i Hammerdal, *Finnsäter* och *Finnrua* i Offerdal, *Finnmyrfjäll* i Kall, *Finnvåla* i Åre, *Finnsjöarne* och *Finnsjöfjäll* i Hallens och Ovikens fjälltrakter, det senare nu inom Storsjö, *Finnsved* i Hackås, *Finnäs* i Bodsjö, *Finnberget* och *Finneränäset* i Stugun, *Finnasil* och *Blåfinnstjärn* i Ragunda, den senare på gränsen till Ångermanland, *Finzasen* 1273, *Lappstruckan* i Ströms vattudal. Ordet finn- i dessa namn hänvisar i de aldra flesta fall på lappar, dock hafva äfven finnar varit bosatta på några ställen, t. ex. i södra delen af Hällesjö socken, i Alanäsets kapell och i norra delen af Ström på 1700-talet.

I Jämtlands fjälltrakter äro namnen på berg, sjöar m. m. mångenstädes ännu antingen endast lapska eller både lapska och svenska. Äfven i det lägre landet torde ett eller annat lapskt namn kunna uppletas. Ett sådant är *Kjalmar-sund* i Storsjön. Utmed riksgränsen förekomma i synnerhet inom Herjeådalen åtskilliga sjöar, hvilkas namn sluta med -agen. Dessas namn äro antagligen lapska och *agen* (möjligen beslägtadt med *ava*) måste betyda sjö. Hit höra sjöarne *Hotagen* i Jämtland, *Helagssjöar* och *Skjärvagen* i Storsjö, *Malmagen*, *Bolagen*, *Fjällagen* och måhända *Rogen* inom Tännäs, *Dravagen* vid Glöte i Linsell, *Drefdagen* i Dalarne, *Röragen*, *Bolagen* och *Feragen* inom Norge emot Tännäs. Äfven gränsberget *Roddovardo,* som nämnes i ett bref af 1480 (nu *Ridovardo* i Vemdalen), synes hafva lapskt namn, men för öfrigt känna vi inga gamla lapska namn inom Herjeådalen.

Huru ortnamn regelbundet förändras, skola vi belysa genom exempel på några vanliga förändringar.

Diftonger förenklas allmänt: Gautætand blef Gootatand, Gottand, Baughasiö Boggsjö, Seym Sem, Eydh Eed Ede, Stein Sten, Froeysoey Frösö, Owdha Öd; *au* går härvid oftast öfver till *ö*: Haugh blef Hög, Austenar Östnår, Sawre Söre, Raudhe Röde, Straum Ström.

De enkla vokalerna förändras på många sätt: Bungasa

blef Bångåsen, Berö Börön, Skaku Skucku, Lijnsijl Linsell, Skarpas Skorpås, Dydrö Dödre, Ysteby Östaby, och på 1300-talet finner man ofta *o* för *a*, sålunda Rofunda för Rafunda, Kollstoda för Kallstada, Vambastoda för Vambastada, liksom monna för manna och *o* för *a* flerestädes i inskriften på runstenen vid Frösöbron.

H bortfaller eller tillsättes i början af ord, sålunda hammar och ammer, hengiæ och eng, Vesterusa och Vesterhus, Eggen och Heggen, Agha och Haga, Asshus och Åssus, Hedestadha och Ede, Lanzhemna och Landzæmpne, Wffdasyö och Hoffdesjö.

D vexlar med *t*, *g* med *k*, *b* med *p*, t. ex. Liidh Lit, Sidsjö Sittsjö, Trang Dræng; Krakowag Kroguog Krokvåg, Wiike Wiige, Næsgata Nässkott; Vpbasa Ubbas Obbåsen, Nipzåss Nibsaass Niffsosen, Vpgardh Ubgard.

R öfvergår till *l*, t. ex. Fiærda Fjäl, Stafnagerde Stamnagerdhe Stamgiäl, Haardhaasen Halåsen, Hordeland Haarlandh Hålland, Hiortstada Hierstad Jelstada Jersta Gärdsta.

För öfrigt assimileras, uteslutas, inskjutas, omkastas och förändras konsonanter på många sätt.

Att ortnamn understundom äfven förvanskas och förvrängas skall ytterligare visa sig i det följande.

Här följer nu en öfversigt af Jämtlands och Herjeådalens bynamn fördelade i fem grupper, de fyra första innefattande hufvudsakligen sammansatta bynamn, den femte enkla. Första gruppen har ett appellativ, som är en benämning på land, andra gruppen ett, som är benämning på vatten, tredje gruppen ett, som häntyder på odling och bostad, fjerde gruppen har ett förutställdt bestämningsord (adjektiv eller preposition), som utmärker läge eller andra egenskaper. De sammansatta bynamn, som icke kunna hänföras till någon af dessa grupper, äro ytterst få. Ej sällan innehåller ett bynamn tre enkla ord. Femte gruppen omfattar sådana enkla bynamn, som ej kunna föras till någon af de tre första grupperna.

I förteckningen upptagas: under a) byar och gårdar, som funnos år 1700; under b) många ödesbölen och ödegårdar äfvensom några afradsland från tiden före 1700; under c) byar och gårdar, som tillkommit efter 1700. Inom hvarje afdelning nämnas i allmänhet först de byar, som hafva appellativet ensamt, därefter de, som hafva det i början eller inuti,

och sist de, som hafva det i slutet. Namn på torp upptagas icke.

Finnas flera byar med samma namn, så angifves deras antal och namnet på den socken, hvar och en af dem tillhör.

För by tillhörande afdelningen a) och i några fall för b) angifvas inom parentes först äldsta kända namnformen med årtalet och därefter någorlunda kronologiskt ordnade de vigtigare former, under hvilka byns namn förekommer längre fram i tiden. Att anföra namnets alla former eller att bifoga årtal för dem förbjuder utrymmet. Dessa upplysningar lemnas blott på ett ställe, till hvilket registret hänvisar. Detta bör alltså rådfrågas.

Första gruppen.

Af appellativet **Backe,** ett lägre berg. a) Backen (13 byar, Bakke i Oviken 1365, Bakka = Östbacken i Oviken 1410, i Kall 1410, i Brunflo 1423, Bakkæ i Ås 1438, i Rödön 1459, Backa i Lillherrdal 1482, Bakke i Föllinge 1544, i Lit 1545. Backen i Norderön (h), Hallen, Refsund. Ett Bakka 1348 kan ej bestämmas. Skrifves under Baca, undir Bakka, vndher Bacca), Backegård (Baken i Hegnåhs 1648), Halabacken (Hellebakke 1599; af fn *hella* häll), Hanabacken (Hanabakke 1530, Hannebacke; af *hane* tupp), Heljebacken (Hælghiæbacka 1501, Helie bakka; af n. pr. *Helge*), Hållbacken (Hordebak 1470, Holbacken, Holbach; af *hård*), Kånkbacken (2, Kanckebackæ i Ragunda 1503, Konckebagke i Ås 1576; Kåncebacke, Kaanke bakke, Kånckabacken; af *kånke* tupp, sedan af *kånka* gå tungt och vacklande), Sundsbacken (Snwbzbakka 1437, Sunssbacke; kanske af *snubba* förebrå), Sölfbacken (Sillabakke 1410, Silldabacka, Sillebakke, Syllebakken, Silbachen; af *sel* lugnvatten), Taskbacken (af *taska* väska), Westbacken (Bakke i Alsen 1529), Wålbacken (Walabakka 1489, Varbäcken, Vaarbacken, Våhlbacken; af *vaal;* sv. dial. *vål* fällda trän; *vaar* dynga, stor hop), Östbacken; b) Bakka i Marby 1437, Haakonabakke, Kårbacken (af *kaure* eller *kåre* spån, hyfvelspån), Miclobakke (af *mykil* stor), Skraffvilbakke, Trudabakken 1490 (af n. pr.) Trufbacken; c) Asp-, Klockar-, Lill-, Qvarn-, Storbacken.

Berg. a) Berg (2, Biergh socknen 1314, Bergh i Offerdal 1448; Bærge s:n, Bergh, Bers s:n, Berss s:n, Bergr s:n), Berge (8 byar, Berie, Berge i Alsen 1346, a Berghum å Frösön 1347, Berghe i Brunflo 1410, i Offerdal 1420, i Berghum i

Åre 1429, i Bergom i Kall 1512, Berghe i Lockne 1514 och c. 1500, i Ström; under Bergom, Berghiæ, Berga), Berget (Berghit 1523), Bergom (i Bergom i Rödön 1407; stelnad dat. plur.), Bergsviken (Bergxwiik 1410, Barxvik, Berssvikin, Bergsuik, Bervig), Dufberg 1564, Ekeberg (Ekyæbergh 1545, Ekberg), Förberg (2, firir berghi 1345, Forbergh å Frösön 1363; Fforeberg i Refsund 1539; Fforbærghe, Forbærgh konungxgardh 1410, Forberg sist 1489, Kongxgordin 1473 och sedermera, kongens gård; Bärg i Refs. 1565), Glissjöberg (måhända Clegedberge 1460; af fn. *kleggi* broms, Glijsberg 1564; af *glisa* lysa igenom), Hälleberg (Hellghebergh 1544, Hellieberg; sannolikt af *helig*), Nordanberg (sâ 1441, Norenbergh, Nordenberg), Oldber. (Aalbergh 1529, Oldberg, Ollberg), Rennberg, Rönningsberg (Remisberghe 1424, Remmesbergh, Römisberig, Rödningsberg; kanske af fn. *ryma*, *röma*, rödja bort, utvidga), Sinnberg (Sunbærgh 1410, Sindberg, Senbærgh, Sinbergh, Synbergh, Sinnebergh; kanske af g. n. *sin* sena), Solberg (2, Solbergh i Brunflo 1526, Solebergh; Sålbergh i Hammerdal 1533; åtm. det förra af *sol*), Tossberg (Tosberg 1520, Tonsbergh, Tossberg, Thorsberg, Tåsberg; sannol. af *tun*, *ton* gård), Westerberg, Åberg (Atbergh 1410, Adbergh, Odbergh; af præp. *åt*), Öfverberg (Öffrebergijtt 1564), Östberg (2, Östa bærge i Berg 1448; i Österbergom Frösön 1465, Österberg, Östebergh), Bjerme (i Biermo 1439, Bierme, Bermo, Byærma; af *bjær* en form af berg) och kanske Bjerte (Biærte 1407, Biertte; af *biær* och *tæ* gata eller snarare af *biartr* klar, blank); b) Berg i Refsund, Enarsberget, Galberga, Husberget, Lindberg, Löfberget, Loffdheberg 1477, Nyckelberg, Svensberg, Suiberg, i Underbergom 1468; c) Berget, Bergsjö, Herbergsdalen, Örnbergskilen, Harde-, Löf-, Skatteberga, Blek-, Björn-, Bo-, Diger- (2), Fogel-, Gal-, Hille-, Ho-, Hornsjö-, Håsjö-, Häggs-, Jacobs-, Jougda-, Käll-, Ytter-, Åkers-, Åsberget.

Dal. a) Dalen (Dall 1426, Daal), Dalåsen (1485, Dallås 1542), Fagerdal (Ffyerdhal 1533), Funäsdalen (Fonnesdall 1546, Funnisdall, Fundissdall; af *fönn*, i jämtdial. *fänna* snödrifva), Hammerdal (Hambradal 1314, Hamardal; af *hamar* brant stenbacke), Herjeådalen (i Heriardale 1273, Herdal, Heriadaal, Hæridal, Herredal, Herrdal; af *Herjån*), Hogdal (Hodall 1406, Hodalæ sokn, Ytra Hoadal 1432, Hoffdall; Hoadalen nämnes 1273; af ån *Hoan*), Kämpedalen (Kempedall 1520 öde; af *kämpe*), Lillherrdal (litla Heriadal 1430, Hærdals s:n, Lill Herdall, Lillebäredal; af *Herjån*), Ljusnedal 1690,

Lofsdalen (Lapsadall 1426, Laffsdalen), Offerdal (Offirdal s:n 1420, Afferdal, Offerdal, Öfverdal; af *offuer* öfver; förut Afflodal s:n 1314, Aafflodal sist 1506), Olingdal (Ølingherdall 1493, Ollingedall; af *øling* smicker), Segerdalen 1702, Wemdalen (Veimo dal 1403, Wemadall, Wemmedal; jfr *vamb.*); b) Dall i Undersåker 1351, Aaflodal, Arådalen, Gimdalen (Gymodall 1430, Gimadal, Gijm; af *gim* imma), Raffwndadall 1378, Swinadal 1414—1546, Vålådalen (se Vålbacken); c) Dal, Dalen, Alm-, Dörså-, Fjät-, Grubb-, Henå-, Herbergs-, Lillherjeå-, Lilltävel-, Ljung-, Löf-, Rån-, Skårs-, Sots-, Tvärå-, Våg-, Väktar-, Öratjärndalen.

Drol, Dror, en liten våt äng, sump, myr. Ordet förekommer i gamla bref t. ex. et myra drool 1448, Flodrol ett drohl 1584, Bratdrore bruen (vid gränsen ml. Mörsil och Matmar) 1634, Edzleloken ett litet drohl vid Trällsåsen 1650, och brukas ännu. Det heter, att många drol finnas på Ön i Ström.

Dörr, en tvärdal öfver fjällen med branta sidor. c) Dörsådalen. Hit höra fjällen och passen Dörrsvalen, Lundörren, Ekorrdörren, Skarfdörrsfjäll, Storådörren, Tandådörren, Dörrfjället, Dörrsjöarne, Gröndörrstöten.

Ed, ett smalt land mellan två vatten eller utmed ett vattenfall, där farkoster måste dragas på land. a) Ede (7, Hedestadha i Fors 1348, Eidhæ, a Ede, Editt, Eydett, Eed, Eide, Westeredh, Öster Edhe; a Edhena i Lockne 1440; a Edhæ i Alsen 1459; Edh i Hammerdal 1533; Ede i Offerdal 1628, i Sundsiö 1695, i Oviken), Edsåsen (Edsase 1351, Eidzåsenn), Dufed (Duuid 1413, Dufweedh 1423, Duffedh, Dwfheedh, Duuidh, Dufwe; af *dufva*), Krångede (Kranghedhe 1410, Krånghe; trol af g. n. *kranga*, alltså ett ed, där man går med möda fram), Utanede (Wtan eidh 1556, Wtanet, Wttened; af *utan*), Westaned (2, Westan Eid i Håsjö 1333, Westanö å Norderö 1410, Westanöö flera gånger; det senare alltså af *ö.*), Österede 1682; b) Gardheyd, Gäddede; c) Ede, Björk-, Bodsjö-, Näfver- (Neffwereedstadh gränsmärke 1545), Risede. Hit hör äfven tingsplatsen Sproted å Frösön (Skrothedh 1401, a Sprodeydens 1480, Sprot eydh, Sprodt Eed 1639; af *sprot*, spröt) vid det nuvarande Draged. Ordet ed brukas ännu.

Egg, en bergskam eller en sandås, helst med branta sidor. a) Eggen (Aeg i Mörsil 1345, Eggh, i Aegiom, under Eggien, Äggen, Heggien), Äggen (2, i Egghyom i Sveg 1463,

Eig, Äggien; Äggen i Undersåker), Häggen (i Hæggene i Ouik 1348, Hæga, Heg, po Heggin), Häggenås (Heggenos s:n 1420, Hegginaas, Hegnåhs), Hägled (Heglidha 1438, i Æglidhe, Hegelidh, Heiglidhe, Högliidh, Heglidt; af *lid*), Brattäggen (Brattegh 1486, Brateg, Bratthegh; af *bratt* brant); c) Äggesjö. Hit hör berget Hårdeggen.

Fit (fn. *fit*), låg gräsplan utmed vatten, en gräsrik äng. a) Fäste (se nedan under Stad).

Fjäll, ett berg som når betydligt öfver trädgränsen. Inga byar men talrika berg hafva namn häraf.

Flo, en sank, vattendränkt slätt. a) Brunflo (s:n 1314, i Brunflom, Brunnflo, Bronfflo, Brönfflo, Brundhflo, Bröndflou, Brönnflod; af *brunn*), Åflo (Aflo 1410, i Afflom, Affloda, Aafflo, Offlo; af *å*); b) Arneflo (af n. pr.), Grafflogärde, Storfloholmen; c) Hedningsflokälen, Munkflohögen, Renflomarken. Hit höra äfven floarne Storflon i Hallen, Offerdal och Lit, Elgflon i Gåxsjö, floarne i Oviken, prestflon, Kilflon, Hammarflon m. fl.

Fly, ett sankt kärr, som knappast bär vandraren, äfven ett grundt vatten. b) Flykälen, Renfly; c) Flyarne.

Flygg eller **fligg**, ett högt skogsberg, har gifvit namn åt flera berg i östra delen, såsom Djuptjärnsfliggen, Flasktjärnsfliggen, Harsjöfliggen. Redan 1273 nämnes Helliflygh.

Gryt (isl. *grjót* sten), en stenbacke. a) Grytan (Gryten 1410, Grythan, Gryoten, Grötten, Grytten), Grötom (3, i Grötthom i Kall 1544; i Grötom i Häggenås 1544; i Gröthom i Offerdal 1647); b) Gryttorpet i Lit, i Gröttom Frösö s:n 1647, Grötlösa 1410.

Hall, en klippa, brant stenhäll. a) Hallen (4, Hallini s:n 1314, Haal, Halla s:n, Hallenn s:n; Aghnahal i Asarne 1410, sedan Hal, Hallin; Hallen i Undersåker 1525; på Haldhin i Hammerdal 1533), Hallom (Halleem 1363, se under *hem*), Hållborgen (se nedan), Nordhallen (Norhal 1493, Nordhallen, Nohlhallen), Ytterhallen (Hall 1410, Hal) Öfverhallen; b) i Hallum i Offerdal 1460, 69, Hallagård 1413, Haldänge, Hallägden, Niishalle 1528, Thorhall; c) Hallen, Lillhallen. Halåsen hör ej hit.

Hammar (fn. *hamarr*), en brant stenbacke. a) Ammer (2, in Ambro, vestro Ambro 1378 i Ragunda, Ambir Ammer, Amer, Ammeren; i ambr i Refsund 1344, Amber, Ambreen,

meren), Hammaren (i Hambre 1410), Hamre (Hambre i Åre 1348, i Ambren, Hammre), Hammarsgård, Hammerdal (Hambradal s:n 1314, 1282, Hamardal), Galhammar (Gardhambra 1386, Gahamra, Ghardhamar, Garhammar, Gardamber, Gårdhammar; af g. n. *gardr* gård); b) Hamre i Sveg 1460, 63, Björnhamar, Åflohammar. Äfven namn på berg t. ex. Hamrafjäll, Röhammaren, Vemdalshammaren, Raudahamra 1273. Hammar brukas ännu som appellativum. Hammarnäs hör ej hit.

Harg, horg (isl. *hörgr*), en stenbacke, ett stenkummel, offeraltare af sten. a) Härdsta (Hareghstada 1349, Harokstathe 1351, Harastatha, Harstada, Haarstadh, Horstedt, Håstad, Horst, Horstadt). Måhända hör flodnamnet Horkan hit.

Hatt, ett fjäll med brant topp. c) Juthatten. Ingår i namn på berg, såsom Muruhatten, Holdershatten (af *hulder* elfva, dvärg), Jäfsjöhatten, Juthatten, Löfhatten.

Hed (fn. *heidr*) en torr, ofruktbar slätt, fjällhed. a) Hede (Hedhe s:n 1403, 1442, Heda, Heide, Hydhæ, Heede, Heiide, Heijde), Hedeviken (Wygh 1407, Vigen, Viigen, Hedewykin 1548); b) Hedböle; c) Hede i Rätan.

Hogna (sl. m. hög), namn på ett högt berg, en ru, såsom Stenhogn, Sömlingshogna eller -fjäll, Digerhogn, Fruhogn, Herrångstötar, -å, -skal, -sjö. Kallas i Refsund högnar. Herjehogna i Dalarne.

Holme, en liten ö. b) Storfloholmen, Tibrantsholm (ett fäste, som nedbröts 1402); c) Holmsjö, Holmtjärn (2), Greningeholm, Jönsmessholmen, Storholmen.

Hom, en liten dal, enl. Aasen Norsk ordbog (jfr g. n. *hvammr*). a) Hammarnäs (Hommanenes 1478, Näset, Homarnes, Hammenes, Hommenes). Föres hit med tvekan.

Hult, en bergig skogstrakt, helst med löfskog. Ordet, så vanligt i bynamn från södra Sverige, tyckes alldeles saknas i jämtländska ortnamn. Det förekommer dock i de flesta köpebref.

Häll (fn. *hella*) ett brant stenberg, ofta med flata vågräta ytor. a) Hälle (i Hællem 1407, i Helleim, i Helle, i Hellom), Hällne (i Hallem, Hellem i Ouik 1526, po Helle, Helne), Halabacken, Hällesjö (Hiælzioasa s:n 1407, Hælzsio, Helsyo, Hællesio, Hellsö, sjön Hiælsio 1273 torde afse Kälsjön; socknens äldsta namn var Rotakyl 1314); c) Linehäll. Hälleberg hör ej hit.

Hög (subst.), **Haug** (isl. *haugr*), ett berg eller en backe, som ej är för brant. a) Högen (3, Hög i Sunne 1485; Hegh i Häggenås 1420, Håugien ödeg. 1567, Högen; Howghen i Mörsil 1546), Höge (i Haugum i Marby 1478, Håuge, Höögen), Brynjehögen, Nederhögen, Söderhögen, Högsta (Haukstadh 1530, Hauxstadh, Hogstad, Håugstad, Hugstad) synes däremot vara härledt af hök, g. n. *haukr*; b) Haugen i Berg 1493, Sorshaug 1311 (af isl. *sori* issörja); c) Högen, Högarne, Gubb-, Lillsjö-, Löf-, Munkflo-, Storhögen. Hit höra äfven talrika namn på berg och fjäll: Manshögarne, Snasahögar, Smällhögarne, Anahögen, Grötmjölhögen, Hundshögen, Skorfhögen, Brännhögen m. fl.

Höjd, en kulle, backe. c) Höjden, Blom-, Björk-, Löf-, Raftsjöhöjden. Hit höra äfven namn på berg såsom Gramashöjden, Skurdalshöjden, Löfhöjden.

Klef, en brant klipprygg med en stig, där man kan klifva öfver. a) Klöfsjö (Klifsio 1410, Clyffsiö, Kleffsiö, Klyffzö kapell 1543, Klöfzsiö); b) Kleeff i Oviken 1487, Kleffuan i Hackås 1530. Bergsnamnet Randklöfven i Medelpad hör hit.

Klump, ett högre berg eller fjäll utan spets. c) Klumpen i Gåxsjö. Ingår i namn på många berg: Väktar-, Bastnäs-, Dunnar-, Jadnem-, Majs-, Risede-, Grön-, Öijar-, Vin-, Old-, Banda-, Vålå-, Tväråklumpen, Klumpfjället m. fl.

Kläpp, ett fjäll med branta spetsar. a) Kläppe (2, Cleppa i Marby 1482, Klæppa; a Kleppæ i Kyrkås 1440, i Klæppom, Kleppa), Kläppen (Klep i Offerdal 1448); b) Kleppekälen, Kläppgäle. Namn på fjäll: Storåkläppen, Blåhammarkläppen, Mittåkläppen, Ösjökläpp m. fl. Laufklæppa nämnes 1273.

Knätt, i Herjeådalen namn på berg med pyramidformad spets. c) Knätten i Sveg. Namn på berg, t. ex: Knätten vid Hede, Håknätten eller Qviderknätt, Serfdals-, Nybo-, Flåbuknätt.

Käl, en obebodd skogstrakt. a) Kälen (3, Köl i Rödön 1407, Kiæl, Kel, Kiöl, Kælin, Kielen, hit höra gårdsnamnen Gowthækiæl 1403, Alfskæl 1447, Ketils keel 1525; Kælin i Bodsjö 1509; Kiählen i Hackås); b) Kälen (2), Köl i Lit, Smysskæl, Stomskälen; Bjur-, Bjurhus-, Fyr-, Gillhofs-, Klepp-, Klåxås-, Lång-, Rönbergs-, Åhskälen, Rotakyl s:n 1314 (Rothakiæl, Rotokil, måhända af isl. *rot* ruttenhet), Örkälsdalen; c) Kälen (2), Kälarne, Binn-, Bred-, Hedningsflo-, Raft-, Sikås-, Yxskaftkälen. Ordet begagnas icke blott såsom egennamn. Så t. ex. säges Ulfsås i Offerdal ligga »i öst-

kälen» 1647, Hällesjö och Håsjö benämnas ofta kälasocknarne och kälabygden.

Kärr, vattensjukt land. c) Kärrnäset.

Lid (isl. *hlid*), en odlingsbar, vanligen med löfskog bevuxen bergsluttning. a) Lien (5, Liidh i Ragunda 1378, i Lidom i Ås 1462, Liiden i Åre 1490, Lidh i Offerdal 1529, Lien i Aspås), Lit (a Lite 1303, Lith, Lid, Liit s:n, Liidz s:n, a Lytæ, Liidh, Liis s:n, Lydz, Lidt), Hägled (se ofvan); b) Lidan 1545; c) Lidsjöberg, Gråsjölien, Storlien, Svanliden.

Lo, en lågt liggande äng utmed vatten, jfr fn. *lá* vätska och t. *Loh* sumpig äng. a) Lorås (Loraas 1530, Loeraas).

Miæla, fin sand (jfr mel, mjöl). a) Miäla (2, Miæla i Myssiö 1477, Miela, Myla, Miöle, Myölla; Mjöla i Rödön 1523).

Mo (isl. *mór*), en torr sand- eller grusmark. a) Mo (8, Moo i Berg 1386, a Moum; i Mom i Nässkott nu Kingstamo kalladt 1407; Moo i Alsen 1410; Moo i Undersåker 1410; Moo i Lit 1465; på Monom i Kall 1549; Moo i Hallen och i Hammerdal), Mosätt (Mosether 1493), Hissmon (Hiidzmoo qvarn och fiske 1450; af *hide*, *ide* ss. björnhide), Hofvermo (Hogermo 1365, Hoghormo, Hoghramo, Hogar mo, Hoghrmo, Hormoe; af *haag*, *hög*), Kingstamo (se ofvan), Orrmo (Ormo 1535), Vejmon, Värmon (Wermo 1447; trol. af *väder*); b) Mo i Sunne 1426, Moen i Sundsjö vid Boggsjö 1523, Mogård, Mogärde, Gussmon; c) Mon, Bratt-, Fångå-, Korså-, Ler-, Ris-, Skytt-, Trång-, Vej-, Öfvermon.

I stället för **Mosse** brukas ordet myr.

Mordh, en skog. a) Mordviken (Mordwiken 1396, Mordhwiik, Mollvijken). Mårdsund och Mårdsjö torde icke höra hit.

Myr, ett kärr med hvitmossa eller halfgräs. a) Myre (Myre 1441, i Myro); b) Bälliemyren, Knymyre, Rismyr (2), Svanemyren, Torsmyrlandet; c) Korsmyrbränna, Blåmyran.

Nipa, sandbrinkar vid en flodstrand såsom vid Indalselfven inom Ragunda och Fors. b) Nifsåsen (Niffsosen 1573, Nipzåss 1576, Nibsaass m. fl.); Niishalle i Alsen 1528, Nielshalden 1595, Nibsshallenn 1600 bör kanske härledas af nipa med betydelsen en bergstopp med en brant sida (Aasens ordbog).

Näs, ett utskjutande land. a) Näs (Næs s:n 1316, Ness,

Nääs), Näset (4, a Nesi i Ragunda 1333, i Næse, Næss, i Næsina, Nesith; Langænæs i Lit 1438, Longanæs, Nesith, Ness; öffre Næsit i Asnås 1479, Nesset; Näset i Ström), Näskott (Nesgath 1403, i Næsgatw, Niesgot, i Næsgatha s:n 1413, Neskott först 1628; af *gata*), Alanäset (Ahlnäs 1700), Digernäs (Dighranæs 1410, Degernes, Digernæs; af *diger* tjock, stor), Eltnäset (2, Alfstanæs i Berg 1363, Alteness, Altenis; Alknæs i Oviken 1523, Altenes; af *alka* en art simfågel, det förra kanske af *Alf* elfva), Espnäs (2, i Aspanæsi i Lockne 1418; Espnäs i Ström; af *asp*), Finnäs (Finnanes 1446, Finness; af *finne*), Funäs (Funes 1472, Fones; sannolikt af n. *fu*, *fo*, isl. *fud* vulva), Grimnäs (Grimanæs 1410, Grimones, Grymenes; af *Grim* eller *grimma*), Hafsnäs, Hammarnäs, Hvassnäs, Iffelnäs, Imnäs (Ymænes 1426, lislæ Ymnæs, Ymniss; trol. af *ima* ånga), Kungsnäset (1583), Matnäs (Matunæs 1362, Matenääs, Mathanæs, Mateniss; af *mat*), Skylnäs (Skylones 1446, Skylenes; af *skyla*), Stamnäs (Stæmnis 1273 (?), Stafuanæs 1425, Staffnes, Staffwanes, Stindnes; af *staf*), Tafnäs (Tauelnes 1420, Tafflones, Tatlanes, Taffwenes, Thaffnes; af *tafla*); Thornäs (Tolnäs 1544; af n. pr.), Trappnäs (Trappanæss 1410, Trappenes; af *trappa*), Tännäs (Tendenes 1407, Tænnenæs, i Tennanessi, Tennes kapell 1628; af *Tännån*, jfr Tænnafors 1351), Ytterkonäs (Kones 1450, Kohnäs, kanske identiskt med Kolnes 1345), Öfverkonäs; b) Filnes 1493, Frönes, Hagharsnæs 1499, Haukassnes 1311, Kolnes 1345, Sandnes 1446, Tornes 1461, Wemenes; c) Ala-, Asp-, Backsjö-, Bin-, Björk-, Björn-, Bo-, Diger-, Elt-, Gustafs-, Gärd-, Hägg-, Hus-, Junster-, Klubb-, Krok-, Kärr-, Långsjö-, Mull-, Ris-, Sand- (3), Sjougd-, Strå-, Ströms-, Svart-, Ulfsjönäs, Löfnäsvallen.

Port, ett fjällpass med branta sidoväggar. Ex.: Skurdalsporten, Portfjället.

Rem, en låg sand- eller klapperås, äfven (efter F. A. Burmans konceptdagböcker utg. af Joh. Nordlander Stm 1894) en brant sida af höjder. »Remmen» nedom Mörsils kyrka är en dylik. a) Romo (Remme 1512, Remo, po Remo, Romo), Remmen i Elfros (Remmett 1564, Reem 1590). Remme fiske i Fors omtalas 1346—48. Ölremmen och Elgestaremmen äro berg i Sveg, Tandremshögen i Åre.

Rid, Ri, en backe, jordrygg. Häraf berget Brattri i Tännäs.

Rind, Rinde, en bergsrygg, jordrygg. a) Rind (Rind 1415, Ryndhin, Rynden). Hit hör äfven fjället Rinsnäfve i Storsjö.

Ris (isl. *hris*), en med småbuskar och ris bevuxen mark. a) Rise (4, a Risom å Frösön 1380; Rise i Offerdal 1420; i Riisom i Lockne 1441; Riise i Sunne 1533; i Risim, i Reswm, Riss), Risbrunn (Rijsbrwn 1564), Rismyr (Rijsmijer o. 1490), Risselås (Riislaas 1422, Rissellaass; af *hrisla* buske, gren), Rista (Rista 1530, Rijsta; härledningen osäker), Stackris (i Stakarisom 1442, Stakkariis, Stakke rise; af *stack*); b) Risar (Riss, Rise) i Mörsil 1349—1544, Risuik 1347—1423; c) Risede, Risgård, Rislägden, Rismon, Risnäset. Hit hör äfven lapplägret Ljungris.

Ru, ett berg som föga höjer sig öfver trädgränsen. c) Högrun, Wallrun. Berg med detta namn äro talrika i synnerhet i Herjeådalen och i Offerdal. Rufjäll i Åre. Hasioarru omtalas 1483.

Sand. a) Sanne (Sandha 1394, Sande, a Sandom), Hillsand; b) Sande i Refsund 1570, Sandness ibid. 1440; c) Sandnäset (3), Sandviken, Sandviksjön, Jerfsand.

Sidd, ett sidländt, lågt liggande sumpigt ställe. a) Side (i Siidho 1363, Sidhen, Sydhæ), Sidsjö (Sydhsio 1437, Sissiö, Sidsiö, Sitziö, Sisjö, Sittsiöö). Hit höra Sittsjöarne i Stugun (Sijttesyöö 1545, Sötsiö afradsland 1666, Sättsiölandet 1701).

Skaft, en lägre bergsarm utgående från en bergsklump eller från ett fjäll. b) Walskaftsbodar, Rockeskafftet 1634. Hit höra bergen Helagsskaftet, Valskaftet.

Skagi (isl.), mark. a) Hållskafven (Hardskagh 1410, Hardskaga, i Harskawm, Haardscawa, Harskaga, Hallschagenn, Hallskogen, Hållskafven 1684, Hållskofvan, Håhlskafwen; af *hård*).

Skal (g. n. *skard*), en däld tvärs öfver fjällen, en bergsklyfta. c) Skalet eller Skålvallen i Wemdalen, Skalstugan, Skalänge i Åsarne. Hit höra bergpassen Skalet W. om Skalstugan, Herrångskalet, Skalfjället i Hotagen, Skalsberget i Ström, Skalberget i Åsarne, Skarsfjäll och Skarstöten i Storsjö, gränsmärkena Ridderskar och Granbergsskalet.

Skarf, klippa, naket berg. b) Skorffuestadh i Sundsjö 1528. Hit höra Skarffjället och Skarfdörren, Skorfhögen i Klöfsjö, Skorfdalsfjällen.

Skate, en udde, spets, egentligen toppen af ett träd. a) Skottgården (Skatagard 1486, Skothegardh, Skåthgårdh), Skanderåsen (Skatnar as 1445, Skatnæras, Skanderass, Skanneraass).

Skog. a) Skogen. c) Hemskogskilen, Midskogen, Olingskog, Skogsjö.

Skrafvel, stenrammel, or (i dial.). b) Skraffuilbakke 1527.

Skur, Skåra, en bergsremna, bergsklyfta. a) Skurun (i Skuro 1489, Skwru, Skore); b) Ramskor i Marieby 1528; af *Ramn* (g. n. *hrafn*) korp. c) Skårsdalen. Häraf Skurdalsporten och -sjön, Dromskåran.

Skuta, namn på ett fjäll, egentligen med öfverhängande bergvägg. b) Skute i Näs (å Skutu 1311, i Skuto, Skutha, ännu 1533), Skutsved. Hit böra fjällen Åreskutan, Anjeskutan, Lågsjöskutan.

Slätt, slät mark. a) Slätten i Föllinge. c) Kyrkslätten.

Sten. a) Stengärde (Stengierdh 1525, Steingel), men Stensgård (å Steine 1347, Stensgaardh 1540) torde böra härledas ur personnamnet Sten; b) Sten ödeg. vid Haxäng 1473, ödeg. i Näs 1412, Baargilsten eller Börjesten 1477—1546.

Strand. c) Strandåker (2).

Stöt, ett högt, spetsigt fjäll. Ex. Flander-, Tjalling-, Bunner-, Herrång-, Helags-, Ne-, Gröndörr-, Torkel-, Vargtjärn-, Mittå-, Skar-, Haftors-, Grå-, Blåstöten m. fl.

Tand, en udde, egentligen något utspändt (af tänja). a) Tand (2, Tand i Lockne 1410, i Tanden, Tan; Tand i Aspås), Tanne (Tande 1410, i Thandem, i Tandeim, i Tande, Tanne), Optand (Opatand 1428, Opatan, Opetandh; af byn *Ope*); b) Tand i Alsen, Gottand (Goetathand 1418, Gautætandh, Ghotætandh 1477; af n. pr. *Gaute*), Opetand i Näs 1408.

To, en gräsbevuxen sänka mellan berg. a) Tullus (Tholæsa, i Tholosom 1413, i Twlussom, Tuulus; af f. e. *læsu*, äng); b) Haffstod ödeg. i Refsund 1567.

Udde, landspets. b) Garnäsudden.

Vale, Vål, fällda trän, träbråte lagd i högar att brännas. Är ock benämning på ett långsluttande berg, som föga höjer sig öfver trädgränsen. a) Våle (2, i Valo hagha i Hackås 1348, aa Waalom, i Waalen; i Waledhom i Bodsjö 1425, Vale, i Waalö, Waale, i Wålom), Vålbacken, Valne (2, i Walmon (felskr.?) i Lockne 1443, i Walinom, Valina, Walne, i Walmom; Walne i Alsen 1539); c) Högvålen, Henvålen. Hit

höra talrika berg, t. ex. Dörrsvalen, Finnvalen, Getvalen, Husvåla, Fångvalen, Sundsvalen, Middagsvålen, Oxsjövåla.

Vamb, en trång dal. a) Vambsta (Vambastodha 1346, Væma stadha Vambestada, i Vammestadh, Wamsted, Wamstedt), Vemdalen (se ofvan), hit hänfördt emedan Wambsta äfven skrifves Wæma stadha 1434 och Weman går genom en trång dal.

Vid, skog, trä. a) Wattviken (Wetthawykendh och Wetwyk 1547, Wethviken), som dock måhända bör härledas ur *Vett*, skogsnymf. Sölfsved hör ej hit. b) Wedby.

Vin, en gräsrik mark. a) Winelfven i Hackås (Hvinelf 1575 såsom af *hvina*). Hit hör väl äfven fjället Vinklumpen.

Ås, en långsträckt höjd. a) Ås socknen (i Ase 1303, Aas, As, Ass, Åss, Åhs), Åsan (d. ä. åsarne) i Näs (a Aasom, i Aasenom 1441, Aase), Åse i Alsen (Ase 1420, Asa, Aasæ, i Asom, Aase), Åsen (7, à Asæ i Fors 1341, Asi, Aas, Aasen, i Aasenom, ty W. och Ö., 1472; Aass i Oviken, nu W. Åsen, 1410, i Assum, ty W. och Ö. 1547; Osen i Sundsjö 1485, Aasenn; Aassen i Lit 1470, i Asom 1501, Öster Aasin; i Aase i Näs 1526, Aasin; As i Lillherdal 1570; på Åssen i Hammerdal 1628), Åskott (i Aasgathu 1524, i Aasgata; af *gata*), Almåsa (Almaas 1410, Almoss, i Almoso; af *alm*), Aspås (Aspas 1314, Aspasa, i Aspasom; af *asp*), Bleckåsen (Blikas 1420, Bliikaas, Blekåss, Bleckaassinn; af *bleikr* blek), Botåsen (Botas 1461, Bothåss; af *bod*), Bringåsen (Bringasa 1435, Bringhos, Bringgasa; af *bring* hallonbuske), Bångåsen (Bungasa 1420, Bumgaas, Bungåssen; trol. af *bung* buckla), Bölåsen (Bolasa 1405, Boolaas, i Bolassannæ, Bollas, Bolosen; af *bol böle*), Dalåsen, Edsåsen, Fjösåsen (Fjædhersass 1482; af fn. *fjödr* fjäder), Fyrås (Firi ass 1273, Ffyråss; trol. af *fyri firi* före), Getåsen (a Gotasom 1473, Geitas, Gietåsen; af fn. *geit*, eng. *goat*, get), Gisselås (2, Gislass i Oviken 1406, Giislaas, Gisleaas, Gilsas; Gizlass, Gylzas, Gidzlass; Gitlas i Hammerdal 1441, Gislas; af n. pr. *Gisl, Gisle*, eg. gissel), Grenås (Greinias 1347, Grenåhs; af fn. *gren, grein* håla, ide), Gåxåsen (Gowkzåss 1544, Gåogzåss, Gauxäsen, Guxåås; af *gaukr* gök), Hackås s:n (Haknas 1314, Hakaas, Hakas, Haakaas, Hakos; af *hake* spade), Hackåsen (Haghssas 1498: af *hage*), Halåsen (2, Haardh aasin i Lit 1540; i Ås; af *hård*), Husås (i Hwsaasom 1420, Husass; af *hus*), Håxås (Huågzåss 1565, Håxåsen 1647; trol. af *haukr* hök), Häggenås, Häxåsen (Hæxass 1482, Hegsass; af *heggr*

hägg), Joxåsen (Jacopsasa 1473, Jacops as, Jaxaas, Joucsås; af n. pr. *Jacob)*, Kinderåsen (Kinneråssen 1534; af *kinn* kind, sluttning på ett berg), Kaxås (Kaxass 1486, Kaxaas; trol. af fn. *kaggi* kagge), Kjännåsen (Tiernass 1434, Tyernas, Ternas, Tiarnaraas, Tiænnaraas, Kienåsen; af fn. *tjörn* pl. *tjarnir* tjärn), Klåxåsen (2, Kluxaas i Näs 1428, Kluxos, Kluksaas, Klacssas, Klugsaas, Kloxass, Klyksaasin, Klussoss; Kloxåss i Rätan 1546; af fn. *klökkr* svag, vek eller af fn. *klaki* börjande käle i jorden), Kolåsen (Kolaas 1410, Kolas, Kollaas; af *kol)*, Kyrkås (Kyrass 1435, Kirkioos s:n 1440, Kyrkiasa; af *kirkja*, kyrka), Lockåsen (Lokass 1482, Lokas, Låckåsen; af fn. *lok* bräken), Lorås, Månsåsen (Magnusas 1461, Mogensass, Monssaas; af n. pr. *Magnus)*, Mälgåsen (i Malghasom 1443, Malghaas, Malgæås, Melgaasen; jfr isl. *marglegr* talrik), Norderåsen, ett gemensamt namn på talrika närliggande byar l. gårdar i Häggenås; Andersgård, Backegård, Jonsgård m. fl. (Norderaas 1420; af *nordr* nord), Opåsen, Palleråsen (Palæraasen 1441; af n. pr. *Palle?)*, Perjåsen (Pædhersaass 1522, egarens fader hette Pædher, pa Peder assen; af n. pr. *Peder*), Risselås, Sikås (Siikåss 1533, Syykååhs; af *sikr* sik), Siljeåsen (Sillieåsen nybygge anlagdt 1696; af *sel)*, Skanderåsen, Skorpås (Skarpas 1347, Skropaas, Skarpååhs; af *skarp*), Smedsåsen (Smidzaass 1517, Smitzaas; af *smidr* smed), Svensåsen (Svenssas 1501, Svensaas; af n. pr. *Sven)*, Söderåsen (i Sudheraasum 1410, i Sörasanum; af *söder*), Toråsen i Myssjö (Torssaas 1468, Toressaas, a Toris asum, Torsass; af n. pr. *Tore*), Tossåsen i Åsarne (Twsas 1480, Tossas, Tordsass', Thwssaas; af n. pr. *Tord*), Trollsåsen (Throlssas 1407, Thrulzaas, Throlzas, Trällsåsen, Trälsåhs; af fn. *troll)*, Tulleråsen (Toolleraas 1448, Tulleraas; trol. af fn. *tol* redskap), Tullingsås (Tillungxaas 1410; trol. af *tulling* l. *tyll* en tok), Tångeråsen (Thangeraas 1346, Thangaraas, Taugiraas, Toogerås, Tungeråsen; af fn. *tangi* tånge, landtunga), Westeråsen (3, Aass i Oviken 1410, se ofvan; i Åsom i Åsarne 1462, i Aaswm, på Åssum; W. Åsen i Fors 1472, se ofvan), Westerulfsås, Åbbåsen (Upbasa, Obbass 1419, Upbaas, Ubaas, Obaas, Vbas, Oboss Obass, Wbbaas; af *upp*), Österulfsås (Wlffzaas 1448, Wlffaas, Olfsas; af fn. *ulfr* varg, ulf), Österåsen (4, Österåsen i Häggenås 1537; i Fors 1697; i Oviken och i Åsarne); b) Asar i Mörsil 1413 (Assen ödeg. 1501, 05, Ååssen 1544), Åssus l. Aashus i Berg 1546, Andåsen, Annås, Bilsåsen (Bildsaas gård 1472, Bizlas, Bizlass elgsgård, Bylzas; af fn. *bildr* pil), Brathas 1504 (2), Densaas 1468, Digeråsen, Döfvelås, Eisåsen, Flatåsen, Forsåsen, Glixas 1461, Gilleraas (2, i Sunne

1410, i Lit 1441; af *gillra*), Grefftisas, Hanåsen 1535, Hockås 1634, Huærsase 1333, Högåsen, Ingvarsasa 1392, Katas J. Kadhaas 1412–1643, Kalfåsen, Krattas, Kungxass, Källåsen, Löfsåsen (Loptaass 1447, Lofftbænsaasa, i Lops aasom, Låffsåsen, Sönnerlofzåsen), Malås, Nifsåsen, Nautåsen (af *naut* nötkreatur), Ottarsasa 1347, Polås, Rodisass 1474 = Rosåsen 1578, Renåsen, Rönnåsen, Torråsen, Trygieåsen i Fors 1460—1637, Tralsaas 1526; c) Åsen, And-, Ar-, Björn-, Gafvel-, Guss-, Huckajö-, Hög-, Kaku- (af *kaka*), Kjef- (2), Lom-, Lång-, Näx-, Rönnings-, Sjuls-, Stor- (2), Toss-, Tjärn- (2), Valmåsen, Jonsåsböle, Sikåskälen, Åsberget.

Ö (isl. *ey* ö). a) Ön i Ström, Öne å Frösön (Öön 1435, Øn, Ö, Önne, Øynne, Øij, Önnit), Andersön 1530, Björnön (Byörnö 1428, Biörnö; af *björn*), Börön (Ber öy 1311, Bærö, Bærrö, Beröö, Böhrön; af fn. *bera* f. *bere* m. björn), Frösön (Frösö 1316, Froeysoey, Frössö, Frösöy, Fröse, aa Frösönne, Frödzöen, Frössiö; af guden Fröy fn. *Freyr*), Gällö (Geldö 1420, Gellö, Gelöö, Gellöy, Giällöön, Geldön; trol. af fn. *geldr* gall, ofruktbar), Herrö (Hæröö 1442, Heröö; trol. af fn. *heri* hare), Norderö (Nærdrö 1438, Nærdröö s:n, Nörderöy s:n, Nårderön, Nuorderö; af guden Njörd, Njard), Werkön (Wærkön 1533; af *verk* arbete m. m.), Westaned. Rörön, Landön, Rödön höra ej hit. b) Öijestad 1567; c) Öijaren, Norderösjö, Gran-, Grön-, Häst-, Näld-, Ränn-, Stor-, Vedjeön.

Öga (fn. *auga*). Handog (Handugh 1347, Handogha 1410, Handhog, Handhøg, Handö 1528, 34; af *hand*), Landön (Landogs afrad 1315, i Landog 1469, stuffu vidh Landogh 1471, Laadhogh; af *land*), Rörön (2, i Rörogenum i Berg 1448, Rörik, Rörog 1497, Rörigh 1517, Rörön 1523, Röröien; Röröen i Oviken 1565, Röröien; trol. af fn. *reyrr* rör, vass, ty rödingen, rören fn. *reydr* fins här ej); b) Klingeröga i Lit. Docköga i Ås synes däremot hafva tillkommit genom missförstånd. (eg. öd). Att öga ingår höres af nuvarande uttalet på Handog (= Handöga). Öga brukas här figurligt. Rörösjöns vattenspegel kan lämpligen liknas vid ett öga.

Ör (fn. *eyrr*), en sandbank under vattenytan, äfven uppsköljdt groft grus. c) Öratjärndalen, Öravattnet, Öravattsbränna. Ordet begagnas ännu appellativt, t. ex. Långören i sjön mellan Andersön och Fanbyn, Örholmarne vid Handöl.

Andra gruppen.

Agen, trol. lapsk benämning på sjö. c) Hotagen, Malmagen. Äfven i flera sjöars namn se sid. 144.

Anger, en trång vik (fn. *öngr* trång). a) Trång (2, Dræng i Alsen 1348, Trongher, Troanger, i Throngum, Trangh, Trongh; Trång i Aspås). Läget af den förra byn hänvisar på anger, det senare bynamnets härledning osäker.

Brunn. a) Brunflo, Risbrunn.

Bäck. a) Bäck (Beek ödeg. i Marby 1478, Beck), Bäcken (vid Bæk, Bek i Offerdal 1420, vid Beken, Bekken, vidh Bekkian, Beckenn), Hökbäck (Hökabæk 1407, Hookabek, Hökebech, Högbech, Hogbech; af *haukr* hök), Westanbäck (Vestanbec 1444, Vestanbeck).

Elf (fn. *elfr*), en större å. a) Elfven (Ælff 1410, i Elinene, Ælvenæ, i Ælffwennæ, i Eluinne, Elffwin), Elfros (Alfwr aass 1273, Aelfuar os 1273, Elffroos, Eluoros, Elfweroos, Elffue Roos; af *os* flodmynning, slutlig.n ss. af ros), Winelfven; b) Älfven i Ås, Elfvensböle; c) Gånelfven, Raftelfven. Hit höra däremot icke Faxelfven eller Nordanelfven, ty i dessa ingår ursprungligen Nælden, namnet på närliggande sjö: (Faxanæghld 1410, Faxanægild, Faxnæl, Faxenelgh, Faxnæld, Ffaxenegy, Faxnegildh, Faxnelle, Faxenæll, Faxenelff; af fn. *fax* man, manke), Nordanelfven (Nordunnægild 1413, Nordanneghild, Nordhannælld, Norden elff 1634; af *nordan*).

Fjärd, ett bredare vatten. a) Fjäl (östra Fyærda i Lit 1412, i Fiærdom, i Fierdhe, i Fjäle, i Ffiardom, i Ffiale, Ffyærdhe), Fjällsta (Ffialestadh 1525, Fjerstadh, Fjählstad); c) Fjällandet, Thorsfjärden. Ordet begagnas ännu om vikar och utvidgningar af vatten, t. ex. Russfjärden, Degerfjärden, Dragafjärden, Håkafotfjärden, alla i Ströms vattudal.

Fors, ett hastigt strömmande vatten. a) Fors (Fors 1314, à Forse, Fos s:n, Forss, Fårse s:n), Forsa (2, i Forse i Åre 1410, à Fossum, i Fossom; Forsa wiik i Bodsjö 1489). Forsta hör icke hit. b) Forsåsen; c) Getingfors, Sörefors. Äfven ett vattenfall kallas stundom fors, så t. ex. Tænna fors 1351.

Göl, en liten tjärn. b) Ytre Gyölæ, yffre Gyölæ 1445, nu c) Gölvallen i Hackås.

Hå, en liten vik, en utvidgning af en å. a) Hån (Haa 1701, Håen), Nordanhån (Nordenhåå 1568, Norden haaen, Norden haa, Nordanåhn), Sunnanå (Sunan aan 1535, Sunden

aaen); c) Qvisthån, Hånäs. Hån och Hånsjö äro sjöar i Herjeådalen, där hå ännu brukas såsom appellativum. Håsjö och Hosjö lära ej höra hit.

Höl (fn. *hylr*), en utvidgning och en fördjupning af t. ex. en bäck. a) Höla (à Hoelen 1349, a Hölene, i Höllöne, Hölan), Hölje (Vestræ Hyliæ, i Vestrohiliom 1303, Hölia, à Hölom, i Hyliom, Hylia, i Höllyom, Hyllie).

Källa. a) Ulfkälla (Åkiella 1564); b) Källåsen; c) Källberget.

Lok, en obetydlig vattensamling. a) Loke (à Lokom 1311, Loca, i Locum, i Lookom, i Looko, i Laakom, i Lochom). Lockåsen torde ej höra hit. Ordet förekommer äfven såsom namn på vatten, t. ex. i Fågelloken i Frostviken, Edzleloken 1650, Tafvelloken i Näskott.

Mar (fn. *marr*), sjö. a) Marsätt (Marsætra 1396, Marsæther, i Marsete, Marsett; af *säter*), Mörsil (Möresildræ monna 1351, Moresil s:n 1413, Morasiil, Möresyldh, Mörsil, Mörsild, Myrsill, Mörsill, Mörtzill; af *sil* lugnvatten), Mörviken (Marauik 1351, Möruik, Mæruik, Möruigen; af *vik*), Mattmar (Matmar 1568, Marksmar, Matmer, Mattmer, Matkmar; af *mat* (fn. matr) föda, senare af *mark* (fn. madkr) mask, alltså Matsjö, Masksjö). Marby hör ej hit, men måhända Marlings fiske 1470 (Merle, Merlog fiske i Bräcke).

Nor, ett trångt sund, ström. a) Nor (Nor 1414, Noor), Flatnor (2, Flatnor i Bodsjö 1410, Flatnore, Fflathnor; Flata [mo] i Offerdal 1440, Fflatnor 1526, Fflatmo 1537, Flatmon 1647; af *flat* vågrät, jämn, i senare namnet ett vacklande mellan *nor* och *mo*), Westnår (Vestan ar 1311, Vestanar, Vestenaar, Westanaall'), Östnår (Austenar 1348, Östanaar, Östanar, Östannoor, Østnohr, Østen aa); b) Nora vid Sund 1503; c) Bynoret. Squakonor, fiske vid Sund i Refsund, omtalas 1448. Ranganore fiske 1423 (af *vrangr* krokig, isl. rangr), Rångnoret i Gåxsjö. Ordet brukas ännu som appellativum.

Os, Aros, åmynning. a) Elfros; b) Sliaros-vellir o. 1050 (nu Slyås i Lillherdal; af *Slij*).

Qvisl (fn. *kvisl*), en flodförgrening, gren af en å. a) Qvittsle (2, i Quislom i Mattmar 1437, i Quislo, Qvisle; i Qvidslom i Berg 1445, i Quislom, Qvittsle Kvisle); b) Jerppaqvitle 1444. Qvissle öar finnas i Ström öster om kyrkan, äfvenså Qvitlan.

Sil, Sel, ett lugnvatten mellan forsar i en elf. a) Silje (Siline 1407, i Syline, i Silina, i Silienne, i Sili, Silj, Sillie, Selie, Sellje), Siljeåsen, Sällsjö (Sylsio 1512, Sylsiö, Sellsiö, Sillsiö, Silsio; af *sjö*), Sölfsved (Sellaswidia 1450, i Seleswydhi, Selsvid, Selleswidh, Selsuedh, Sällsvedh, Sölfsved 1700; af *svedja*), Sölfbacken, Linsell (Lijnsijll 1564; af *Linaelf)*, Mörsil; b) Selet eller Selsålandet (Rafwundasyl 1378); c) Siljeåbodarne, Svansele. Flera vatten med detta namn förekomma, t. ex. Finnasil, Heskasyl, Rafwundasyl.

Sjö, n. *sio*, fn. *sær*, *sjor*. a) Sem (Siem 1441, a Siem, a Sem, By i Seem 1473, i Bynum i östaste gaardh i Seym, Wester Seemb 1622; af *sær* och *hem*), Ansjö (Ansa sior 1333, Ansasio, Ansiö, Andsiöö, Aniösjö; möjl. af *ans* skötsel, *ansa* sköta, rykta), Bensjö (Bensio 1416, Beinsiö, Benssyöö; af *bein* ben), Biörsjö (Biwrsio 1410, Biursiö, Biörnsciö, Byörnsyö, Biorsiö, Biörsö; af *bjur*, fn. *bjorr* bäfver), Bodsjö (Budsio 1396, Bozsio, Botsio, Bodzsio, Bozcio, Boxiöö, Botzsiö, Bodsyöö, Baatzsiö, Bååtsiö, sjön Bodsio 1273; af fn. *bud* bod, liten byggnad, icke af båt), Boggsjö, (Baughesiö 1523, Bowghesijö, Bogsö, Baugsiö, Båogsiö, Bogesziö; af isl. *baugr* ring), Glissjöberg, Gråsjön, anl. 1681, Gåxsjö (Goksio 1410, Gåcksiö, Guåckssiö, Gåucksiö, Goxsio; af fn. *gaukr* gök), Hemsjö (Heimsiö 1530; af fn. *heimr* hem), Hofdsjö (Wffdasyø 1473, Hoffd siö, Haafde siön; af fn. *höfdi* bergstopp i en dal eller på ett näs invid vattnet), Hosjö (Hofsiöö 1460, Hosiö, Hoosyöö; af *hof* hednatempel), Håsjö (Hasio s:n 1347, Haaslo, Hasiö, Hosiö, Haasiö; trol. af *haa* hög), Hällesjö, Klöfsjö, Köttsjölandet 1690 (sjön Kiodsio 1273), Lundsjön upptogs 1604, Mjösjö (2, Mioasio i Sundsjö 1426, Mösiö, Miösiöö; Miösio i Hällesjö 1478; af fn. *mjor*, *mjár* smal), Ottsjö (Ottarsio i Undersåker 1386, Uttersio, Othersye, Ottasiöö, Otthesiö, Otthelsiö, Ottersyö; trol. af fn. *otr* utter), Qvarnsjö (Kvarnassiö 1486; af *qvarn*), Ransjö (Rannesjö 1564; af *rande*, *rane*, en framskjutande klippa, bergrygg, fn. *rani*), Räcksjön, Sidsjö, Storsjö (vid Storsiöe 1639), Sundsjö (Sundasio 1314, Sundesio, Sundssiö; af *sund*), Sällsjö, Sösjö (Södhasiö 1410, Sudhersio 1505, Södhesyö; af fn. *sjoda* sjuda, *sud* stort böljesvall på stranden), Öfsjö (Öiasio 1415, Ögiasio 1420, Oeia sio, Øyiasciö, Øgiesyö, Öjsjö, Ödsö, Ösjö; af fn. *œgja* skrämma, icke af *ö*), Östansjö (Östansiö i Lillherrdal 1564, i Håsjö 1530), men Myssjö hör ej hit; b) Seböle 1548, Sio i Undersåker 1374, Sioa i Hällesjö 1407, Eghinsio 1450, 1535 (trol. vid Ennsjö å Frösön), Horsio 1504 (= Hornsjö i Brunflo), Singxiöö ödesboleye 1474, Sunnansyo 1445, Svanesjö, Börjesjö, Gransjö, N. Rensjö; c) Berg-, Blå-,

Bod-, Borg-, Bysik-, Dabb-, Djup-, Full-, Gast-, Grå-, Hala-, Har-, Hand-, Herjeå-, Holm-, Hägg- (2), Hö-, Lax-, Länster-, Mård-, Mört- (2), Norderö-, Norr-, Nästel-, Ott-, Ram-, Rauka- (af *hraukr* rök), Rot-, Sandvik-, Sunnan-, Särf- (af sarf, en fisk som fins i sjön), Sö-, Val-, Åker-, Äggesjö, Backsjönäset, Bodsjöedet, -landet, Fisksjölandet (2), Gransjölandet, Gråsjölien, Halasjölandet, Hornsjöberg, -böle, Hucksjöåsen, Håsjöberg, Lidsjöberg, Lillsjöhögen, Långsjönäset, Raftsjöhöjden, Småsjöarne, Sännsjölandet, Ulfsjönäs.

Strucka (jfr stryka, stråk), en stark ström, strömdrag. Ex. Lappstruckan i Ströms vattudal.

Ström, ett stridt rinnande vatten. a) Ström (Straum 1273, 1482, Ström); b) Strömbergh 1539, Ögelström fiske; c) Ström, Strömsnäs. Hit hör Hjerpeströmmen.

Sund. a) Sund (Sund i Refsund 1420, i Sundom i R., i Sondom, i Swnde, i Sunden i R., på Sunde i R., Sundt), Sunne (Sunda 1314, i Sundum kapell, i Sundæ s:n, i Sundom, a Sundene, i Sunde), Sundsbacken, Sundsjö, Sundsvallen 1699, Arfvesund (Arffuith swndh 1537; af n. pr. *Arwid)*, Heljesund (Heliesundh 1536; af n. pr. *Helge)*, Mårdsund (Mårtsund; af *mård)*, Refsund (Ropsunda 1314, Ræfsunda 1316, a Roefsundom, Reffswnda, Röfsund, Repsunda, Reffsundh, Refwesund, Räfssunda; ursprungligen väl af *rop*, sedan af *räf*, fn. *refr*); b) Sund i Offerdal 1515, Sundh i Rödön 1416, Sundzaass 1446, Söödzund 1451, W. o. Ö. Färjesundet; c) Sundlägden, Strångsund, Östersund.

Sur. b) Bensur, Stensur. Ordet utmärker sur jord, full af vätska.

Tjärn (fn. *tjörn)*, en liten insjö. a) Kjännåsen, Tjärnåker 1667; c) Tjärnåsen (2), Digertjärnkilen, Holmtjärn (2), Piktjärn, Småtjärnarne, Stalltjärnstugan, Rösttjärn, Öratjärnarne, Öratjärndalen.

Träsk förekommer icke i namn inom dessa landskap.

Vatten (fn. *vatn*), insjö. a) Hvitvatten (Hvitavatn 1431; af *hvit)*, Renvatten (af *rendjuret*); c) Ala-, Ankar-, Bak-, Björk- (2), Borg-, By-, Båga-, Finn-, Gunnar-, Guss-, Hvit-, Hök-, Jorm-, Jeril-, Kykling-, Laka-, Leipik-, Mjö-, Muns-, Ring-, Rör- (af rör = röding), Sör-, Öravattnet, Hvitvattskrogen, Småvattsbränna. En mängd sjöar, alla liggande utmed Jämtlands vestra gräns, hafva namn häraf.

Vik, bugt i en sjö. a) Wiken (6, Wiik i Oviken 1376, Vygh i Hede 1407, Wiik i Hammerdal 1410, i Wikum i Brunflo 1423, Wiken i Näs 1441, Wiik i Alsen 1443: Wikin, Vikan, Wyk, Wicken, Viggen, Vigge, Wiigen), Wik (Vik i Åre 1498, Wiig, Wijk), Wike (i Wiikom i Rödön 1403, Wike), Wigge (Vigge 1348, Viggi, Vighe, Wijgghie, Wiige), Anwiken (Anwik 1412, Anuikin, Andwijk, Andvigen; trol. af *and*, en sjöfågel), Bergsviken, Bunnerviken (Bundher wikia 1536; trol. af *bund* botten), Döviken i Lockne (Duviker man 1311, Dufa vikar manna 1313, Duwawiik, Duuuavik, Duwiik, Duffuiken, Dwyk, Duffwiken, Döfiken; af *dufva*), Döviken i Ragunda (Diupuik, Dupvik 1333, Dywpoviik, Diupawik, Diuuik, Diviken, Duffuiken; af *djup)*, men Döviken i Refsund hör ej hit, Grönviken (2, Grönouik i Näs 1352, Grenvik, Grönovik, Grön wikin; Grönviken i Bräcke 1628; af fn. *grön* gran), Görvik (Gioduikr 1273; af fn. *gjodr* fiskaljusen, en roffågel), Hufvulsvik (af *hufvuln* tid mellan slått- och sädesanden), Höviken (Höuikin 1531; af *hö* höjd), Mordviken, Mörviken, Orrviken (Arwik 1365, Aaruik, Oruik, Aaruikin; af fn. *á* å, elf), Oviken (Owik 1314, Vuik 1345, Owika s:n, Owyk, Ouika s:n, Wuik, Vuiigh; af partikeln *u, o,* som betecknar en motsats, brist), Sulviken (af fn. *sula* tjuga, gaffelformad stång o. dyl.), Sörviken (2, Sodwiik i Sundsjö 1451, Sauik, Suduik, Sodvik, Södhvikin, Sådwiken, Såådwykin, Söviken, Siövig; af fn. *sjoda* sjuda, *sud* böljesvall; Söderuik i Brunflo 1543; af *söder)*, Wattviken, Wällviken (Vælleuik 1348, Vælla vik, Welvik, Welleviken; af fn. *vella* sprudla, välla, *vell* källa), Wärviken (Wædherwiik 1410, Weruikin, Weeruik, Wervigen; af fn. *vedr* väder); b) Björn-, Dödemane- (1450), Fe- (1549), Frost-, God-, Ris- (1347, 1422), Skreds- (1473), Sved- (1512), Torda- 1449), Trasa- (1273, 1461), Westerdufviken (1567), Bukvigge; c) Viken i Wemdalen och i Frostviken, Fisk-, Gullbo-, Kår-, Lax-, Lill-, Sand-, Stång-, Sör- (2), Österdöviken, Sandviksjön.

Våg (fn. *vágr*), en bugt eller mindre vik. a) Våge (2, Waage i Lockne 1596, 1371 enl. V. Behm, Anteckningar om Lockne s:n Östers. 1892, sid. 36; Våge i Hallen 1695), Brevåg (Bredawaugh 1410, Bredewagh, Bredhæwagh, Brevogh; af fn. *breidr* bred), Gewåg (Diupowagh 1378, Diupevaagh, Diupvogh, Gijewågh, Gijwogh, Giffuog, Geewågh; af *diupr* djup), Krokvåg (Krakowaagh 1448, Krakuvagh, Kraukewaag, Kråkewågh, Krakkuaagh, Kråckuåg, Krokuog, Kragwåg, Kroguog; af fn. *kráka* kråka), Tunvågen (Tynnwagh 1441, Twnnevagh, i Tynnewaaghum, Twnne waagen, Tunuåg; af *tunna* eller

tunn hvirfvel); b) Wåge i Hällesjö, Görvåglandet, Landvägen; c) Anvågen, Grafvarevågen, Vågdalen. Ordet begagnas ännu såsom appellativum. Hit höra Sikåsvågorna, Byevågorna, Vågen, alla i Hammerdal vid Ammerån, Wågan (= vågorna), en gård vid Storsjön 1 mil S. om Hackås.

Å (fn. *á*), flod, elf. a) Ån (Aa i Bräcke 1410, vid Aa, vid aan), Åhn (vid Aa i Hallen 1447?, 1512), Orrviken, Åflo, Långå (Langbæ 1506, Langaa, Lanngaa; af *langr* lång). Åberg hör icke hit. b) Afflodal, Ågången, Ytterån (Yteraa fiske 1520); c) Dörsådalen, Fröån, Fångåmon, Helgeåkilen, Herjeåsjö, Huså, Korsåmon, Lillherjeådalen, Ljungå, Malå-, Renå-, Selsålandet, Storåbränna, Sunnerån, Henå- Tvärå-, Vålådalen.

Tredje gruppen.

Bo (fn. *bú*). a) Bodal (Bussal 1598), Bugården; c) Boberg, Bonäset, Kyrkbolandet, Nybo, Rödebo, Wallbo. Ordet antyder fast bostad.

Bod (fn. *búd*). a) Boda (2, Bodha i Lit 1427, a Bodom, Bwdbæ, Bodher, Budhe, Ytterbodhæ 1474; Boda i Sundsjö, öde 1695), Bodsjö, Boråsen, Granbo (Granboda 1438, Granbuda; af *gran*; b) Bode vid Bölåsen 1487, i Fors 1531, Bodhesvedh 1440, 1525, Bodlägden, Redharsboda 1440, Tjutboda, Öfverboda; c) Bodsjö i Åre, Bodsjöedet, Brännbodarne, Nybodarne, Siljåbodarne. Ordet utmärker i de flesta fall fäbod, i några fiskebod.

Bol, böle (fn. *bol*). a) Böle (13, i Bölene i Offerdal 1420, Bolet i Fors 1460-talet, Bölet i Kall 1490, Bölith i Lit 1502, Bölith i Bodsjö 1531, Bölett i Ragunda 1531, Bölith vid Ope i Brunflo 1547, i Rätan 1593, i Aspås 1635, i Brunflo, i Hallen, i Marby, å Norderön), Bölåsen, Gåsböle (Gasaböle 1435, Gaasböle, Gåseböle; af fn. *gás* gås), Låsböle (Lååsböle 1651; af *lås*), Rossbol (Rossa boll 1311, a Rossaböle, Rossbol, Raasbol, i Rosbole, Rosbord, Rosseboll, Rossboo (af fn. *hross* häst), Tångböle (Tanghaböle 1493, Tangsböle; trol. af fn. *tangi* landtunga, jfr Storötången i Hårkan, Gräsvattentången vid Svaningen i Ström); b) Böle (5, Böle i Refsund vid Öiasyo 1447, Bölith i Lit 1502—46, Synnerbölith ibid. 1534, Singsiö böhle 1696, Böle vid Anviken 1535), Anders-, Bjerte-, Bergs-, Elfvens-, Fjös- (af *fjos* fähus), Gassa- i Oviken, Gaute- 1567, Geting- (af *gæta* vakta), Gunnils-, Hed-, Hornsjö-, Ketzle- 1496, Kosa- (1472, 96; af fn. *kös*, sv. dial. *kas*, träbråte som skall brännas till aska att gödsla jorden;

trol. nuv. Kusböle), Kungs-, Loke-, Ope-, Se-, Sjö-, Skall-, Skrå-. Trångs-, Uxa- (2, i Fors 1493—1556, ox böle; i Offerdal 1460), Ås-, Öfsjöböle; c) Bölberget. Jonsåsböle. Ordet antyder ett enstaka boningshus, som ofta blef ödesböle i lång tid. Många hafva namn efter personer, andra af närmast liggande by o. s. v.

Borg. a) Borgen (Borghen 1520), Hållborgen (Halleborgh 1535, Hallebergh; af *hall* klippa); b) Kuborgh (Koborg 1490, 1539; af *ku* ko), Strömborg vid Kuborg 1539; c) Borglunda, Borgsjön, Borgvattnet. Ordet antyder dels ett fäste såsom Borgen (vid Koburgshus), Kuborg, dels en naturlig klippborg såsom Hållborgen.

Bräcka. a) Bräcke (4, à Breko 1273, i Brekko kirkiu sokn 1343, Brækka, Brekke; Brekka i Alsen 1457, Brecken; Brekke i Åre 1512; Brækkin i Sunne 1525); Bröckling (Bröklinq). Ordet antyder uppodling af stenig mark.

Bränna. b) Stenrösbränna, Storrisbränna 1638, Öjbålsbränna; c) Brännbodarne, Graf-, Knutkari-, Korsmyr-, Småvatts-, Staf-, Stor-, Storåbränna. Ordet antyder, att odling skett genom svedjande.

By. a) By (2, à Rödene 1311, By i Rödön 1500; By i Myssjö (Myskio 1362), Byn (7, By i Fors 1341, Bye, Byn, i Bynna; By i Håsjö 1347; Byy i Hallen 1437; By i Hällesjö 1445; Byen i Ås 1448; By nordan aan i Sveg 1463; i Binom i Lockne 1509), Bye (5, By i Hammerdal 1436; i Bynom i Marieby 1447, By, Bye, Byghian; i Byom i Mörsil 1493; By i Lit 1534, Bye, Byen; Byen i Mattmar 1600) Byom (Byom i Lit 1509, i Bynom, i Byghyom; en stelnad dativus), Bredbyn (Bredhaby 1410, Bredeby; af *breidr* bred), Brattbyn (Brata by 1465, Bratteby; af fn. *brattr* brant), Fanbyn (3, Fornoby i Sunne 1348, Fornbyen, Fahnbyen 1684; Fornaby i Rödön 1410, Fannebyen, Fanbyn 1567; Forneby i Sundsjö 1509, Foneby, Forneby ännu 1636, Farenndhbyenn 1611), Kyrkbyn (2, Hedhe 1403, Litla Heriadal 1430), Lassbyn (Lassbyen 1626), Marby (Marghabye s:n 1447, Margaby, Mariby, Mariebyæ s:n, Marebye, Marrebye; af *marg* mången), Marieby (Mariby s:n 1528, Marieby, Marrebye; af *Maria*), Mellbyn (2, i Mædalbynum i Mattmar 1469, i Mædel bynum, Medlbyi, Medelby, Melby; Meleby å Frösön 1523, Melby, Mellby, Mählby; af fn. *medal, á medal* i midten, mellerst), Nordbyn (Norby 1460, Nordby; af *nordr* nord, i norr), Rätansby (Rætan 1481, Räthan kapell 1543; trol. af fn. *reitr* vret, liten åker eller af

ræta rata), Sunnerstbyn, Sörbyn (af fn. *sudr* sydligare), Ubyn (2, Wtby i Refsund 1410, Udby; Ubyn i Mattmar; af adv. *ut)*, Westbyn (2, Westirby å Frösön 1372; Westerby i Offerdal 1515, Vestby; af *vester)*; Öfverbyn (Ouerby 1469, Offuerbyn), Östbyn (Österby 1460, Østaby, i Østerbynum); b) By i Refsund 1447 vid Anvik, Andbyy 1489, Fornaby i Marby 1478, Wedby, Österby i Sundsjö 1557; c) Byom, Bynoret, Bysiksjön, Byvallen, Byvattnet, Nyby, West-, Östbyn. Ordet antyder en samling af flera närliggande gårdar. De som heta By eller Fanbyn (18) äro de äldsta i trakten.

Ega, egendom. c) Skanзegan.

Gata. a) Näskott, Åskott. Ordet antyder en farväg.

Graf. a) Gräfte (2, Græfte i Aspås 1410, i Greftom, i Greptom, Grefte; i Griptum i Mattmar 1470; af fn. *gröftr, gröptr* grift, graf); b) Graff i Lillherdal 1594 (Greffte 1621), Grafven, Gräfsåsen (Grefftisas 1508), Greffte i Undersåker; c) Grafbränna, Grafvarevågen. Ordet antyder, att odling verkställts genom gräfning.

Grop. b) Gropan, ett ödesböle vid Dödre 1430.

Grufva. b) Grufvan i Marby.

Gång. b) Ågången i Mörsil.

Gård. a) Andersgård 1622 (af n. pr.), Backegård, Bispgården (Biskopsgard 1472, Bispgaardt, Bissgaarden, Bisgaard; af *biskop)*, Bredgård (Bredegard 1462; af *breidr* bred), Bugården (Bugaardt 1601; af *bu* bo), Carlsgård (Karlsgard 1445, af n. pr.), Eriksgård öde 1695 (af n. pr.), Fastgården (Fastagerd 1465, Fastogard, Fasthegård; af n. pr. *Faste)*, Gislegården (Gilslagardh 1378, Gitlegaard ödesböle 1552; af n. pr. *Gissel* fn. gisl), Grelsgård (Grels Nilsson egare 1700), Gungård (Gummesgardh 1502, Gummegard, Gumgaard; af n. pr. *Gumme)*, Hammarsgård (Hamars gard 1333; af n. pr.), Håkansgård (Haakan gard 1575; af n. pr.), Hårgård (Haffergardh 1444, Havardagerd, Haargaardh; af n. pr. *Havard)*, Jonsgård (2, i Ström, Sigfrid Jonson egare 1700; Joensgård i Häggenås 1626; af n. pr.), Kroksgård (Krogsgardh 1465, Kroksgaard), Kungsgården (firir Bergi 1345, Forbærgh konung-gaardh 1410, Kongxgordin 1473), Kårgärde (Kårregardh 1546, Kaaregerd; af *kaure, kåre* spån, hyfvelspån; ordet brukas ännu), Lassgård (af n. pr.), Mickelsgård (af n. pr.), Millestgård (Millegård 1700; af *midt*, i millum), Myckelgård (Mykklagardh 1498, Myklegård, Möckellgaard; af fn. *mikill* mycken), Mällgård (Mellomsgård 1643;

af fn. *i millum* emellan), Nedgård (Nidhragardh 1410, Nydergardh, Nidher gaardh; af fn. *nedri* nedre), Norrgård (3, Norragård i Oviken 1438, Nörgaard; Norrgård i Mattmar och i Föllinge), Nygård (5, Nygaardh i Mattmar 1551, Nye gaardt; i Häggenås 1628; i Aspås; i Offerdal; i Sunne), Orrgården (Orragardh 1431, Orregårdhn, Orr'gaardh, Aargaard; af fn. *orri* orre), Ottersgård (af n. pr. *Ottar*), Prisgård (Priisgaardhen 1631; af *pris* pretium), Pålgård (Pala 1348, Paalsgaardh, Paalgaardh, Paale gaardh; af *påle)*, Rödögården 1685, Skottgården, Stafsgård (Staffsgard 1518; af fn. *stafr* staf, stolpe), Stensgårdh (à Steine 1347, Steensgaardh; af n. pr. *Stein* Sten), Storgården (i Aspås 1628; i Häggenås), Södergård (Sydhragardh 1346, Sudhra gaard, Södher gaardh, Sörgaard; af fn. *sydri* södra), Tivarsgård (1679; af n. pr.), Tomasgård (Thomisgaardh 1609; af n. pr.), Torsgård (Thorsgaardh 1611; af n. pr.), Trutsgård (af n. pr. *Trued)*, Ugård (Upgardh 1410, Upgordh, Vbgard; af *upp)*, Utgård (2, Upgard i Ulffsaas Offerdal 1471; Vgaard i Rödön 1590, Udgård; af *ut*, det förra af upp?), Westgård (Westhgaardh 1539; af *vester)*, Åsmundgården (af n. pr.), Öfvergård (Öffwergården 1647; af *yfir, yvir* öfver), Galhammar; b) Galberga, Gardheyd, Bergsgårdin, Gautegård (af n. pr.), Gremmelgård (af n. pr.), Hallagård i Aspås 1413, Henningsgård 1510, Laghmansgard 1446 (-gaaldin 1447), Labbgård, Mogård, Sigursgaardh å Frösön 1539 (af n. pr.), Spjellgård; c) Brynje-, Ny-, Ris-, Skallgård.

Gård (fn. *gardr)* betydde ursprungligen stängsel, sedan en inhägnad gårdsplats. Af ofvan anförda namn på gård äro åtminstone 25 förbundna med den persons namn, som byggt gården. På 1300-talet synes man hafva användt personnamnet utan tillägg af gård. Af bref från äldre tid finner man, att äfven gårdarne i byar ofta plägade benämnas efter egaren, så t. ex. förekommer Esbiörnegarden liggande i Risom i Offirdal sogn, Harells gaarden i Sikås 1533, Hvasgården i Thorvalla. I mindre byar pläga de benämnas efter läget. Ännu i dag är förhållandet såväl i Jämtland som i Herjeådalen, att många gårdar i byar hafva egna namn. I ett bref af 1420 förekommer såsom bynamn inom Häggenås socken Norderaas, ett ännu brukligt namn, som betecknar ett flertal gårdar, hvilka ligga nära hvarandra. Dessa gårdar hafva nästan allesamman namn efter förste egaren.

Gärde (fn. *gerdi)*. a) Gärde (9, Gærde, Garde i Oviken 1352, Gerdet; Gerdhe i Brunflo 1410, i Gjærdom; Gærde i Näs 1439; Gærdhe i Hackås 1486; Gerda i Ås 1474; Giele i

Sveg 1566; Gierre i Ström 1622; Giärde i Aspås och i Offerdal), Gäle (2, i Näs; i Sunne), Stengärde, Trättgärde i Ås (i Thrætogærde 1303, Trættagiorde, Trettegierde; af fn. *þræta* tvista (inför rätta). Af samma träta härledas Trättängsberget i Klöfsjö, Trättmyren i Lockne, Trättjolbacken i Ragunda. m. fl.) Gärdsta och Kårgärde höra icke hit. b) Gärde i Wemdalen 1760, Gråflogärde 1553, 1667, Grubbgärde, Höggärde, Kleppgäle, Hedningsgärde, Mogärde, Skarppegerde 1544, Trettegjerde i Kyrkås 1529—65; c) Gärdnäset. Ordet häntyder på en inhägnad mark.

Haga (fn. *hagi)*. Haga (Hagha 1396, Ágha, i Haghanom, Hagen); b) Hackåsen; c) Havebakke, Norderhagge 1460. Ordets betydelse ungefär = gärde.

Hem (fn. *heimr)*. a) Hemsjö, Hallom (Halleem 1363, à Hallem, i Halleme, Halleim, Halhem, i Hallom, i Halleim, i Hallem, Hallim; af *hall* och *hem)*, Hvattjom (Huatem 1362, Hwadhem, Hvateem, Hwatem, i Hwatim, Hvation, på Huatiom; af n. pr. *Huathe*, se Dipl. norv. XIV: 61, och *hem)*, Mjelle (Mieldeim 1345, Mielleim, i Mældhem, i Mellem, i Mællem, Miælla, i Miellom, i Miællem, i Miellem; af fn. *meldr*, mäld — en bäck med qvarn finnes här —), Salom (Saleem 1394, Salem, i Saleme, i Sallem, i Salum; af *sal* fn. salr), Sem (se ofvan). Hit höra sannolikt äfven Undrom (i Unnerim 1420, i Vndrim, Wndrem, Wnderim, i Vndrum; af præp. *under)*, Vagle (Vaghle 1410, i Waghleem, i Wagleim, i Vaghlem, Vagled; kanske af *vagl*, vagel); c) Hemskogskilen, Nyhem. Hem-namnen, som anses vara ibland de allra äldsta, förekomma endast vid Storsjön och äro i sin moderna form svåra att igenkänna. I Herjeådalen saknas de alldeles.

Hof (fn. *hof)*. a) Hof (5, i Hufui i Alsen 1392, Hoff, Haaff, Huoff, Houff; Hoffs kirkio 1408 (= Hackås), Hof m. fl.; i Hofui å Frösön 1428, Hooff, Haaff, Hob; å Norderön af öde 1640; i Ås), Hosjö; b) Gillhof. Ordet antyder, att här funnits ett hedniskt tempel.

Hus (fn. *hús)*. a) Huse (i Husom 1501, Huse), Husås, Fannhus (Fanus 1565, Fannhus; af *forn)*, Westerhus (Wæstrusa 1423, i Westerhusom, Westerhwss, Westerusa, Westerhus Capell 1575; af *vester)*; b) Bjurhuskälen, Husberget, Aashus i Berg 1546, Hendrix husith i Berg 1523, Heggishus vid Hoghormo fors 1386, Koborgxhws 1482; c) Husnäset, Huså. Ordet utvisar i många fall ett befästadt hus från medeltiden, såsom Fannhus, Westerhus, Koburgshus och sannolikt flera.

Kil. c) Kilen (2), Digertjärn-, Helgeå-, Hemskogs-, Kyrk-, Tre-, Örnbergskilen. Namnen, som påminna om egodelning, äro alla från en sen tid.

Krog. c) Gillnäs-, Hvitvatts-, Lillkrogen, alla ursprungligen hviloställen för vägfarande. Krogsgardh 1465 är tvifvelaktigt. Kroguogh hör icke hit.

Lägde. a) Lägden (3, Saleems lægdæ 1450, Legdenn i Hackås 1508; i Rödön och i Föllinge); b) ödesbölena Bierma-, Bu- (2), Brynje-, Drifve-, Hall-, Hemmings- 1488, Herkums-, Kalmar-, Lansum-, Porsmyr-, Ris- (3), Salems- (2), Skals-, Slott-, Slut-, Stor-, Sunds-, Ås-, Östnårlägden. Ordet betyder odlad jord, vanligen en sådan, som bär gräs.

Lott. b) Toraldeluth 1461; c) Gräslotten.

Lösa (forneng. *læsu)*, äng, betesmark. a) Tullus (se ofvan); b) Grissellös (af n. pr.), Grötlösa 1410, 25, 1567 (af *gryt)*, Kornlösä 1567, Laglöse 1567.

Mark. c) Renflomarken, Räggmarken (kanske af *rækje* en gångstig för kreatur).

Mål. a) Måläng (Maliung 1401, i Malungom, i Malinge, Malwng, Maalungh, Målunghom); b) Malås. Ordet torde antyda en mätning.

Ren. a) Rensved (Ränsved); b) Rhen, lille Rein. Ordet häntyder på åkerbruk. Andra namn med *ren* visa på djuret.

Rödja (fn. *rydja)*. a) Rödön (i Rödene 1311, Rödhin, i Rödhen s:n, Röödh s:n, Rödhins s:n, a Rödhno, i Rödan, Rödn, Rödhans s:n, på Rödhen, Rödönn först 1584, Rödhöen 1688), Rösta (Roeya stoda 1333, Rödhestadh, Rödestada, Rostadha, Röstadh; af *stadher)*. Rönningsberg bör ej höra hit. b) Rönnåsen, Stenrödningen, Storrödningen; c) Rönningsås. De i en del af Sverige så talrika ortnamnen på *-röd, -red, -rud* saknas alldeles. Dock förekommer 1513 Vallarudh, namn på en jord vid Walla.

Räcke. a) Räcksjön (Räxsiön 1700). Ordet torde häntyda på stängsel.

Sal fn. *salr)*, stort rum, byggnad. a) Salom, Salsån (Saalsaa 1441, Sallssåån, Salsåå, Saltzåå; härledningen dunkel, kanske snarast af fn. *sálds sád*, n. *saaldsaad, saldsaa, salsaa* ett jordstycke, hvarå kan sås en half tunna korn, sv. *såll* och *sådd)*, Odensala (Odhinsal 1410, Odinsall, Odensall, i Onsale, Odansal, Onsahla; af guden *Odin)*. Ordet häntyder på ett samlingsrum.

Skåle. a) Skålan (Skala 1410, i Skolæ, Skalen). Är benämning på ett hus, en stuga hos våra hedniska förfäder.

Slåtter. a) Slåtte (i Slattom i Alsen 1410, Slatte, Slaathen, Slåttöhn; af fn. *sláttr*); b) Slåtte ödesböle i Brunflo (Slattha 1510). Ordet antyder ängsmark.

Stad (fn. *stadr*). a) Staa (Stadh 1410), Bellsta (Bællestadha 1488, Bellistad, Bällstad; trol. af *Bell, Bæl* kläpp i en bjällra), Billsta (Billestadh 1513, Byllestad, Bellestad, Bilsted; måhända af fn. *bil* tidrymd, uppehåll), Bingsta (Bingestadh 1528, a Binga stadum; af fn. *bingr* binge, äfv. kätte för får etc.), Brasta (Bradstad 1540; af *bradd* brädd, kant, jfr fn. *bard* brädd), Ede i Fors, Eltnäset, Fillsta (Fillestada 1421, i Ffila stadvm, Filste; trol. af fn. *filla* skinnlapp, hud, fäll), Fjällsta, Forsta (Fornastada 1418, Ffarastadha, Farestad, Fforstadh, Forsstad; af *forn* gammal), Fugelsta, (Ffughlstada 1441, Fughlastada, Foghelstadh, Ffugilstadh; af fn. *fugl* fågel), Fäste (a Fezstadom 1445, Feetstadhæ, Feetzstadhe, Festadhe, Festada, i Fædhstadhom, Ffeistadh, Festad, Ffedzstadh, Fedestadh, Festedt; af fn. *fit* gräsplan utmed vatten), Gusta (Gothastad 1439, Goothestada, Gotesta, Gotistad, Guthestadha, Gotzstad, Gautestad, Gowtestadh, Gåotestaden, Guåtestad, Gaustad, Gousta, Gustad; sannolikt af. n. pr. *Gaute, Gaut*, vissa former påminna om *gota* väg, gata), Gällsta (2, Gyldestada i Hackås, Gildstada 1475, Gillestade, Gilstadh, Gillestad, Giällstad; Jellstad å Norderön 1614; af fn. *gildi* sammankomst för nöje), Gärdsta (Hiortstada 1437, Ielstadha, Hiarttestadh, Hierstad, Giählsta, Jersta; af fn. *hiörtr* hjort, men misstydt), Håkansta (Haghnastadha 1346, Hakonstada, Haghnestadh, Haughne- Haakan- Hoghnestad, Honngstadt, Haugsted; af n. pr. *Hakon*), Hårbörsta (Harpistada 1428, Harbösta; af v. *harpa*, sålla), Hårdsta, Häggesta (af *egg* eller af fn. *heggr* hägg), Högsta, Kallsta (Kalpastadh 1410, i Kalpestadom, i Kalpæstadom, Kalpestadh, Kallstad 1545), Kingsta (Kingstada 1413, po Kingestadh; möjl. af fn. *kengr* krampa), Kingstamo, Kjösta (Tiwdastada 1403, Tiwdhestadh, Thyodhastadha, Tiodstadh, Tiødzstadh, Kiöstedt, Kiörstad, Kiöstad, Körstad; af fn. *þjod* folk), Klösta (Klökiestada 1454, i Clökestadom, Klökistadh, Klöffstad), Korsta (Kornstadh 1439, i Kornstadom, Kornestad, Korestad, Kornstad, Korstadt; af *korn*, jfr. Horsio af Hornsjö), Kougsta (2, Kuggastadha i Häggenås 1348, Koxstad, Kowgstadh, Kougstadh, Gokstad, Kåugstad, Kuågsta, Kaugstadh; af *kauka* ropa högt, ännu brukligt i jämtdial.; Kaustadh, Kawstadh i Alsen 1509, Kopstad, Kaugstadh, Kauxstadh, Kowgstad, Kaustad; trol. af *kaua*

ropa, locka på djur; *kop* i jämtdial. titta), Kråksta (Kraakst ödej. 1460, Krogsted 1628; af *kraka, kråka*), Kullsta (Kollstod 1333 i Ragunda, Kulstada, Kullestad, Cullestadh, Kulstedt; a fn. *kollr* kulle), Löfsta (i Löstom 1440, i Lowstom, i Laustom, Löffstedh; af fn. *lauf* löf), Målsta (Mardestadha 1425, i Mardestadum, Mardstad, Maalestadh; af fn. *mard, mördr*, mård), Månsta (Monsta 1435, Monestadh, a Monestadhom, Monstada, Monsted, Monnstedr; af fn. *munr* lust, behag, men icke af Magnus), Näcksta (Næctistada 1311, Nættestada, Næktestada, Nækstadha, i Nectistadha, Nexstada, Neckestadh, Netistad, Nextistadh, Nekstadh, å Nexstadhom, Nekttstadh, Negxstaa, Negsta; af sjön *Näckten* jfr. fn. *neita* neka), Ringsta (Ringstadh 1420; af *hringr* ring), Rista, Rogsta (Roldstadha 1441, Rodstadhe, Rostad; af n. pr. *Hroaldr* Roald), Rösta (af *rydja*, se ofvan), Samstad (Somestad 1517—37 sju gånger, Sunstad (?); möjl. af fn. *some* heder), Smedsta (Smittestadh 1501, Smijtthestad, Smedstad; af fn. *smidr* smed), Svensta (Suinstadr 1349, Svenstadh: af fn. *sveinn* sven, ungkarl), Tramsta (Tramstadh 1410, Tramstada, Tramestad, Thranestad, Trammestadh; trol. af fn. *tramr* troll), Trusta (2, Trygustada i Rödön 1420, Trodstad, Trudhestadh, Trulstad, Trustad; Tryggestada å Norderön 1449, Tryggiestad; trol. af isl. *þrúga* snösko, tryga), Tårsta (Torsted c. 1500, Torvestad 1508, Tordstad, Thorstad; trol. af *torf*), Wamsta, Ålsta (2, Alstadh i Näs 1444, Alesta, i Alestadhom, i Alastadom, Allestadh, Aalestadh, Olstadh, Ålstadh, Oolstad, Allsta; Alestadha å Norderö 1471, Olsta, Öllstad; af *ala* nära, fostra), Ångsta (2, Anglastada i Lockne 1418, Angestad, Aengilstadha, Anghilstadh, i Anghstadom, Aangxstade, Aangestadh, Onghstadh; Angsta i Brunflo 1549; af fn. *öngull* fiskekrok), Önsta (2, i Arnestadhom i Oviken 1470, Arnastada, (?) Awnesstet; af fn. *ari* örn; Ondstadh å Norderön 1599; af fn. *önd* and, sjöfågel; b) Andstedt, Balstad 1525, Bärsta, Bensta, Grimstad, Harstada 1489, nu Hållsta ödesb., Kastada 1376 (af fn. *kös* kas, en hop trän att brännas), Causastad 1347 (Kausestad 1480), Koenestadha 1420—1469 i Offerdal, Lecstada 1365, Pilgrimsta (Pillegrimstad 1619, af pilagrimr, lat. peregrinus), Skorffuestadh, Solkastadha 1394—1430, Öijestad; c) Fugelsta, Jeppstad, Ollsta, Vallstad.

Ordet *stadher* betydde väl i äldre tider ett bebodt ställe, och från denna tid, sannolikt från hedna tiden, äro de flesta *sta*-namn. Längre fram kom *stadher* att beteckna ett ställe i allmänhet. Dessa namn, som visa bygdens ungefärliga utbredning under en viss temligen aflägsen tid, förekomma endast vid stränderna af Storsjön, Näckten, Locknesjön, Sundsjön,

Alsensjön, nederst vid Hårkan och vid Indalselfven upp till Hårbörsta och Staa.

Stuga (fn. *stofa*, *stufa*). a) Stugun (Stufuna 1303, Stownne, Stwghon, Siälastugen, Stuen, vid Stwgwn, Stugan); c) Stugusjö, Midstugan, Skalstugan, Stalltjärnstugan. Ordet utvisar härberge för resande.

Svedja (fn. *svida*). a) Svedje (7, Svidhia i Myssjö 1418, i Sviiom, Swidiæ, Svidde, Swidhi; i Swidhiom i Sunne 1426, i Svedium; Swidiæ i Marby 1437; Suedie i Håsjö 1478; i Swidiom i Åre 1498; Suidhiæ i Brunflo 1523; Svedje i Häggenås), Långsved (Langa suidia 1438, Longosvidia, Longsuid, Longhe svijd; af *langr* lång), Rensved, Sölfsved (af *sil*); b) Swidhia i Oviken 1438, Suede i Lillherdal 1594, Suibergh 1447, Swedwikin 1512, Svidiåunet 1567, Svedäng, Bodhesved, Bredsved, Grimsved, Hogsved, Moarsved, Skutsved, Svinsved; c) Svedje, Svedjelandet, Enarsvedjan, Finnsved, Lillsved. Ordet utvisar, huru odling verkställdes.

Säter (fn. *setr*, *sætr)*. a) Säter (2, i Sætrom i Rödön 1420; i Offerdal), Dvärsätt (Dueresett 1634; af fn. *dvergr* dvärg), Finnsäter (Finnesæter 1424; af *finnr* lapp), Glasätt (Gladasæter 1469, Gladsett; af *glad)*, Kolsätt (Kolsæter 1426, Kolsätter; af *kol*), Marsät, Mosätt; b) Säter i Berg (i Sætrum 1410, Sætthra, Sæther), Rödsæther 1527; c) Finnsäter i Offerdal. Ordet utvisar fäbodar.

Tomt (fn. *tuft*). a) Tomte (Tompten 1509). Ordet utvisar en byggnads- eller upplagsplats.

Torp. a) Torp i Sunne (Torp 1471, Torpph; fn. *þorp*); c) Anderstorp, Simontorp. Torpnamnen, som antyda en anläggning fjärran från gården, äro i många trakter af Sverige talrika; i Jämtland finnes blott ett äldre sådant.

Tun, en inhägnad plats, gård. a) Tossberg (se ofvan). Tunwågen hör icke hit. Ett bebodt ställe Foghalstun i Östeland omtalas 1412, men ortens läge är ej säkert kändt; b) Tunsved vid Pilgrimsta. Ej långt från Jämtland ligger Sollefteå (a Solatunum 1273). Ordet twn förekommer i bref ännu 1434 (D. N. XIV: 47) och 1534 (D. N. XIV: 731).

Tæ gata. Hit hör möjligen a) Täng (Tegn 1534, Teng 1576; af tæ och eng?), Bierte. Ordet förekommer i bref ännu 1434: fææthæ = fägata D. N. XIV: 47.

Vall (fn. *völlr* pl. *vellir*). a) Valla (3, Walla å Frösön 1428, i Wallwm, Valle, Wal; Valla i Håsjö; Vallan (Wallom) i

Åre), Vallen i Ström, Välje (Velle 1493,? Vilin, i Vilinæ 1490), Genvalla (i Geenwallum 1363, Genwalda, Ghenuallom, Genualla; af præp. gen, gentemot), Nilsvallen (Wallen 1564; af n. pr.), Sundsvallen, Thorvalla (Torval 1508, Torvalle, Torualla, i Torwallom, Toruolld, Tårrevalla; af guden *Thor*); c) Wallbo, Wallrun, Wallsta, Wallarne l. Bruksvallarne, By- Djurs- Fagerlands- Göl- Löfnäs- Röst- Stenvallen. Ordet antyder ängsmark.

Verk, arbete. a) Landverk (Landuerke i Alsen 1443, i Landhwerkom, Landswerk, Landiverk, Landverch; af *land*), Verkön; b) i Landverkom i Ragunda 1378, på Landwerkom i Åre (?) 1537, 1545. Ordet synes antyda verkstäldt odlingsarbete.

Vi (fn. *vé*) helig ort. a) Wij (Wi 1439, Wij, i Vie); b) Sanwij 1478. Ordet utvisar ett hednatempel.

Vång (fn. *vangr*). a) Vången (Vangh 1392, Waang, Wongh, Wanngh); c) Skärvången. Ordet antyder gräsmark, inegor.

Åker (fn. *akr*). a) Åkre eller Västeråker (Akra 1382, Aaker, Aakre, Aker, Aakher), Åkeräng (Akirengh 1438, Akerengh; af *äng*), Fåker (Foakre 1456, Foakir, Foaker, Fååkher, Ffaakher, Fååkr, Focher, Faakr'; af *få* fåtalig), Långåker (Langagger 1640; af *lång*), Munsåker (Mwnsaakher 1526, Munsaer, Monsaacker; af fn. *munr* lust, behag), Tjärnåker, Undersåker (Undansakir 1314, i Vndrsakre, Undisakr sn, Undansaker, Wndinsaker, Undonsaker, Underaker, Ullensacker sn, Undersog sn, Wndherss aakher sn, Undsager, Undersagger, Wndrager; af fn. *undan* undan); b) Oker i Herdal 1524, Vestanåker på Frösön (Vesten Akrs 1345, Vestan aker 1349); c) Åkersberg, Akersjö, Strandåker (2). Ordet utvisar åkerbruk.

Ämne. a) Landsom (3, Lanzæmna i Sundsjö 1396, Landzæmpne, Lansemne, Lanzæpna, i Lansem, Landhsom, Landsum, Ländzum; i Landzæmpne i Ås 1420, Landzæmne, Landzem, Lanszsem, Lansem, Lendzum; i Lanzshemna i Myssiö 1438, i Landzæmpne, i Lanzeme, i Landzem, Lanzemphne, Landssom, Landssem, Ländzum); af *land*); b) Landze i Lockne 1567, Ländzum i Offerdal och Landzum i Ström 1567. Landsämne motsvarar ungefär vårt nybygge. Ordet *hem*, hvilket K. H. Karlson (Sv. fornm. för. tidskr. X: 51) anser ingå i ordet, kan här ej vara ursprungligt, såsom de anförda äldsta namnformerna bevisa.

Äng (fn. *eng*), **Änge** (fn. *engi*). a) Äng i Kall, Änge (3, i Ængiom i Brunflo 1410, i Engiom, Enge; i Ængiom i Lockne 1435, i Engiom, Engie, Engge; Aengie i Offerdal 1420, Engie, Enge, Enghyæ), England (Enghland 1518), Björnänge (Biörnengh 1638; af *björn*), Haxäng (Hakasænge 1410, Hakaasenge, Hakas æng, Hackesenge, Hakas hengiæ, Hakassengh, Hakesengh, Haksengh'; härledning osäker, af *hak* eller af *hacka*), Långänge (Longænge 1426, i Longe engen, Langengh; af *lång*), Thorsäng (Toreseng 1570, Thorsenng; af n. pr.), Åkeräng och kanske Täng. Måläng, Bledäng höra ej hit. b) Ben- Hald- Kyrkänge, Lin enge 1530—36, Svedänge.

Öd (fn. *audr* rikedom). a) Öd (Owdha 1410, Owdene, i Awdenæ, Audh, i Audne, i Ødnanne, Ødha', Ødh, i Ødhnom, Ödhit, i Owdhnom, i Owdhet, Öödhet); b) Dwghx ödhit i Ås 1447 (nu Docknögat). Ordet antyder egendom.

Öne (fn. *audn* ödegård). a) Önet (2, Awdne i Offerdal 1515, i Oudne, Önnit, Ønet, Åunet; Öhnet i Nässkott). Öne å Frösön hör ej hit. b) Önet i Hede, Åunet i Hallen 1567, Åune i Ås 1611, Skinnareaune 1565 (skinnare = en som tillreder skinn) och Svedaune (Suidiåunet 1567) i Alsen. Ordet antyder, att stället är eller varit öde.

Fjärde gruppen.

Hithörande ortnamn börja med ett adjektiv eller en præposition, hvilka i allmänhet ursprungligen voro fristående ord men sedermera hopskrifvits med sitt substantiv.

Vanligast förekomma adjektiv, som utmärka belägenhet, såsom öster- (öst-, östan-), vester- (vest-, vestan), norr- (norder-, nord-, nordan-), söder- (sör-, syd-, sunnerst-, sunnan), öfver-, under-, ytter-, neder-, mellerst-, mellan-, mid- samt stor-, lill-, lång-. Hit hörande bynamn äro förut anförda. Ytterberg 1611.

Mindre vanliga bestämningsord äro:

Blek (fn. *bleikr*) i a) Bleka (2, i Blikom i Näs 1439, i Blekom, Bleckaa, i Bleke; i Blikom i Lockne 1471), Bleckåsen; **Brant** i Brattbyn, Bratteggen, Brattland (Bratthalandh 1468, Brattheland), Brattmon, Brattåsen; **Bred** i Bredbyn, Bredgård, Bredsved, Brevåg; **Diger** i Digerberget, Digernäs, Digeråsen; **Djup** i Döviken i Ragunda, Gevåg, Djupsjön; **Egen** i Eghensio; **Fager** i Fagerdal; **Flat** i Flatnor, Flatåsen; **Forn** i Fanbyn, Fannhus, Forsta; **Få** i Fåker; **Glad** i Glasätt; **Grå** i Gråsjön, Gråflogärde; **Helig** i Hillsand, Hälleberg; **Hvit** i Hvitvattnet; **Hå** och **hög** i Häsjö, Hofvermo, Höggärde, Högåsen,

Hucksjöåsen och Hofverberget; **Hård** i Halåsen, Hålland, (Hordeland 1490, Haarlandh, Hardland, Halland, Hårland; af *hård*), Hårdland (Hålland 1701), Hållbacken, Hållskafven, men Hårgård, Hårbörsta, Hårdsta höra ej hit; **Marg** i Marby; **Mykil** i Miclobacke, Myckelgård, Myckelåsen (Myklaas 1410, Mykklass; af fn. *mikill* mycken), men ej i Mickelsgård; **Ny** i Nyland (3, Nylandh i Undersåker 1493, Nylendh, Nyllandt; i Rödön och i Föllinge; af *land*), Nygård; **Röd** i Röde (Raudhe 1496, Rode, Rånde, Röde, Rudt, Rödt; af fn. *raudr* röd), Rödsæter, Raudædhall; **Skarp** i Skorpås, Skarpagärde, Skarpa myske 1448, Skarpa knöten 1421; **Torr** i Torråsen; **Vrangr** (isl. *rangr* krokig) i Ranganor, Rångnor.

Opp, upp i a) Ope (å Opo 1346, Ope, Opa, Oppa, Opaa), Oppne (i Oknom i Refsund 1447, i Opnom 1510, i Vpnum, Wpne, i Obnne), Offne, (Okne i Mattmar 1410, i Uknum, i Oknom, i Vpnum 1496, Opne, i Opnom, Wpne, Ofnne; äldre namnens härledning dunkel, måhända böra de föras till Ytterocke i Mattmar), Oplie, Upland (Vpland 1410, Oppland), Ugård, Opåsen, Åbbåsen; **Ut** i Ubyn, Utgård, Utanede; **För** i Förberg, Fyrås; **Gen** i Genvalla; **Åt** i Åberg. De flesta af dessa byar äro förut omtalade.

De sammansatta bynamn, som icke kunna hänföras till någon af dessa fyra grupper, äro mycket få, nämligen a) Handöl, Ångron (Ungrufuo 1410, Angroffwen, Vngruffwo, Aangroen, Angruffwen, Ångruffuen, Angron, Ångeråo, Ångroon; af dunkelt ursprung, måhända af isl. *hrof*, en svag byggnad); c) Hållsluten, Håkafot, Frankrike, Enbogen, Enkroken (båda af Enaelfven).

Femte gruppen.

Här upptagna bynamn — enkla bynamn, som icke kunna föras till någon af de föregående grupperna — äro till en stor del af dunkelt ursprung.

a) Alsen (Alsnö sn 1314, Alsne 1316, Alltzne 1346, Alzne, Aalsnes sn, Alsnæs sn, i Alsna, Alsnöön 1575, Alssne, Alzenn, Altzen, Allsen; kanske af *hals* för sitt läge mellan två sjöar), Beljom (Belliom c. 1500, Bälliom; trol. af fn. *belja* böla), Bledäng (Blödhung 1510, Bledhing; af fn. *bledja* utsöka t. ex. träd i en skog), Brynje (2, Brinia i Kyrkås 1410, i Bröniom, Brynie, a Bryniom, i Brynio, Brynni; i Brönyom i Berg 1548, Bryniom; trol. af *brynja*), Dille (Dille i Ås 1537, Dillne), Dillne (vestra Diulo i Oviken 1431, Diullo — kanske Dinlo — Dille), Dödre (Dydrö 1441, Dydre, Döder, Dödre),

Döviken i Refsund (Dövinghin 1412, Döwingh, Döffwing, Daffwing, Döffviken, Döuingen, Dövig; af *dyvja* gunga (om marken), *dove* darrande mark), Fillingen 1695 (måhända af fylla), Föllinge (Filinge 1410, a Fölingom, Föling, Fyllinge, Fyllingh; trol. af *fylla*), Glösa (af *glösa* glöda, glänsa), Glöte (Glöthæ 1420; kanske af *glytta* kika, se sig om), Goje (Gaaie 1536, Gååghiæ, Gåije, Gåie, Goj), Greningen, (Gräningen; af fn. *gren* håla, ide), Hara (2, Hara i Sunne 1362, Haara; Hara i Hackås; af *hare* fn. heri), Herke (Herken 1469, Herkia, Herkiæ; trol. af isl. *harki* skräp), Hjerpen (Herpe 1493, Herrop, Herrup, Herwp, Hierup, Jerpen), Hunge (i Hungom 1437, Hungha, Hunge), Hägra (Hægrin 1459, Hæghran, Heegre; Hegrenn, Hägrad; af fn. *hegri* häger), Häste (Hæste 1410, i Hæstom, i Hestom, Hested; af fn. *hestr* häst), Kall (Karl 1316, Karla sn, Karll, Kalld; af fn. *karl, kall* man, karl), Kluk (2, Kluk i Alsen 1424, Klug, Kluck; Kluk i Mattmar 1470, Klug; jfr. *kluk, klunk*), Knytta (Kniote 1348, Knötte; af *knyta*), Krok (Krok 1545, Krook; af fn. *krokr*, krok), Krokom (i Krokom i Mattmar 1437, i Krokum, Kroka; af *krok*), Köfra (i Köffwrenö, Tiöffra; af fn. *kœfa* qväfva), Lockne (Locne 1311, Lopno s:n, Lupne, Loepna, Løpthen, Loptan, Loften, Lopnæ, Loffne, Lofftwna sn, Loptne, Lufini, i Lochni, Lopphne, Låcknö m. fl.; trol. af *lok, loge* (med öppet o), vattenyta, fn. *lok.* Här synes *k* öfvergå till *p* och *f* liksom i Offne, Sproted); Lund (4, à Lundi i Brunflo 1311, i Lunde; Lwndh i Hällesjö 1444, i Lundhen; Lundh i Åre 1512; i Rödön 1590; af fn. *lundr* lund), Lunne (i Lundha 1439, i Lundenom, widh Lundom; af *lund*), Lungre (Lungre 1435, i Longrom), Messlingen (nybygge anlagdt 1673), Myssjö (Myskio 1362, Myske, Mösköö, Myskö, Myzske, Mysciö, Mysche, Möske, Myskie; trol. af *myske* lukt), Namn (i Nampne i Frösön 1421, Nampn, Naffn, Napn; Namph i Oviken 1544; af fn. *nafn, namn*), Öfverocke (Okkadha 1410, Åcke, Aakkit, Akedh, Ocke, Aacke, Ockedh; af Ockesjön: *Okkodha sjo* 1413), Ytterocke (i Occade 1470; af Ockesjön), Ragunda (Rafunda, Rafuunda, Rauunda 1273, Rafunder, Rafwndum, Ræwndæ 1303, Raghwigi 1314, Rofwnd, Rofunda, Ræffundum. Rewndum, Ræfwnda 1350, Rawnd, i Rawnda, Rawend, Rawunda, Raffwund, Ragundæ 1494, Raffund, Rauund, Rafuen, Raffuene, Raffwns sn, Ragens sn, Ragn, Raffns sn, Rafwen m. fl. Sista namnet ännu i bruk; härledning dunkel), Rasten (Rast 1410, i Rasth, i Rasten, Rastin; af rast, *rasta* taga hvila), Rehn (Reen; trol. af *rein* åkerren), Räthan (Rætan 1481, Räthan kapell 1544, Retten; trol, af fn. *reitr* vret, liten

åker), Rör (Röör; af jämtl. *rör*, n. röyr fn. *reydr*, röding), Skede (Skedhe 1486, Skæidhe, Skedhæ, Skyædhe, af fn. *skeid* sked), Skickja (i Skikkenæ 1474, i Skikkian, Skikkan; af *skicka*, skick), Skucku (i Skako 1448, i Skackne, Skakw, i Skaku, Skaka, Skocku; af *skaka*, äfven skaka lin), Skjör (Sijöön 1540, i Skyærdom 1544, i Sijööm, Siwer, Siöre, Siörre, trol. af fn. *skerda* förminska, göra skåra uti ngt), Slandrom (å Slanddrunghom 1311, Slandrunge, Slandrings aa, Slandrungh; af *sladna*, slutta nedåt, jfr. isl. *slödr* fördjupning), Sota (Sotha 1662; trol. af *sota seta*, säte), Stafre (2, Stafra i Refsund 1410, i Staffrom, i Staffre; i Staffrum i Offerdal 1448, Staffuer, Staffre; af fn. *stafr* staf, stolpe), Stocke (Stokke 1410, i Stokkom; af fn. *stokkr* stock, timmerstock), Strand (Strandh 1533; af fn. *strönd* strand), Sveg (i Sueigi 1273, Sueig, Suegh, Szveig, Sweigher s:n, Swegh, Sweij, Sweegh; trol. af isl. *sveigr* en böjlig qvist), Såå (i Saade 1512; af fn. *sád* utsäde), Söre (Saura c. 1380, 1434, Saure, i Sawrum, i Sörum, i Söre, i Sowrum, Szower, Sour, Soure, Sååre, Såure, Söffre, Sörre; jfr. isl. *saur*, sv. sör), Totten (Thoot 1410, Tooth, Thoth, Toot; af isl. *þot* tjut, susande), Turingen (öffra o̊ ythra Thwrungh 1405, Thwarung; trol. af *ture* bullra, larma), Åre (Ara 1314, Arbyggia monna, Are, Åre, Ore; härledningen dunkel, kanske af fn. *ár* åra), Ösa (Øsa 1410, i Øsone, Ösane, i Ösen, Össenæ, Øsæn, Øsen; af fn. *æsa* uppegga).

b) Aspa 1474, Anyff 1545, i Ernlians 1485, Flanne 1333, Gethen l. Geedhe 1523, 47, Griddz 1542,44, Hummol 1469, Hoo, Hålla, Hægran i Undersåker 1374, Hændla i Alsen 1424, i Brunflo 1448 m. fl., Klösther 1536, i Lambre 1477, Man 1515, Matime 1362, My 1466—1513 (fn. *my* mygg), Nældh 1407, Nærda 1273 (Niærda 1333), Onsan 1537 trol. för Onsal(a), Rösen, Sielma 1420, Slöfre, Semlan, Skedom, Sodzemd, Stegen, Sueffr 1570, Taak 1468 (Takit 1479), Tafla, Toppen, Öknen.

c) Ansätten, Bjerte, Börtnen, Dajma, W. Flanderu, Flinten, Frukten, Geta, Storjola, Klocka, Knöfva, Länglingen, Y. Olden, Svaningen, Sågen, Tången.

Äfven några namn på sjöar och vattendrag kunna anföras efter gamla handlingar, såsom Bælz sio 1315, Böxlafors i Fors 1460, Tamba ån 1490, nu Dammån, Ffeghaan 1534, Ffolffsbek i Sveg 1463, i Ffotingsvatnum 1445, i Fotwngs vattnum 1474, Gijm 1513, nu Gimån, Halloms aa 1460, Heskasyl 1378, Hotiöen vandt i Undersåker 1528, Horkin elfven i Lit 1538, Kialla myra bæk 1315, Kyklinge beken

1509, Langa (Långan) 1315, Mykil tjern i Lit 1538, Myrtsio i Stugun 1378, Okkodha sjo 1413, Paan i Bodsjö 1523, Röödzsyo 1467, Seendænæ 1441, nu Sennån, Simoll aae 1634, nu Semlan, Saloeyiu bæk i Aspås 1315, Skeidafors i Fors 1348, j Suarta sioom i Frösö sn 1421, Tænnafors 1351, Vonlöse bekkin i Berg 1523 (af von fn. *ván* förväntan, fiskeplats, fiskeredskap, i bref förek. äfven ælgsvoner, ydevoner och i Håsjö Vontjärndalen, i Wemdalen Vonstöten, i Tännäs Vånsjögusten m. fl.), Omen sjö i Undersåker 1528, nu Ămen, m. fl.

Jämtland heter Iæmpcia 1290, Jamtaland och Jæmtæland 1303, sedan Jampta land, Jemttaland, Jæmtarland, Jamftæland, Jæmptoland, Jomptaland 1402 o. s. v. Runstenen å Frösön har Jotalont.

Af det anförda finner man, att ortnamnen innehålla en mängd gamla ord, som nu mera icke tillhöra skriftspråket, men man skall tillika vid närmare granskning finna, att ej så få af dessa ännu fortlefva i allmogespråket.

Tillägg å sid. 168: a) Stamgärde (Stofnagerde 1351, Stomnagerdhe, Stamnagerdhe, Stompnegerdh, Stomffnegerd, Stompnegel, Stan(d)gerdt, Stamgiäl; af stomn fn. *stofn* stam, stubbe och gärde).

Register öfver byar.

Här upptagas nästan endast äldre byar, tillhörande afdelningen a). Siffrorna utvisa sidan, där upplysning vinnes om byns ålder och namn. Ett *h* efter namnet utmärker, att byn sannolikt är från heden tid, antingen på grund af namnet eller för där befintliga grafhögar, ett *m*, att den nämnes redan under medeltiden (1300- och 1400-talet), ett *n*, att den nämnes först under 1500- eller 1600-talet. En parentes kring dessa bokstäfver utmärker, att byn, såsom då varande ödegård eller torp, ej finnes upptagen i jordeboken 1701.

I detta register upptagas 775 byar, nämligen 104 h, 8 (h), 402 m, 11 (m), 248 n och 2 (n), de båda landskapens namn dock inberäknade.

Gåfvor till föreningen.

År 1897.

a) jordfynd från hednatiden:

471. Af *Per Persson* i Svedje, Håsjö: en mejsel af sten, nedre delen, f. af gifvaren därstädes hösten 1896 under plöjning.

479. Af komminister *E. Modin* i Linsell: teckning af en borrad stenyxa, f. 1897 i Norrelfven vid Ytterberg, Sveg.

b) föremål från en senare tid:

466. Af *Erik Jönsson* i Forsåsen, Föllinge: bakstycke till en flinksläda 1800.
467. Af *A. J. Westman* i Gunnarvattnet, Hotagen: en selkrok af trä och renhorn, en mjölksil af trä 1770, en klädesborste 1767.
472. Af stud. *W. Myrin* i Östersund: en selkrok från Krokom 1808.
472. Af fil. d:r *C. Wibling*: ena stenen till en handqvarn f. af honom i en hög å Öne, Frösön 1897.
476. Af *Brita Eriksson* i Hof, Hackås: en penningpung.
477. Af *E. O. Olofsson* i Fisksjölandet, Stugun: en värja f. därstädes 1897 nära en gammal ridväg, där enligt sägen konung Magnus Eriksson passerat.

c) dokument och skrifter:

468. Af lektor *P. Olsson* i Östersund: afskrifter 1512, 1528, 1597.
469. Af redaktör *A. Burman* i Östersund: pergamentbref 1597.
473. Af *J. A. Arnell* i Ström: kungl. resolutioner 1650, 64, 75, 78, 80 samt tryckta Contract angående dragounehållet Stm. 1689 och kgl. bref 1696 & 1772 Stm. 1772.
475. Af *Brita Eriksson* i Hof, Hackås: bref 1661.
478. Af stud. *M. Hallman* i Östersund: bref 1695.
470. Genom köp förvärfvades från Åsen i Lit: en aflång och en förtennt *kaffepanna*, båda af koppar, de första som kommo till Lit.

År 1898.

a) jordfynd från hednatiden:

480. Af garfvare *P. G. Lundahl* i Ede, Fors: en spjutspets af brun skiffer, f. 1897 under dikesgräfning å en nyodling i Fisksjön, Håsjö, af Isak A. Israelsson.
481. Genom densamme af *P. Bill* i Byn, Fors: en spjutspets af järn, f. där 1888 under odling på $^1/_2$ alns djup.
490. 491. 514, 515. Af fil. d:r *C. Wibling*: en groft slagen flintyxa f. på stranden af Rügen, en stenyxa utan skafthål f. på stranden vid Thorhamn, Blekinge, en groft tillslagen flintspets, en s. k. ismejsel af sandsten, båda kustfynd från Blekinge.

528. Af *O. Laurén* i Thorvalla genom red. J. Lindström: ett bronsspänne från tidigare järnåldern, f. af gifvaren under gräfning i en stor hög å Kungsnäset, Näs s:n.

529—532. Af *A. Olsson* i Westanede, Norderön: en oval spännbuckla, tvåskalig, en bracteat med ögla, ensidig, båda af brons, och ett bryne af skiffer, f. af gifvaren 1898 i ett röse på en åker i Backen, Norderön; en järnyxa, f. 1898 å en tomt i Backen.

484. 485. 486. Genom köp förvärfvades: två ovala spännbucklor, ett rundt spänne från vikingatiden, f. 1897 i ett stenröse å Sundslägden, Rödö s:n, under odling; bitar af ett ovalt spänne äfvensom en sporre, f. å Sundslägden på en fots djup.

b) föremål från en senare tid:

487. 520—523. Af *Brita Eriksson* i Hof, Hackås: 2 selkrokar, ett par bogträn, en »brödrulle», 2 »saltser», en skäggsax, ett »välkeband» (strumpeband, som brudfolk skänkte gäster), allt från Hackås.

489. Af skolföreståndaren *J. E. Eriksson* i Östersund: en runstaf från Alanäset.

492—497. Af garfvaren *P. G. Lundahl* i Ede, Fors: betsman från Graninge, dylik 1741 från Håsjö, en »retjenagel» för skinnberedning från Fors, träkopp 1790 fr. Håsjö, gjuten stekpanna från Åsen, Fors, gjuten i skogen ofvanför byn, där myrmalmsjärn tillverkats, lokor och selkrok af renshorn med en dratte från Liden s:n i Medelpad.

502. Af *Nils Kämpe* i Håsjö: en väfspole för fälltäckens väfvande.

503. Af *Olof Edvardsson* i Näset, Ragunda: träask.

504. Af *Engla Ljung* i Åsen, Fors: bultlås med nyckel.

505. Af hemmansegaren *Tengvall* i Sillre, Liden: drattar af af älghorn.

506. Af *Jonas Eriksson* i Ede, Fors: selkrok.

508—510. Af häradsdomaren *C. E. Andersson* i Öfsjö, Refsund: tennkanna, råjärn 1733, slidknif med slida för fruntimmer, alla från Refsund.

513. Af stadsbudet *M. Olsson* i Östersund: målad selkrok med lokar, selkrok af renshorn med lokar, selkrok af järn, alla från Östersund.

516. Af *Sven Staffansson* i Wemdalen: en käpphammare, skaftad, 1754.

518. 519. Af brefbärare *O. Liljedahl* i Östersund: borrsväng, hyfvel 1777 från Alsen.

526. Af stud. *M. Hallman:* plånbok af läder och trä.

c) dokument och skrifter:

482. Af landstingsman *E. O. Sidén* i Håsjö: bref 1635.
483. Af *Jon Nilsson* i Utanede, Fors: pergamentbref 1708.
488. Af häradshöfding *S. Geete* i Östersund: pergamentbref 1575.
498—501. Af garfvare *P. G. Lundahl* i Ede, Fors: räkenskaper 1689—1723 fr. Ragunda, bref 1700, 03, 12, 15, 27, 34, 36, 38, 48, 76, två odaterade; afverkningskontrakt 1832, 33, 38, debetsedlar 1817—51.
507. Af *Jon Nilsson* i Utanede, Fors: pergamentbref 1556.
511. 512. Af häradsdomare *C. E. Andersson* i Öfsjö: afskrifter 1420, 40, 1510, 12, 50, 54, 67, 68, 83, 1629, 31, 36, 43; 1446, 1570 (2 st.), 84, 1620; extrakter 1621, 30, 35, 45.
517. Af f. bonden *Per Svensson* i Hede: bouppteckningar 1776, 92, 98, 98.
524. Af *Brita Eriksson* i Hof, Hackås: pergamentbref 1588, bref 1702, 17, 29, 67.
525. Af lektor *P. Olsson* i Östersund: afskrift 1553.
527. Af stud. *M. Hallman:* papper 1805, debetsedlar.

År 1899.

a) jordfynd från hednatiden:

533. Af stud. *Jonas Jonsson* i Bispgården: en lång trekantig sten, antagligen ett redskap (en bit c. 5 cm. lång, trekantig och slutande i en spets, blef afslagen af hittaren), f. 1897 i ett potatisland i Westeråsen, Fors, vid odling;
534. en liknande sten (näppeligen använd som redskap), f. med föregående.
545. 546. Af *Anders Olsson* i Westanede, Norderön: två större stycken (det ena = R. 658, det andra = R. 652) af en dubbelskalig oval spännbuckla, ett benstycke och en genomborrad benperla i form af en åttasidig pelare, allt f. i Backen, Norderön, med n:o 529.

b) föremål från en senare tid:

535. Af *Carl Olof Olsson* i Bleka, Näs: två hästskor f. därstädes.
536. Af skolföreståndaren *J. E. Eriksson* i Östersund: en mjölkflaska af näfver, som förvarats i Klöfsjö enligt sägen sedan 1300-talet, då byn först bebyggdes af personer, som där börjat fiska.

537. Af *A. Thalin* i Östersund: en lunta (?) af järn, f. 8 à 10 fot under jorden vid gamla brofästet till östra ändan af Frösöbron. Använd vid affyrande af nattskott å Frösö läger: den uppvärmda luntan lades öfver fänghålet.

538. Af stud. *O. Bjelke* i Östersund: ett eldstål från Ovikén.

541. Af skollärare *P. E. Lundin* å Norderön: en järndolk, f. å Tivarsgården därstädes.

543. Af *Per Olofsson* i Stackris, Sunne: ett par glasögon med inskrift: »Jonas Schwartz wohnhaft in Fürth 1749», f. 1899 under plöjning därstädes.

547. Af en okänd: träbesman 1749 från Jämtland.

548—550. Af faktor *A. J. Forsberg* i Stafre, Refsund: en selloke, snidad och målad, en snidad selloke, ett par snidade och målade selar, alla från Åsan i Näs. På den sista är järnet tillsatt för 80 år sedan.

551. Af *Gudmund Kristoffersson* i Söderhögen, Rätan: ett brödsåll 1617 med inskrift: »I menesk af mig velle tære skal ike forgiet at [gif] Gud ære. Ano 1617». Vid måltiden låg tunnbrödet i detta såll. Liknande hafva begagnats i mannaminne.

552. Af *Mathias Gudmundsson* i Söderhögen, Rätan: en ihålig järnkula, f. därstädes invid ett härberge, på hvilket synas märken efter kulor. Är ett minne från Baltzarfejden.

553. Af landstingsman *O. Sundin* i Rätansbyn: ett kruthorn med järnbeslag från Rätan.

554. Af stud. *H. Norelius* i Östersund: en selloke, målad och snidad, från Bellsta, Frösön.

556—559. Af kronoläusman *L. Larsson* i Rätan: alnmått af trä 1783 från Qvarnsjö, träbesman 1751 från Bryngelhögen, spånthyfvel 1765 från Rätansbyn (har tillhört Commin. M. Njurén), ett träkors, minne af en i Baltzarfejden omkommen med inskrift: »Ol. Gunderson ion ble skuten i balsarfegden i ån ...... 1617 omgiur (= omgjordt) 1785».

560. Af kronolänsman *E. C. G. Winnberg* i Brunflo: ett fängsel från Gärde, Brunflo, användt vid spöslitning på tingsplatsen.

c) dokument och skrifter:

539. Af *Sven Persson* i Lillherrdal: ett pass 1782.

540. Af pastor *Erik Modin* i Ytterhogdal: hans Linsells kyrka, minnesord, Östersund 1898, Öfvertro om döda i Herjedalen, Sthlm 1899.

542. Af lektor *P. Olsson:* hans Minnen från Herjeådalens
544. forntid, Stockholm 1899; afskrift af pergamentbref 1640.
555 Af landstingsman *O. Sundin,* Rätansbyn: papper 1786, 86, 87, 87, 89, 91, 91, 92, 92, 94, 99, 99, 1800.
561. Af typografen *O. F. Rislund,* Östersund: ett papper 1728, en kongl. förordning 1684.

År 1900.

a) jordfynd från hednatiden:

574. Af smeden *O. G. Eriksson* i Gimån, Stafre: en stor spjutspets af flinta, f. hösten 1899 under potatisupptagning nära sjöstranden ofvan bron öfver Gimån; en stig-
575. bygel af järn f. under en gammal furustubbe i svartmylla (hvaraf flera lass bortkördes, alltså förmodligen en gammal grafhög) nära stranden af Refsundsjön vid Gimån.
565. Genom inköp förvärfvades: en oval spännbuckla f. hösten 1899 i ett stenröse i Salom, Hackås, på Nils
570. Eriksons egor; en stenskifva med borradt hål i midten, f. 1895 under plöjning vid gångstigen efter Gimån mellan Alanäsets by och Sörbygden.

b) föremål från en senare tid:

563. Af stud. *T. Blix* i Alanäset: ett tennstop 1814 från Alanäset.
564. Af gårdsegaren *K. H. Holm* i Östersund: ett gammalt väggur med slagverk från Jämtland.
568. Af stud. *Alb. Andersson* i Östersund: ett fat, en bröd-
569. skål, båda af trä, från Hallen.
571. Af skräddaren *Anders Johansson* i Hissmon, Rödön: ett lås till en förstugudörr 1658, från Kälabacken i Rödön.
572. Af hemmansegaren *Olof Olofsson* i Gärdsta, Norderön: ett eggverktyg likt en löfsnapp och fyra simpla järnredskap (yxor?), f. jämte 11 dylika (som hittaren ännu förvarar) i Gärdsta under plöjning våren 1896.
573. Af hemmansegaren *E. Strömlin* i Sem, Ås: en spjutspets, två eneggade svärd, en bit af en yxa och tre andra järnstycken, alla rostiga, f. af gifvaren i ett stenröse därstädes.
577. Af skräddaren *A. Johansson* i Hissmon, Rödön: en slända,
578. en hyfvel 1710, båda från Rödön.

579. 580. Af *O. J. Wallin* i Östersund: en träask 1660 från Mora socken, Dalarne; eldstål med flinta från Jämtland.

581. 582. Af *Brita Eriksson* i Hof, Hackås: ett tennfat, ett rödt lifstycke, båda från Hackås.

583. Af *Nils Didriksson* i Böle, Rätan: en gästgifvaretafla 1694 för Böle i Rätan, å båda sidor prydligt målad med vapnet m. m.

584. 585. 586. Af landstingsman *O. Sundin* i Rätan: en bibel 1751 i fodral af näfver med silkesros från Rätan; en defekt liturgisk bok från 1600-talet från Näs socken, en spjutspets af järn, f. i Månsta, Näs, under odling.

588. Af stud. *G. Wæsterlund* i Östersund: rund messingdosa från Jämtland.

597. Af stud. *Halvar Andersson* i Östersund: ett svart armband, 80 år gammalt, från Jämtland.

589—596. Dessutom inköptes: en dopfunt af tenn 1799, en tennskål 1831, en tennljusstake, två skospännen af silfver, koppar och järn, en träask 1702, alla från Alanäset, en messingsdosa 1653 från Raftsjöhöjden, ett knifskaft 1770 snidadt af renhorn, ett snushorn 1745, båda från Frostviken.

c) dokument och skrifter:

562. Af lektor *P. Olsson:* afskrifter 1788, 90.

566. Af redaktör *J. Lindström:* tolf fotografier af föremål från stenåldern och järnåldern.

567. Af *P. O. Johansson* i Hornsberg: bref 1761, 96.

576. Af *A. Johansson* i Hissmon: Charta öfver Medelpad utg. af P. A. Örnsköld 1769.

587. Af *O. Sundin* i Rätan: afskrift 1651, bref 1822, 27, 38 och sexton debetsedlar för Brynjelhög.

Invigningen af minnesvården å karolinergrafven vid Vallan.

Bland de skaror af krigare, tillhörande Armfeltska hären, hvilka vid dennes efter Carl XII:s död verkställda olyckliga återtåg från Norge omkommo i fjellen, blefvo många — uppgifterna derom variera mellan 180 och 300 man — jordade

i en gemensam graf å byn Vallans område, vid pass två kilometer från Ånn's jernvägsstation. Den mark, hvarå grafven är belägen, jemte en till denna ledande mindre väg, afsattes, vid det i början af 1890-talet å Vallans by hållna laga skifte, såsom skifteslagets gemensamma tillhörighet. Grafven ligger på öppna fältet nedanför en höjd och har aldrig genom inhägnad varit skyddad för tramp af människor eller betande husdjur.

För att i detta hänseende bereda skydd åt grafven beslöt derföre styrelsen för länets fornminnesförening att vidtaga åtgärder för hennes inhägnande och i sammanhang dermed att å grafven låta uppsätta en minnessten. Och detta beslut kunde äfven på ett lyckligt sätt genomföras, tack vare det bistånd som erhölls, dels derigenom att Kongl. Maj:t från kronans förråd skänkte kanoner till stängslet kring grafven och beviljade fria jernvägsfrakter såväl för dessas som för minnesstenens transporterande till Ånn, dels ock genom enskilda personers offervillighet.

Minnesvården utgöres af en från Ragunda hemtad ohuggen sten af röd granit, upprest midt på grafven i en på denna uppkastad mindre kulle. Stenen, som har 3 meters höjd öfver kullen, är på framsidan försedd med två finhuggna fält, i hvilka äro inhuggna följande inskriptioner, i det öfre fältet: »Här hvila tappre karoliner döde 1719», och i det nedre: »Svenske män och kvinnor reste stenen 1899». Kring grafven äro lodrätt uppställde de från kronans förråd erhållne 8 stycken 8 cm. framladdningskanoner af 1863 års modell med mynningarne fästade i jorden och handtagen sinsemellan förbundna genom grofva jernkedjor.

Den högtidliga invigningen af minnesvården egde rum måndagen den 17 juli 1899 vid 3-tiden på eftermiddagen, kort efter det uppgående persontågets ankomst till Ånn. Med tåget följde fornminnesföreningens styrelses ordförande, landshöfdingen friherre Sparre, v. ordförande häradshöfding Geete och sekreterare lektor Kardell, flere officerare från Kongl. Jemtlands Fältjägareregemente samt en del andra Östersundsbor och ännu flere resande från stationerna utefter banan, hvarjemte många kommit med nedgående tåg från Enafors och Storlien — alla för att bevista invigningsfesten. Bland dem, som infunnit sig, voro äfven många finnar, hvilka under sommaren uppehöllo sig i vestra delen af Jemtland.

Omedelbart efter tågets ankomst satte sig de talrika skarorna i rörelse till grafplatsen, der Fältjägareregementets skolkompani under kapten Vestins befäl var uppställdt med blot-

tad fana och med regementets musikkår på högra flygeln. När fornminnesföreningens styrelseledamöter närmade sig platsen, spelade regementsmusiken en marsch, och sedan musiken tystnat samt landshöfdingen helsat truppen, framträdde han med blottadt hufvud till grafven och talade sålunda:

»Vi hafva samlats här i dag för att aftäcka en enkel minnesvård, som Jemtlands läns fornminnesförening, med understöd af fosterlandsälskande män och qvinnor, låtit uppresa öfver de tappre karoliner, som här blifvit jordade. Efter kamp och strid samt oerhörda lidanden, om hvilka vi knappt kunna göra oss en föreställning, hafva de här funnit ro. Här hvila de tappre krigarne, svenskar och finnar sida vid sida i döden, likasom de i lifvet trofast stått vid hvarandras sida.

Här är de hjeltars sköld afslagen.

Skriften säger, att ingen kan gifva mer, än att han låter sitt lif för sina vänner. Och efter denna måttstock hafva dessa Carl XII:s krigare förvisso gifvit allt hvad människor kunna gifva. De hafva under hårda öden offrat sina lif för konung och fädernesland.

Derföre tack och heder åt deras minne!

Måtte det alltid lefva hedradt i våra bygder, och måtte vi och våra efterkommande i alla tider vara beredda, att, om så skulle påfordras, följa dessa tappre hjeltars exempel och med hänförelse offra lif och blod för konung och fädernesland!

Med uttalande af denna önskan bjuder jag nu täckelset att falla».

När täckelset fallit, afskötos af truppen tvenne geværssalfvor öfver grafven, hvarefter en sångkör, biträdd af regementsmusiken, utförde: »Viken tidens flyktiga minnen», hvilken stämningsfulla sång, med sina för detta tillfälle väl lämpade strofer: »Natten nedsteg på våra sinnen, och för skuggorna är vår sång», gjorde en gripande verkan.

Ännu ett sång- och musiknummer utfördes, nemligen Vennerbergs fosterländska sång: »Hör oss Svea, moder för oss alla», hvarefter lektor Kardell framträdde och höll följande tal:

»Ehuru de sorgliga tilldragelser, hvilka återkallas i minnet vid anblicken af detta monument, numera helt visst äro kända af det stora flertalet socknemän och kvinnor, torde det dock vara i sin ordning att några ord, om ock blott få, sägas om dem vid detta tillfälle.

Det var ett beundransvärdt folk, ett idealfolk af trohet och lojalitet, af ståndaktighet och uthållighet i döden, detta svensk-finska folk, som lefde under den tolfte Karls regering. Med dessa egenskaper voro parade denna orubbliga självtillit, denna tro på sin förmåga att gå i land med lösandet af äfven de svåraste uppgifter, som, kallad till lif genom de sagolika framgångarna på Gustaf II Adolfs och Karl X Gustafs tider, fått sitt literära uttryck i Olof Rudbecks storslagna verk, Atlantica. Derföre kunde icke den unge, oerfarne hjältekonungens politik förefalla tiden så orimlig; derföre följde man honom med sådan hänförelse under framgångarna; med sådan tillit under motgångarne. Den ena hären gick under efter den andra: vid Pultava, vid Tönningen, i Pommern; nöden och eländet blefvo allt större; omsider befann sig hela landet i ett slags nära nog

outhärdligt belägringstillstånd. Att folket vid sådana förhållanden längtade efter fred, var gifvet. Men konungen befallde, och nya stridsmän samlade sig åter under fanorna; det var ofta rotehållarna själfva, som måste träda i ledet. Förhållandena voro sådana, att, åtminstone i vissa trakter, så godt som hela den vuxna, vapenföra manliga befolkningen måste följa fanorna, såsom t. ex. i Jemtland, der sålunda då faktiskt så godt som allmän värnepligt rådde. Säkerligen utgjorde Jemtlands dragonregemente, som under 1718—1719 års norska fälttåg förlorade mer än halfva sin styrka, vid den tiden i en alldeles säiskild grad kärnan af landets befolkniug.

Karl XII hade beslutit att genom Norges eröfring bereda sitt folk en ersättning för de förlorade besittningarne på andra sidan Östersjön och beordrat den tappre generalen Armfelt att med jemtar, helsingar och finnar intaga det nordanfjeldske Norge, medan han sjelf intoge det sunnanfjeldske.

Med sin 6,500 man starka här öfverskred Armfelt riksgränsen i närheten af Skalstugan den 27 augusti 1718 och hade till en början framgång. Men så duglig och kraftfull härförare han än var och så tappra än hans krigare voro, inträdde dock i följd af brist och vidriga naturförhållanden snart en tid af motgångar. Först den 4 november kunde Armfelt börja belägringen af Trondhjem, som tappert försvarades af generalmajor Budde; den 18 december såg han sig nödsakad att upphäfva belägringen och drog sig söderut. Hans afsikt var då att i enlighet med konungens ordres stanna öfver vintern i Norge. Han hade visserligen fått höra sägas, att konungen stupat, men hade äfven fått klart för sig, att här blott förelåge ett tomt rykte, utspridt af fienden för att göra svenskarna modfällda.

Den 24 december ankom den svenska hufvudstyrkan till Holtaalen i Guldalen; först der antages Armfelt ha fått den första tillförlitliga underrättelsen om Karl XII:s död. Nu eller möjligen, såsom lektor Lagermark antager, först i Græsli i Tydalen, dit hären anlände den 29 december, fattade Armfelt det ödesdigra beslutet att omedelbart tåga tillbaka till Jemtland den genaste vägen öfver fjällen. — Afståndet från Græsli till första svenska by, Handöl, lär vara 6 $^1/_2$ mil och till Dufed 9. Den i Tydalen samlade styrkan lär enligt major Schenström ha utgjort omkring 4,300 man, 2,000 hästar och 400 trossdrängar. Men bland dem rådde stor nöd och brist, och många voro sjuka, hvilket var så mycket naturligare, som flertalet bland dem hela fälttåget igenom måste bivuakera under bar himmel och munderingarna voro ytterst tarfliga. Ej heller var tillförsikten om en lycklig utgång af det stundande tåget öfver fjällen synnerligen stor, hvarförutom icke få omkommo redan innan uppbrottet.

I Aas, ett stycke längre österut i Tydalen, slog hären läger den 31 december. Derifrån uppbröt redan samma dag förtruppen, bestående af några jemtländska kompanier, i hvilken funnos många skidlöpare. De öfvergingo Øjfjällets vestra sluttningar, lägrade under natten på Svenskemyran och fortsatte följande morgon till Handöl.

Värre gick det för hufvudstyrkan, som satte sig i rörelse nyårsdagen långt före dagningen. Armfelt sjelf var i têten. Först kom venstra flygeln, bestående af norrlänningar och en del finnar under generalmajor Horn. Till vägvisare tvangs den norske bonden Lars Jonsson Östby, som — tyvärr — sedan frös ihjäl redan i första nattlägret — senare följde högra flygeln, bestående af finnar under generalmajor Yxkull.

Nyårsmorgonen var klar och kall, och det gick till en början raskt undan. Men emot middagen, då têten hunnit ungefär en mil från Tydalen, utbröt en fruktansvärd nordvestlig snöstorm, Odins Raja eller troll-

packornas väder, som sedan fortfor i trenne dygn. Kölden var genomträngande och sådan, att »man aldrig erfarit dess like». Regementspastorn vid Åbo och Björneborgs regemente, Nils Idman, hvilken sjelf var med, har lemnat en upprörande skildring af tågets fasor i sin predikan Folkets Roop på Norska Fiällerna til Gud i Himmelrik etc. »Ansigten och händer», säger han »svullnade upp af den faseliga kölden. En del af folket sjuknade och dödde strax första aftonen». Medan eftertruppen, bestående af en del helsingar, lär ha »vändt om till Tydalen och stannat der till den 4 Januari, då den på en dag gick öfver fjällen till Handöl, slog hufvudstyrkan natten till den 2 Januari läger i drifvorna utmed sjön Öjsanden. Der fröso under natten flera hundra man ihjäl, bland dem öfverste von Gertten, som förde Jemtlands dragonregemente, samt den allmänt afhållne löjnanten vid samma regemente Enock Frisk. »Om morgonen i dagningen», säger Idman, »när resan vidare skulle anträdas, funnos några hundrade ihjälfrusna; af dem stodo en del tätt invid hvarandra liksom lefvande, men när man stötte litet på dem, ramlade de döde öfver ända liksom stoder».

Den 2 Januari fortsatte hären sakta åt nordost och öster. Ovädrets raseri stegrades, snödrifvorna blefvo allt djupare; massor af krigare stupade gång på gång; många gingo vilse och omkommo till större delen. Talrika grafplatser, i våra dagar åter påträffade af major Leksell, beteckna ännu härens marsch under denna dag. Om aftonen slogo de, som hunnit så långt, läger på och vid Enaelfven, som flyter från vester till Handöl. Den 3 och följande dagar ankommo omsider de öfverlefvande till denna svenska by.

Nu borde väl eländet ha varit slut. Så var dock långtifrån förhållandet. Tillräckligt med lifsmedel fanns först i Dufed. Tak öfver hufvudet fanns endast för ett fåtal i Handöl, der fördenskull ett stort antal af de utmattade och utfrusne krigarne omkom. Från Handöl släpade sig härens qvarlefvor antagligen öfver Ånnsjöns is förbi Klocka hit till Vallan, der då blott två gårdar funnos och hvarest dödens skörd var mycket ymnig. Enligt en norsk rapport skulle här 180 karoliner hafva dött; traditionen förmäler, att här i denna graf slumra omkring 300 af Karl XII:s krigare, män, som arbetat sig fram öfver fjällen, som lyckats härda ut i den nästan öfvermänskliga kampen mot storm och snö och is och köld och hunger, men här måste förgås, emedan nödig skötsel och nödiga lifsmedel ej stodo att få, emedan inga mått och steg vidtagits att förse dem med lifsmedel, kläder och skötsel. Vi känna ej deras namn, men det veta vi, att de voro tappre karoliner, som förstodo att strida för sin kung och sitt land, att segra eller dö. Här hvila tillsammans söner af Finland, af Jemtland, af Helsingland; de dogo utan att ännu veta, huruscm Sveriges politiska storhet ändat med den tragiska katastrofen vid Fredrikshall; ty derom underrättades gemene man först i Dufed.

Redan förut har på denna plats funnits en liten minnessten med inskrift: 1719 — januarij — Begrafdes — här krigsfolk — 1810 är stenen uppsatt — och ristad till åminnelse — af Herr Pastor — L. E. Festin — Nu sönderbruten och defekt är den nedlagd på denna grafhögens sluttning.

Detta monument är rest på initiativ af Jämtlands fornminnesförenings styrelse, som utfärdat inbjudning till tecknande af bidrag till dess åstadkommande, och har denna inbjudning, tack vare den fosterländska offervilligheten så hos länets invånare som hos här vistande luftgäster, äfvensom genom regeringens tillmötesgående i fråga om frakter m. m., ledt dertill, att nu här höjer sig denna grafvård, en erkänslans gärd från 19:e seklets slut åt de lidandets hjeltar, som här hvila.

Sedan kören med regementsmusikens biträde derefter utfört »Du gamla, du friska, du fjellhöga nord», framburos och nedlades på grafven af officerare en krans från Jämtlands Fältjägareregemente och en från Norrbottens regemente. Ytterligare en krans, rikt prydd med blå och gula vildblommor, nedlades på grafven, med tillkännagifvande af den, som frambar kransen, att Ånn's luftgäster och innebyggare dermed velat lemna en enkel minnesgärd från samma fjell och myrar, der de tappre karolinerna offrade sina lif för fosterlandet.

Ett ombud för de i länet sig uppehållande finnarne framträdde äfven och meddelade, att desse gladt sig åt att vid detta tillfälle få på grafven nedlägga en krans till minne af de finnar och svenskar, som här fallit under gemensam pligtuppfyllelse, men att ett beklagligt missöde vållat, att kransen icke hunnit fram till aftäckningen. *)

Musiken spelade nu Finska rytteriets marsch, hvarefter landshöfdingen uttalade ett: »Gud bevare konungen och fäderneslandet», som af truppen upprepades. Sedan derefter folksången sjungits och ett af landshöfdingen utbringadt »Lefve konungen!» besvarats med fyra kraftiga hurrarop, föreslog han, att ett telegram skulle aflåtas till H. M. konungen, hvilket med ljudliga ja-rop besvarades. Derefter spelade regementsmusiken en marsch, och den högtidliga och stämningsfulla akten var slut.

Under denna hade åskan flere gånger låtit höra sitt mullrande öfver de angränsande fjellvidderna, och efter aktens slut föll ett ymnigt regn, som bidrog att skyndsamt skingra de samlade folkskarorna.

Telegrammet till konungen var af följande lydelse:

Hans Majestät Konungen, Kristiania.

Minnessten öfver hänsofna tappre karoliner från 1719 i dag aftäckt vid Vallan. Dervid talrikt församlade fosterlandsälskande män och qvinnor anhålla att få betyga Ed. rs Majestät sin underdåniga trohet och tillgifvenhet.

Sparre.

Den 18 Juli ankom så lydande svar:

Landshöfding Sparre, Östersund.

Tackar hjertligt för telegrammet. Framför min helsning.

Oscar.

---

*) Kransen ankom senare och blef då nedlagd å grafven.

Öfversigt af Jämtlands läns fornminnen från hednatiden. Fjärde tillägget.

Af *Peter Olsson.*

I. Norra domsagan.

1. Hammerdals härad. **Frostviken**. Nära lappmarksgränsen vid norra stranden af **Borgasjön** finnas grafhögar, två ännu orörda, ett par utgräfda. I en af dem hittade arrendator Hansson i Storjola delar af en *lerkruka* och några ben samt nära grafven ett silfvermynt, stort som en 50 öring. De äro antagligen från vikingatiden. Lappfogden A. Fränden, som meddelat underrättelse härom, har sett grafhögarne.

Ström. I strömmen vid **Ulriksfors** har hittats en *flintdolk*, lik Rygh *Norske Oldsager*, fig. 67, af hvit flinta. Enligt en af J. A. Arnell mig meddelad teckning var den ryggad, nedtill tvär och afsmalnade långsamt mot spetsen. Längd 87 mm., största bredden 20 mm.

Vid Hamptjärn nära **Tullingsås** hade man redan 1896 funnit en stenyxa. I samma by förvaras hos två enskilda personer en *stenmejsel* (kanske identisk med den förra), en *skifferspjutspets*, en annan *spjutspets* af sten och ett *svärd*, som säges vara från vikingatiden. Oaktadt mina under flera år upprepade försök att få se dem, har detta ej lyckats mig, hvarför jag icke kan lämna vidare underrättelser.

I samma grafhög, där det ovala spännet (J. L. F. 376) hittades, skola äfven ha funnits flera »grafkärl», hvilka hittaren lät ligga qvar. På samma ställe, i skogen väster om gamla postkontoret i Ström, finnas flera grafvar af samma slag.

Enligt meddelanden dels af M. Andrén dels af J. A. Arnell har man 1880 djupt nere i en myr nedanför **Risselås** funnit flera »kopparkittlar», hvilka voro tomma och lågo hvälfda öfver hvarandra. De blefvo genast »uppsmälta». Hittaren lefde ännu 1897.

Gåxsjö. I ett potatisland härstädes har man nyligen funnit en *järnyxa* af gammal form och en *spjutspets* af järn med tånge (Hos enskild person i Gåxsjö).

I en myr vid **Boggsjö** är funnen en lie af järn, lik Rygh, *Norske Oldsager* fig. 385 (J. L F. 10).

Hammerdal. I Åsen har man nyligen funnit en *järnyxa* af gammal form, som nu förvaras i Gåxsjö.

2. Lits härad. **Lit.** I Korsta 1 km. från Indalselfven fann man våren 1900 under plöjning en *spjutspets* af grå skiffer med afbruten spets. Den är trindryggad och nästan jämnbred med tånge och sidohakar. Den liknar mest fig. 71 i *Månadsbladet* 1874. Längd nu 70 mm., bredd 16 mm. (J. L. F. 598).

Kyrkås. På ödesbölet Elfvensböle, där gamla kyrkbyn stått, har man funnit följande saker, som säkerligen äro från vikingatiden: en *järncelt* lik Ryghs fig. 402, en lång *brynsten* af skiffer lik Rygh 423, två *handkvarnstenar* och två järnstycken (fragment) (J. L. F. 406).

3. Rödöns härad. **Aspås.** Vid Indalselfven midtför Aspåsnäset har man funnit en *hjärtformad sten*, slät och regelbunden, hvilken måhända varit använd såsom ett redskap, lämpligast såsom skrapa (J. L. F. 348).

Å Säterkilen, som ligger emellan Näfverån och Långan vid det ställe, där de träffa samman, finnas fem stenrösen i rad. Här har ej varit odladt, hvadan man förmodar, att de äro hednagrafvar.

Rödön. Hösten 1897 fann man under odling i ett stenröse på Sundslägden (d. v. s. å platsen för Sunds gamla by) två *ovala tvåskaliga spännen* som Rygh fig. 655 och ett *rundt tvåskaligt spänne* som Rygh fig. 665, alla från vikingatiden. I grafröset syntes inga ben men ljus jord (aska?) nertill. Fyndstället ligger söder om landsvägen (J. L. F. 484).

På olika ställen i närheten af föregående fyndort fann samme man på en fots djup ett fragment af ett *ovalt tvåskaligt spänne*, varietet af Rygh fig. 657, och en *sporre* af järn, afbildad i P. Olsson, *Jämtland och Härjedalen under hednatiden*, Östersund 1900, fig. 22 (J. L. F. 485, 486).

Vester om Öfvergården nere vid sjöstranden finnes enligt meddelande af skollärare E. Backlund en *stenkrets*. I midten är en fördjupning och vid ena sidan inom kretsen en större sten.

Ås. F. A Burman omtalar i sin dagbok 8 à 9 *ättehögar* på Röstads egor — flera äro nu raserade — och en ättbacke på Tängs egor.

III. Östra domsagan.

1. Ragunda Härad. **Ragunda.** I Näset har man i jorden funnit en *lie*, lik Rygh fig. 386 (J. L. F. 412).

Fors. I ett potatisland i Wästeråsen fann man vid odling 1897 en lång, i genomskärning trekantig tillspetsad sten (granit), som synes hafva varit använd som redskap. En fördjupning nära öfre ändan tyckes visa, att det varit fastbundet vid ett skaft. Längd (fullständigt) 19 cm., bredd 3 cm. En liknande sten, som dock icke visar spår af användning, fanns bredvid (J. L. F. 533, 534).

En *stenyxa med skafthål* fanns under gräfning för en kolmila i Wästeråsen nära Indalselfvens högra strand för få år sedan. Märkligt är, att vid yxan låg björknäfver på ett sådant sätt, att den synes hafva beklädt ett träskaft till yxan. Upphittaren har nu emigrerat.

En *stigbygel* af järn, liknande Rygh fig. 590, är funnen i jorden vid Ede (J. L. F. 381).

En *spjutspets* af järn fanns 1888 på en fots djup under odling nedanför gården i Byn (J. L. F. 481).

En stor *järnyxa*, möjligen från hedentid, fanns 1895 i jorden i Ede (J. L. F. 437).

Håsjö. I Svedje fann man under plöjning hösten 1896 nedre delen af en stor *yxa* utan skafthål, väl slipad och med skarp, rak egg. I genomskärning är den rektangulär med två rundade hörn. Materialet synes vara sandsten. Bredden 63—60 mm., fragmentets längd endast 8 cm. Ehuru eggen icke ligger alldeles i fortsättningen af ena bredsidan, torde redskapet dock kunna hänföras till den arktiska stenåldern. Jfr. fig. 46 i *Månadsbladet* 1874 (J. L. F. 471).

Vid Kälsjön fann man 1894 en *spjutspets* af brun skiffer. Den är å båda sidor ryggad, bredast nedtill, har en kort i ändan afrundad tånge och nedåt riktade mothakar, som, ovanligt nog, icke ligga på samma höjd. Ingen liknande figur kan citeras. Längd 90 mm, största bredd 21 mm., tjocklek 5 mm. (J. L. F. 433).

Vid By fann man 1895 under odling en *spjutspets* eller *knif* af brun och hvit skiffer, å båda sidor ryggad utan mothakar och bredast ungefär vid midten. Nedre ändan är tvär, öfre ändan föga spetsig. Är närmast lik fig. 74 i *Månadsbladet* 1874, men fullständigt ryggad. Längd 13 cm., bredd 3 cm. (J. L. F. 438).

Under dikesgräfning å en nyodling vid Fisksjön fann man 1897 sex tillslagna redskapsämnen af mörk skiffer, hvilka, ehuru skänkta till länets fornminnesförening, i följd af ett dödsfall icke kommit till dess samlingar, samt på samma ställe en *spjutspets* af brun skiffer, som i flera afseenden är egendomlig. Jag har afbildat den betydligt förminskad i *Jämt-*

land och Härjedalen under hednatiden fig. 9. Spjutspetsen är ganska stor, nära 28 cm. lång och 3,5 cm. bred samt 12 mm. tjock, å båda sidor trindryggad, och har en lång tånge, som dock endast genom en obetydlig inskärning, icke genom tydliga mothakar är afskild från själfva spjuteggen. Märkligast är, att eggen på ena sidan är alldeles rak men på andra sidan bågböjd, hvilket gör det troligt, att redskapet icke användts som spjut utan snarare som knif, ehuru det emot spetsen afsmalnar och varit ganska hvasst (allra yttersta spetsen är afbruten). Vidare äro eggarne nedtill närmast tången till en längd af 3,5 cm. på hvardera försedda med fina skåror, 15 i ena kanten 18 i den andra, hvilka torde utvisa, att denna del vid begagnandet varit omlindad med tråd, bast eller dylikt (J. L. F. 480).

Vid **Kälsjön** fann man 1893 en *sköldbuckla* af järn med kvarsittande nitnaglar rundt omkring. Sköldbucklan, som är något skadad, liknar fig. 219 hos Rygh, hvilken tillhör den tidigare järnåldern, men då den är ett markfynd, torde den ej kunna med säkerhet föras till den tidigare järnåldern, emedan liknande sköldbucklor förekommo äfven under vikingatiden (J. L. F. 434).

Hällesjö. Under plöjning fann man 1895 vid gångstigen efter Gimån emellan **Alanäsets** by och Sörbygden en *rund stenskifva med borradt hål* i midten. Den får väl snarast betraktas såsom ett svänghjul, användt vid borrning af stenredskap, ehuru det icke liknar Montelius, *Svenska fornsaker*, fig. 8 utan är vida tjockare och har mindre diameter. Utkanten är rundad, omkretsen icke fullt cirkelformig, midthålet något snedborradt. Materialet är en starkt glimmerhaltig men tung stenart, förmodligen gneis. Diametern omkring 7,5 cm., hålets diam. i midten 22 mm., vid ytan intill 36 mm., skifvans tjocklek 25 mm. (J. L. F. 570).

2. Refsunds härad. **Refsund.** Hösten 1899 fann man under potatisupptagning några meter från stranden af Refsundsjön och omkr. 200 meter från landsvägsbron öfver Gimån en stor och bred, väl arbetad *spjutspets* af mörkgrå fläckig *flinta*. Ingen af liknande form förekommer i *Svenska fornsaker*, men den är slagen mad »parallelhugning» liksom de spjutspetsar, som omtalas af Sophus Müller i *Aarböger for nordisk oldkyndighed og historie* 2. R. Bd. XI (1896), 379—388. Största bredden är ofvan midten. Längd 143 mm., bredd 42 mm., största tjockleken 12 mm. (J. L. F. 574).

I en grusgrop på en holme i Gimån nedom bron endast några meter från åstranden fann man likaledes 1899 en mindre (3 à 4 cm. lång) *spjutspets af svart flinta*, som vid nedre än-

dan var tvär. Den afsmalnade uppåt och lär ha liknat spjutspetsen från Fångsjöbacken (Inv. 328).

Ännu ett *flintredskap* af ljusgrå flinta hittades för några år sedan af en pojke i sanden vid stranden litet längre upp men blef sönderslaget och kom bort. Det hade ett rundt hål i ena ändan. (Om dessa skriftligt meddelande af E. G. Eriksson i Gimån 1899).

Enligt muntligt meddelande af densamme hittade man invid sjöstranden nära **Gimån** 1894 eller 1895 en *spjutspets af grå skiffer,* 9 à 10 cm. lång, som blef sönderslagen och sannolikt nu är förkommen.

Enligt meddelande af direktör J. F. Broman i Ope 1896 har en elev i därvarande landtmannaskola i **Refsund** funnit ett redskap af trä eller ben, mörkt till färgen, hvilket i kanterna hade flera små stenflisor, fästa i rad, men inga stora hullingar. Det har alltså varit en *harpun* lik *Sv. forns.* fig. 54. Ovisst är, om föremålet ännu förvaras.

En *omborrad stenyxa,* af hvilken ena hälften saknas, är funnen vid **Gimån** och förvaras hos enskild person.

Man fann nära **Gimån** vid sjöstranden för flera år sedan under en gammal furustubbe i svartmy'la (hvaraf flera lass bortkördes, alltså förmodligen en gammal grafhög) en *stigbygel* af järn, som kan vara från heden tid. Den har höjd och bredd ungefär lika (J. L. F. 5Y5).

3. Brunflo härad. **Brunflo.** I ett stenröse på Per Anderssons egor i Odensala fann man under odling 1896 två identiska ovala dubbelskaliga *spännbucklor* från vikingatiden, den ena betydligt skadad af tiden och båda ergiga. Närmast fyndet låg »rödbrun jord och rödgul slagg». Spännbucklorna äro fullt 10 cm. långa och likna närmast fig. 35 i *Månadsbladet* för 1877 med fem knoppar, af hvilka fyra djurhufvudformade. Vår spännbuckla saknar dock de små, i midten genomborrade rundlarne för de försvunna änd- och sidoknopparne. Underskalet har randfält såsom nämnda figur men annan ornering (J. L. F. 599).

4. Hackås härad. **Näs.** I oktober 1890 fann man i **Ålsta** en bearbetad sten (qvartsit) liknande ett skaft. Den har säkerligen varit begagnad såsom *slipsten* för stenredskap. Den liknar mycket Rygh fig. 91, och flera dylika äro funna i Trondhjems amter (J. L. F. 195).

Under gräfning i en kulle, »stor som ett tvåvåningshus», å **Kungsnäset** har man hittat ett *bronsspänne* från den tidigare

järnåldern. Spännet, som är väl bibehållet, har jag afbildat i *Jämtland och Härjedalen under hednatiden* fig. 7. Det liknar rätt mycket Montelius *Sv. fornsaker* fig. 326. Denna typ tillhör enligt nämnda författare järnålderns 5:te period (tiden omkring 200—400 efter Kristus) och har varit i bruk emot slutet af 300-talet. Kullen, hvari fyndet gjordes, är säkert en grafhög från denna tid, och ett par ättehögar vid Kungsnäset omtalar redan F. A. Burman i sin dagbok 1793-1802 (J. L. F. 528).

I **Månsta**, gamla byn, har man under odling funnit en *spjutspets* af järn med rund holk och spjutbladet bredast vid midten såsom fig. 503 i *Sv. forns.* Holken är dock ej ornerad. Längd 29 cm. (J. L. F. 586).

Vid torpet **Skute**, där en gammal by af samma namn legat, såg kapten H. Vestin 1895 tre *grafhögar* med fotkedjor något söder om vägen. De hade en diameter af 3 m. och i midten en fördjupning. I en af dem fanns ett skelett och järnsaker.

Hackås. I en kulle vid **Tunvågen** fann man 1890 en slipad *stenyxa med skafthål* på 1 meters djup. Den blef kastad i ett stenröse därstädes.

En *oval spännbuckla* från vikingatiden fanns hösten 1899 i ett stenröse (forngraf) på Nils Eriksons hemman i **Salom.** Den är tvåskalig och väl bevarad, dock nu utan järnnål. Den liknar Rygh fig. 652, men korsbanden äro ej refflade utan ha repstafvar. Knoppar och kantlist alldeles som på figuren (5 knoppar finnas). Jfr. *Sv. forns.* fig. 34. De fyra bronsnitar, som sammanhållit skållorna, ha lossnat. Längd 112, bredd 78 mm. (J. L. F. 565).

IV. Vestra domsagan.

1. Offerdals härad. **Offerdal.** I **Åflo** fann man för några år sedan före 1896 en egendomlig *mejsel* af svart skiffer, hvilken är afbildad såsom fig. 18 i min *Jämtland och Härjedalen under hednatiden*, Östersund 1900. Den har ett djupt hak, som synes ha tillkommit genom sågning, och på öfre delen flera tvärskåror. Intet liknande redskap är mig bekant. Längd 22 cm., bredd 5 cm., tjocklek 2 cm. (J. L. F. 452).

I **Tängeråsen** har man i jorden funnit en *järnyxa*, af gammal form, lik Rygh fig. 559 men utan flikar (J. L. F. 396).

Alsen. De ovala spännbucklor, som funnits i Hof, likna alldeles *Månadsbladet* 1877 fig. 24.

3. Hallens härad. **Hallen**. En *stenyxa* med påbörjadt skafthål och rundad bane, lik yxan från Ansjöån (Inv. 82), är funnen i **Höla** 1895 men har lemnats till en sörländing.

Under vägbrytning vid **Dammån** fann man hösten 1896 en ovanligt vacker *spjutspets* af grå skiffer, afbildad fig. 10 i min *Jämtland och Härjedalen* etc. Den är på båda sidor ryggad, har lång tånge med en längsgående fördjupad midtfåra till prydnad på hvardera ytan och i hvardera kanten af båda ytorna flera (7 till 9) fördjupningar, som dels tjenat till prydnad dels bidragit att bättre fästa spjutspetsen vid skaftet. Midtfåran afsmalnar och försvinner både uppåt och nedåt. Bladet är nedtill bredast och saknar mothakar. Längd 175 mm., bredd 48 mm., tångens längd nära 70 mm. (J. L. F. 457).

En *spjutspets* af skiffer, f. i **Höla**, förvarades 1895 i Marby gamla kyrka.

Norderön. Hösten 1875 eller 1876 fann man minst 4 fot under jordytan i en myr på **Tivarsgårdens** egor en *mejsel* eller stenyxa utan hål af en hård, mörk stenart (icke skiffer). Den var omkring en half fot lång, nästan jämnbred och i genomskärning rektangulär med afrundade hörn. Utsidorna voro oslipade, men eggen hvasslipad, troligen rak. Mejseln blef sönderslagen, emedan man ville se, hurudan den var inuti (Meddeladt af hittaren, kronojägare L. Nilsson i Westanede).

I ett stenröse å **Westanede**, Månsgården, fann man 1898 ett hängsmycke, nämligen en ensidig *brakteat* med ögla. Den är af brons, har drakslingor och liknar Rygh fig. 685 (J. L. F. 530).

I ett stenröse på en åker i **Backen** fann samme man 1898 två *ovala spännbucklor*, den ena dock blott i fragment, dubbelskaliga, lika Rygh fig. 652, *Sv. forns.* 551, ett *likarmadt spänne* Rygh fig. 658, ett *bryne* af mörk skiffer likt Rygh fig. 423, en *genomborrad benperla* i form af en åttasidig pelare (af mig afbildad i fig. 6 l. cit.) och ett benstycke, allt från vikingatiden (J. L. F. 529, 532, 545, 546).

På en tomt i **Backen** fann han 1898 en *järnyxa* med öfre kanten rak och blott en flik såsom fig. 263 i *Sv. forns.* (hvilken tillhör den tidigare järnåldern) (J. L. F. 531).

Med Håst, som omnämnes i denna tidskrift I, 22, menas Backen, en by som nu försvunnit och kommit under Westan-

ede. Jag har besett stället, där det omtalade järnsvärdet fanns: det ligger inom Westanede på släta marken norr om landsvägen och nära gränsen till prestbordet.

På Norderön såg jag under sommaren 1900 ännu följande gamla grafvar: 1) i Backen en låg grafhög omkring 7 meter i diameter belägen i en asplund; 2) å Prestbordet två grafrösen med fördjupningar i midten, delvis genom åverkan; 3) i Tivarsgården i skogen österut en öfvervuxen grafhög (?). På näset i sjön har legat ett stort, högt röse; hvars stenar nu blifvit bortförda. Intet fanns däri. Vid den östligare gården fann bonden Hans Nilssons fader i ett stenröse två ovala dubbelskaliga *spännbucklor* med spår af järnnål. De sändes till Östersund och hafva icke återfåtts; 4) I Trusta norr om Lillänge nära stranden och gränsen till Ålsta egor finnas två runda, låga grafhögar med fördjupning i midten; 5) I Önsta nära nya ångbåtsbryggan finnas tre delvis skadade grafrösen. För öfrigt odlingsrösen flerestädes.

4. Sunne härad. **Frösön.** I ett grafröse i **Östberg** på Per Karlssons hemman fann man i oktober 1896 två *ovala spännbucklor*, dubbelskaliga och lika, men skadade, ett jämnbredt *slätt band* af tunnt metallbleck, 26 cm. långt och 16 mm. bredt med 4 nithål, ett stycke af ett annat dylikt *band med uddar* utefter ena kanten m. m. (J. L F. 454).

Förstnämnda spännbucklor likna mycket *Sv. forns.* fig. 556 men hafva bättre djurhufvud, flätor på underskållans ringfält, inga teckningar vid underskållans utkant och andra smärre olikheter. Längd 11, bredd 7,5 cm. En del af järnnålen är qvar samt sprinten, som fäster den.

De mindre spännbucklorna hafva hvardera nio knoppar såsom *Sv. forns.* fig. 554, med hvilken figur de måhända äro identiska. Af underskållan är så litet i behåll, att man ej kan döma om dennas ornering. Öfverskållans längd 8,5 cm.

Af bronsbanden synes det större hafva varit förgyldt. Båda hafva väl användts såsom beslag på något föremål, t. ex. ett horn. Det längre bandet visar åtta veck, såsom om det suttit på ett föremål med form af en regelbunden åttasidig pelare med 3 cm. sidor. Bandet med uddar har på midten en ögla, hvars utsida utgöres af en cirkelrund skifva med fyra lika långa korsarmar. I öglan sitter en järnbit, som kan vara återstoden af en ring, kedja eller grepe, på hvilken föremålet kunnat hänga.

I närheten af en skans vid **Frösö läger** fann man 1901 vid gräfning en *snodd halsring* af brons, väl bibehållen och

öfverallt ergig. Den liknar *Sv. forns.* fig. 622 men är mindre, yttre diametern 21 cm., och har lås såsom fig. 349. Tjocklek 18 mm., hvarje ten 4 mm. (Hos enskild person).

På Frösön har man vidare för flera år sedan funnit en *spjutspets af järn* med refflad holk lik Rygh fig. 517 (J. L. F. 53).

V. Södra domsagan.

1. Bergs härad. **Berg.** Vid stranden af **Bergviksån** har man för flera år sedan funnit en *pilspets af järn* lik Rygh fig. 547, hvilken torde vara från heden tid (J. L. F. 51).

Eltnäset har enligt F. A. Burman en gammal *grafhög* vid fänriksbostället.

Härjeådalens fornminnen äro redan omtalade i denna tidskrift sid. 113–116, här skola dock göras några tillägg rörande fornsaker, som sedermera blifvit funna.

2. Hede härad. **Vemdalen.** Jag har nu besökt Söderhögen i Kyrkbyn; den synes vara en naturlig kulle, ej en grafhög. Det är i strömfåran af en bäck bredvid denna hög, som man funnit fyra järnyxor lika *Sv. forns.* fig. 483.

Den borrade stenklubban af glimmerskiffer från Vemdalen har af mig afbildats i *Minnen från Herjeådalens forntid.* Sv. fornminnnesför. tidskrift X (1899), 214, fig. 2. Längden är 24 $1/2$ cm., tjockleken endast 1 $1/2$ till 1 $1/4$ cm. Skafthålet är trängre i midten.

Storsjö. **Ljungdalen** har ännu några grafhögar, som besågos och delvis fotograferades 1898. Två ligga vid en gärdesgård i östra delen af byn, tre ligga utmed vägen till Storsjö i björkskog, några ligga ett stycke vester om byn i dalen. Många af dem äro genomgräfda. Diametern är 6 till 10 meter.

I Ljungdalen har man under plöjning funnit en *sax* lik Rygh fig. 443, sju *spjut-* och *pilspetsar* som Rygh fig. 546, 547 och 550, en *järnknif* samt tre järnbitar, allt förvaradt i vestra Herjeådalens fornminnesförening i Funäsdalen.

Vid **Kesådalen** nordvest om Ljungdalens by har man ytterligare funnit en *järnyxa* med öfre kanten rak, lik *Sv. forns.* fig. 263 men utan flik. Den här funna *filen* liknar Rygh fig. 399, *raspen* Rygh fig. 420.

Å fjällhöjden **Dörrvålen** mellan Tossåsen och Ljungdalen har man funnit en *pilspets* af järn, lik *Sv. forns.* fig. 501 men större, längd nära 24 cm.

På högsta fjället vid östra sidan af **Stordörrsjön** i Tossåsen

har man funnit *ett eneggadt svärd* af järn, likt Rygh fig. 499. Alla dessa saker förvaras i vestra Herj. fornm. för.

Vid **Messlingen** finnas de här ofvan omtalade *hällmålningarna* på Flatruet, längre norrut på krönet af Flatruet en stor hög, kallad Ripkarlhögen, 46 meter i omkrets, och vid Messlingsjöns norra strand på ett där utskjutande näs en grafhög kallad Gullhögen, 8,5 meter i diameter.

Vid **Neasjön** skall finnas på ett näs vid sjöns nordöstra sida en begrafningsplats för lappar samt flera kåtplatser med lemningar af eldstäder enligt meddelande af M. Norberg i Bruksvallarne.

Ljusnedal. Några grafhögar finnas här i Mittådalen, en ej långt norr om Mittåberget, en vid Daddån, en i Djupdalen på södra sidan af Mittåkläppen. Mellan Djupdalen och Grufvåla finnas 2 eller 3 genomgräfda grafhögar, en låg sådan ligger öster om Gammalgrufbacken, en vid järngrufvan i Ljusnedalen. I Ljusnedalen emellan Flon och Grufvåla finnas 13 grafhögar, alla genomgräfda. Jag undersökte fyra inom Bruksvallarne. I närheten af Flon finnas söder om Ljusnan 4 grafhögar, som jag undersökt, och 2 norr om Ljusnan.

I grafhögar vid **Bruksvallarne** har man i början af 1700-talet gjort silfverfynd, särskildt nämnes ett »silfverbälte», af hvilket ibland annat förfärdigades en ännu förvarad brudkrona. Det omtalas vidare, att man på senare tid vid gräfning i högarne funnit stora *bilor, spjut* och långa *svärd*, hvilka sedan förstörts eller kommit bort. Ett *svärd* af järn hittades här för omkring 50 år sedan under en mindre sten vid en gångstig. Två *pilspetsar*, lika Rygh fig. 538 och 539, äro funna vid gräfning i obruten mark och förvaras i vestra Herj. fornm. förening.

Vid **Risvallen** har man funnit i jorden en *pilspets* af järn lik Rygh fig. 550, en *genomborrad björntand* lik. *Sv. forns.* fig. 89, en *stenperla*, »hård vacker sten, till en tredjedel genomborrad från båda sidor, tydligen för att apteras till hängesmycke». Jfr. fig. 85—88 i *Sv. forns.* De förvaras med föregående. Det är ej bekant, om föremålen hittats tillsammans. Björntanden och perlan torde vara från stenåldern.

I en af grafhögarne vid **Flon** fann jag 1898 sex *pilspetsar* af järn, någorlunda lika *Sv. forns.* fig. 501. De förvaras i statens museum. I närheten har man för 48 år sedan funnit en *järnyxa*, ett *bryne*, en *dolk* (?). På norra sidan om elfven har man vid vägarbete ej länge sedan funnit en *spjut*-

spets af järn och en s. k. *fårsax,* som dock blifvit bortlemnade.

I Flon hittades under plöjning hösten 1898 en *sköldbuckla* af järn med fyra nithål (först uppgifven såsom järnkittel), hvilken enligt en af E. Fundin mig meddelad teckning liknar Rygh fig. 564 och förvaras i vestra Herj. fornm. för.

En *pilspets* af järn, som likaledes förvaras här och möjligen är från heden tid, är funnen på toppen af Åhnfjället (Annåfjället?)

Tännäs socken har några grafhögar utom de förut omtalade, en vid Rust i Funäsdalen och två vid Östra vattnet söder om Tännäs. En såg jag på Funäsdalens mark nära Ljusnedals bruk, tre på en Hamravall högt uppe i björkregionen på Hamrafjäll, där jag anställde gräfningar, två skola finnas vid sjön Rogen.

En af grafhögarne vid Rogen hade ett *järnspjut,* hvars spets var synlig. En af grafhögarne på Hamrafjället hade en *pilspets af järn* lik *Sv. forns.* fig. 501 och en *järnten,* hvilka förvaras i statens museum.

3. Svegs härad. **Sveg.** Sommaren 1897 fann man i Norrelfven utanför Ytterbergs by *en yxa med skafthål,* gjord af glimmerskiffer. Den är väl arbetad, 22 cm. lång, 4,6 cm. bred öfver skafthålet. Den lär nu förvaras i statens museum.

Linsell. Vid Glöta fann man omkring 1887 enligt pastor E. Modin under rensning af ån, som rinner från sjön, en *skifferspjutspets,* blåsvart, omkring 10 cm. lång och tvåeggad, men hvars öfre del var afslagen. Det är ej kändt, hvart den kommit.

Öfverhogdal. I ån Hoan fann man före 1896 en s. k. *båtformig stenyxa* med förlängdt skafthål och väl slipad, 16 cm. lång och 6 cm. bred. Den förvaras nu i vestra Herjeåd. fornm. för. Yxan är af afbildad i *Minnen från Herjeådalens forntid* Sv. fornm. för. tidskr. X, 214, fig. 1.

Ångersjö i Helsingland. Omkring 1890 fann man i en åker å hemmanet Jon Pers' (egare Sven Andersson) en stor *spjutspets af röd skiffer* utan hullingar eller tånge men något vidgad och urnupen nedtill. Den liknar mycket fig. 57 i *Månadsbladet* för 1874, men är något bredare. Längd 24 cm., bredd 4 cm. En liten bit af spetsen saknas. (Hos enskild person). (Ritning i J. L. F. 453).

Samtidigt funnos där några *pilspetsar,* mindre, tunnare och försedda med tånge, men nu förkomna.

Ytterhogdal. I Husk**ö**len på södra sidan om elfven har man funnit en *borrad stenyxa*, som mycket liknar en från Kurland, afbildad i *Congrès intern.* etc. (Sthlm 1876) I, 285 fig. 3. Den är 8 cm. lång, 4 cm. bred tvärs öfver skafthålet, 5 cm. hög i eggen. Skänktes 1877 till Nord. Mus. *Sv. fornm. för. tidskrift* VIII, 88. (N. Mus. 18960).

I Jämtland på ej bekant plats har man funnit en *spjutspets af flinta*, 13,5 cm. lång, och en *spjutspets* af klar, något genomskinlig qvarts, längd 12 cm. *Månadsbl.* för 1891, 17. (St. Mus. 8838).

I riksantiqvariens årsberättelse för 1890, Sthlm 1891, sid. 22 nämnas två fynd af *ovala spännbucklor* i Jämtland, hvilka under året kommit till statens historiska museum.

Följande rekapitulation af nu (1901) kända stenåldersfynd från Jämtlands län torde ej vara ur vägen: a) utmärker sydskandinaviska, b) arktiska redskap.

I. 1. **Frostviken** a) flintdolk (Bränna), borrad yxa (Jormsjön), b) spjutspets (Gäddede); **Ström** a) flintdolk (Ulriksfors), spjutspets af qvarts (Bredgård), borrad yxa (Grönön), d:o yxa (Stamsele), mejsel (Tullingsås), b) spjutspets (Alavattnet), 20 spjutspetsar (Kälen), spjutspets (Svartön), d:o (Näset), 2 spjutspetsar (?) (Tullingsås?), skifferknif (Jerilvattnet); **Hammerdal** a) borrad yxa (Görviksjön), b) spjutspets (Viken).

2. **Hotagen** a) borrad yxa (Lockringån); **Laxsjö** a) borrad yxa (Laxviken), b) 3 hammare m. ränna (Laxsjö); **Föllinge** b) dolklik spjutspets (Löfsjön), dubbelyxa + spjutspetsar (Östra Skärvången), dubbelyxa + hålmejsel + 2 spjutspetsar (Vestra Skärvången), hammare m. ränna (Vestra Skärvången), 2 hammare m. ränna (Föllinge s:n); **Lit** a) flintspjutspets (Sennsjön), borrad yxa (Sennsjölandet), d:o (Åsen), d:o Handog), d:o (Lits s:n), b) spjutspets (Litsnäset), d:o (Lillsjöhögen), d:o (Korsta).

3. **Aspås** a) omborrad yxa (Aspås), b)? skrapa (Aspåsnäset); **Rödön** b) hammare m. ränna (Dvärsätt); **Näskott** b) skifferknif (Tullus); **Ås** a) flintspjutspets (Kyrkbyn), borrad yxa (Sörbyn).

II. **Ostersund** a) borrad yxa (Östersund).

III. 1. **Borgvattnet** b) pilspets (Skyttmon); **Stugun** a) borrad yxa (Höglunda), b) yxa (Nybodarne), mejsel (Höglunda), spjut-

spets (Strånäset); **Ragunda** a) flintsåg (Halasjölandet), borrad yxa (Döviken), d:o (Krokvåg), d:o (Hoo), borrad hammare (Kånkback), borrad klubba (Gevåg), svänghjul (Ammer), b) spjutspets (Skogen), d:o (Ragundasjön v. Lien), d:o (Gevåg), pilspets (Öfverammer), yxa (Ammer), mejsel (Öfverammer), borrad skifva (Köttsjölandet): **Fors** a) flintspjutspets (Fångsjöbacken), borrad yxa (Ede), mejsel (Ede), yxa (Ede), hålmejsel (prestbordet), borrad yxa (Åsen), d:o (Åsen), mejsel (Ede), yxa Ede), d:o (prestbordet), borrad yxa (Westeråsen), spetsigt redskap (Westeråsen), b) 2 spjutspetsar (Gedungsen), yxa (Böle), yxa (Ede), spjutspets (Ede), d:o (Gedungsen), a + b) borrad yxa + skiffermejsel (Ede); **Håsjö** a) borrad yxa (Svedje), b) mejsel (Svedje), spjutspets (Svedje), d:o (Mörtsjöån), d:o (Kälsjön), d:o (By), d:o med ämnen (Fisksjön); **Hällesjö** a) borrad yxa (Ansjöån), d:o (Ansjöån), d:o (Ljungå), d:o (Harbäcksbodar), borrad hammare (Gimån), borrad skifva (Alanäset), b) spjutspets (Harbäcksbodar), d:o (Gastsjö), 3 pilspetsar (Holmsjön).

2. **Sundsjö** a) flintspjutspets (Thorseng); **Refsund** a) flintspjutspets (Gimån), d:o (Gimån), borrad yxa (Gimån), omborrad yxa (Gimån), fiskkrok (Refsund), harpun (Refsund), b) spjutspets (Gimån). a + b) borrad yxa + hammare m. ränna (Ammer).

3. **Brunflo** a) flintspjutspets (Ope), yxa (Thorvalla), b) skifferknif (Rannåsen).

4. **Näs** a) slipsten (Ålsta), borrad yxa (Viken); **Hackås** a) borrad yxa (Tunvågen).

IV. 1. **Offerdal** b) spjutspets (Landösjön), knif (Berge), mejsel (Åflo); **Alsen** b) spjutspets (Viken), hammare m. ränna (Ytterån); **Matmar** a) flintdolk (Matmar by).

2. **Åre** b) hammare m. ränna (Bodsjöedet); **Undersåker** a) borrad yxa (Ristafallet); **Mörsil** a) flintspjutspets (Semlaån), b) 2 spjutspetsar (Sällsjö), spjutspets (Eggen), skifferknif (Storbofallet).

3. **Hallen** a) borrad yxa (Öfverhallen), d:o (Höla), b) spjutspets (Dammån), d:o (Höla); **Norderö** a) mejsel (Tivarsgården).

4. **Frösön** a) borrad yxa (Frösö); **Sunne** b) hammare m. ränna (Digernäs).

5. **Oviken** a) flintspjutspets (Dillne).

V. 1. **Åsarne** a) borrad yxa (Åsansforsen); **Rätan** a)

borrad hacka (Rätans s:n), b) hammare m. ränna (Endalsnäset), a + b) borrad yxa + skifferknif (Endalsnäset).

2. **Vemdalen** a) borrad klubba (kyrkbyn); **Tännäs** a) borrad yxa (Tänndalen), borrad björntand + stenperla (Risvallen).

3. **Sveg** a) borrad yxa (Ytterberg); **Linsell** b) spjutspets (Glöte); **Öfverhogdal** a) borrad yxa (Hoaån); **Ängersjö** a) flintdolk (Ängersjö), b) spjutspets + 2 pilspetsar (Ängersjö); **Ytterhogdal** a) 2 borrade yxor (Kyrkbyn), borrad yxa (Buan), borrad yxa (Huskölen)

Jämtland a) flintspjutspets, spjutspets af qvarts, borrad yxa, b) spjutspets, spjutspets, spjutspets.

Här omtalade fynd äro till antalet 149, och antalet funna redskap är 189, af hvilka 86 räknats tillhöra den sydskandinaviska och 103 den arktiska stenåldern. Från norra domsagan äro 18 + 49 redskap, från östra 43 + 32, från vestra 8 + 13, från södra 14 + 6, från obestämd 3 + 3. Talet, som står efter +, utmärker arktiska stenredskap. Flintredskapen äro 16, hvarjämte 2 (kanske arktiska) spjutspetsar af qvarts äro funna; benredskapen äro 2, därjämte en borrad tand.

Från tidigare järnåldern äro endast 9 föremål, af hvilka 7 från östra domsagan, intet från södra. Föremålen äro: 5 eldstenar, lerurna, glaskärl, 1 spänne, 1 sköldbuckla.

Från den yngre järnåldern äro 163 föremål, hvaribland 46 spännen. Af föremålen äro 67 från norra domsagan, 21 från östra, 26 från vestra och 46 från södra domsagan (alla utom ett från Hede pastorat). I södra domsagan har intet spänne anträffats.

De till den yngre järnåldern hänförda föremålen specificeras sålunda, ordnade efter O. Rygh, *Norske Oldsager:* 2 liar, 1 fil, 2 järncelter, 5 knifvar, 1 rasp, 1 rännformigt järn (del af holk?), 5 skifferbrynen, 1 handqvarn af sten, 3 saxar, 4 benkammar, 2 grepar, 3 järnnycklar, 2 vågskålar, 1 viktlod, 1 arabiskt silfvermynt, 5 svärd (af hvilka 2 eneggade, 2 tvåeggade), 7 spjutspetsar, 31 pilspetsar, 19 yxor, 1 sköldbuckla, 1 betsel, 2 bronssöljor, 1 sporre, 2 stigbyglar, 3 ovala enskaliga spännbucklor, 36 ovala tvåskaliga spännbucklor (tre af dem, förvarade i statens museum, kunna dock möjligen vara räknade två gånger), 1 likarmadt spänne, 6 runda spännen, 2 hängsmycken s. k. bronsbrakteater, 1 fragment (genombrutet arbete) af brons, 2 bronsband (beslag), 1 bronsklump från bålet, 1 slät glasperla, 1 benperla, 1 halsring af brons, 2 flätade armringar af koppar, 1 liten kopparring, delar af 2 lerkärl.

Om tiden för människans första uppträdande inom och utom vårt land. [1]

Af *Peter Olsson.*

Huru länge hafva människor bott i Jämtland? Att exakt besvara en sådan fråga, så att man skulle kunna angifva seklet eller året för människans första uppträdande t. ex. i Jämtland lär väl alltid förblifva omöjligt, icke ens årtusendet torde kunna med någon säkerhet angifvas, utan man får vara belåten, om någon kan visa, att hennes framträdande faller inom en längre tidsperiod, hvars början och slut man kunnat någorlunda fastställa. Händelsen är nämligen en förhistorisk tilldragelse, och historiens måttstock kan därför icke här användas, utan man måste låta sig nöja med geologiens, hvilken väl kan lemna upplysning om en viss företeelses relativa ålder men icke om dess absoluta ålder, d. v. s. om den tidrymd, uttryckt i år, som ligger emellan företeelsen och vår tid.

Det är alltså först och främst nödigt att orientera sig i den yngsta geologiska perioden, qvartärtiden. Man har här urskilt fem epoker, de flesta med underafdelningar, nämligen 1) Præglaciala epoken, 2) Äldre glaciala epoken med A) Äldre baltiska isströmmens tid, B) Stora nedisningen, 3) Interglaciala epoken, 4) Yngre glaciala epoken med A) Yngre baltiska isströmmens tid, B) Ishafstiden, 5) Postglaciala epoken med A) Ancylustiden, B) Litorinatiden. Efter denna följer nutiden. I tertiärtiden urskiljer man eocen, oligocen, miocen och pliocen såsom epoker.

Det är icke lämpligt att här beskrifva dessa geologiska epoker, jag vill blott erinra därom, att under den stora nedisningen vårt land, som då antagligen låg högre än nu, var centrum för den stora landisen, som bildade ett täcke, nående till 49° n. br. öfver hela Skandinavien, Östersjön, största delen af Ryssland (till Kiew), norra Tyskland till Riesengebirge, Holland, Nordsjön, större delen af England, Irland, Skottland (för att nu icke tala om isens utbredning i det öfriga Europa och i andra världsdelar); att interglaciala lager blifvit funna i vårt land icke blott i Skåne med lemningar af arktiska djur och växter utan äfven så långt norrut som på Frösön enligt

[1] Föredrag vid föreningens årsmöte 1901.

A. G. Högbom med mossor och spår efter något djurlif; att under den yngre baltiska isströmmens tid Östersjön, en del af Skåne samt hela norra Sverige intill Dalsland, Vester- och Östergötland voro isbetäckta men Småland och delar af angränsande landskap äfvensom Norges vestkust isfritt land; att under ishafstiden (Yoldiahafvets tid) en landsänkning förekom, som i Ångermanland gick till 269 meter och i sydöstra Skåne till 21 m. under nuvarande nivå, eller m. a. o. att hafsytan då stod 269 till 21 meter högre än nu, i följd hvaraf ishafvet stod i förbindelse med nuvarande Östersjön och Kattegatt och det småländska höglandet var en ö i detta haf; att under Ancylustiden förekom en landhöjning, som där den var störst (i norr) uppgick till 135 meter, hvarigenom den nuvarande Östersjön blef en stor sötvattensjö, som fått namnet Ancylussjön af en där förekommande snäcka, och vårt land blef landfast med Tyskland och Danmark; att under Litorinatiden, så benämnd efter en då i Östersjön vanlig snäcka, återigen förekom en landsänkning, hvars maximum var 83 m. i Ångermanland och 3 m. i södra Skåne, så att Östersjön då hade förbindelse med Kattegatt genom sunden men saltare vatten än nu. Därefter kom åter en landhöjning, som ännu i vår tid fortgår i Sverige.

Skall man med någon säkerhet kunna bestämma och begränsa de geologiska epokerna och deras underafdelningar, så fordras det att noggrannt studera de lemningar af växter och djur, som finnas nerbäddede i jorden dels i qvartära lager af sand, lera, gyttja äfvensom i skalbankar, dels i torfmossar och i tuffkalk.

Jag skall här inskränka mig till att nämna något om växtligheten i vårt land under tiden efter den stora nedisningen. I interglaciala sötvattenslager i Skåne har man träffat polarvidet (*Salix polaris*) och fjällsippan (*Dryas octopetala*) tillsammans med skal af snäckor, allt utvisande, att ett arktiskt klimat då var rådande. Det samma var utan tvifvel fallet på den del af Sverige, som under den sista nedisningen (den yngre baltiska isströmmen) var isfritt land. Samma arktiska klimat var rådande under ishafstiden, som i det hela sammanfaller med den arktiska klimatperioden. I torfmossarnes bottenlager både i Skåne och i Jämtland finnes från denna tid en zon, som man kallar Dryaszonen, och som karakteriseras af fjällväxter sådana som *Salix polaris*, *Salix herbacea*, *Dryas octopetala* och högre upp af dvärgbjörken (*Betula nana*). Några träd funnos då icke. I något yngre lager uppträda större viden, sådana som nu utmärka fjällens videregion, och utvisa, att klimatet blifvit något mildare. I början af Ancylustiden un-

der den **subarktiska** klimatperioden invandrade därefter växter, som bilda aspzonen i torfmossarne (asp, björk, sälg), i Jämtland utmärkt af glasbjörken (*Betula odorata)*, som nu bildar fjällens björkregion. Något senare invandrar från söder tallen, och denna bildar under en mycket lång tid skogen i Jämtland. Tallzonen i Jämtlands torfmossar och tuffkalk motsvaras i södra Sverige af två zoner, tallzonen och ekzonen. Emot slutet af Ancylustiden inträdde en ny klimatisk period, den **boreala** perioden, utmärkt genom en högre sommarvärme än i våra dagar. Under denna period inkommo hasseln, sommareken och almen och trängde sig allt längre upp mot Norrland. Det är från denna tid eller den närmast följande, som de fossila hasselnötterna i Jämtland härröra. Under **Litorinatiden**, då det postglaciala hafvet stod som högst, rådde ett fuktigt och blidt klimat, och man har kallat denna klimatperiod den **atlantiska**. Då var ektiden, karakteriserad af vinterekeu och några andra löfträd, i sitt högsta flor i en stor del af Sverige, men ekfloran, som nådde Trondhjemsfjorden, hann dock aldrig till Jämtland, där tallen däremot fortfor att bilda skogarne. Yngsta zonen i Skånes torfmossar är alzonen, karakteriserad af klibbal (*Alnus glutinosa)*, men i Småland och Jämtland granzonen. Granen, som inkommit från öster [1]), är i vårt land yngre än både tall, alm och ek. Den inkom först under den postglaciala höjningen, då människor redan kommit hit, och har ännu icke hunnit utbreda sig öfver hela halfön. I sydligaste Sverige mötes den af bok och afvenbok, hvilka äro de sista träd, som dit invandrat. Efter den atlantiska klimatperioden anse Ax. Blytt och R. Sernander, på grund af sina undersökningar af torfmossar, att det kommit en period med kontinentalt klimat, den **subboreala** klimatperioden, och en med maritimt klimat, den **subatlantiska** klimatperioden.

I det föregående har jag icke berört vattenväxterna, ej heller de örtartade växterna och endast de viktigaste träden. Det torde emellertid böra nämnas, att med tallen invandrade från söder rönn och hägg och från öster gråalen under ancylustiden, att med eken följde ask, lönn, murgröna, mistel, och att såsom ekens förelöpare betraktas lind, alm, hassel.

Det är icke lämpligt att här lemna någon redogörelse för faunan under olika qvartära epoker, icke ens öfver däggdjursfaunan i anseende till dennas artrikhet; jag skall därför

---

[1]) Till Nerike i början af den subboreala klimatperioden enligt R. Sernander och K. Kjellmark i *Bulletin of Geol. Instit.* (Upsala 1896.) II, 336,337.

endast nämna, att man betraktar såsom karakteristiska djur för præglaciala lager en elefantart (*Elephas meridionalis*) och flodhästen (*Hippopotamus major*), såsom karakteristiska för interglaciala lager mammuten (*Elephas primigenius*) och den ullhåriga noshörningen (*Rhinoceros tichorhinus*) äfvensom renen, hvilken sistnämnde dock är något yngre och kanske (enligt de Geer) lefde under den yngre istiden.

Människan tillhör en mycket sen geologisk tid. Det har väl understundom varit tal om människor under tertiärtiden, men hittills har man inga bevis för hennes tillvaro under denna period. Redan år 1732 fann man i ett miocenlager i Schweiz ett skelett, som utgafs för att vara af människa, men som Cuvier bevisade vara af en jättesalamander. I nyare tid har L. Bourgeois år 1867 vid Thenay i Orléanais djupt nere i tertiära lager från början af miocentid funnit en del flintor, som han ansåg vara bearbetade af människohand. Dessa flintor hafva varit föremål för granskning vid två internationella arkeologiska kongresser, som dock icke kunnat bekräfta Bourgeois åsikt. Det samma gäller om ett fynd af flintor från miocen tid vid Monte Rodondo i Portugal. Vid andra tillfällen har man i tertiära lager funnit ben med skåror, som man trott vara af människohand, men som visats vara märken af ett rofdjurs tänder, vid andra tillfällen ben, krossade såsom af slag, men hvilka visats hafva varit utsatta för tryck, som orsakat förändringen, vid andra tillfällen märken af eld, men som möjligen uppstått utan människans åtgärd t. ex. genom åska. A. M. Hansen anser dock bevisadt, att människan lefvat under pliocentiden tillsammans med flodhästen och andra djur, som fordra hög värme, både i England och i Frankrike (t. ex i Chelles vid Marne) och äfven i Birma enligt ett fynd af Nötling vid Jinangjung. Men han sätter gränsen mellan tertiär- och qvartärtid vid en tid, då temperaturen var lik nutidens. I ett tertiärt lager i Californien skall enligt Whitney ett kranium af människa hafva funnits, men hvarken om kraniet eller om fyndomständigheterna har man fått några närmare underrättelser, och man saknar alltså alla bevis för uppgiftens riktighet. Andra mycket omtalade fynd i Californien hafva visat sig vara qvartära.

Helt nyligen, 1891 och 1892, har Eugén Dubois vid Trinil på Java i lager, som äro sentertiära näml. pliocena, funnit några lemningar, ett hjärnskålstak, ett lårben och två kindtänder, af en s. k. apmänniska (*Pithecanthropus erectus*), hvilken gått upprätt och i afseende på hjärnans storlek mera liknar en människa än en apa, men som på grund af andra ka-

rakterer, den låga skallen och ögonhålornas starkt utbildade tak samt storleken (minst 1,64 m.), väl ändå får räknas till aporna. Märkligt är, att man nyligen i Santos i Brasilien funnit en människoskalle, som i vissa afseenden och särskildt beträffande ögonhålornas tak liknar Pithecanthropus.

Människan uppträder först under qvartärtiden, bevisligen under interglaciala epoken icke blott under rentiden utan äfven under mammuttiden i skilda länder, och det är möjligt, att hon fanns i Europa redan under den första stora nedisningen och under præglacialtiden. Af flintredskap visar det sig, att människan funnits äfven i norra Amerika under den interglaciala perioden och under den sista nedisningen, ja fynd af flintredskap i Delaware och Ohio visa, att människor lefat här under den första stora istiden. Från samma tid äro fynd gjorda i pampaslera och i Sydamerikas bengrottor, där människan lefde med jättebältor och andra utdöda jättedjur.

Redan 1856 fann Schaffhausen i en grotta nära Düsseldorf en hufvudskål af människa med väldiga ögonbrynsbågar, ytterst låg panna och hjässa o. s. v. Virchow menade, att denna skalle, som skulle vara typ för en lågt stående människoras, *Neanderthalrasen*, blifvit missbildad genom sjukdom. År 1865 fann Dupont i en grotta, La Naulette, i Belgien en underkäk, som något liknar australnegrernas men saknar haka och därigenom står nära aporna. År 1881 fann man i Schipkasgrottan i Mähren underkäkar m. m. af samma typ. Skelettdelar, som räknas till Neanderthalrasen, hafva äfven funnits vid Cannstatt nära Stuttgart, Brüx, Predmost och Podabra i Böhmen, Engisheim vid Colmar, Brünn i Mähren, Olmo vid Firenze, Denise i Frankrike, Tilbury i England (helt skelett). Slutligen år 1885 funno Fraipont och Lohest utanför en grotta vid Spy (prov. Namur) i Belgien två människoskelett i en aflagring med flintredskap af Le Moustiertypen, ben af mammut och ullhårig noshörning m. m. Efter detta fynd kan det icke betviflas, att det är fråga om en normalt utvecklad men lågt stående egendomlig människoras. W. Leche karakteriserar den 1893 (i *Några drag af människans utvecklingshistoria*) och 1901 sålunda: De voro små, ungefär af lapparnes storlek, oftast 1,50 - 1,55 m., med grof bål, korta, kraftiga lemmar, stark muskulatur, relativt stora händer och fötter. Det stora långdragna hufvudet, som alldeles saknade haka, likasom aporna, hade ett mycket utbildadt nackparti med starkt framskjutande tvärlist, utvisande mycket starka nackmuskler, men det hade en mycket låg, bakåtsluttande panna, och de stora ögonen voro skuggade af väldiga ögonbrynsbå-

gar. Äfven extremiteterna visa flera karakterer, genom hvilka rasen närmar sig till de människolika aporna, men ingen har dock betviflat, att skeletten äro af människor. Piette framhåller (1895) rasens likhet med Buschmän, hvilken likhet framgår af flera i mammutben utskurna människobilder från madeleinetiden.

Andra skallar af qvartära människor såsom de från grottan vid Engis i Belgien, Cro Magnon i Frankrike, hvilka liksom de förut omnämnda äro dolikocefala, hafva inga kännetecken som tillhöra lägre raser. Redan tidigt under qvartärtiden har alltså vestra Europas befolkning varit blandad; man finner dolikocefala skallar af ganska olika utseende och något senare äfven mesocefala. Quatrefage och Hamy urskilja i Frankrike tre qvartära raser: den första med Neanderthalskallen till typ, den andre likaledes dolikocefala med skallarne från Cro Magnon, Bruniquel, Mentone, Grenelle, Engis, den tredje, mesocefal, med skallen från Furfooz. Cro-Magnontypen anses af A. M. Hansen vara besläktad med medelhafsrasen, till hvilken äfven iberer, hamiter och semiter höra. Furfooztypen anses tillhöra Nordsjörasen, som under interglacial tid invandrat från Asien.

Lemningar af qvartärtidens människor och deras redskap af flinta, quartsit, ben, horn o. s. v. blefvo först påvisade 1847 af Boucher de Perthes i Sommes floddal i norra Frankrike och granskades 1859 af John Evans, geologen Prestwich och andra, som bekräftade Boucher de Perthes åsikt, hvilken sedan allmänt hyllats. Sådana lemningar hafva sedermera blifvit funna och beskrifna mångenstädes: i Frankrike (Seine, Garonne och deras bifloder, Saône m. m.), England (Thames, Avon, Ouse, Waweney m. fl. i sydöstra delen), Belgien, Tyskland, Mähren, Polen, Schweiz, Italien, Sicilien, Spanien äfvensom i Afrika, Hindostan, Japan och vid Irkutzk i Sibirien (i löss tillsammans med mammut och ullhårig noshörning). De finnas dels i floddalar, dels i grottor, hvilka till stort antal blifvit undersökta, dels på platåer, där stenredskap tillverkats, dels i lössaflagringar på forna tundror och stepper. Man kallar dessa stenredskap paleolitiska. Man har urskilt en äldre typ Moustiertypen och en yngre Madelainetypen. Ännu äldre är dock S:t Acheul- eller Chelles-typen.

På Skandinaviska halfön och i Danmark kunde naturligtvis inga människor lefva under istiderna, men icke heller från den interglaciala epoken har man där funnit några spår efter människor och lika litet från ishafstiden. A. M. Hansen försöker dock bevisa, att kjökkenmöddingerne och furuperio-

den äro från interglacial tid. Det är först under postglacial tid, som människan här med säkerhet framträder, kommande, som det synes, från söder. Under Ancylustiden underlättades invandringen genom den landförbindelse, som då förefanns med Tyskland öfver Danmark. I Danmark har Japetus Steenstrup funnit spår efter människor från den tid, då tallen där bildade skogar, dock sannolikt från slutet af tallens tid. Han har nämligen upprepade gånger dels i torfmossarnes furuzon funnit trädstammar, som blifvit fällda af urinvånarne genom förkolning, dels i kjökkenmöddingerne skelettdelar af tjäder, hvilken trifves endast i barrskog.

I flera kustprovinser af det sydliga Sverige (Blek., Sk., Hall., Boh., Gotl.) har man funnit groft slagna oslipade flintredskap af enkla uråldriga former, som man dock icke anser vara paleolitiska utan på grund af fyndorten neolitiska, men från ett äldre skede af denna kulturperiod. I torfmossarnes ekzon äro stenredskap funna mångenstädes och Gunnar Andersson anser (1896), att de första människorna kommit till vårt lands södra delar »vid midten eller sista delen af ektiden, då Litorinahafvet stod afsevärdt högre än nutida Östersjön» eller (1900) »när Litorinahafvet hade sin största utsträckning, alltså för 7—9,000 år sedan». De Geer anser troligt (1896), »att människan anländt till Skandinaviens sydligaste delar mot slutet af den baltiska insjöns tillvaro och ungefär vid samma tid, då klimatets förbättring tillåtit eken att hit invandra» eller (1890) »vid eller möjligen före den postglaciala sänkningens maximum». Nathorst anser (1894), att hon kommit »till Sverige redan före eller åtminstone under den postglaciala sänkningen».

Vid postglaciala strandvallar i Skåne, Halland och på Gotland har man funnit flintspån och benbitar (måltidsrester) sorterade af vågorna, hvilket synes visa, att människan anländt hit redan innan Litorinahafvet uppnått sin högsta gräns, alltså *före* den postglaciala sänkningens maximum. Stengrafvarne på det postglaciala hafsområdet i Bohuslän, hvilka ej gå lägre än 18 m. ö. h., visa, att stenåldern varade å Tjörn ännu då den sista landhöjningen försiggått med en tredjedel af sitt belopp. Granen invandrade först under den mot stenålderns slut pågående landhöjningen.

Man har vanligen ansett de danska kjökkenmöddingerne såsom spår af nordens äldsta invånare, men Rördam har 1882 funnit lemningar af ek i torf under kjökkenmöddinger, hvilka alltså åtminstone delvis äro yngre än andra människospår i Danmark. De hafva bildats såsom djurlemningarna visa, un-

der Tapesfaunan, som tillhör tiden för den postglaciala sänkningens maximum. Några afskrädeshögar äro dock betydligt yngre.

Sveriges första befolkning synes hafva lefvat vid kusterna såsom fiskare, ungefär som nutidens eskimåer och tschuktscher. Det är flera omständigheter som tala för, att de varit af mongoloid ras och besläktade med nutidens polarfolk. C. Wibling har gjort omfattande undersökningar längs Blekinges kust öfver boplatser och kulturlager från den oslipade flintans tidsålder därstädes och funnit dem härröra från en tid, som är äldre än eller åtminstone lika gammal som stendösarnes tidsålder i vestra Sverige, men hvilken, såsom afvägningarna visat, ungefär sammanfaller med tiden för Litorinahafvets högsta stånd och ektiden. Ett kulturlager vid Angelskog med flintskärfvor af nordskånsk flinta och kol af en videart, hvilket kulturlager hvilar på ishafslera, kan dock vara betydligt äldre. På många ställen anträffades skifferredskap af arktisk typ och stundom s. k. brandfläckar, ett slags grafvar utan märke ofvan jord, hvilka blifvit funna äfven i andra trakter af Sverige och i Danmark.

Vid Svaneke å Bornholm äro fynd gjorda, liknande dem i Blekinge men inbäddade inuti Litorinavallen och alltså äldre än tiden för Litorinahafvets högsta stånd. Inuti samma vall äro af vågorna bearbetade flintredskap likaledes funna söder om Helsingborg och vid Landskrona.

Vid Landskrona fortsättes Heljarpsåns dalgång ute i hafvet med ett djup af 3—11 meter, och på sidorna om denna dalgång finnas ännu på rot stående stubbar af ek. Likaså finnas vid Limhamn söder om Malmö ute i hafvet stubbar af ek, lind och hassel jämte primitiva stenåldersredskap. Underhafstorfmossar med ek på rot och stenredskap finnas flerestädes på Skånes sydkust från Falsterboref till Ystads hamn liksom under strandvallen af Litorinahafvet, den s. k. Järavallen. På östra Skånes kust finnas boplatser från stenåldern vid Hafäng i Raflunda och på Lindormabacken i Åhus socken. En dylik å Oshögsmarken nära Ystad är beskrifven af baron A. Kurck. Äfven vid Ringsjön har redan tidigt i stenåldern varit en boplats.

I en grotta på Stora Karlsön vid Gotland hafva H. Stolpe och L. Kolmodin undersökt ett 3,5 meter djupt kulturlager af kol och aska med inbäddade djurben och fornsaker. Af lagret har 3 meter bildats under stenåldern, det öfriga under brons- och järnåldern. Af stenålderslagret innehöll nedersta tredjedelen endast lemningar af säl och fisk men de

öfre två tredjedelarne massor af ben efter nötkreatur, får, get, bäst, svin. Inga spår af hundar. Grottan har varit bostad under stenåldern. Man finner här, huru befolkningen öfvergick från fiske till boskapsskötsel. De här i nedersta lagret funna två kranierna, som undersökts af G. Retzius, visa en tämligen låg panna och starkt utbildade ögonbrynsbågar, men voro dock dolikocefaler. En del människoben voro klufna för att man skulle kunna komma åt märgen, hvilket tyder på kannibalism, likasom den omständigheten att de blifvit kastade mot grottans väggar. Ett liknande fynd är gjordt i snäckgyttja vid Kunda i Ehstland och beskrifvet af C. Grevingk 1882.

Ej mindre viktiga upplysningar om Gotlands äldsta invånare lemnar en af H. Hansson undersökt boplats, Gullrum, i Näs och Hafdhem å södra delen af ön, nu 3,5 km. från nuvarande stranden och 12,6 m. öfver hafsytan men fordom liggande vid stranden. I här befintliga kulturlager, 5—10 cm. mäktigt, har man funnit primitiva grafvar, några skelett af människor, eldstäder, rikliga måltidsrester, mest af säl och fisk samt vildsvin, en stor mängd lerkärls- och flintskärfvor, en mängd fiskredskap och andra verktyg af ben och horn, ett mindre antal stenverktyg (arktisk typ), några pilspetsar af grå flinta och af skiffer. Af husdjur hade man endast hunden, dock visar en här funnen kam, att man kände till hästen. Sedan platsen var bebodd, har marken höjt sig omkring 12 meter och Litorinastrandvallen i trakten ligger omkring 19 meter öfver nuvarande hafsytan. Häraf kan man beräkna den tid, som förflutit, sedan platsen var bebodd, till minst 6,000 år.

På gentemot liggande strand af Östersjön vid Rinneshügel i Livland hafva Sievers ock Virchow påträffat lemningar af människor, som enligt Virchow skola hafva tillhört den finska stammen och lefvat mot slutet af den paleolitiska och i början af den neolitiska perioden. Fornsakerna likna dem från Blekinges kust.

Liknande fynd äro gjorda i Pommern vid Wieck.

Verkstads- eller boplatser från stenåldern äro vidare funna på Hallands och i synnerhet på Bohusläns kust. Å Oroust och Hisingen har man äfven funnit skifferspjutspetsar.

Äfven på Norges kuster äro boplatser kända från ett tidigt skede af stenåldern. G. Gustafsson har särskildt undersökt sådana å Jederen och där funnit eldstäder, oslipade flintredskap af enkla former samt flintaffall, bitar af grofva lerkärl liknande dem ifrån Blekinge, några skifferredskap af arktisk typ samt skal af hasselnötter. K. Rygh har funnit en

liknande blandning af simpla flintredskap, flintaffall och skifferredskap på några boplatser i det nordanfjeldske Norge, t. ex. vid Bölefjorden i Flatanger.

Sådana boplatser liksom äfven en stenåldersgraf i Gothems socken på Gotland (*Månadsbl.* 1887 s. 110) med både flint- och skifferredskap bevisa dessa kulturformers samtidighet och torde kunna förklaras därigenom, att två folk med olika kultur bott i hvarandras närhet och haft beröring med hvarandra. Om nu, såsom man af fornsakernas geografiska utbredning har skäl att antaga, den sydskandinaviska stenålderns och den arktiska stenålderns redskap begagnats af två skilda folk, så visa dessa boplatser och grafvar, att de båda folken funnits här redan i äldsta tider, åtminstone vid Litorinahafvets högsta stånd.

Häremot strider ej det resultat, till hvilket man kommit genom undersökning af fornkranier. G. Retzius har i sitt nyligen utgifna stora arbete *Crania suecica antiqua* redogjort för 105 af honom undersökta svenska fornkranier, af hvilka 43 från stenåldern (27 ur gånggrifter, 15 ur hällkistor, 1 ur en torfmosse), och finner, att stenåldersfolket var i betydligt öfvervägande grad dolikocefalt, visserligen med stark inblandning af mesocefaler men däremot ringa sådan af brakycefaler. Det är af undersökningarna i hög grad antagligt, att våra dolikocefala förfäder under järnåldern, bronsåldern och stenåldern voro af germanisk stam. Huruvida de fåtaliga brakycefala elementen i Sveriges befolkning varit af turanskt-finskt eller lapskt ursprung kan ännu icke säkert afgöras. Från Danmarks stenålder har Virchow beskrifvit 41 kranier, hvilka befunnits vara mesocefala med lutning åt brakycefali, ett var brakycefalt. Från Norge är blott ett fornkranium beskrifvet (mesocefalt), men af d:r Arbos undersökning af dess nutida befolkning framgår, att visserligen hufvudmassan af Norges befolkning är dolikocefal, men att utmed kustlandet från Grimstad öster om Kristiansand åtminstone till och kring Trondhjemsfjorden befolkningen utgöres af utpräglade brakycefaler. Detta märkliga faktum, som tyckes stå i samband med israndens läge under den yngre glaciala epoken, vill A. M. Hansen förklara därmed, att det isfria kustlandet under interglaciala och yngre glaciala epokerna var bebodt af en brakycefal ras, Nordsjörasen, hvilken left som eskimåerna. De blonda och högväxta dolikocefalerna ha däremot invandrat tidigt under postglaciala epoken.

Såsom jag redan nämnt, plägar man tala om en paleolitisk stenålder och en neolitisk och anse, att endast den senare förekommit hos oss. I den *neolitiska* urskiljer man en *äldre*

stenålder med groft slagna, icke slipade flintverktyg och en *yngre* med väl slagna flintverktyg, af hvilka många äro slipade.

I den äldre stenåldern, då intet annat husdjur fanns än hunden, urskiljer professor Montelius två perioder, en äldre, karakteriserad af flintverktyg, som likna vissa paleolitiska i vestra Europa och som sparsamt anträffats i Skåne och Bohuslän, och en yngre, som sammanfaller med kjökkenmöddingernes tid.

I den yngre stenåldern, då man hade flera husdjur och slutligen idkade åkerbruk, urskiljer Montelius fyra perioder: 1) den yngre stenålderns början, 2) stendösarnes tid, 3) gånggrifternas tid, 4) hällkistornas tid. Motsvarande grafformer förekomma i vestra Europa, och såväl den äldre stenålderns flintredskap som de äldsta slipade flintyxorna äro kopior af vesteuropeiska former, hvilket bevisar Sveriges förbindelse med vestra Europa (Britannien, Belgien, norra Frankrike) under större delen af stenåldern. Men redan under gånggrifternas tid börjar vårt land, såsom Montelius visat, röna inverkan af en metallkultur, hvilken kom från söder och sydost. Detta framgår däraf, att man i en gånggrift i Vestergötland och i flera danska gånggrifter funnit efterbildningar i sten af kopparyxor med skafthål. En god del af våra finaste stenredskap, de från hällkistornas tid, visa sig vara tillverkade, sedan man här lärt känna metallredskap, af koppar eller af tennfattig brons. På grund af de fynd af kopparredskap, som gjorts i det forna Troja och i Österrike-Ungarn, har Montelius i ett år 1900 utgifvet stort arbete, *Die Chronologie der ältesten Bronzezeit in Nord-Deutschland und Skandinavien,* kunnat bestämma tiden för våra äldsta kopparfynd till 2500—2000 år f. Kr.

Inom den arktiska stenåldern har man hittills icke urskilt några tidsperioder, ehuru den, såsom kustfynden visa, existerat här sedan en aflägsen forntid.

Stendösarna förekomma endast vid kusten af södra Sverige, hufvudsakligen på vestkusten, gånggrifterna nästan uteslutande i vestra delen af Götaland, hällkistorna äfven i inre delarne af södra Sverige, en måhända ända uppe i Medelpad. I Norrland förekomma alltså inga stenåldersgrafvar, som kunna lemna ledning för bedömande af där funna stenredskaps ålder, utan man är för denna sak hänvisad enaamt till stenredskapen.

Att Norrland, och särskildt dess inre delar, först sent blifvit befolkadt af människor, som begagnat sydskandinaviska stenredskap, är hvad man kan vänta sig i anseende till lan-

dets belägenhet, och i själfva verket torde de flesta där funna redskap af denna kulturform tillhöra hällkistornas tid. Men då inga bronsåldersredskap anträffats norr om Medelpad eller i de inre provinserna af Norrland, måste man antaga, att dessa stenredskap varit i bruk, åtminstone i större delen af Norrland, äfven under den tid, då bronsredskap begagnades i det sydligare Sverige antingen uteslutande eller jämte stenredskap. Då nu bronsåldern i Skandinavien, enligt hvad Montelius nyligen visat, omfattar tiden från ungefär 2000 till ungefär 500 år före Kr., så framflyttas härigenom Norrlands stenålder ett godt stycke närmare vår tid. Man bör i själfva verket framflytta den ytterligare några århundraden, emedan kännedomen om järnet långsamt spred sig till Norrland. I Jämtland torde det liksom i Trondhjems stift knappast hafva varit kändt före utgångspunkten för vår tidräkning.

Märkligt är fyndet i Medelpad af en flintyxa, hvilken måste hänföras till den yngre stenålderns första period. Den i vår fornminnesförening förvarade flintyxan från Stöde har nämligen spetsoval genomskärning och öfverensstämmer nästan alldeles ehuru något slipad med Pl. 3 fig. 3 i Montelius, *De förhistoriska perioderna i Skandinavien.* Något lika gammalt stenredskap är icke kändt från Jämtlands län, hvilket är naturligt, emedan kustlandet först fick befolkning. Hafvet gick under Litorinatiden långt in uti nuvarande Medelpad, åtminstone till 77 m. öfver nuvarande hafsytan. Stödesjön ligger 51 m. öfver hafsytan. Antager man nu, att flintyxan begagnats vid kusten, så skulle den vara från den tid, då den sista landhöjningen försiggått med en tredjedel af sitt belopp.

Till de äldsta sydskandinaviska redskap, som funnits i Jämtland, torde höra några mindre väl slagna spjutspetsar af flinta t. ex. en från Semlaån i Mörsil, några breda rätmejslar af annan sten lika *Sv. Forns.* fig. 26 och några icke polerade stenyxor med skafthål. Af stenyxorna har en från östra Jämtland den form, som utvisas af *Sv. forns.* fig. 39, hvilken räknas till gånggrifternas period. De få fynden från Herjeådalen tillhöra nog alla stenålderns sista period. Man har alltså ibland de funna sydskandinaviska stenredskapen intet, som kan föras längre tillbaka än till gånggrifternas period. Det är dock föga troligt, att redskap af gånggriftsperiodens typer hunno till Jämtland förrän något sekel efter det de voro i bruk i södra Sverige.

De sydskandinaviska stenåldersredskapen i Jämtland torde alltså icke vara synnerligen gamla; jag vågar icke påstå, att något af dem är äldre än 4000 år, om ens så gammalt. De arktiska redskapen kunna ju vara äldre, ty klimatet bör

ej hafva hindrat människor att tidigare komma hit, om än en återstod af landisen länge må hafva legat qvar i östra Jämtland, och ett folk, som begagnat detta slags redskap, har påtagligen tidigare bott i andra trakter af vårt land, antagligen redan för 8 à 9 tusen år sedan.

Innan jag slutar, torde jag böra nämna några ord om försöken att inom qvartärtiden finna några absoluta, icke blott relativa, tidsbestämningar. Gunnar Andersson har genom jämförelse mellan den kända tidslängd, som brons- och järnåldrarne upptaga och den, som fordras för stenåldern i vårt land, kommit till det resultat, att människan funnits i vårt land minst 7000 år och kanske ett eller annat årtusende längre. Andra hafva försökt att ur den nu kända sekulära höjningen för vårt land beräkna tiden från Litorinahafvets högsta stånd. Den sekulära landhöjningen för norra delen af Sverige är för vår tid någorlunda känd. Antages den nu hafva likformigt fortgått med samma mått alltsedan sistnämnda tidpunkt, hvilket dock icke är så säkert, så skulle man kunna angifva den tid, som sedan dess förflutit. Enligt en sådan beräkning skulle Litorinavallen vid Gullrum i södra Gotland hafva en ålder af mer än 8000 år och den sekulära höjningen där utgöra 17 centimeter.

A. M. Hansen har af strandlinierna, terrasserna och torfmossarne sökt beräkna den tid, som förflutit efter den sista istiden (d. v. s. från borealtidens början), och funnit den vara 9 à 10 tusen år. Men härtill kommer andra istiden 20,000 år, interglacialtiden (= dryas-, asp- och furuzonen) 30,000, den stora istiden 150,000, pliocentiden 300,000 år, hvarigenom människans hela ålder skulle uppgå till en half million år.

Nyligen har N. Ekholm ur de långperiodiska ändringarna i jordaxelns lutning mot ekliptikan funnit några tidsmått för perioder af varma och kalla somrar i nordliga länder. Enligt hans beräkningar hafva de varmaste somrarne inträffat för omkring 9,000 och 48,000 år sedan, de kallaste för omkring 28,000 och 69,000 år sedan. Förstnämnda tid sammanfaller med ekzonens varmaste tid, hvilken enligt hvad den uppritade kurvan visar med obetydlig växling fortfarit i omkring 4,000 år (från 11,000 till 7,000 år före vår tid). Istidens slut kan enligt Ekholm icke ligga längre från vår tid än omkring 50,000 år, och den varma tiden för 48,000 år sedan bör hafva kraftigt bidragit till landisens bortsmältande.

Äfven Axel Blytt och talrika utländska geologer hafva gjort försök med geologisk tidräkning, hvilka försök det dock ej är nödigt att här omtala.

Litteratur (utom ofvan citerad): A. G. Nathorst, *Sveriges geologi*, Sthlm 1894. — G. de Geer, *Om Skandinaviens geografiska utveckling efter istiden*, Sthlm 1896. — Id. *Om den skandinaviska landisens andra utbredning*, Sthlm 1884. — H. Munthe, *Studien über ältere Quartärablagerungen* etc. Ups. 1897. — Gunnar Andersson, *Svenska växtvärldens historia*, Sthlm 1896. — Id. *Om senglaciala och postglaciala aflagringar i mellersta Norrland*, Geol. fören. förh. 1894. — Id. *Physische Geographie von Schweden*, Sthlm 1900. — R. Sernander, *Den skandinaviska växtvärldens utvecklingshistoria*, Upsala 1895. — Jap. Steenstrup, *Törvemosernes bidrag til kundskab om Danmarks forhistoriske natur og kultur*, Kbhvn 1888. — H. H. Hildebrand, *De förhistoriska folken i Europa*, Sthlm 1880. — Congrès internat. d' anthropologie et d'archéologie prèhist., Sthlm 1876. — K. Vitterh. hist. o. antiqv. akad. Månadsblad 1872—1895, Sthlm 1872—98. — O. Montelius, *Sveriges forntid, text och atlas*, Sthlm 1872—74; — Id. *Statens historiska Museum*, Sthlm 1897. — H. Hansson, *En stenåldersboplats på Gotland*, Sv. fornm. för. tidskr. X (1897). — G. Retzius, *Om de äldsta spåren af menniskans tillvaro på vår jord* (i Ur vår tids forskning). — A. M. Hansen, *Menneskeslægtens ælde*, Kristiania 1899. — K. Rygh, *Tröndelagen i forhistorisk tid* (i Festskrift vid Trondhjems jubilæum) Trondhj. 1897. — Bergens museums aarbog, särskildt 1899, hvari G. Gustafsson, *En stenalders boplads paa Jæderen*. — Ymer, tidskrift, Sthlm 1881—1901, särskildt afhandlingar af C. Wibling 1897, 1899, af G. Retzius 1895, 1896, 1899, 1900, af N. Ekholm 1899, af C. O. E Arbo 1894, 1900, af O. Almgren 1900. — m. m.

Fornhandlingar rörande Järntlands län.

II.

Utgifna af *P. Olsson.*

(Forts. fr. s. 138).

Af Diplomatarium norvegicum XV har nu anden halvdel utkommit. Den innehåller följande dokument, som röra Jämtland eller Herjeådalen:

D. N. XV: *454, 517, 555, 556, 577, 580--89, 591—594, 596—609, 611, 616, 618—639, 641--649, 651, 655—667, 671, 673, 675—677, 679—689, 691—*693, 696—698, 700—703, 705—711, 717, 718, 720, 721, 725, 726, 728, 730, 732, 733, 735.

71. 1520. Oviken.

Prosten Nils Gudmundsson i Oviken säljer $^2/_3$ af ödesbölet Kämpdalen i Oviken till Margit och Birgitta Halvardsdöttrar i Obbåsen för 20 mark.

Orig. på perg. i Östersunds h. allm. lärov.

Alle the dannemen som thette breff henner faare ath komma see eller høre leses taa bekennes iak Nilss G(u)dmundson kyrkæpresth i Owyk ok prosth i Je(m)ptheland ath iak solth haffwer Haluards døtthrom i Oboss Margit ok Byrgitta two delenæ i eth ødessbølæ hetennes Kempedall liggend i Owyk sokn i Jemptelan for xx mark gamle ortoger fførstha deell køptæ iak aff Hendrik i Bakkæ ok gaff honom viij melinghe i iordh som iak køptæ aff Margit Gudmundszdotther i Borghenne ok andre penninghe dher till. Ok lathe iak uth for Peder Laurisson i Borgen iij mark som han varth fogethen saker for affrass fall etc. Item andhen delen i Kempedalen koptæ iak aff Erik Andersson aff Bakkæ för V mark ok V mark varth hanss søsther Gvdløk mek skwlyk for hwn lagh med Lillæsten i Bolosen syn frendhe. Item kenness iak N. G. mek opboreth haffwe fornemde XX mark mek till føllæ ath nøghæ thy vndenskill iak mek ok minom epterkommenom ok athegner fordom søstrom Margit ok Byrgittæ ok theres ærwinghæ till ewerdeliko ægæ med hwitt ok haghe vatn ok vethestatt ner by ok fiærre alssingen vnnen tagen som ther till ligger ok lyght haffwer aff aller som bethræ er haffwe end oon ath være. Var thette køpp gjorth met viij fasthæ som er Øryen Karlsson i Hoff Andherss i Mattheness Peder ibidem Jössæ i Swenssaasen Per ibidem Jøoss ibidem Swen i Fasthegaaren Swen vuder Bakkæ. Vitness men Olaff aff Vesthenar Swen aff Sydhæ. Till ittermære bewisningh bedher iak hederlikæ ok beskelikæ dannemenss inceglæ hengennes for thette breff som ær her Nilss oppaa Røden her Peder i Repsundæ ok Øryen Karlsson i Hoff met mitt eget inceglæ som skreffuit var i Owyk xiij dagh jwll anno md xx etc.

72. 1520. Refsund.

Dom i tvist om ett qvarnställe i Gällö.

Orig. på perg. hos Per Eriksson i Gällö.
Afskr., gjord af mig, i J. L. F.

Alle dandemen som thette breff see eller hóra lesas helser wi xij men som her effther nemffnes Yrian i Hoff Olaff i Rindh Enar i Bratteby Per with sa Botolff i Brattheby Olaff Gunnarsson Erik i Somestad Haluard i Vederwik Sten i Swed Anderss i Billistad Olaff i Koxstad kerlika met gudh góre wi allom viterligt ath arum effther gudz børd mdxx mandagin nesth effther kyndersmesso a rettho skattinge i Reffswadh kom for oss i retthe Larens i Sodwik och hanss broder aa enne halffvo, aa andre halvo Sven Andersson ok tretthe vm ith halft qvernastædil som liggath haffwer vnder halwa Geløy som Sven Andersson kópt haffver funne wi swa fore retthe ok en venligh sæmio ok sono them emellom ok en fullan doom oppa giordhum ath Sven Andersson skulle giffwa Sodwike mannom xij óre peninga hulket han them strax bereddhe vith tingbordit effther thet ath forde sone vthgiffwen war tha skal forde Sven sama halwa qvernestædil behalla thil odalss ok æwerdelica egho vægin fram thil ok fra pa thera landh ok al thilfangh som qvernebygninge tarffwes ok Sodwike mannom thil inthe forffang met sin bygning thil saning her vm hengie wi war insigle nedan for thette breff som giort er aar ok dag som fór sigher x Hans Karsson lagman Yrian Karlsson ok Arne i Amber.

Två vaxsigill vidhänga, remsa till ett tredje.

73. 1523. (Hackås).

Ingemund och Olof Ingemundsson i Loke sälja en del af Gilstad i Hackås åt Örian Karlsson i Hof för 10 mark.

Orig. på perg. i Antiqv. Ak. Afskr. gjord 1829 i J. L. F.

Tess bekennis iak Ingemun i Loke ok Olaff Ingemunson at vi met beraadhne mode ok godhom vilie kerligh vuth ok saalth hafver Orian Karlsson j Haaff en søsther del j Gilstadh ligendis j Hakaas sokn ffor x mark hulke penningh vi kennis os vpburith haffue oss til ffulle nøghiæ ok alle ty aff hendom vi fforde Ingemun ok Olaff fforde søsther del vndan oss ok vorum arffwm ok til egner adher nempde Ørian Karlson ok hans erffuingher til odhals ok æuerdelighe eghe met alle tillundher ner by ok ffierre vatn ok vedhestadher inge vndan skilde ffrith ok ffrelsth ffor alth til tal var thetta kiøp giorth met en obryteligh stadhffeste ok the godhemen til vithnis Nielss Andersson i Geedhe Pedher Andersson jbidem Ped-

her Andhersson j Ffeesstadh at hulkin thet riffuer hellher riffsmen til egger suara slike sekth vor lans lagh viser. Til ythermere skil ath saa ær i sanningh bidhom vi Olaff Hemmingson som ær j lagmansstadh Jon i Maalungh ok Jeppe j Bleke ath te sin insigle henge ffor thetta breff skriffuith anno dominj Mdxxiij.

74. 1523. (Jämtland).

Tvisten om skog mellan Mo och Vigge i Berg afgöres af 12 synemän.

Afskrift efter orig. på perg., gjord af mig 1883, i Ö. L.

Alle dandemen som tetta breff see heller høre lesas helsom wi xii som her effther nemffnes Per Andersson i Mathnes Sten i Miøla Paal i Hoghermo Olaff i Westenaar Mortin i Altenes Paal i Hallin Sten Hindrikson i Skaku Paal i Bingstadh Erik i Berswikin Spiælle ibidem Olaff Jensson i Bergh Biørn aa Baargilsten aaran efther gudz byrdh MDxxiij wore wi j proff nemfde i mellom Mo mannum ok Wigge mannum met fowtanss samtykke om skogh som the i trette haffde kwnde wi ekke annadh retther ffinne ffor gudh ok swerie wilj om behoff gørs wthan wi prøffde then skogh til Mo som ther wndher lighith haffuer aff aldher ok te merken som ther staa i mellan skoghen prøffde wi gildh ok fforayghith wp i gæn som fførsth ær i Biesse ladbw dedhan ok i Letesiøn ok i Malmóre dedhan ok i Trette móran dedhan ok i Wonløse bekkin ok saa i store aaan dedhan ok i Hendrix hwsith hwilkin som ffor$\underline{\text{de}}$ proff riffuer heller po ath tala sware effther laghen. Til ythermere fforwarilse her om bidhe wi Olaff Hemmingsson som ær lagmans stadh ok Anderss i Matnes Ketil Olaffson i Monstadh ok Peder i Rørøn ath te sin insigle henge ffor thetta breff.

Plats för fyra sigill.

75. 1524. Hogdal.

Gertrud Olofsdotter säljer tre trögland åker till Peder Mortensson för 1 mark.

Orig. på papper i Ö. L.

Ffor alla danna men oc danna swenna, them som thetta breff hender ath komma kungiør iagh Gertrwdh Olaff dotther, met thetta myth breff, saa ath iagh haffwer soldh Peder Morthensson iij trøglandh i oker, som liggher østhen søøn, oc

gaff forna Peder Morthensson migh i mark for odal, och haffda han kiøpth forna oker, aff Olaff Pedersson, oc Joon Pedersson for iij swenska mark. Thy skil iagh forna ocker wndhan megh oc myna arwingher, oc wnder Peder Morthensson oc hans arwingher til ewerdeligh egha, qwiith oc frij for alla mentz til talelss, oc for biwder iag fogdher oc ombosmen, oc alla them som her oppaa tala wil, saa ath inghen hanem wforretther i noghr mota paa thetta forna kiøpp. Til itthermera sanninghen ath saa er som for scriffwet stander, beder iagh Ioon Rolsson, oc Swnar Tordsson om theriss insegel nedhan for thetta mith oppna breff. Som screffwet waar H(o)dal Dn dominica in medio xlme anno domini mdxxiiij.

76. 1528. Berg.

Höfvitsmannen Vincentz Lunge förlänar Jon Skoug ödesbölet Nishallen i Alsen.

Orig. på perg. i J. L. F.

Jeg Vincentzes Lunge ridder høffuetzmandt offuer Bergenhus Vordehus oc Jemtelandt kongelige maiestats myn nadigste herre kong Frederichs statholler norden fiels i Norige kennes oc gór vittherligt met thette mit obne breff po hanss nades vegne aff sunderlige hyllest oc vilie at hawffue solt skodt oc affhendt thenne effterne dannemandt Jon Skoue po Rode eith Norge krones ødebole liggendes i Alsne sogn Niishalle kallet vnden Norges konge oc krone oc vnder forne Jonn Skoue oc hanss arwinge till ewerdelig eye skullendes til odals effter som landtzens frijheder previlegier o(c) rettebøtter i landtzkiisten liggendes yder mere therom indeholle oc forclare huicket ódebóle handt meg nw till gode rede fornyget oc betalit haffuer dog met so skell at hand eller hans arffwinge ther aff till kronen i skat giifue skulle ij huidskindt. Thij forbiuder ieg alle serdelis Norges kongers oc krones tilkomende embitzmendt hanom eller hanss arffwinge her emodt at møde platze quelie eller vti noger mode at vfforrette vnder kongelig maiestatz hues beffalnyng ieg norden fiels i Norge haffuer hijllest oc vrede. Giffuet på Berg scolastice virginis dag anno etc. Mdxxviij vnder mit indtzegell.

På baksidan: Jon Skoues breff.

Skåra för ett sigill.

77. 1528. Östervand.

Höfvitsman Vincentz Lunge förlänar Sten och Olof i Sund, Refsund, kronans afradsskog Gimdalen.

Afskr. i J. L. F.

Jeg Vincensz Lunge riddere høffuitzmand offuer Bergenhus Vordehus oc Jemtelandt kongelige maiestatz myn nadigste herres kong Fredericks statholler norden fiels i Norige kennes oc gør vitterligt met thette mit obne breff po hanss nades vegne aff sunderlige hyllest oc vilie vut oc forlent haffue Sten oc Olaf i Swnden i Reffsund sogn oc theres barn oc barnebarn noger kronones affratzskov Gimdalen kallet iij miler lang oc ij miler bred fiskevatn samt skov dog so met skell at huer bofaster mandt som po forne gordt sidde eller siddendes vorder skall ther aff arligen giffue penninger i affrat huer mand ij öre oc vti huer landtzherris skiiffte skulle the lade sijne thette breff oc bekende seg thet aff kronen bekommet haffue oc icke theris eget odal jord. Thij forbiuder ieg alle Noriges kongers oc krones tilkommende embetzmendt at samme men eller theris barn oc barnebarn her emodt at møde platze quelie eller i noger mode at vfforrette vnder kongelige maiestatz hues befalning ieg norden fiels i Norge haffuer hyllest oc wrede. Datum i Østerwandt sancte Pauli dag conversionis anno Mdxxviij vnder mit indtzegel.

78. 1528. (Brunflo).

Hemming Stensson öfverlåter sin del i Ramskor och By Marieby åt sin syster Märit för 9 mark.

Orig. på perg. i Nord. Mus. Afskrift, gjord af mig, i Ö. L.

Alle dandemen som thette breff see heller høre lesas bekennis iak Hemmingh Stensson met tesso mine wpne breffue ath jak met beraadne mode kerligh vnth ok wplaatith haffuer mijne syster Marith Stenssdoter mijn del i Ramskore ok i By ligendis i Mariby sokn for ix mark i sylffuer ok redepenningh kennis ok iak forde penning wpbvrith haffua mik til ffulle nøgiæ ok alle. Tyl skil iak forde del vndan mik ok mijnom arffuingom ok vndher forde mijn søsther Marith ok hennis arffuingher til odalss ok euerdeligh ego met alle tillunder ffrith ok ffrelsth for alth tiltal var mik lysther thet sielff haffua i gen war thette kiøp giorth met handebandh ok obryteligh stadffesto ok te godhemen til vitnis Haluardh i Wikin Giordh aa Rasten Pedher Eriksson i Waale Tordh i Bye Erik Pederssson ibidem Sven i Sødergaardh ath hulkin ther oppo tala skall bøte ok swara effther laghen ok staa kiøp sidan som ffør. Tyl ythermere fforuarilse ther om bedher (iak) Olaff Hem-

minghsson laghman ok Ørian Karlsson ok Gwdbmwn i Opetandh ath te sin insigle henge ffor thette breff skriffuith anno domini MD xxviij.

Plats för tre sigill.

79. 1529. Hackås.

Jöns i Bjerme och Anders i Billsta göra ett jordbyte med Örian Karlsson i Hof.

Afskr. i J. L. F.

Alle men som thetta breff see heller høre lesas bekennis jak Iens i Bierme och Anders i Billestadh ath wi met wore hustruer teslikis met alles wore søner raadh ok handlagh giorth haffue ene semi ok stadge met Yrian Karlson oppo wor byte mellom Billestadh ok Haaff swa met skil ath wi skole haffua halffdelin i Merle ok halff delin i Aalbergh hulke halffdeler effther wor begerilse nw i hendher haffua. Thy stadffestom wi the for~~de~~ byte ok gøre thete obryteligh effther then her dagh ok the godemen ner warendis wore hedberligh man her Erik Andersson kirke herre i Ouik ok prosth i Jamptelandh Karl i Kluxaass ok Pedher Andersson i Matnes ath hulkin her effther oppo tala heller anklagha skal bliffue en gridnidhing ok bøte ther ffore effther laghan ok staa byte ok sam sidhan som ffor. Til yther wisse ok witnisbørdh her om bedhe wi ffor~~de~~ hedherlig man her Erik Andersson kirke herre i Ouik ok prosth i Iamptelandh ok Olaff Hemmingson lagman ibidem Karl i Kluxaass at te sin insigle henge ffor thetta breff met worum egnom insiglom skriffuith anno domini MD xxix.

80. 1530 Jämtland.

Jon Broddesson betalar 35 mark för ett hemman i Torvalla åsatt 4 skinns skatt.

Orig. på perg. Afskr., gjord af mig, i Ö. L.

Alle dandemen som thet breff see heller höre lesas helsom vi her effter nempnis Haluordh i Wikin Olaff ok Torstin Ketil söner i Monstadh ok Iens ok Pedher Ionsöner Ffunes ath wi ffulkomligh tilstandom met tese wore wpne breffue ath wi haffue wpburith XXXV mark aff Ion Bruddesson i Torualle oppo thet kiöp som vor ffader ffader Olaf Ketilsson i Monstadh giordhe met Ion Simansson i Torualle som ár iiij skinne geldh i ffor~~de~~ Torualle kennes ok wi ffor-

skreffne penningh wpburith haffua oss til ffulle athnögia ok alle swa oss vel athnöger ty stadffestom wi thet kiöp ok gör thet obryteligith effther then her dagh ok skyte ffor̲d̲e̲ odal ok odalssbördh vudhan oss ok worau ærffuingom ok reth effther kommandom ok vnder ffor̲d̲e̲ Ion Bruddesson ok hans ærffwingh ok reth effther kommande te ffor̲d̲e̲ iiij skinne geldh til odals ok euerdeligh ego met alle tillyden' nær by ok fflerre alsingo vndan skilde ffrit ok ffrelst for hwariom manne war ok thet kiöp ok stadffestilse giorth met handebandh ok ein obryteligh stadffesto ok witnisfast vnder teso viij fastom Olaf Hemmingsson lagman Ion i Öffuerby Hemmingh i Opetandh Anders i Gryta Gwdmund i Opetandh Olaff Ionsson i Haakanstadh Olaff i Bergiæ Pedher Olaffsson i Opetandh ath hwlkin thet kiöp ok stadffestelse riffue heller riffue' laate skal bliffue ein gridnidhing ok böte ther ffore' effther laghan ok met swa ffor ordh ath vi skule wa teress ffrelsemen ffor allom them kwnne ther oppo tala ok haffue wi ffor nökt neste odalsmennen som ær Iens arffwingan i Odansal ok teslikis hans sösther ærffuingher Kirstin i Ffoghelstadh met ein tridhunge aff tesso penningh som haffwm wpburith. Til yter mere fforwarilse her om bedhe wi Olaff Hemminghsson lagman Iens i Bierme Ion i Öffreby Anders i Gryta ok Gvdmwn i Opetandh ath te sin insegle henge ffor thet breff skreffuith anno domini Mdxxx.

Plats för fem sigill.

Om Jämtlands och Herjeådalens världsliga styrelse och ämbetsmän i äldre tider. Tillägg.

Till p. 88:

Jon Gowtthesson, wnder ffowgde i J. c. 1540—50. (D. N. XV: 591).

Jens Larensson (Lauritzsön), ffouth i J. nämnes 1551, 52, 56, 57 och äfven 1558 (waar landzfougit D. N. XV: 682), 1559 (ibid. 683)

Christoffer Olson, wor lansffouth 1553 (ib. 628, 629, 637), 1554 (ibid. 643).

Jonasz Jönson (Jensson), K. M. till Sverige befallningsman i J. 1567 (ib. 720, 721).

Arild Olssön, foged i J. äfven 1597 (ib. 592).

Hemming Skytte, fogde 1645 (Bref i J. L. F.).

Daniel Åhslund, kr. f. i Herj. 1785—1801 (Bref i V. Herjeådalens fornm. för.)

Till p. 90:

Lit. Per Erson lenndzmannd c. 1570 (D. N. XV: 735).

Ragunda. Pouel på Biscopsgården lendsman 1596. (Bref i J. L. F.)

Brunflo. Anders Hemmingson i Gotestadh lensman 1553 (D. N. XV: 628).

Hackås. Peder Jennsen i Houff lensmannd 1555 (ib. 659). Jens Persson i Hoff 1575 (Bref i J. L. F.).

Berg. Per Tostenssön kongens lensmand 1561 (ib. 698).

Till p. 93:

Olof Hemmingson lagman nämnes 1551 (D. N. XV: 598—608) och följande åren t. o. m. 1559 Maj 25 (ibid. 683), kallas fordom lagman 1559 Sept. 29 (ibid. 684), var åter tjänstgörande lagman 1562 (ib. 708), lefde ännu 1570 såsom f. d. lagman (ib. 732).

Christiern Nielson, wor lagman 1557 (ib. 673), 58, (ib. 677), 59 (ib. 682), 60 (ib. 691), 61 (ib. 696), 62 (ib. 707).

Sten Olsön, waar lagmand, 1562 (ib. 702, 703, 705), hr Sten Oluffson 1565 (ib. 717).

Nils Bodelsson, lagmand äfven 1563 (ib. 710), 70 (ib. 732), 72 (ib. 609), 85 (ib. 592).

Effuertt (Efferth) Hendrickson K. M. till Sverige lagförare i J. 1567 (ib. 721).

Oluf Larisson lagmand 1583 (Bref i J. L. F.).

Anders Plantin utfärdade fastebref äfven 1695 (Bref ibid.).

Johan Wasell häradshöfd. i Jämtlands södra domsaga redan 1772, 73 (Historisk almanack för året 1773. Sthlm 1772).

Jämtlands och Herjeådalens prester före 1645. Tillägg.

Brunflo.

Nils Mattisson kyrkyæ herre i B. c. 1540—50 (D. N. XV: 591). Hr Nils' i B. barn egde Smedsåsen 1553 (Ibid. 633).

Anders Persson åtm. 1556--70. Kallas hr Andirs 1556 (ib. 667), wor kirkeherre 1557 (ib. 673), kyrcke presth i B. 1559 (ib. 682), sokne presth i B. 1562 (ib. 701), wor kirke herre 1568 (ib. 728), sogne herre i B. 1570 (ib. 732).

Lit.

Hennrick Personn sogne herre i L. c. 1570 (ib. 735).

Offerdal.

Hr *Niels* i O. 1553 (ib. 637), 1554 (ib. 644, 646).

Oviken. Comministrar.

Hr *Andirss* i O. cappelan c. 1540—50 (ib. 591).

Hr *Mons Iusseson* 1553 (ib. 638), hr Mons prostans kapelan 1556 (ib. 662, 663).

Refsund.

Pedher Jonsson kirke herre i R. c. 1530—40 (ib. 556), 1550 (ib. 586), 1551 (ib. 606), 1554 (ib. 641, 642).

Rödön.

Hr *Mons Olson* (= N:o 9), hr Mons pa R. c. 1540—50 (ib. 591), 1551 (ib. 608), hr Mons Olson po R. 1557 (ib. 676).

Sunne.

Hr *Erik Iensson* i S. 1550 (ib. 588), c. 1540—50 (ib. 591, 593)

Hr *Mons* i S., cappelan c. 1540—50 (ib. 591).

Undersåker.

Hr *Mons Karlson* åtm. till 1556. Hr Mons i U. 1551 (ib. 606), hr Mons Karlson wor kirke herre 1556 (ib. 666).

Hr *Lars Monson* kappelan i U. äfven 1561 (ib. 693).

Förteckning på föredrag,

hållna vid föreningens årsmöten.

1896 af lektor P. Olsson: Om Jämtlands världsliga styrelse och ämbetsmän i äldre tider.

1897 af lektor P. Olsson:	Om Jämtlands och Herjeådalens prester före föreningen med Sverige 1645.
1898 af densamme:	Om sammansatta ortnamn i Jämtland och Herjeådalen.
1899 af densamme:	Om enkla bynamn och första ledet i sammansatta bynamn inom länet.
1900 af densamme:	Jämtland och Herjeådalen under hedna tiden.
1901 af densamme:	Om tiden för människans första uppträdande inom och utom vårt land.

Sammandrag af föreningens räkenskaper för 1900.

Behållning från 1899:	Årskassan ...	325: 41	
	Sparkassan ...	380: —	
	Hyreskassan	1,648: 98	
	Kontant i kassan ...	2: 57	
Inkomster:	99 årsafgifter för 1900	99: —	
	33 hyresafgifter för 1899	165: —	
	Försålda ex. af tidskriften	— 80	
	Räntor	123: 91	
Skuld till kassaförvaltaren		2: 08	Kr. 2,747: 75
Utgifter:	Hyra	100: —	
	Provision å uppbörd	22: 50	
	Inköp af fornsaker	24: —	
	Försäkringspremie	5: —	
	Annonser och diverse......	6: 20	
Behållning till 1901:	Årskassan ...	399: 15	
	Sparkassan ...	390: —	
	Hyreskassan...	1,791: 90	Kr. 2,747: 75

Räkenskapen för år 1900 granskad utan anmärkning, betygas. Östersund den 14 Mars 1901.

H. F. Cederberg. *Sven Linnell.*

Jämtlands läns fornminnesförenings styrelse och ledamöter.

Styrelsen.

Landshöfdingen friherre K. U. Sparre, Kommendör m. m., Ordförande.
Häradshöfdingen Sten Geete, K. N. O., Vice ordförande och skattmästare.
Lektorn S. J. Kardell, R. N. O., Sekreterare.
Lektorn P. Olsson, R. N. O., Intendent och vice sekreterare.
Kaptenen H. Westin, R. S. O.

Suppleanter i styrelsen:

Borgmästaren I. v. Stapelmohr, R. V. O.
Folkskoleinspektören J. Kjellin, R. V. O.

Ständiga ledamöter:

Aspgren, N., Öfverstelöjtnant, Umeå.
Behm, Fl., Kommissionslandtmätare.
Cavalli, G., Apotekare, Sköfde.
Eriksson, G., f. d. Riksdagsman, Mörsil.
Geete, S., Häradshöfding.
Hammarström, C. Godsegare.
Henriksson, P., Hemmansegare, Ammer, Stafre.
Löfvenmark, O., Kontraktsprost, Refsund, Gällö.
Olsson, P., Lektor.
Sahlin, S., Bankdirektör, Luleå.
Skytte, C. G., Major.
Sparre, K. U., Friherre, Landshöfding.
Stapelmohr, I. v., Borgmästare.

Södermark, R., Major, Lund.
Tigerhjelm, F., Öfverjägmästare, Gefle.

Ledamöter som erlägga årsafgift:

a) boende i Östersund.

Alström, O. C., Direktör.
Andersson, Axel, Hofrättsnotarie.
Ankarcrona, C., Öfverstelöjtnant.
Ankarsvärd, A., Landtbruksingeniör.
Ask, F. O., Baningeniör, löjtnant.
Banck, F. W., Ångbåtsbefälhafvare.
Barthell, J., Handlande.
Blix, T., Häradshöfding.
Borggren, E., Disponent.
Byström, O. A., Handlande.
Carlson, O., Handlande.
Carlsson, K. Axel, Handlande.
Cederberg, H. F., Kronofogde.
Clareus, O. W., Bagare.
Dillner, I. S., Sågverksegare.
Eliasson, H., Gårdsegare.
Engström, Th. Förrådsförvaltare.
Ericson, O., Bankdirektör.
Ericsson, J. E., Skolföreståndare.
Essen, R. von, Öfverstelöjtnant.
Filipsson, L. J., Kommissionslandtmätare.
Finell, B. A., Läroverksadjunkt.
Forssell, E. L., Häradsskrifvare.
Frändén, Ax., Lappfogde.
Geete Anna, Fru.
Gillberg, A., Läroverksadjunkt.
Græve, H., Lazarettsläkare.
Gustafsson, E., Handlande.
Hansson, H., Källarmästare.
Hofstedt, O., Kapten.
Holmberg, A., Handlande.
Holmberg, H. B., Öfverste.
Holmqvist, A., Fil. Licentiat.
Huss, E. A. E., Kapten.
Hägglund, C. A, Rektor.
Jacobson, L. Th., Landssekreterare.
Jansson, O. E., Kapten.
Jonsson, Hans, Hemmansegare, Lungre.

Kahn, L. A., Handlande.
Kardell, S. J., Lektor.
Karlsson, J. G., Handlande.
Kjellin, J., Folkskoleinspektör.
Kjellin, P. A., t. f. Stadsingeniör.
Kuylenstierna, C. G., Kommissionslandtmätare.
Landby, P. A., Handlande.
Landén, O. W., Kronofogde.
Larsson, O., Direktör i riksbanken.
Levin, E. P., Konditor.
Lignell, C., Bankdirektör.
Liljefelt, O., Hamnfogde.
Lindelius, A., Bankkassör.
Lindqvist, N., Handlande.
Lindström, J., Redaktör.
Linnell, S., Läroverksadjunkt.
Lithander, L. E., Grosshandlare †.
Lundbeck, O., Handlande.
Lundholm, G., Handlande.
Lundin, O., Kapten.
Lundqvist, H., Inspektor.
Malmgren, K., Jägmästare.
Markström, E. D., Hofrättsnotarie.
Moberg, C., Stadsläkare.
Norelius, H., Skräddare.
Norman, E. J., Länsbokhållare.
Näsström, N., Bankkamrerare.
Ocklind, Em, Auditör.
Ohlsson, N., Skräddare.
Olsén, A., Auditör.
Olson, O., Handlande, f. d. fanjunkare.
Olsson, J. O, Rådman.
Olsson, Jöns, Kyrkovärd, Fugelsta.
Paulsson, P. J., Handelsföreståndare †.
Pettersson, J. A., Bokhållare.
Pira, K., Fil. Doktor.
Rissler, P. G, f. d. Landssekreterare.
Roos, I. F., Häradsskrifvare.
Ruuth, Leo, Kommissionslandtmätare.
Schmaltz, L. von, Löjtnant.
Segermark, A. M., Källarmästare.
Sjöbäck, C., Postmästare.
Stålhane, H., Löjtnant.
Sundeman, Ivar, Inspektor.

Tannlund, F. O., Handlande.
Tengvall, O., Hofrättsnotarie.
Thomson, J., Häradshöfding.
Thorné, J., Bataljonsläkare.
Warodell, E., Fördelningsläkare.
Werner, E., Handlande.
Westin, H., Kapten.
Wickström, V. H., Redaktör.
Wickström, M., Rådman och v. häradshöfding.
Widén, J. O., f. d. Källarmästare.
Wikander, E. H., Apotekare.
Windahl, G., Förste provinsialläkare.
Wiśén, G., Bokhandlare.
Åström, N., Handlande.
Öhrling, K. G. Z., Landskanslist.
Östersundsposten, gm A. Burman, Redaktör.

b) boende utom Östersund.

Bispgården, E. O. Engström, Inspektor, Österede.
» P. P. Nääs, Handlande, Opåsen.
» P. J. Strindberg, Kyrkoherde, Fors.
» N. J. Wizelius, Kronolänsman, Utanede.
» C. O. Bohlin, Handlande, Annedal.
Bodsjö, I. Fladvad, Inspektor, Skurun.
Brunflo, J. F. Broman, Direktör, Ope.
» P. O. Frändén, Prost.
» E. Ouchterlony, Jägmästare, Thorvalla.
Eksjö, O. G. Nordenskiöld, Öfverste.
Frösön, G. Engberg, f. d. Bruksförvaltare.
Föllinge, J. Danielsson, Kronojägare.
Gåxsjö, And. Hansson, Hemmansegare.
» Abr. Öhrberg, Nämdeman.
Gäddede, A. Carlsson, Kronolänsman.
Gällö, Eskil Jonsson, Herr.
» P. A. Persson, Gästgifvare, Ubyn.
Hackås, J. Bromée, Rikdagsman, Billsta.
» A. Nordien, Komminister.
» A. Mattsson, Landstingsman, Salom.
Hede, O. Berglund, Bokhållare.
» D. Yngve, Skogvaktare.
Hedemora, E. Gyllenhammar, Jägmästare, och fru Gyllenhammar.
Hjerpen, G. W. Norrman, Kontraktsprost, Undersåker.

Hjerpen, O. E. Lindström, f. d. läroverksadjunkt, Undersåker.
Hofverberg, C. A. Grape, Apotekare.
» E. E. Livén, Häradsskrifvare:
» P. Wagenius, Kyrkoherde.
Kall, N. C. Jörgensen, Faktor.
Karlskrona, Joh. Fjellner, Beklädnadsförvaltare vid k. flottan.
Klöfsjö, A. P. Bill, Pastor.
Krokom, Lars Nilsson, Landtbrukare, Kälen.
Kyrkås, A. J. Hansson, Hemmansegare, Bringåsen.
» H. Bengtsson, Hemmansegare, Kläppe.
Kälarne, P. Andersson, Hemmansegare, Lund.
» N. E. Hellström, Hemmansegare, Lund.
» Sv. Hellman, Hemmansegare, Thomasgård.
Landskrona, E. Runeberg, Stadsingeniör.
Lillherrdal, A. O. Lindh, Kronolänsman.
» P. Mårtensson, Handlande, Kyrkbyn.
» R. Nauclér, Inspektor, Nordanhån.
» O. P. Påle, Fjerdingsman, Kyrkbyn.
Lit, J. Genberg, Kyrkoherde.
» Erik Jönsson, Hölje.
Ljungå, Fr. Teglund, Förvaltare.
Lockneby, P. E. Pettersson, Urmakare, Stensjö.
» Jöns Pettersson, Hemmansegare, Döviken.
Matmar, E. Olsson, Skollärare.
Mörsil, E. Lithström, Handlande, Upland.
Norrköping, E. Rosengren, Lektor.
Nälden, Nils Olsson d. y., Landstingsman, Valne.
Offerdal, O. A. Staaff, Kyrkoherde.
Oviken, M. Bergman, Kyrkoherde.
» P. Gärdvall, Hemmansegare, Bölåsen.
» J. G. Hermansson, Hemmansegare, Borgen.
» Jon Jonsson, f. d. Häradsdomare, Myre.
» P. Nilsson, Hemmansegare, Borgen.
» Joh. Persson, Kyrkovärd, Norrgård.
» A. Svelander, Komm.-ordförande, Svensåsen.
Pålgård, A. P. Amræus, Hemmansegare, Hoo.
» E. Edström, Fjerdingsman, Munsåker.
Ragunda, W. Frisendahl, Kamrerare.
Rätansbyn, L. Larsson, Kronolänsman.
Stafre, And. Andersson, Bokhållare.
» C. E. Andersson, Häradsdomare, Öfsjö.
» A. J. Forsberg, Faktor.
» Hallvar Jonsson, Hemmansegare, Grimnäs.

Stafre, O. M. Jonsson, Nämdeman, Mälgåsen.
» M. Nordin, Handlande, Grimnäs.
» Henrik Persson, Nämdeman, Ammer.
Stockholm, E. O. Sundin, Godsegare.
Strömsund, O. Olofsson, Landstingsman, Tullingsås.
» J. Gärdin, Kronolänsman.
» J. U. Holm, Agronom, Ulriksfors.
Stugun, Jonas Hansson, Hemmansegare, Borglunda.
» E. Holmberg, Landstingsman, Stugubyn.
» N. O. Pettersson, Handlande, d:o.
» N. O. Sahlin, Häradsdomare, d:o.
Sundsvall, S. Behm, Kapten.
Sveg, O. Bromée, Kronolänsman.
» G. Byström, Skollärare.
» H. Crantz, Inspektor.
» E. Eriksson, Faktor, Byn.
» O. Jonsson, Hemmansegare, Dufberg.
» G. Lilliesköld, Kyrkoherde.
» Tur. O. Olsson, Hemmansegare, Öfverberg.
» Joh. Svenson, Skogvaktare, Kyrkbyn.
» Joh. Westberg, Hemmansegare, Remmen.
Svenstavik, E. A. Wallmark, Inspektor, Bergvik.
Sörbygden, J. Bjönsson, Handlande, Hårdgård.
Täng, J. Jonsson, Komminister, Ås.
Upsala, M. Elfstrand, Professor.
» J. M. Andrée, Fil. Stud.
» V. Holmbäck, Jur. Stud.
» J. S. F. Johansson, Fil. Kand.
» P. O. Molund, Fil. Kand.
» Håkan Nilsson, Fil. Stud.
» G. F. Wiklund, Jur. Stud.
Vemdalen, J. Nordvall, Landsfiskal.
Ystad, Hugo Larsson, Fil. D:r, t. f. Lektor.
Ytterhogdal, E. Modin, vice Pastor.
» P. O. Källström, Kyrkoherde.
Ålsta, V. Behm, Kronolänsman.
» E. Gärdin, Nämdeman, Wij.
» A. Johansson, Handlande, Wij.
Örnsköldsvik, C. Hasselberg, Kyrkoherde, Grundsunda.

Föreningens ombud i socknarne:

Frostviken: kronolänsman A. Carlsson i Gäddede och hemmansegare Per Bengtsson i Jormvattnet.

Alanäset: hemmansegaren Per Mickelsson i Gubbhögen.
Ström: bokhandlaren Daniel Nordfors i Strömsund och häradsdomare A. Rosenberg i Öhn.
Hammerdal: kontraktsprosten N. T. Feltström och handlande Olof Svensson i Mo.
Gåxsjö: nämdemannen A. Öhrberg.
Hotagen: handlanden Elias Eliasson i Häggsjö, Hotagen.
Laxsjö: kommunalordf. L. Nilsson i Laxviken.
Föllinge: kronojägare J. Danielsson och hemmansägaren Erik Person i S. Skärvången adr. Skärvången.
Häggenås: handl. J. Winberg i Häggesta, kommunalordf. H. Ericsson i Storgård.
Lit: kyrkoherden J. Genberg och hemmansegare Olof Eriksson i Greningeholm adr. Storhögen.
Kyrkås: hemmansegaren A. J. Hansson i Bringåsen.
Aspås: skollärare J. E. Bredberg och hemmanseg E. M. Albano i Näset.
Näskott: kommunalordf. N. Persson i Faxelfven.
Rödön: skollärare E. Backlund och sågverksegare A. Frejdenfelt, Dvärsätt.
Ås: nämdeman J. Johansson i Ösa, Täng.
Borgvattnet: fjärdingsman M. Eriksson i Borgsjö.
Stugun: häradsdomare N. O. Sahlin, fjärdingsman J. N. Hellzén i Stugubyn.
Ragunda: kamrer W. Frisendahl, Pålgård, och handlande J. H. Bergvall, Döviken, Pålgård.
Fors: landstingsman E. O. Engström och skollärare C. G Sundin i Bispgården.
Håsjö: landstingsman E O Sundin, Håsjö by, hr O. Nordenström i Kämpensborg, adr. Håsjö.
Hällesjö: förvaltare Fr. Teglund, Ljungå, och skollärare J. M. Omberg i Sörbygden.
Nyhem: hemmanseg. Adam Johansson i Gimdalen.
Bräcke: landstingsman P. Edling.
Sundsjö: f. riksdagsmannen P. O. Eriksson i Fanbyn, gästgifvare L O. Taflin i Tafnäs.
Refsund: häradsdomare C. E. Andersson i Öfsjö, Stafre, och fanjunkare L. Wickström i Grimnäs.
Bodsjö: nämdeman E. Larsson i Wåhle.
Brunflo: direktör J. F. Broman, Ope.
Marieby: kyrkovärd Jöns Olofsson i Fugelsta.
Lockne: urmakare P. E. Pettersson i Stensjö.
Näs: kronolänsman V. Behm, Ålsta.
Hackås: riksdagsman J. Bromée i Billsta och komminister A. Nordien.
Offerdal: prosten O. A. Staaff, kronolänsman A. Kjelsson, Hällänge, skollärare L. Edholm, Ede.
Alsen: kronojägare M. Frånberg, Hof.
Matmar: skollärare Erik Olsson.
Kall: faktor N. C. Jörgensen, Nedgård.
Åre: handlanden Joh. Mårtensson, Mörviken.
Undersåker; kontraktsprosten G. W. Norrman, adr. Hjerpen.
Mörsil: f. riksdagsmannen G. Eriksson, Myckelgård.
Hallen: kyrkoherde P. G. Carlsson och nämdeman A. Andersson, Heljesund.
Marby: häradsdomare H. Olsson, Gärdsta.
Norderön: kronojägare Lars Nilsson, Westanede.

Frösön: förrådsförvaltare E. Norrby.
Sunne: skollärare A. Tunell, Orrviken.
Oviken: hemmanseg. P. Nilsson, Borgen.
Myssjö: kyrkovärd A. Andersson, Långsved, adr. Köfra.
Berg, Åsarne: inspektor E. A. Wallmark, Svenstavik.
Rätan: kronolänsman L. Larsson.
Klöfsjö: skollärare O. Blix.
Vemdalen: landsfiskal J. Nordvall.
Hede: inspektor Hallvar Persson.
Ljusnedal: hr M. Norberg, Bruksvallarna.
Linsell: handlande O. Sjöström.
Sveg: inspektor Herje Crantz.
Lillherrdal: kronolänsman A. O. Lindh.
Elfros: gästgifvare J. Eriksson i Kolsätt.
Ytterhogdal, Ängersjö: pastor Erik Modin, Ytterhogdal.
Ö. Hogdal.

Tillägg:

Sedan det föregående var tryckt, har föreningen förvärfvat en märklig *rätyxa af horn* (älghorn), 18 cm. lång, 5 cm. bred (i den bågformiga eggen 3,5 cm.) och 3,5 cm. tjock. Den har icke skafthål men upptill en 3—6 cm. djup urskärning för skaftets fästande. Märken efter det snedt infogade skaftet visa sig på såväl insidorna som utsidorna. Den är funnen vid myrtägt i en 1,5 m. djup torfmosse invid Storsjön i Backen, Rödön Ingen liknande hornyxa är mig bekant.

Stenarbetaren Joel Nydell i Bodal, Brunflo, har skänkt en därstädes under väganläggning nyligen funnen enskalig, *oval spännbuckla*, variation af *Sv. forns.* fig. 577.

P. Olsson.

Frösön: fästningsförvaltare E. Norrby.
Sunne: skollärare A. Tunell, Orrviken.
Oviken: hemmansegare F. Nilsson, Berge.
Myssjö: kyrkovärd A. Andersson, Långved, adr. Kövra.
Berg } Åsarne } inspektor E. A. Wallmark, Svenstavik.
Rätan: kronolänsman L. Larsson.
Klöfsjö: skollärare O. Blix.
Vemdalen: landsfiskal J. Nordvall.
Hede: inspektor Hallvar Persson.
Ljusnedal: hr M. Norberg, Bruksvallarna.
Linsell: handlande O. Sjöström.
Sveg: inspektor Herje Crantz.
Lillherrdal: kronolänsman A. O. Linth.
Elfros: gästgifvare J. Eriksson i Kolsätt.
Ytterhogdal } Ängersjö } pastor Erik Modin, Ytterhogdal.
O. Hogdal.

Tillägg:

Sedan det föregående var tryckt, har föreningen förvärfvat en märklig yxhammare af horn (älghorn), 18 cm. lång, 5 cm. bred (i den äggformiga eggen 2,4 cm.) och 3,5 cm. tjock. Den har icke skafthål men upptill en 3—6 cm. djup, urskärning för skaftets instående. Märken efter det snedt huggande skärfet visa sig på såväl insidorna som utsidorna. Den är funnen vid myrtäkt i en 1,5 m. djup torfmosse invid Storsjön i Backen, Rödön. Ingen liknande hornyxa är mig bekant.

Stenarbetaren Jon Nydell i Bodal, Brunflo, har skänkt en därstädes under vägaanläggning nyligen funnen enkalig, oval spjutspets, variation af *Sv. forms.* fig. 577.

P. Olsson.

JÄMTLANDS LÄNS FORNMINNESFÖRENINGS

TIDSKRIFT

ANDRA BANDET

FÖRSTA HÄFTET

STOCKHOLM 1897
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

Särskildt titelblad kommer att medfölja sista häftet i bandet.

JÄMTLANDS LÄNS FORNMINNESFÖRENINGS TIDSKRIFT

ANDRA BANDET

ANDRA HÄFTET

ÖSTERSUND
TRYCKT Å JÄMTLANDSPOSTENS BOKTRYCKERI
1897.

Jämtlands läns fornminnesförening

har i utbyte fått emottaga följande skrifter:

Af Smithsonian Institution i Washington: dess Annual report 1889, 1890, 1891, 1893, 1894; Report of the U. S. national museum 1890.

Af Svenska turistföreningen: Årsskrift 1896, 1897.

Af Vesterbottens läns fornminnesförening: Berättelse 1884—1893.

Af Gestriklands fornminnesförening: Meddelanden 1889, 1890, 1891, 1893.

Af Södermanlands fornminnesförening: F. Liljeqvist, Strengnäs och dess domkyrka. Stm. 1891.

Af Kalmar läns fornminnesförening: Årsberättelse 1890; F. Bæhrendtz, fynd från äldre jernåldern i Kalmar län. I.

Af Vestergötlands fornminnesförening: Tidskrift, häft. 6 och 7, 8 och 9.

Af Kulturhistoriska föreningen i Lund: Redogörelse för 1893—94, 1894—95; Meddelanden 1:sta årg. h. 1, 3, 4; 2:dra årg. h. 1—4.

Obs.! Hvar och en, som i jorden finner stenredskap eller andra arbetade föremål, uppmanas att i hvarje fall noga iakttaga och vid öfverlemnande till föreningen angifva de omständigheter, under hvilka fyndet gjorts.

Pris: 75 öre.

JÄMTLANDS LÄNS FORNMINNESFÖRENINGS TIDSKRIFT

ANDRA BANDET

TREDJE HÄFTET

ÖSTERSUND
TRYCKT A JÄMTLANDSPOSTENS TRYCKERI
1899.

Jämtlands läns fornminnesförening

har i utbyte fått emottaga:

Af Det Kongl. Norske Videnskabers Selskab: Skrivter 1897; Festskrift ved Trondhjems jubilæum 1897.

Af Svenska turistföreningen: Årsskrift för 1898.

Af Göteborgs turistförening: Årsskrift 1897, 1898.

Af Nordiska Museet, Stockholm: Samfundets för Nordiska Museets främjande Meddelanden 1881—1896; Handlingar ang. nord. mus. 1—3; Afbildningar af föremål i nord. mus. 1—7; Bilder från skansen h. 1—4; Runa, minnesblad; Saga, minnesblad; Vår, minnesskrift; Le musée d'ethnographie scandinave: Karta öfver Skansen; Ringlekar på Skansen; Program för en byggnad åt Nord. Mus.; Program vid festen — — — 1898.

Af Kulturhistoriska föreningen i Lund: Meddelanden 3:dje årg. h. 1, 2; Redogörelse 1897—98.

Af Gestriklands fornminnesförening: Meddelanden 1898.

Af Södermanlands fornminnesförening: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria IX.

Af Kalmar läns fornminnesförening: Meddelanden I.

Af Göteborgs och Bohusläns fornminnesförening: Bidrag etc. h. 24.

Pris: 90 öre.

JÄMTLANDS LÄNS FORNMINNESFÖRENINGS TIDSKRIFT

ANDRA BANDET

FJÄRDE HÄFTET

ÖSTERSUND
TRYCKT Å JÄMTLANDSPOSTENS BOKTRYCKERI
1901

Jämtlands läns fornminnesförening

har i utbyte fått emottaga:

Af Det Kongl. Norske Videnskabers Selskab: Skrivter 1898, 1899.

Af Stavanger Museum: Aarsberetning 1899.

Af Svenska turistföreningen: Årsskrift för 1899, 1900, 1901.

Af Nordiska Museet, Stockholm: Meddelanden 1897, 98; Samfundet för Nord. Mus. främjande 1897, 98; Vidskepelse, vantro och huskurer; Om nyckelharpospelet; Nordiska museets tjugofemårsminne; Nord. mus. vid 1900 års riksdag; Vårfesten 1899, 1900; Nationalfesten 1900.

Af Upsala universitets bibliotek: Exposition universelle de Paris 1900. Suède, enseignement supérieur.

Af Södermanlands fornminnesförening: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria I—VIII, X, XI; Strengnäs kyrkomuseum.

Af Westergötlands fornminnesförening: Tidskrift I: 10, II: 1: Skara stifts jordebok 1540.

Af Kalmar läns fornminnesförening: Meddelanden II.

Af Göteborgs och Bohusläns fornminnesförening: Bidrag etc. h. 25.

Af kulturhistoriska föreningen i Lund: Redogörelse 1898—99, 1899—1900; Konstväfnadstourné.

Pris: 80 öre